

SITKEÄ SISSI
– TURKISTARHAAJA YHTEISKUNNAN MUUTOKSESSA

KATRI KARKINEN

SITKEÄ SISSI
– TURKISTARHAAJA YHTEISKUNNAN MUUTOKSESSA

Julkaisija Joensuun yliopisto, yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta

Toimituskunta FT Kimmo Katajala (päätoimittaja)
YTT Antero Puhakka
YTT Maarit Sireni

Vaihdot Joensuun yliopiston kirjasto/Vaihdot
Exchanges PL 107, 80101 JOENSUU, FINLAND
Puh. +358 13 251 2677
Faksi +358 13 251 2691
Email: vaihto@joensuu.fi

Myynti Joensuun yliopiston kirjasto/Julkaisujen myynti
Sales PL 107, 80101 JOENSUU, FINLAND
Puh. +358 13 251 2652, 251 2677
Faksi +358 13 251 2691
Email: joepub@joensuu.fi

ISBN 978-952-219-217-2
ISSN 1796-7996

Ulkoasu Leea Wasenius
Taitto Jussi Virratvuori
Paino Joensuun yliopistopaino, Joensuu 2009

ABSTRACT

Katri Karkinen

THE FINNISH FUR FARMER IMPALED IN SOCIAL CHANGE

Key words: fur farming, East-Finland, rural development

The 1960s the period of regional development policy was about creating new jobs. One expanding trade was fur farming; farmers were encouraged by promises of a higher living standard. In the 1980s there were 500 fur farmers in Eastern Finland. By fishing, purchasing offal, and mixing grain, they kept the foxes, raccoon dogs, and minks alive and well. The chief client was the fur auction by the Finnish fur sales company Turkistuottajat Oy Ltd.

Farming benefited from the liberation of foreign trade. In the early 1990s, Finland was hit by an economic crisis that restructured foreign trade. When farmers encountered poor demand and lowered public subsidies, about 90 per cent of them collapsed. Later, new fur auction customers from the Far East and Russia encouraged again farmers to develop their trade. In 2008 there were 17 fulltime fur farms in Eastern Finland.

The animal rights movement branded farmers as trampers of animal rights. One way of action was sabotage resulting in unsolved cases of vandalism.

The social practices and meanings of fur farm are written out as an ethnography. It leans on a definition of the production system of the fur trade. The data used are statistics, archives and interviewed people who include farmers, family members, and public authorities. All data was divided into two generations of fur farmers. The first one had practised their trade during the optimistic era of regional development policies, whereas the second one had suffered from financial straits and stigmatization.

KIITOKSET

Kiitos arvokkaasta tuesta Pertti Rannikolle, Ilona Alhoniemelle, Jaakko Monoselle, Jouni Mikkoselle, Tiina Silvastille ja Jukka Oksalle. Työtäni ovat tukeneet Kyösti Haatajan Säätiö, Jenny ja Antti Wihurin rahasto, Pohjois-Karjalan Kulttuurirahasto, Joensuun yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitos, Eläinten hyvinvoinnin tutkijakoulu ja Joensuun yliopiston alue- ja yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Joensuussa, helmikuussa 2009

Katri Karkinen

SISÄLLYS

ABSTRACT KIITOKSET

1	JOHDANTO	11
1.1	Turkistarhauksen vaiheita	11
1.2	Itä-Suomi	13
1.3	Tarhauspolitiikka	14
1.4	Aikaisempia tutkimuksia	16
1.5	Tutkimuskysymykset	18
2	TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLISET LÄHTÖKOHDAT	20
2.1	Tarhauselinkeinojen ominaisuuksia	20
2.2	Kahden tutkimusperinteen näkökulma turkistarhaukseen	22
2.3	Lama	26
2.4	Käsitteet	28
3	TUTKIMUKSEN KULKU	40
4	MENETELMÄT	46
4.1	Osallistuva havainnointi ja sukupuoli	47
4.2	Puhe ja haastattelemine	49
4.3	Asiakirjat, kirjoittaminen ja episodi	53
4.4	Kuvat	55
5	AINEISTO	57
5.1	Aineiston hankinta	57
5.2	Haastattelut	59
5.3	Tilastoaineisto	63
5.4	Arkistot ja lehtileikkeet	64
5.5	Aineiston käsittely: sukupolvet	65
6	LUPAUSTEN AIKA – KEHITYSALUEPOLITIIKAN SUKUPOLVI	68
6.1	Turkistarhaus ja maaseudun toimeentulo	68
6.2	Turkis valtion kehitysaluepolitiikassa	74
6.3	Turkistarhaus paikallisen politiikan ristipaineissa	77
6.4	Turkiseläinten ruokkimine	85
6.5	Tarhaajajyhdistys ja valistus	87
6.6	Turkisivälitys ja pukineet	92
6.7	Turkistutkimus teollistumisen vuosina	95
6.8	Ylituotantoa vai kapasiteettivirhe?	97
7	LEIMAAMISEN AIKA – LAMAN JÄLKEINEN SUKUPOLVI	99
7.1	Rehu, tarhat ja sopimukset	103
7.2	Sabotaasi	109
7.3	Eläin, vaate ja globalisaatio	115
7.4	Tarhojen säätely ja ohjaus	122
7.5	Asiakkaat	126

8	TURKISTARHAUS TEOLLISTUMISEN ILMIÖNÄ	128
8.1	Tarhauspolitiikka ja teollistuminen	128
8.2	Teollistuminen tilaston valossa	131
8.3	Turkis vaateteollisuudessa	133
8.4	Tarhauksen merkitys ja eläinten oikeudet	135
8.5	Tarhaajien työolojen uudistuminen	137
	LÄHTEET	140
	LIITTEET	152

KUVAT JA TAULUKOT

KUVAT

Kuva 1.	Turkistarhauksen sata vuotta	12
Kuva 2.	Savo-Karjalan Turkistuottajat ry:n jäsenmäärä 1940–2005	14
Kuva 3.	Turkistalouden tuotantosysteemi	31
Kuva 4.	Tarhaajan elämän tarinan konstruktio	37
Kuva 5.	Tutkimustyö Turkis-Sammossa, professori Seppo Pasanen	56
Kuva 6.	Tutkimusaineiston hankinta vuosittain	58
Kuva 7a.	Tarhat Juuan kylissä vuonna 1972	72
Kuva 7b.	Tarhat Juuan kylissä vuonna 1982	73
Kuva 8.	Aluepolitiikan teollistamis- ja suunnitteluvaiheen toimeenpano	75
Kuva 9.	Uusien turkistarhojen lukumäärä eri vuosina Himangalla ja Juuassa 1948–1982	78
Kuva 10.	Tarhaajayhdistyksen tehtäviä	89
Kuva 11.	Muotinäytös Juuan Säästöpankissa 1980-luvun puolivälissä	93
Kuva 12a.	Juuan tarhat vuosina 1992	100
Kuva 12b.	Juuan tarhat vuosina 2005	101
Kuva 13.	Turkistarha sopimusten osapuolena	105
Kuva 14.	Ympäristön valvonnan organisaatio	124

TAULUKOT

Taulukko 1.	Tehdyt haastattelut	59
Taulukko 2.	Haastattelutyypit	60
Taulukko 3.	Turkistarhausta harjoittavat kotitaloudet, haastatteluaineisto	62
Taulukko 4.	Haastateltujen jakaantuminen kahteen turkistarhaajien sukupolveen	66
Taulukko 5.	Tarhaajiksi ryhtyneiden ammattitausta	69
Taulukko 6.	Juuan kunnan teollisten työpaikkojen lisääntyminen vuosina 1970–2005	82
Taulukko 7.	Turkiseläinten rehuraaka-aineiden koostumus vuosina 1984 ja 2006	104
Taulukko 8.	Itäsuomalaiset turkiseläinrehutehtaat 1966–2008	107
Taulukko 9.	Supikoirien turkiksen myynnin kehitys suomalaisessa huutokaupassa	129

1 JOHDANTO

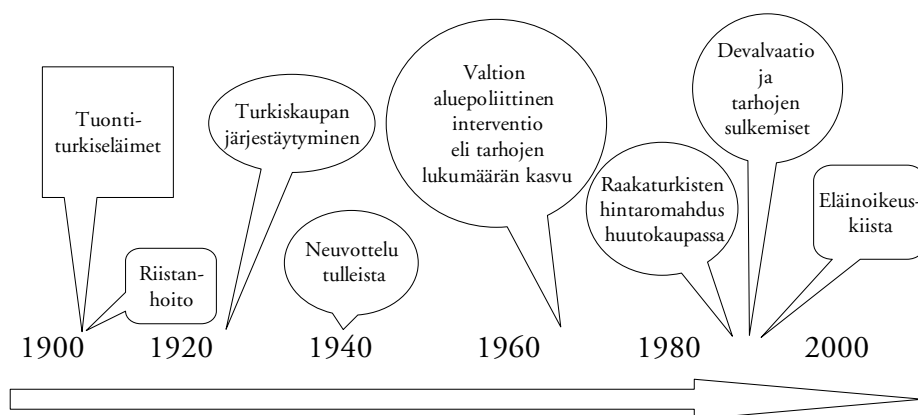
Turkikselle on pohjoisessa ominaista pitää loitolla hyinen viima. Sillä on myös kyky herättää tunteita niin kauneudessa kuin kauheudessaakin. Tässä tutkimuksessa tarkoituksena on laajentaa turkiksista ja turkistarhoista käytävää yhteiskunnallista keskustelua. Tavoite on selittää ja ymmärtää turkistarhauksen sosiaalista ja taloudellista merkitystä. Tutkimuksessa konteksti on itäsuomalainen maaseutu. Tarkoituksena on selittää, millainen yritys turkistarha on ja millaisissa olosuhteissa ihmiset turkistarhoilla työskentelevät. Työssä luodaan myös katsaus turkikseen maailmanlaajuisena kauppatavarana. On mielekästä myös pohtia sitä, miksi siitä tuli suomalaisen yhteiskunnan lamavuosina ja niiden jälkeen 1990-luvulla moraalisen pohdinnan kohde.

Turkistarhausta lähestytään kahdella tutkimustavalla. Ensiksi laaditaan malli siitä, miten ala tarhaajan näkökulmasta on organisoitunut eli piirretään kuva tuotantosysteemistä. Se on kausaalissuhteiden avulla rakennettu oletus niistä yhteiskunnallisista instituutioista, joiden osana tarhaaja kuuluu yhteiskunnalliseen työnjakoon ja vaihtoon. (Ruthenberg 1985; Talvela 1988.) Systeemin ydintä on määrällinen aineisto luonnonvarojen haltuunotosta, jota tässä tutkimuksessa edustavat esimerkiksi eläinlajin kasvatusta, kalan saalis ja uuden tekniikan soveltaminen. Saman tyyppisenä, enemmän määrällisenä kuin laadullisena aineistona esiintyvät myös ammattiin ryhtyneiden ja siitä luopuneiden lukumäärät, rehun kulutuksen määrät ja nahkojen hinnat. Toinen tutkimustapa korostaa laadullisten aineistojen avulla tehtyjä tulkintoja ja lainattuja sitaatteja kirjallisuudesta sekä ihmisten kokemuksia ja niistä rakennettuja kertomuksia. Laadullisesta aineiston käsittelystä käytän nimitystä etnografinen ote. Etnografista otetta sovellan lähestymällä ihmisiä heidän omassa ympäristössään. (Hammersley ja Atkinson 2005; Brewer 2005.) Tuotantosysteemin laatiminen ja etnografinen aineisto tähtäävät turkistarhauksen kehityksen ymmärtämiseen.

1.1 Turkistarhauksen vaiheita

Noin sadan vuoden mittaiseen aikakauteen mahtuu useita suomalaista turkistarhausta muovannutta vaihetta. Niistä tärkeimpiä ovat tarhojen ja huutokauppaliikkeen synty, aluepolitiikan (erityisesti kehitysaluepolitiikan) myötä alkanut laajenemisen vaihe, sitten supistuminen ja siitä seurannut yritysten rakenteen muutos. Turkistarhauksen rakenteiden kehitys on ollut riippuvaista yhteiskunnan eri murrosajoista kuten sodasta ja lamasta. Kuvassa on tarkoituksena tuoda esille ajallisesti turkistarhausta muovanneita tapahtumia ja instituutioita, mutta sodat ja lama on jätetty kuvasta pois. (Kuva 1)

Ensimmäisiä tarhassa kasvatettavia kettuja tuotiin Suomeen Norjasta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa (Johansson 2003, 16). Turkisten hankkiminen oli pitkään kannattavampaa metsästäen kuin eläimiä kasvattamalla. Ensimmäisen kerran suomalaisia turkiksia, sekä metsästettyjä että kasvatettuja, haluttiin tarjota suurena volyyminä myyntiin 1920-luvulla. Koska osan asiakkaista havaittiin tulevan ulkomailta, turkiskaupan edustajat joutuivat neuvottelemaan virkamiesten kanssa tullivaatimuksista. Turkiskauppaa tehtiin jopa sotien aikana, kun liikemiessilmää omaavat turkiskauppiat välittivät nahkoja ulkomaalaisille asiakkaille. Pian sodan jälkeen alkoivat suomalaiset turkiskauppiat vahvistaa organisaatiotaan. (Turkistuottajat Oy 1988.)

Kuva 1. Turkistarhauksen sata vuotta

Toisen maailmansodan jälkeen valtiovalta näki turkistarhauksen mahdollisuudet maaseudun elinkeinojen kehityksessä. Suomessa havahduttiin elinkeinojen jälkeenjääneisyyteen, ja poliitikot ja virkamiehistö alkoivat kiinnittää huomiota teollistamiseen. Maaseudulle haluttiin saada aikaan uusia elinkeinoja perinteisen viljelyn ja karjatalouden rinnalle sekä ehkäisemään maaltamuuttoa. Ensimmäiset teollistamisohjelmat, joihin otettiin mukaan turkistarhaus, pantiin toimeksi pian sodanjälkeisinä vuosina. Valtio laajensi ohjelmat ulottumaan maantieteellisesti pohjoiseen ja itään. Turkistarhaus sai valtiolta käyttöön rahallisia voimavaroja sillä perusteella, että paikallisten elinkeinojen kehittyessä syntyi työtä työikäisille, jotka muuten olisivat muuttaneet työn ja asunnon perässä etelään tai Ruotsiin.

Kehitysaluepolitiikan aloittaman turkistarhauksen laajenemisen katkaisi nahkojen huutokauppahintojen nousun pysähtyminen 1980-luvun puolivälissä. Hintojen lasku enteili syvempää lamaa. Sen syvimmässä kriisissä 1990-luvun alussa joutui turkiskauppa organisoitumaan uudelleen. Samoihin aikoihin alkoi Suomessa eläinoikeuskamppailu. (Weijola 1991; Siukonsaari ja Metsämäki 1996.)

Turkishuutokaupan myynnin romahtaminen ja nahkojen huono hinta johtivat eri osissa maata turkistarhojen tappioihin, mikä heijastui alan raaka-ainetoimittajiin kuten esimerkiksi rehuvälittäjiin. Tuloksena oli noidankehä, jonka johdosta turkistarhat ja niitä palvelevat laitokset ajautuivat ahdinkoon. Laman myötä vaikeuksiin joutuneiden turkistarhojen alamäki heijastui myös sellaisiin instituutioihin, jotka eivät välittömästi olleet tekemisissä turkistarhauksen kanssa, sillä esimerkiksi verotulot vähenivät ja työpaikat harvenivat. (Weijola 1991.)

Huutokauppahintojen matala taso jatkui aina vuoteen 1992, minkä jälkeen turkiskauppioiden keskuudessa alkoi viritä varovainen optimismi. Eräät tarhaajat alkoivat jälleen uskoa työhönsä ja kehittää yritystään. Tähän vaikutti erityisesti se, että Aasiassa uusi nouseva keskiluokka ja eliitti olivat alkaneet pukeutua turkiksiin. Suomalainen ketunahka oli keinoturkiksen ohessa hyväksytty idän suurten modernisoituvien yhteiskuntien kulutustavaraksi. (Karkinen 2005b.)

1.2 Itä-Suomi

Tarhauksen vähenemisen ja loppumisen ongelmat olivat vaikeita etenkin sellaisilla seuduilla, joilla tarhoja oli ollut kymmeniä ellei satoja. Vaikka tarhoja oli ollut Länsi-Suomessa enemmän kuin Itä-Suomessa, alan haaksirikko satutti erityisesti Itä-Suomessa, missä alaa oli laajasti kehitetty julkisin voimavaroin. (Weijola 1991.)

Maataloudessa lama oli tavallaan jatkumoa vuosikymmeniä edeltäneeseen yritysten harvenemiseen ja kasvuun. Siitä johtuen olivat maa- ja metsätalouden työpaikat järjestelmällisen rationalisoinnin myötä vähentyneet 1960-luvulta lähtien. Valtiollisen ohjaamisen oli Itä-Suomessa aloittanut etenkin niin sanottu maatalouden rakennepolitiikka. Se vaikutti ratkaisevasti siihen, kuka jatkoi maatalouden parissa ja miten kotieläimiä alettiin kasvattaa. Valtio kehitti maatalouden rationalisointiin useita eri ohjelmia. Noita kehityksen aikoja kutsun maaseudun teollistumisen vuosikymmeniksi. Maatalous oli muuttunut Itä-Suomessa 1960- ja 1970-luvuilla kotitarvemaataloudesta rationalisoiduksi, teolliseksi ja pitkälti myös markkinaehtoiseksi. Rationalisoituihin kotieläinyksiköihin voidaan tässä lukea mukaan sekä nautakarja-, sika- ja siipikarja- että turkisteollisuus.

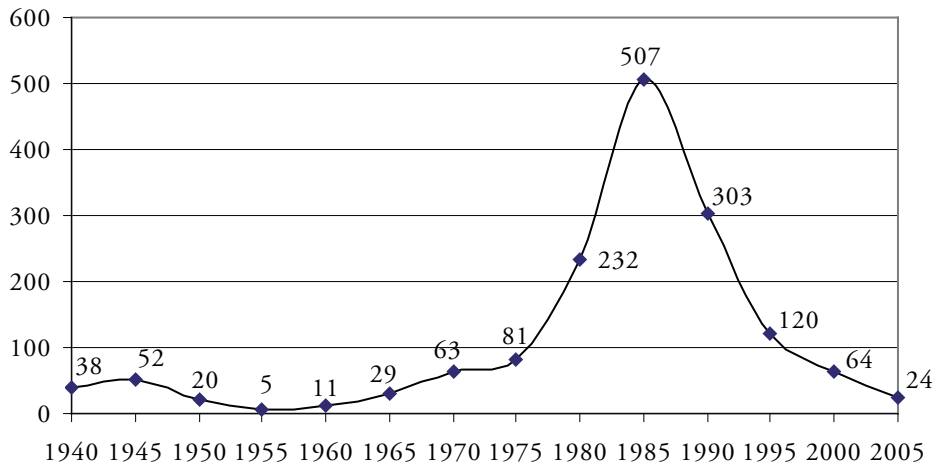
Poliittiset toimenpiteet eivät olleet aina harmoniassa ihmisten kokeman arjen kanssa. Rationalisointiin tähtäävä maatalouden rakennepolitiikka ja metsätalouden koneellistaminen olivat saaneet aikaan väestön poismuuttoa maaseudulta. Samaan aikaan maatalouden rationalisoinnin kanssa julkisella vallalla oli pyrkimyksiä maaseudun hyvinvointipalvelujen luomiseen. (Rannikko 1985; Pyy ja Lehtola 1996; Lehtola 2001.)

Ennen 1990-luvun laman tapahtumia oli useiden turkiseläin alan asiantuntijoiden mukaan huomattava osa laman alta ajamista itäsuomalaisista tarhaajista ollut vain sivutoimekseen eläimiä kasvattavia henkilöitä. Mutta heidän lisäksi turkiseläinten kasvattajien joukossa oli myös yrittäjiä, joiden oletettiin saaneen suurimman osan kotitalouden tuloista juuri turkiseläimistä. Näiden joukossa oli myös niitä, jotka olivat kiinnittäneet oman, sukulaisten tai pankin omaisuutta turkistarhaan. Hankaluutena erilaisten tapahtumaketjujen ymmärtämisessä on se, että lamasta on maaseudulla ylipäättään kirjoitettu hyvin vähän. Se, miten lama vaikutti tiettyyn seutuun tai alueeseen, on yhä selityksiä vailla oleva ilmiö. Vuokko Jarva ja Liisa Lampela-Kivistö kuvaavat ilmiötä ihmisten tragediana (Jarva 1996; ja Lampela-Kivistö 2002). Ihmiset ajautuivat yllättäen laman iskiessä vaikeuksiin. Tosin suomalaisella maaseudulla asuvia ihmisiä koskevat muutokset kiihtyivät erityisesti Euroopan unionin jäsenyyden myötä vasta 2000-luvun loppupuolella.

Itäsuomalaisten tarhaajien lukumäärä ja sen vaihtelu selviää Savo-Karjalan turkistuottajat ry:n jäsenrekisterin pohjalta. Sen mukaan tarhaajien lukumäärän lasku alkoi vuonna 1986. Lamavuosina jäsenistö väheni viidestäsadasta noin sataan ja pian alle viiteenkymmeneen jäseneseen. (Karkinen 2005a.) (Kuva 2)

Tarhojen katoamiseen laman myötä voidaan esittää yhdeksi syyksi, että niiden lukumäärän kasvu oli muutamia vuosia aikaisemmin ollut ilmiömäisen nopeata. Kehitys oli alkanut Itä-Suomessa 1970-luvulta lähtien. Nopea lisääntyminen oli mahdollistanut sen, että julkiset instituutiot ja tarhaajat yhdessä olivat luoneet kokonaisen tuotantosektorin sopimusverkostoinen ja toimintakulttuureineen. Tarhaajia oli koulutettu, laitoksia ja tehtaita oli rakennettu, ja sitten oli kehitetty turkiksen myyntiä, vientiä ja jatkojalostusta. Huippuvuosina 1980-luvun alussa tarhaajia oli puolisen tuhatta. Lamasta johtuen aikaisempi turkistarhaajien ja yhteiskunnan välinen keskinäinen, tiivis suhde löystyi. Lama vaikutti siihen, että talouspolitiikka ja kunnalliselämä muuttuivat.

Viime vuosina turkistarhaajat ovat joutuneet kamppailemaan maineensa puolesta. Kriitikot ovat leimanneet heidät eläinten oikeuksien polkijoiksi. Taustalla asiaan on ollut vaikuttamassa yhteiskunnallinen liike, jonka mediakulta-aika osui 1990-luvun lopulle. Aikaa on kuvattu eläinoikeusliikkeen nousuksi tai ympäristöprotestin neljänneksi aalloksi (Rannikko 2003; Konttinen ja Peltokoski 2004).

Kuva 2. Savo-Karjalan turkistuottajat ry:n jäsenmäärä 1940–2005

1.3 Tarhauspolitiikka

Mitä turkistarhaus sitten on? Suomessa tarhoilla kasvatetaan naalin, ketun, minkin ja supikoiran koiraita ja naaraita, joista vuosittain valitaan jalostettavia yksilöitä jatkamaan sukua. Emoeläimet synnyttävät poikasensa huhti- ja toukokuussa, ja ne imettävät niitä siihen asti kunnes tarhaaja vieroittaa pennut kasvamaan erilleen omiin häkkeihinsä. Pennut kasvavat alkusyksyn ja alkutalven ajan ja ne teurastetaan eli nahoitetaan ajanjaksona, joka kestää marraskuusta tammikuun alkuun. Nahoitusajankohdan määrää eläinten turkin karvan vaihtuminen eli kun eläimelle on kasvanut talvikarva, sen sanotaan olevan ”kypsä”. Tarhaaja nahoittaa Itä-Suomessa eläimensä omalla tarhallaan ja luovuttaa kuivattamansa turkisinahat myyntiin tekemiensä sopimusten perusteella.

Turkistalous on syntynyt maatalouden modernisaation myötä. Huolimatta siitä, että tarhaus on maatalouden tuotannonhaara, sitä ei säädellä suoraan Euroopan unionin harjoittamassa maatalouspolitiikassa, joka pyrkii muuten turvaamaan maatalouden harjoittajien asemaa ja sopimaan tulonjaosta. Tuotannon haarana nykyinen tarhaus on sosiaalisesti ja poliittisesti melko irrallaan muusta maataloudesta ja myös metsätaloudesta, koska sillä on omat, erilliset asiakkaansa. Asiakaskuntansa vuoksi tarhaajat ovat osa kansainvälisen tavaravaihdon kulttuuria.

Koska turkistuotannolla on maatalouspolitiikassa erillinen asema, on selvyuden vuoksi otettava käyttöön turkistarhausta erikoisesti määrittelevä tarhauspolitiikan käsite. Luen tässä tutkimuksessa tarhauspolitiikkaan kuuluvaksi mukaan turkiseläinten pitoon, myyntiin ja kasvattamiseen sekä nahkojen kaupankäyntiin liittyvät yhteiskunnalliset kysymykset. Turkistarhauksen kehitys maaseudun elinkeinona on ollut riippuvainen sekä yksityisistä että julkisista ratkaisuista. Turkiseläinten kasvattaminen on edellyttänyt erikoistunutta ammattitaitoa, jonka on voinut hankkia hakeutumalla koulutukseen. Työelämässä olevien tarhayrittäjien on myös jatkuvasti päivitettävä ja ylläpidettävä ammattitaitoaan. Yhteiskunta on organisoinut tarhaajien koulutusta eri aikoina eri tavoilla.

Hallinnollisesti kuitenkin on tarhaus maatalouden sivuelinkeino tai liitännäiselinkeino, jollaiseksi se tulkitaan esimerkiksi maataloutta koskevassa tilastoinnissa (Maatalouslaskenta 1990). Myöhemmin se on tulkittu olevan myös osa maaseudun toimintojen erilaistumista (Maaseudun kehittämisohjelma ...1991, 87–90; Uusitalo 1998, 11–19 ja 40–51). Suomalaisessa maaseutupolitiikassa turkistarhaus oli 1980-luvulla lupaava, uusi elinkeino (Maaseutuelinkeino-opas 1987, 49–50; Uusitalo 1988, 18–19).

Itä-Suomen maaseudulla, missä valtiovallalla on ollut vahva rooli taloudellisessa ohjauksessa, ollaan oikeastaan vasta heräämässä yksityiseen liiketalouden harjoittamiseen. Esimerkiksi metsäteollisuus on aina ollut valtiota lähellä olevaa suurteollisuutta (Niskanen ym. 2007). Syrjäseutujen talouden peruselinkeinoista myös maataloutta on vaikea mieltää täysin yksityisesti harjoitetuksi liiketoimeksi, koska Euroopan unionin aikana maatilayritysten tuloista suuri osa tulee julkiselta taholta. Onko ylipäätään mahdollista ajatella syrjäseudulla menestyvää, liiketaloudellista yritystä? Hahmottamista haittaa se, että maaseudun elämää ja elinkeinoja katsellaan aika usein urbaanien silmälasien läpi. Näkymän perusteella lipsahdetaan helposti yksinkertaistuksiin. (Schmidt-Tomé ja Vihinen 2006.)

Maaseudun elinkeinojen harjoittajat ovat riippuvaisia virkamiehistä ja suunnittelijoista. Heidän ja hallinnon edustajien on joskus vaikea ymmärtää toistensa ajatuksia. Elinkeinojen harjoittajat ja virkamiehet puhuvat eri kieltä. (Bolsø ja Hompland 1995; Palviainen 2004, 129–134.) Syrjäseutujen elinkeinot ovat joutuneet puolustamaan asemaansa. Eräät julkisen vallan tukemat hankkeet kuten ympäristönsuojelu ovat yrittäjien mielestä uhkia sekä heidän omalle työlleen että yleisemmin työllisyydelle. (Eisto 1995; Eskelinen ja Björn 1997.) Yrittäjät ovat kunnallisten palvelujen asiakkaita, mutta he eivät aina ole tyytyväisiä kuntien tarjontaan. Turkistarhaajat Suomessa luokitellaan tilastoissa pienyrittäjiksi siitä huolimatta, että tarhan liikevaihto saattaa vuodessa olla kymmeniä tuhansia euroja. Turkistarhojen tuotteet eivät näy paikallisilla markkinoilla, vaan tarhaaja lähettää turkikset myytäväksi pääkaupunkiseudulle Etelä-Suomeen. Turkistarhaajan asema osana valtakunnan vientikauppaa ei aina tule esille paikallisessa päätöksenteossa.

Turkistarhaajan asiakas eli huutokauppayhtiö Vantaalla, jonka nykyinen nimi on Turkistuottajat Oyj, on itäsuomalaisen tarhaajien nahkojen markkinoija. Se välittää nahat ostajille eri puolille maailmaa, kaikkiin maanosiin. Itse asiassa itäsuomalaisen tarhan ainut vakavarainen asiakas on tällä hetkellä valtakunnallinen huutokauppayhtiö. Periaatteessa tarhaaja voi tarjota myyntiin turkiksia myös muualle, mutta käytännössä hän on usein jo sitoutunut luovuttamaan nahat huutokauppayhtiölle siksi, että hän on saanut siltä ennakkorahoitusta eläinten kasvattamisen kuluihin. Turkistarhojen ja muiden syrjäseudulla sijaitsevien, vientiin suuntautuneiden yritysten menestyminen riippuu yrityksen johdossa olevien ihmisten tai omistajayrittäjien taidoista ja asenteista. Eräs heidän ammatillisen onnistumisensa edellytys on luottavainen suhde ihmisiin, joilla on liike-elämän asiantuntemusta. Sen avulla ratkaistaan tuotteen lopullisen asiakkaan tavoittamiseen ja yrityksen ja tuotteiden kaupalliseen maineeseen liittyviä kysymyksiä. (Lautanen ja Saukkonen 2005.) Huutokauppayhtiö on osoittautunut monelle tarhaajalle joustavaksi nahkojen markkinoijaksi. Se välittää tarhaajalle tietoa markkinatilanteesta ja kuluttajatutkimuksista, jotka kuuluvat vientiyrityksen johtamiseen.

Turkiskaupan harjoittaminen on oma erityinen ammattialansa. Kaupan alalle ovat kuuluneet lasku- ja nousukaudet. 1990-luvun alun lama oli kuitenkin syvyydessään eri luokkaa kuin aikaisemmin. Turkiskaupan romahdus merkitsi laajalle maantieteelliselle alueelle levittäytyneelle tarhaukselle ongelman, joka koski nahkojen markkinointia. Aikaisemmat odotukset nahkojen myynnistä eivät enää toteutuneet. (Wallin 1991; Weijola 1991.) Valtioneuvosto devalvoi Suomen markan vuonna 1991, mikä johti rahan arvon alenemiseen kolmannekseen sen ulkomaisesta arvosta. Devalvaatio leikkasi kaikkien vientiä harjoittavien yritysten taloudellista tulosta. Myös turkisten markkamääräiset hinnat

romahtivat. Kun tarhaajat olivat ottaneet lainoja paremman tulevaisuuden toivossa, he eivät laman jatkuessa pystyneet niitä enää hoitamaan. Silloin kun laina oli otettu valuuttamääräisenä, nosti devalvointi sen arvoa.

Haastatellessani turkistuotannon alamäen kokeneita henkilöitä jouduin kasvokkain sen kanssa, miten turkistarhaukseen liitetyt odotukset romahtivat sekä yritysten kohtaamien ongelmien myötä että rahan arvon heiketessä. Surullista oli se, miten monien ihmisten vuosikymmenien työ ja taituruus painuivat laman myötä unohduksiin. Taloudellisen vararikon aiheuttama synkkyys ulottui tarhaajista heidän lähipiiriinsä ja moniin ulkopuolisiin tahoihin – olivathan muun muassa rahoituslaitokset ja kehitysyhtiöt usein sijoittaneet turkisanalan kehittämiseen. Nämä ihmiset ja laitokset olivat lyötyjä omien unelmiensa suhteen laman jälkeen. He olivat jo oikeastaan vaikeuksissa silloin, kun kansainvälinen keskustelu turkisten moraaliseen kritiikistä levisi Suomeen.

1.4 Aikaisempia tutkimuksia

Turkistarhauksesta on kirjoitettu hallinnollisia raportteja, oppikirjoja sekä taloustieteen ja soveltavan luonnontieteen selosteita. Tärkeä kirjallinen tiedon lähde on Turkistalous -lehti, joka ilmestyy kuukausittain samansisältöisenä ruotsinkielisenä nimellä Pälstidskrift. Ihmisten kokemuksia ja kaunokirjallista tekstiä edustavat historiikit ja elämäkerrat.

Jos yrittää ulottaa tutkimuskirjallisuuden sähköisiä hakuja ruotsin, englannin ja venäjänkieliseen materiaaliin, saa huomata vähäisen määrän verrattuna suomenkieliseen tekstiin. Suomen ja muunkielisen tutkimuksen vähäisyys suhteessa tarhauksen yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen merkitykseen on hämmästyttävää, vaikka se tutkijalle on vain haaste. Kirjallisuuden vähäisyys heijastelee ehkä alan kehittämisen lyhytjänteisyyttä, mutta toivottavasti se ei merkitse tarhaajan työn arvon vähättelyä.

Aloitan turkistarhausta käsittelevän kirjallisuus selvityksen omista töistäni. Se ehkä paljastaa lukijalle näkökulmani tarhauskirjallisuuden rajallisuuteen. Laadin kiinalaisesta tarhauksesta 1980-luvun lopulla raportin, jonka tarkoitus oli selvittää sikäläisen elinkeinon asema ja laajuus suomalaisille tarhaajille. Kiina koettiin tuolloin sekä kilpailijana että yhteistyökumppanina. (Karkinen 1988 ja 1989a.) Selostin kiinalaista maataloutta, tarhausta, sen tutkimusta ja koulutusta sekä turkisanahkojen muokkausta. Sitten kului noin vuosikymmen kun sekä lisensiaatintyöni että väitöskirjani tavoitteeksi tuli tutkia sitä, miten ja miksi turkistarhaus oli levinnyt Itä-Suomessa, miten tarhaajat onnistuivat työstään, mitkä olivat asiat onnistumisen taustalla ja myös se, kuka turkistarhaaja oikeastaan oli ja mitä hän ajatteli maailmasta ja ammatistaan. (Karkinen 2004a, 2005a, 2005b, 2006, 2007.)

Turkistarhauksen sijoittaminen maaseudun elinkeinon joukkoon ei ole kovin vaikeaa. Niin ovat muutkin kirjoittajat tehneet. Viitataan heistä kolmeen: Pirjo Vuokko, Harri Westermarck ja Tore Weijola. Ensiksi Vuokko (1982) kirjoitti oppikirjaksi tarkoitettua, turkistarhauksen nopeaan kehitykseen uskovassa hengessä selityksen alan käynnissä olleista prosesseista ja suomalaisen tuotannon roolista suhteessa muun maailman turkistuotantoon. Sitä on tarkasteltava aikaistekstinä, sillä tuotantovolyymien kasvu oli nuorta ja kansainväliset markkinat muuttuivat nopeasti. Teos vakuuttaa turkistarhauksen laajuudesta ja taloudellisesta merkityksestä.

Toiseksi, Harri Westermarck (1991) raportoi haastattelututkimuksesta turkisten hinnanromahduksen aikana. Hän hahmotti siinä tarhauspolitiikkaa kartoittaen alan vaikuttajien mielipiteitä. Pidän raporttia ensimmäisenä tarhauspoliittisena tutkimuksena Suomessa. Kriisi tai lama, jonka keskellä se laadittiin, oli erittäin syvä. Tarhauksen toimintaympäristö muuttui niin nopeasti, että raporttiin kerätty argumentaatio menetti pian kosketuksensa elinkeinon realistiseen tilanteeseen.

Kolmas kirjoittaja, Tore Weijola (1991), käsittelee samaa aihetta kuin Westermarck, mutta klassisen taloustieteen keinoin. Hän laati ruotsinkielisen raportin turkisten hintamahduksen (pääskrisen) vaikutuksista maaseudun elinkeinon. Siinä turkistarhauksen todettiin levinneen eri osiin maata niin, että vuoden 1986 huutokauppahintojen laskusta seurannut tarhaajien ahdinko ja tarhojen lopettaminen johtivat joidenkin kuntien taloudet vaikeuksiin. Turkistarhauksesta erittäin riippuvia kuntatalouksia oli Pohjanmaalla. Itä-Suomessa maaseudun elinkeinorakenne on kapeampi kuin siellä. Jo yksittäisen turkistarhan ja rehutehtaan alasajo merkitsi paikallisesti taloudellisen toiminnan hiipumista. Myös Weijolan teksti on aikalaisteksti, sillä Weijola ei kirjoittaessaan tiennyt laman syvyyttä kokonaisuudessaan. Hänen kuvauksensa oli tarkka erityisesti turkisten myyntihintojen romahtamisen seurauksista.

Menneen viiden vuosikymmenen aikana on valtioneuvosto asettanut neljä kertaa komitean pohtimaan turkistarhauksen kysymyksiä (Turkistarhauskomitea 1961; Turkistarhaustoimikunta 1974 ja 1983; Turkistarhausalan ... 1979). Myös maa- ja metsätalousministeriö on asettanut työryhmiä käsittelemään turkistarhausta (Maa- ja metsätalousministeriö 1986, 1987, 1989a ja b). Mietinnöissä ja muistioissa pohditaan tarhauksen laajenemisen esteitä ja tarhaajien ongelmia. Tutkijana niitä voi lukea tekstinä ajalta, jolloin turkistarhaus tarjosi uusia mahdollisuuksia maatalouden monipuolistamiseksi. Sen sijaan niissä on käsitelty vain vähän elinkeinon yhteiskunnallista merkitystä tai pohdittu perusteellisesti sen edellytyksiä pitkällä aikavälillä.

Uusin, julkisen sektorin raportti on Maa- ja elintarviketalouden tutkimuslaitoksen kirjallisuuskatsaus turkistarhauksesta (Hyvärinen ja Rekilä 2003). Lisäksi Euroopan unionin maatalouden kehittämisrahaston tuella tehdyt kehittämisprojektit ovat julkaisseet omia raporttejaan (Itä-Suomen turkistarhauksen ... 2000; Kerminen-Hakkio ym. 2003). Niistä käy ilmi tarhaajien yhteydenpito sekä ajankohtaiset aiheet keskinäisistä intresseistä. Raportit on tarkoitettu enemmän oman projektin sisäiseen tiedotukseen sekä projektien rahoittajille kuin yleiseen alan esittelyyn tai arvioihin elinkeinosta. Niistä selviää turkistarhaajien käsitykset siitä, miten alaa olisi kehitettävä. Tarhaajat arvioivat korkealle koulutuksen ja neuvonnan tarpeen, uuden teknologian kehittämisen, liiketaloudellisen johtamisen yrityksissä sekä voimavarojen käytön alan ulkoiseen tiedottamiseen.

Turkistarhausta käsitteleviä tekstejä saattaa löytää historiikeista ja elämäkerroista, jotka liittyivät turkistarhaajan ammatin harjoittamiseen. Ne tarjoavat kuvauksia elämän olosuhteista kylissä ja kunnissa, ja ennen muuta ne antavat käsityksen ihmisten omasta toimeliaisuudesta (Hakkarainen 1995; Tynnelä 2007). Turkistarhausta on myös käsitelty tutkimusmetodeja käsittelevässä artikkelissa, jossa pohditaan tarhaajien parissa kerättyä empiiristä aineistoa ja sen raportointia tieteellisessä artikkelissa (Huldén 1998).

Turkistarhauksen historiaa käsitteleviä teoksia ovat Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liiton teettämät kaksi historiikkia (Suomen Turkiseläinten ... 1978; Johansson 2003) sekä huutokauppayhtiön tilaama historiikki (Turkistuottajat Oy 1988). Tutkimusaineistoksi sopivat myös Pohjois-Suomen Turkiseläinten kasvattajat ry:n historia ja Savo-Karjalan Turkistarhaajat ry:n 60-vuotis juhlapainoslehtinen vuodelta 1988 (Tuorila 1988; Hernesniemi 1988).

Ylipäätään turkistarhausta käsittelevät, ihmis- tai yhteiskuntatieteelliset teokset ovat vähäisiä. Jonkun verran on olemassa luonnontieteellisiä, kokeelliseen tutkimukseen perustuvia tutkimusjulkaisuja. Yhteiskuntatieteessä on opinnäytetutkimuksen tekeminen kirjallisista lähteistä vaikeaa. Jos turkistarhausta koskevassa tutkimuksessa perustaa lähteensä vain kirjallisuuteen, jää tarhauksen asema maaseudun elinkeinona puutteelliseksi. Itse asiassa jopa turkiseläinten kasvatuksen ja tarhojen tilastointi on vähäistä siitä huolimatta, että muita maatalouden eläimiä koskevia tietoja on tilastoitu runsaasti. Turkiseläinten määrän ja arvon tilastoinnista vastaa pääasiassa tarhaajien oma järjestö.

1.5 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoitus on määritellä turkistarhauksen merkitystä sosiaalisena ja taloudellisena käytäntönä. Sillä tarkoitetaan pienyritysten ja erityisesti turkistarhauksen prosessia maaseudulla. Tutkimuskysymys kohdistuu itäsuomalaiseen maaseutuun ja jakaantuu sisällöllisesti kahteen osaan.

Ensimmäinen kysymys käsittelee yksittäistä tarhayritystä.

1. Minkälainen turkistarhayritys on? Millainen instituutio se on?

Miten tarhaajat onnistuvat työssään ja mitkä ovat asiat onnistumisen taustalla?

Toinen kysymys tarkastelee tarhaa maaseudun kehityksen ja erityisesti teollistumisen näkökulmasta. Turkistarhauksen parissa on työskennellyt jo useita sukupolvia ja tutkin heidän rooliaan maaseudun kehityksessä ja yhteiskunnallisessa työnjaossa. Vastaukseksi tähän kysymykseen odotan myös sitä, miten tarhaaja selittää asemaansa ristiriitaisten odotusten keskellä kuten eläinoikeuskiistassa.

2. Millainen asema turkistarhaajalla on teollistamisen eri vaiheissa?

Mitä tarhoille tapahtuu yhteiskunnallisten murrosten aikana kuten laman aikana?

Miten tarhauksen rakenne muuttui 1990-luvun laman aikana ja sen jälkeen?

Toisen kysymyksen tarkoitus on kiinnittää huomio turkistarhasta ohjaaviin instituutioihin. Tarkastelen turkistarhausprosessia ja tarhausta sosiaalisena käytäntönä. Tutkimuksen käsitteeksi otetaan tuotantosysteemi, jonka selittämiseksi tarvitaan tutkimusaineisto kuten arkistot, haastattelut ja lehtijutut. Haastattelut kääntyvät osittain elämäkerroiksi ja ammatillisiksi tarinoiksi siitä, mitä turkistarhaajien ja heidän perheenjäsentensä elämään kuuluu.

Tulkinta tehdään kerronnallisena. Ymmärrän maaseudun elinkeinon ihmisten valitsemien kulttuuristen mallien ja virtausten konstruktioksi (Silvasti 2001). Yksilö on aina vain osa häntä ympäröivää sosiaalista piiriä. Hänen elämäntapansa heijastuu vaihtoehtoista, jotka hän on valinnut moraalijärjestelmänsä mukaan. (Katila 2000.) Yksilö on ratkaisujen tekijä yrityksessä kuten turkistarhalla. Turkistarha on silti useiden yksilöiden toiminnan tulos.

Elinkeino on normatiivinen osa elämäntapaa, jota ohjaavat yhteiskunnalliset instituutiot. Ympäröivä elämä näyttäytyy yksilölle taloudellisena todellisuutena eli monimutkaisena olosuhteiden konfiguraationa (Kapp 1985). Tähän taloudelliseen todellisuuteen yksilö mukautuu taloudellis-poliittisena hahmona. Tutkimuksessa on olennaista olla kiinnostunut elinkeinoa harjoittavasta ihmisestä, jotta yhteiskuntaa voidaan ymmärtää. Ihmisestä ollaan kiinnostuneita siksi, koska hänellä on rooli erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Niissä hän on mukana vuorovaikuttajana, toimeenpanijana ja etujen puolustajana (Söderbaum 2001, 33).

Kirjan lukujen sisältö on seuraava: toisessa luvussa esitellään käsitteellisiä lähtökohtia. Yleisesti teoreettisena oletuksena on, että yhteiskunta on kerroksellinen ja että se toimii prosesseina. Lähestymistavaksi otetaan tuotantosysteemin käsite. Sen rinnalle rakennetaan etnografinen aineisto ja sen tulkinta.

Kirjan kolmannessa luvussa pyrin kuvaamaan tutkimusprosessin mahdollisimman tarkasti. Neljännessä luvussa esittelen tutkimusmenetelmät, joiksi määritetään osallistuva havainnointi, puhe ja haastattelu, asiakirjat ja kirjoittaminen sekä kuvat. Viidennessä esittelen aineiston. Aineiston analyysin yhdeksi johtolangaksi valitsin sukupolvien tunnista-

misen. Kuudennessa luvussa konstruoin itäsuomalaisen, sodan jälkeisen turkistarhaajien sukupolven, joka työskenteli 1900-luvun lamaan asti. Seitsemännessä luon puolestaan laman jälkeisen tarhaajasukupolven kuvan. Johtopäätösluku keskittyy kuvaamaan turkistarhausta teollistumisen, erityisesti vaateteollisuuden ja maaseudun kehityksen näkökulmasta.

2 TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tarhauselinkeinon ominaisuuksia

Turkistarhauksella tuotantohaarana on tiettyjä ominaispiirteitä. Käsittelem seuraavassa lyhyesti turkistarhausta luonnehtivia, sen yhteiskuntapolitiikan osaksi hahmottavia tekijöitä eli sukupuolten eri tehtäviä, kansainvälistä kauppaa ja tarhauksen ennennäkemättömän nopeaa laajenemista toisen maailmansodan jälkeen.

Sukupuolten välinen työnjako nähdään maataloja koskevassa poliittisessä keskustelussa joskus tehokkaana asioiden järjestämisen tapana. Perhemaataloutta tutkinut amerikkalainen Harriet Friedman tunnisti perheviljelmälle kaksi kilpailuetua muihin liikeyrityksiin nähden. Ensiksi, perhe omistaa samanaikaisesti sekä omaisuuden (maan, eläimet ja yleensä tuotantovoimat) että työvoimansa. Muissa juridisissa yrityksissä tilanne on usein toisenlainen, koska omistajuus on erotettu pääomasta ja työntekijöistä. Toiseksi, maatilalla kotitalous ja tuotanto yhdistyvät kokonaisuudeksi. Tämä on kilpailukykyinen yhdistelmä erityisesti niin sanotussa yksinkertaisessa tavaratuotannossa. (Friedman 1987, 247–248.)

Yrityksen ja kotitalouden yhteensovittamisesta näyttää olevan hyötyä myös turkistarhauksessa. Tosin taloudellisesti nopeina kasvun vuosina 1980-luvulla eräät turkistarhayritykset onnistuivat irtaantumaan kotitaloudesta ja eriytymään liikeyrityksiksi. Itä-Suomessa eräs esimerkki oli Juukaan tarhan vuonna 1980 perustanut uusmaalainen meijeriyritys. Siellä eläimet hoidettiin palkkatyövoimalla. Yrityksen kasvun hidastuessa ja pysähtyessä kokonaan laman myötä vuosikymmenen lopulla liikeyritys ajautui vaikeuksiin. Seurauksena oli, että kunnan (ja Itä-Suomen) suurin tarha suljettiin vuonna 1991. Näyttää siltä, että liikeyritykseksi muodostetut turkistarhat karsiutuivat ensimmäiseksi, kun taloudellinen alamäki alkoi. (Pietiläinen 1989; Weijola 1991, 29; Húlden 1998, 91–94.) Tässä tutkimuksessa kysytään, onko sukupuolittunut työnjako se seikka, jonka varassa työt eräillä turkistarhoilla jatkuivat lamasta huolimatta.

Määrittellen talonpoikaisuuden kotitalouden ja maatalouden kytkemisellä toisiinsa. Näin määriteltynä Suomessa, Pohjoismaissa ja myös laajemmin Pohjois-Euroopassa turkistarhaus on pääasiassa talonpoikaiskulttuuriin kuuluva ilmiö. Sitä ylläpitävät alan koulutus ja erilaiset yhteiskunnalliset odotukset. Vaikka talonpoikaisuutta usein pidetään modernin yhteiskunnan taakse jättämänä vaiheena, sen piirteitä on näkyvissä useilla muillakin eri yhteiskunnan lohkoilla. Pienyritysten toiminnassa se näyttää olevan yleinen työnjaon muoto. Maarit Sireni havaitsi tutkiessaan suomalaisia pientiloja, miten naiset maataloilla valitsevat tavallisesti perinteisen emännän roolin, johon kuuluu vastuu kotitalous- ja karjataloudesta. Käy jopa niin, että emännät olivat maataloilla toisia, sillä heidän käsityksensä ja äänensä erilaisissa tilanteissa jäi miespuolisten isäntien varjoon. On kuitenkin yksinkertaistus, jos oletetaan emännän ja isännän roolin muodostuneen luonnonlain kaltaisina tosiasioina. Emäntien tehtävien voidaan olettaa muuttuneen. Perinteisesti menneinä vuosikymmeninä emännän rooli perustui vain työnjaon erilaisuuteen isäntään nähden. (Sireni 2002, 13–17.) Toisinaan voi maatalouspoliittisessa keskustelussa havahtua siihen, miten talonpoikainen talous on eräänlainen abstrakti ihanne. Oletuksena esitetään, miten maatalouden yritystä hoitaa yhdestä kahteen henkilöä ilman mainintaa siitä, että henkilöt ovat juuri mies ja nainen eli pariskunta.

Agraarisen emännän rinnalla suomalaisen naisen kulttuurihistoriasta löytyy tyyppi, jossa nainen ei ole toinen, vaan keskeinen kotitalouden vaikuttaja. Satu Apo (1999, 18)

määrittä tyyppin kumpuavaksi tilattoman väestön kulttuuriperinnöstä. Nykysuomessa tyyppi voidaan jäljittää myös niistä tilastoista, jotka koskevat käymistä ansiotyössä. Anu Suorannan mukaan suomalainen nainen on aina ollut työssäkäyvä, eikä hänen paikkansa suinkaan ole ollut vain kotona. Elämäntapaan ei koskaan ole juurtunut pelkkä patriarkaalinen perhe-elättäjyyden malli. Silti teollistumisen historiassa naisia on pidetty joskus vain väliaikaisena työvoimana. (Suoranta 2002, 112.)

Naisen työvoima on turkistarhalla ratkaiseva, vaikka hän ei eläinten hoitoon osallistuisikaan. Perheyritys rakentuu kotitalouden varaan, ja perheen sisällä vallitsee sukupuolittunut työnjako. Vielä 1970-luvulle saakka voitiin itäsuomalaista maaseutua pitää läpikotaisin talonpoikaisena. Eräät nimitykset vahvistavat tätä tulkintaa: Maito-Suomi on nimitys, jolla maatalouspolitiikassa oli kuvattu säilörehun ja meijeriteollisuuden merkitystä itäsuomalaisella maaseudulla. Karjatilojen työnjako on sukupuolisesti määritettyä. Savotta-Suomi viittaa myös talonpoikaisuuteen. Savotoilla kävivät työikäiset miehet. Siten maan ja karjan hoito jäi huomattavalta osalta naisten harteille. Savotoilta saatu palkkatulo mahdollisti kotitarvemaatalouden harjoittamisen. (Rannikko 1989; Katajamäki ja Kaikkonen 1991, 30–41.) Osittain suomalaisen yhteiskunnan siirsi talonpoikaisuudesta ulos teollinen kehitys, joka ainakin teoreettisesti irrotti yhteiskunnan maa- ja metsätaloudesta. Näyttää siltä, ettei maataloudesta irtoaminen hävittänyt sukupuolittunutta työnjakoa. Ihmisten arvoissa ja asenteissa säilyi teollistamista edeltäviä piirteitä, minkä seurauksena useita maatalouden ja sen ulkopuolisia laitoksia ja yrityksiä hoidetaan yhä perinteisten sukupuolimallien mukaisesti. (Nummenmaa ja Nummenmaa 1994; Sireni 2002; Rinne ym. 2008.)

Kansainvälinen turkiskauppa on suurin erottava tekijä turkistarhojen ja muun maatalouden välillä. Maataloudessa voidaan turkikset aina määrittää ns. cash-crop eli vaihtoon tarkoitetuksi tuotteeksi. Kansainvälinen turkiskauppa on hyötynyt Suomen valtion harjoittamasta aktiivisesta ulkomaankaupan kehittämisestä. Turkisten kauppa-arvoon uskovat suomalaiset liikemiehet organisoivat useaan kertaan erilaista turkisten välitystä. Monien vaiheiden jälkeen oli vuonna 1980 päädytty suomalaisen huutokauppajärjestelmään (Turkistuottajat Oy 1988, 38–53). Kun asiakkaat asuivat ulkomailla, turkisinahka on vientituote ja siksi osa valtion kauppataseen rakentumista.

Yksittäisiä menestyksekkäitä turkistarhaukseen vaikuttaneita päätöksiä ovat olleet alueellisten tarhaajayhdistysten luominen ja turkisinahkojen lajittelun kehittyminen. Alueelliset yhdistykset tukivat nahkojen hankintaa ja kuljetusta pitkienkin välimatkojen takaa. Tarhauspolitiikka huutokauppayhtiön kanssa oli vilkasta. Alueyhdistykset tulivat myöhemmin myös pörssiin noteeratun huutokauppayhtiön omistajiksi, ja näin turkistarhaajat itse tulivat omistamaan tuotteidensa välitysorganisaatiota. Tarhaajien näkökulmasta on ollut tärkeää turkisinahkojen välitystoimen kytkeytyminen tarhauksessa tarvittaviin rehu- ja tarvikevälitykseen. (Turkistuottajat Oy 1988, 14–16, 36–38 ja 67–70.)

Turkiksen tie tuottajalta huutokauppaan ja loppukäyttäjälle näyttää olevan hallitavissa oleva instituutio huolimatta siitä, että eri osapuolet asuvat toisistaan kaukana ja erilaisissa yhteiskunnissa. Kansainvälisten sopimusten avulla suomalainen yhteiskunta oli toisen maailmansodan jälkeen pyrkinyt edistämään ulkomaankauppaa sitoutumalla uusiin velvoitteisiin. Kauppasopimukset olivat aina tukeneet turkisivientiä. Suomessa turkiskaupalla oli ollut myös sisäpoliittinen tuki, joka nojautui maakunnalliseen kannattajaverkostoon. Erityisesti kehitysaluepolitiikan vuosina valtakunnallinen tuki heijastui jokaisen kunnan elinkeinopolitiikkaan. Silloin oli tavallista korostaa tarhauspaikkakunnilla sitä, että turkistarhaajat saivat tulonsa juuri viennistä. On silti terveellistä muistaa, miten turkiskauppa rakenteelta on muuttunut useaan kertaan historiansa aikana. Jo pelkästään turkisten jatkojalostajien ja loppukäyttäjien kotimaa on vaihdellut vuosien myötä. Suo-

malaisista turkisnahoista päätyi 1960-luvulla kaksi kolmannesta Euroopan eri maihin ja kolmannes Yhdysvaltoihin. Seuraavana vuosikymmenenä Euroopan maiden osuus väheni, kun Kaukoidästä tulleet ostajat löysivät tiensä turkishuutokauppaan. (Ylä-Karjala 1967b ja Turkistuottajat Oy 1988, 38-41.) Nykyisin asiakkaista suurin osa tulee Venäjältä, Kiinasta sekä Euroopan maista (Tarhaajan kalenteri 2000, 18; Turkistalous 2007.)

Kolmas asia, joka tekee turkistarhauksesta omaleimaisen sukupuolituneen työnjaon ja kansainvälisen kaupan lisäksi, on alan nopea laajeneminen toisen maailmansodan jälkeen maaseudun ja maatalouden teollistamisohjelmien suojissa ja tekninen uusiutuminen laman jälkeen. Alan laajetessa turkistarhauksen työn eri tehtävät monipuolistuivat ja jakaantuivat. Laajenemisen pysäytti huutokauppahintojen nopea lasku 1980-luvun puolivälissä ja koko suomalaisen yhteiskunnan lama 1990-luvun alussa. Vaikka itäsuomalaisten tarhojen lukumäärä kutistui kymmenenteen osaansa aikaisemmasta, saavutettiin laman jälkeen tuotannon volyymissä ja arvossa aikaisempaan verrattavissa oleva taso. Tämä johtui suuremmista yrityksistä, ammattimaisesta yritysjohdosta, paremmasta nahkalaadusta ja korkeammista hinnoista. (Itä-Suomen turkistarhauksen ... 2000, 7.) Ne harvat eläimiä kasvattaneet tarhaajat, jotka olivat pitäneet eläimiä lamasta huolimatta, päättivät suurentaa tarhaansa ja soveltaa uutta tekniikkaa eläinten kasvatukseen. Tarhaajien ja liiketaloudellista ohjausta antavien asiantuntijoiden keskinäinen vuorovaikutus lisääntyi. Rehujen hankinta ja asiantuntemus keskittyivät tarhojen sijasta rehutehtaalalle ja niitä tukeviin laitoksiin. Laman läpi selviytyneet tarhat sopeutuivat Euroopan unionin edellyttämään ympäristölainsäädäntöön. Lisäksi huutokauppayhtiö aloitti tutkimustyön asiakastarpeista, ja tutkimusten tiedot alettiin nähdä sovellettavana informaationa tarhaajien valitessa tuotantosuuntaa ja eläinmääriä. Tavoitteeksi tuli, että jo tarhayrityksen johtamisessa eli turkisten alkutuotannossa otettaisiin huomioon asiakkaiden turkiksiin ja niiden tuottamiseen liittyvät odotukset.

Eläinten kasvattajan tehtäväksi on jäänyt enää oikeastaan vain eläinten hyvinvoinnista huolehtiminen. Tarhalla tehtäviä töitä olivat muuttaneet eläinten lisääntymisessä sovellettavat menetelmät (mm. keinosiemennys) ja nahoituksen tekninen kehittyminen. Työtehtävät tarhan turvallisuuden osalta ovat lisääntyneet. Ensinnäkin, mitä suurempi on tarhalla tehty investointi, sitä suurempi on siihen liittyvä liiketaloudellinen riski. Myös huoli suuremmasta eläinmäärästä lisää työmäärää. Toiseksi, laman jälkeen tarhojen turvallisuutta oli koetellut yhteiskunnallinen liikehdintä eläinten oikeuksien puolesta. Eräät laajentaneet tarhat ovat asentaneet tontille ja rakennuksiin liiketunnistimia ja hälyttimiä odottamattomia tunkeilijoita vastaan.

2.2 Kahden tutkimusperinteen näkökulma turkistarhaukseen

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus

Ympäristönsuojelun näkökulmasta turkistarhaus on nähty ongelmallisena tavoiteltaessa vesien ja maaperän suojelua. Vesiensuojelussa turkistarhaus on samassa asemassa kuin muu kotieläinten kasvatusta. Turkistarhauksen vesistölle aiheuttamiin haittoihin on puututtu uudella säätelyllä. (Latvala ja Kleimola 1998; Rekilä ym. 2005.)

Kun turkistarhauksella oli aikaisemmin rooli maaseudun työttömyyden ja syrjäytymisen torjunnassa, voidaan ajatella sen pitkällä aikavälillä vaikuttaneen alueiden väestö- ja elinkeinorakenteiden muodostumiseen. Erityisesti kehitysaluepolitiikan kaudella turkistarhaus levisi toimeentulon muotona syrjäisille maaseudun alueille. (Siukonsaari ja Metsämäki 1996.) Turkistarhauksella on siten merkitystä silloin, kun yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa keskustellaan sosiaalisista tai alueellisista kysymyksistä.

Tämä tutkimus liittyy turkiskiistan kautta yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Ympäristöpolitiikka nähdään määrittelykamppailujen areenana, jossa tutkimuksen kohteena ovat usein keskenään ristiriitaiset käsitykset tutkittavasta ilmiöstä (Lehtinen ja Rannikko 2003).

Jälkitekollinen yhteiskunta ei ole irrallaan teollistuneen maailman arvoista. Turkiskiista on osoitus siitä, miten yhteiskunnalliset ryhmät sekä niiden laukaisemat protestit ottavat asiakseen siirtää sivilisaation hylkykuoppaan sellaisia käsityksiä ja sosiaalisia rakenteita, jotka olivat syntyneet modernisaation kuluessa. Turkisten vastustajat ovat sitä mieltä, että turkisten tuotanto ja käyttö ovat haitallisia asioita, koska ne vääristävät ihmisen luontosuhdetta. Mielipiteistä on seurannut vilkas ajatusten vaihto liittyen eläinten asemaan sekä ihmisen ja eläimen keskinäiseen suhteeseen. (Ollila 1999; Konttinen ja Peltokoski 2000.)

Turkistarhaus ja turkiskauppa ovat kriitikoista huolimatta hyvin läsnäolevia instituutioita jälkitekollisessa yhteiskunnassa. Turkiskiista eläinoikeusideologioineen on ohittanut turkiseläinten kasvattajien näkökulman. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ei tarhaajia voida jättää huomiotta. Tässä tutkimuksessa ääneen pääsevät myös tarhaaja ja hänen perheensä. Tarhauksesta ja eläimistä argumentoidaan jälkitekollisen yhteiskunnan taloudellisenä instituutioon. (Instituutioista ks. Hodgson 1989; Berger ja Luckmann 1994, 59–107.)

Turkiskiista on Pohjois-Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa yhteiskuntapoliittinen ja moraalinen hanke. Se on omaksunut argumentaatiota sekä ympäristöeettisestä että luonnontieteellisestä tutkimuksesta. Turkistarhaajat olivat turkiskiistassa altavastaajan asemassa. He joutuivat melko militantin argumentaation ja ilkeävaltekojen kohteeksi. Aktiivinen osapuoli oli tarhaajista riippumaton, poliittista muutosta tavoitteleva liike. Turkiskiistan temmellyksessä oli tavallista tulkita tarhaajat ja kauppa yhdeksi intressiryhmäksi, mikä tarkemmassa analyysissä osoittautuu yksinkertaistukseksi. Tarhaajat elävät ammattia harjoittaessaan elämää, jossa he käyvät tarhauspoliittista kamppailua olemassaolonsa puolesta. Tarhaus ja turkiskauppa ovat toisistaan erillään olevia, keskenään ristiriitaisia odotuksia ja tavoitteita omaavia osapuolia. Ne eivät ole irrallaan ympäröivästä yhteiskunnasta, vaan ne ovat kokeneet olemassa olonsa aikana suuria muutoksia. Niiden parissa työskentelevät henkilöt eivät esimerkiksi ole jääneet syrjään jälkitekollisen yhteiskunnan yksilöllistymisestä ja eriytymisestä.

Turkistarhausta vastustava poliittinen liike kohdisti huomiota laajasti moderneihin käytäntöihin (Tuomivaara ja Purmonen 1998). Tosin suomalainen turkiskiista poikkesi luonteeltaan esimerkiksi ruotsalaisesta tai yhdysvaltalaisesta kiistasta. (Lähteenä tutustumisessa ruotsalaiseen kiistaan voi lukea esimerkiksi Gälmark 1998 ja yhdysvaltalaiseen kiistaan Jasper 1996.) Syynä on, että Suomessa turkistarhoja on paljon, ja lisäksi poliittinen liike ja protesti tapahtuivat historiallisena murroskautena eli 1990-luvun alun jälkeen. Suomalaisessa turkiskiista-argumentaatiossa on vain harvoin kosketeltu sellaisia aiheita kuin sukupuoli, mukaan lukien pornografia tai tasa-arvo ja solidaarisuus. Myös muita jälkitekollisen yhteiskunnan ilmiöitä on jätetty kokonaan problematisoimatta suhteessa eläinten oikeuden ideologiaan. Sen sijaan on eläinten hyvinvoinnin kysymyksiin alettu kiinnittää huomiota aiempaa enemmän. (Harri 2000; Mononen 2004.)

Turkistarhaajat maaseudun elinkeinojen harjoittajina voivat olla monin tavoin yhteiskuntatieteellistä tutkimusta kiinnostava ilmiö. Heidän työtään voidaan tarkastella erilaisten teoreettisten suuntausten ja käsitteiden avulla. Olen pyrkinyt soveltamaan sekä etnografian että myös poliittisen taloustieteen näkökulmaa, jossa talous tulkitaan yhdeksi osaksi sosiaalista järjestystä. Tässä tutkimuksessa on käsitteet ”talous” ja ”yhteiskunta”, joita olisi vaikea ymmärtää ilman tutkimuksessa esiteltyä ”tuotantoa” ja ”tuotantosysteemiä”. Talous ja yhteiskunta verhotaan sellaisiin yleiskäsitteisiin kuten teollistuminen, maaseutu ja maatalous. Ne ovat korkeita abstrahointeja, ja vain harvoin ne jäsentävät subjektiivisen kognition todellisuutta.

Toinen tutkimusalue, johon tämä työ liittyy yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ohella, on maaseudun ja maatalouden tutkimus. Kun määritän turkistarhauksen maaseudun elinkeinoksi, määritän turkistarhaukselle paikan. Tässä työssä turkistarhauksen konteksti on itäsuomalainen maaseutu. Turkistarhauksen satavuotinen historia tarjoaisi useita teoreettisia ja empiirisiä lähtökohtia, ja siten aihetta voitaisiin maaseutututkimuksen piirissä lähestyä monesta eri teoriasta ja käsittehorisontista käsin. Esimerkiksi Michael Woods (2005, 17–25) on määritellyt maaseutututkimuksen oppiteorioita maantieteen, sosiologian, antropologian ja poliittis-taloudellisista tutkimussuuntauksista.

Vaikka itäsuomalaiset tarhaajat ovat valtakunnallisesti harvalukuinen joukko, valitsemalla heidät tutkimuskohteeksi halusin korostaa tarhaajien roolia itäsuomalaisen maaseudun kehityksessä. Turkistarhoja voidaan pitää maaseudun elinkeinorakenteen monipuolistajina. Vaikka pääosa turkisnahoiksi päätyvistä suomalaisista eläimistä kasvatetaan Länsi-Suomessa, Itä-Suomessa on käytössä sama tuotantotekniikka ja nahat ostaa pääosin sama asiakas. Itä-Suomen tarhoilla on vähän eri eläinlajien painotus kuin Länsi-Suomen tarhoilla.

Yksittäiset tarhaajat ja heidän perheensä olivat mukana luomassa turkiseläinten kasvattamisessa muodostuvia instituutioita ja sosiaalisia käytäntöjä. Tulkiten turkistarhauksen yhdeksi maatalouden kehityksen osaksi. Tutkin turkistarhaajien ja turkiskaupan vaiheita. Itä-Suomessa tarhaajien lukumäärä ja tuotannon volyymi on vaihdellut, mikä on puolestaan vaikuttanut heidän asemaansa maaseudun kehityksessä.

Turkis on luonnonannin, jolla on vähintään kaksi merkitystä: itseisarvo ja vaihtoarvo. Viimeksi mainittu on ladattu symboleilla. Tämä tutkimus saa aineistonsa pääasiassa sellaisesta asetelmasta, jossa turkikseen ei vielä ole liitetty vaihdon tai kaupallisen arvon symboleita muuten kuin turkistarhan ansiotulon odotuksessa. Niin pian kun turkis jättää tarhan ja muuttuu tarhaajan palkkiosta vaihdon välineeksi, se liikkuu vaihdon osapuolten ja turkiksesta kiinnostuneiden ihmisten lataamalla merkityksillä.

Maatalouden ympäristötutkimuksen eräs aihe on ollut modernisaatioparadigman kritisointi ja maatalouden aiheuttamien ympäristövaikutusten hahmottaminen. (Living countrysides ... 2002, 10.) Modernia maataloutta on alettu moittia. Sen ongelmia ovat luonnonvarojen käytön laajentaminen, intensifikaatio, erikoistuminen ja teollistuminen. Ne on määritelty joko ympäristöongelmiksi tai alueelliseksi ongelmiksi. Ympäristöongelmia ovat muun muassa ympäristön pilaantuminen ja eläinten hyvinvoinnin ongelmat. Alueellisia ongelmia ovat maatalouden modernisaatiosta johtunut alueellisen kehityksen eriarvoisuus.

Maataloustutkimuksessa on vakavaksi ongelmaksi muodostunut tiedon erikoistuminen ja sen pirstaloituminen. Eläintä koskeva tutkimus on jakaantunut useisiin eri koulukuntiin kuten tuotannon, eläinlääkinnän, hygienian ja ympäristön sekä etologian tutkimussuuntauksiin. Eläintä yhteiskuntatieteellisessä mielessä ei maataloustutkimuksessa ole ollut olemassa. Ihmisen ja eläimen suhde on eräs kiinnostavimmista ja haastavimmista uusista tutkimussuuntauksista.

Eläimiä ja myös turkiseläimiä koskevaa tutkimusta Suomessa tehdään bioteknologiaan, genetiikkaan tai eläinten hyvinvointitieteeseen liittyvissä laitoksissa. Tämä johtuu siitä, että eläinten pidon erikoistuminen ja teollistuminen on virittänyt kiinnostusta muun muassa näiden laitosten edustaman tutkimusotteen piirissä. Turkiseläimiä on tutkittu myös kotieläiminä. Maatalouden nopean muutoksen vuoksi on kotieläin -käsite väistynyt, ja tuotantoeläimiä koskevassa opetus- ja tutkimustyössä suhde kotieläimiin on muuttunut. Institutionaalisesti muutos tapahtui Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa, jossa 1960-luvulla muodostettiin kotieläinopin oppituoli. Se

jakaantui myöhemmin kahtia kotieläintieteeseen ja kotieläinjalostustieteeseen. Suomenkielen kotieläin –termi on lähellä etymologisesti domestikoitumista (koti-talo). Kotieläin viittaa yksityistalouden lähellä pidettäviin, kesyihin eläimiin. Koti-sanalla on läheisyyttä ja huolenpitoa merkitsevä sävy. Tuota sävyä koetellaan moderneissa eläinten tuotantolaitoksissa ja niitä ylläpitävissä yhteiskunnallisissa käytännöissä. Suhde kotiin on enää vain pinnallista laatua.

Tiedon pirstoutumisen estämiseksi tarvitaan ihmisiin sidottua tietoa. Etnografisessa tutkimuksessa tärkeimmäksi aineistoksi nousevat ihmisten kokemukset. Tutkija kunnioittaa empiiristä todellisuutta (Hammersley ja Atkinson 2005, 6–7). Jos tutkijaa kohtaan ei tunneta luottamusta eikä hän saa osakseen arvostusta tutkimuskohteessa, hän ei pysty hankkimaan luotettavaa tietoa. Siksi tutkijan on oltava kiinnostunut ihmisistä.

Maatalouden tutkimuksesta löytyy eräitä kohtia, joihin voidaan ankkuroitua käsillä olevaa tutkimusta tulkittaessa. Käytän farming system -tutkimusotetta. Jos maatalouden farming system -tutkimuksia tarkastellaan yhteiskuntatieteellisessä viitekehyksessä, ne voidaan määritellä tapaustutkimuksiksi. Näin tapahtuu myös esimerkeilleni Hans Ruthenbergin (1986) ja Klaus Talvelan (1988) tutkimuksille. Samalla on pidettävä mielessä, että tuotantosysteemiote on pidettävä erillään vallitsevasta maataloustutkimuksesta. Sen pääasiallinen rahoittaja on maatalouspoliittinen sektorihallinto, ja siksi sitä vaivaa näennäinen arvovapaus. Siihen lukeutuu muun muassa tutkimus maatalouden rakennemuutoksesta (esim. Lehtonen ja Pyykkönen 2005). Siinä tarkastelu tehdään valtakunnallisella tasolla ilman alueellisia erityispiirteitä. Monesti on rakenteiden tutkimus jopa ajautunut ideologiseksi, intressien puolustamisen argumentaatioksi, jossa keinot ja päämäärät sekoittuvat keskenään.

Suomalaisissa yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa maatalousekonomia ja maaseutuosologia ovat erkaantuneet toisistaan. Olen opiskellut 1980-luvulla Helsingin yliopistossa maatalouden koulutusohjelmassa, missä sekä taloustieteen että soveltavien luonnontieteiden laitoksilla oli omaksuttu käsitys maatalouden rakennemuutoksen tarpeellisuudesta ja välttämättömyydestä. Jatko-opintoja suoritin Joensuun yliopistossa, joka sijaitsee Pohjois-Karjalassa, jossa maaseutu on muun muassa maatalouden rakennepolitiikan johdosta muuttunut radikaalisti.

Protestina maatalouden rakenteiden tutkimukselle ja kehitykselle esittivät maaseutuosologit 1980-luvulla oman tutkimusohjelmansa. Maaseutuosologiassa maatalouden rakenteiden muutokset osoittautuvat vain yhdeksi tutkimussuuntaukseksi. Maatalousekonomiassa käytetyt käsitteet kuten kustannus tai elinkeino edellyttivät maaseutuosologiassa kokonaan toisenlaisia käsitteitä tutkimuksen lähtökohdiksi. (Newby 1982.) Esimerkiksi kustannus oli määriteltävä kokonaan uudelleen, sillä maanviljelijän kustannus esimerkiksi lannoitteen hankinnassa on jotain aivan muuta kuin kesämökkiläisen kustannus, jos avohakkuu pilaa maiseman. Silti molemmat ongelmat ovat maaseudulla, joka on maaseutuosologin tutkimusaihe.

Miksi maatalouden rakenteiden tutkimus ei kuulu tutkimukseen turkistarhauksesta? Turkistarhaajat vain harvoin itse pitävät itseään maatalouden harjoittajina. Onkin siksi aiheellista kysyä, kuuluvatko he silloin suomalaiseen tai Euroopan unionin maatalouden rakenteeseen. Turkistarhaaja ei ihaile tulonsiirroista hyötyvää maatalousyrittäjää, vaan pitää itseään liberaalin ja avoimen talouden toimijana. Yksityisen yrittäjän itsemääräämisoikeuden ihanne tulee esiin tarhauspolitiikan keskustelussa. Tulonsiirtojen vuoksi maanviljely ja karjatalous ovat saaneet piirteitä, jossa maatalouspolitiikkaa tehdään sosiaalisena kysymyksenä.

2.3 Lama

Suomalaisen yhteiskunnan ja talouden rakenteissa tapahtui merkittävä muutos lamavuosina erityisesti 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alkuvuosina. Useat kirjoittajat aina taloustieteestä sosiaalipolitiikkaan ovat käsitelleet lamaa. Voin viitata useisiin kirjoittajiin, jotka antavat monipuolisen kuvan ajan yhteiskunnallisista ilmiöistä (muun muassa Kiander ja Vartia 1998; Anttonen ja Sipilä 2000; Julkunen 2001; Kiander 2001; Blomberg ym. 2002; Kivikuru 2002; Kangas 2003; Helne ja Laatu 2006). Suomalaisen yhteiskunnan murroksena nimi lama on yleisesti hyväksytty. Edellisen kerran vastaava rauhanajan ilmiö, jota kutsutaan pula-ajaksi, tapahtui isovanhempien lapsuuden aikaan 1930-luvulla. Aika muistetaan työttömyytenä sekä kauppojen ja maatilojen ajautumisena pakko- huutokauppoihin. Ihmiset joutuivat myymään omaisuuttaan pilkkahinnalla velkojensa lyhentämiseksi ja takaustensa katteeksi. (Kiander ja Vartia 1998, 7.)

Jatko-opintojeni alkuvuosina yritin saada yleiskuvaa itäsuomalaisesta maaseudun elinkeinoja kohdanneesta haaksirikosta. Tässä en tarkoita pelkästään laman myötä lähes hävinneitä turkistarhoja, vaan myös valtion ohjauksessa olleita karjatillaisia, jotka myöhemmin joutuivat Euroopan unionin säätelyyn. Heistä suuri osa oli jo luopunut tai aikoi luopua työstään lähivuosina.

Uusi yhteiskunnallinen asetelma laman ja Euroopan unionin myötä näkyi myös turkistarhaajien elämässä. Suurin osa tarhaajista oli joko lamavuosina tai jo vähän ennen niitä luopunut elinkeinostaan. Muutamat jäljelle jääneet alkoivat kehittää omaa tarhaansa. Historiallista havinaa sattui heidän kohdalleen, kun turkishuutokauppaan laman jälkeen ilmaantui aivan uusia asiakkaita. Suomalaisille turkiksille avautui uusia markkinoita Kiinassa. Tässä valossa näyttäytyvät kiinalaiset turkisostajat itäsuomalaisen turkistarhauksen pelastajina.

Talouspolitiikassa lama selitetään usein siten, että sen taustalla oli rahapolitiikan uusi, merkityksellinen asema valtiollisissa päätöksenteossa. Sen sisältöön kuului, että 1980-luvulla Suomen valuutan, markan, osto- ja myyntitoiminnan säätely purettiin, ja se tapahtui verrattain nopeasti vain muutaman vuoden kuluessa. Vastaava ilmiö kansallisten valuuttojen ja niitä koskevien luottosäännösten kohdalla oli tapahtunut myös muissa läntisen Euroopan maissa.

Kiander (2001) kirjoittaa Laman opetukset -teoksessa, että Suomessa erityisesti yksityinen sektori velkaantui nopeasti rahamarkkinoiden vapauttamisen jälkeen. Tällä voidaan osaltaan selittää lama syvyyttä. Yleisesti voidaan sanoa, että ongelmana oli talouspoliittisen päätöksenteon epäonnistuminen. Yhteiskunnan rakenteet säilyivät laman vuodet melko tavalla entisellään. Kuten aikaisemminkin lievempien taloudellisten taantumien jälkeen erityisesti vientikauppa kehittyi, ja sen myötä kansantalous alkoi elpyä. Lama oli siten suhdannekriisi, jossa kotimainen kysyntä, sekä julkinen että yksityinen, putosivat odottamattoman rajusti yli kolmen vuoden ajan. Tilastollisesti ihmisten kulutustaso aleni noin kymmenen prosenttia. Kotimainen kysyntä palasi lamaa edeltäneelle tasolle vasta vuonna 1996.

Työllisyyden kannalta tämä oli kohtalokasta. Lama merkitsi pysyvää muutosta sosiaalipolitiikan sisällössä ja toimeenpanossa. Kun lama pudotti selvästi tiettyjen kotitalouksien tuloja, kotitalouksien välillä olevat tuloerot kasvoivat suuriksi. Suuret tuloerot ovat haitallisia, sillä ne tiedetään yleisesti yhteiskunnallisen epävakauden tärkeimmäksi syyksi. Kun osan kotitalouksien tulot eivät alkaneet kasvaa ja kun toimeentulotuen saajien lukumäärän kasvoi, kertoi se siitä, miten lama yhä jatkui vuosien päästä etenkin pienituloisten keskuudessa. (Kiander 2001, 36–83.)

Sirpa Varis (2005) raportoi, miten vuosina 1992–1994 työttömyys nousi jyrkästi Tohmajärvellä ja muissa Pohjois-Karjalan kunnissa. Sen jälkeen työttömien määrä on

vähentynyt muttei ollenkaan odotetusti. Työttömyys oli laman ilmiö, mutta sen jyrkän kasvun taustalta voidaan osoittaa tiettyjä yksittäisiä, poliittisia päätöksiä. Ennen vuotta 1992 olivat kunnat olleet velvoitettuja työllistämään jokaisen, joka oli ollut yhden vuoden työttömänä. Kuntien työllistämismääräyksen lopettaminen heijasteli niitä ideologisia muutoksia, jotka olivat levinneet suomalaisen politiikkaan. Kun valtio lakkasi maksamasta työllistämistä johtuvat kustannukset, vapautui kunta työllistämismääräyksen velvoituksesta. Tuhansia ihmisiä jäi ilman ansiotyötä.

Työttömien lisäksi on raportoitu ihmisistä, jotka laman vuoksi ajautuivat rahavaikeuksiin. "Taloustutkimuksen mukaan Suomessa oli 100 000 ylivelkaista, Kelan tutkimuksen mukaan 200 000 ylivelkaista ja terveystutkimuksen mukaan ongelmallisesti velkaantuneita oli 500 000 ihmistä" (Erola 2002, 180). Velkaisia ihmisiä tutkimalla pyrittiin selittämään velkaantumisen syitä. Ihmisistä etsittiin ominaisuuksia, jotka yleisesti kuvaisivat maksuvaikeuksiin joutuneiden taitoja tai elämäntilanteita. Tällaisiksi ominaisuuksiksi osoittautuivat työttömyys, avioero, yksinhuoltajuus, vähäinen koulutus ja yrityksen konkurssi. Ominaisuuksien luettelo oli niin hajanainen ja erilaisia ilmiöitä sisältävä, ettei mitään niistä voida pitää velkaisuuden yksiselitteisenä syynä. Ongelmien ainoa yhteinen nimittäjä oli lama. (Erola 2002; Erola ja Moisio 2005.)

Yrittäjät poikkesivat muista velallisista yhdessä tietyssä suhteessa: he olivat ottaneet velkaa ammattitoimintansa ylläpitämiseen. Jos ihminen ottaa lainaa kulutusta varten, sitä pidetään yleensä kevytmielisenä. Eräät meistä jopa rohkaistuvat ojentamaan lähimmäistään, joka viihdyttää itseään velaksi. Sen sijaan yrittäjän odotetaan kykenevän hoitamaan velkaansa, ja siinä hänellä oletetaan olevan takuunaan tulevaisuuden ansiot. Niiden ennustaminen osoittautui laman aikana mahdottomaksi. Kukaan ei osannut kuvitella niitä muutoksia, joita lama toi tullessaan. (Erola 2002, 184–186.)

Eräät tutkijat ovat kirjoittaneet laman uhreiksi joutuneista ihmisistä. Liisa Lampela-Kivistö (2002) tutki syrjäytyneitä miehiä, jotka olivat aikaisemmin toimineet yrittäjinä. Lama oli vyörynyt heidän päälleen niin nopeasti, ettei moni ollut ehtinyt ymmärtää, mitä tapahtui ja miksi. He kokivat psykosomaattisia ongelmia ja elivät sosiaaliturvan varassa. Heidän tulonsa olivat pienet ja elämä epävarmaa ja epätydyttävää. Näitä ihmisiä ei auttanut edes yleisen työllisyyden kohentuminen laman jälkeen, sillä heillä ei ollut aina mahdollisuutta ottaa vastaan heille tarjottua työtä. (Lampela-Kivistö 2002, 10–11.)

Vuokko Jarvan (1996) lamaa koskevassa tutkimuksessa kohderyhmänä olivat kahden asunnon loukkoon jääneet perheet. Heidän sosiaalisesti heikko asemansa oli seurausta kahdesta toisistaan keskenään riippuvasta asiasta: lamavuosia edeltäneiden aikojen nopeasta taloudellisesta vaurastumisesta ja lamaa seuranneiden vuosien jyrkästä alamäestä. Kukaan tutkimuskohteen ryhmän jäsenistä ei ollut osannut ennalta arvata omaa tulevaisuuttaan. Jarva tulkitsi sosiaalisesti heikosta asemasta seuranneen ahdistuksen rangaistuksen kasaantumiseksi (1996, 15). Hän pohti sitä, mitä mahdollisuuksia tutkijalla oli lähestyä tällaisia tilanteita. Tutkija kohtasi ristiriitaisuudet, sekavat selitykset ja masentuneisuuden. Hän havaitsi perheiden tilanteen taustalla olevan vyyhdin erilaisia ongelmia, joista ajautuminen vararikoon tai velkakierteeseen oli vain näkyvä jäävuoren huippu. Jäävuoren huipun alla olivat varsinaiset rangaistukseen johtaneet ongelmat kuten perheiden taloudellisen kuormituksen lisääntyminen, ihmisten terveysongelmat, huonot keskinäiset suhteet, pienet tulot ja työttömyyden uhka sekä asunto-olojen heikkeneminen. Näistä johtunut rangaistus oli turvattomuuden tunne ja luottamuksen menettäminen yhteiskuntaan. (Jarva 1996, 16–18.) 1900-luvun alun laman läpikäyneistä ihmisistä osa kuului itäsuomalaisiin turkistarhaajiin ja samalla Lampela-Kivistön ja Jarvan tyyppitelemiin ihmisryhmiin.

2.4 Käsitteet

Käsitteet ovat syntyneet tutkimusprosessin aikana, kun abstrahoin yhteiskunnallisia rakenteita ja kirjoitin elämäkertoja ja episodeja. Niihin vaikutti myös se, että tutkimuskysymystä muovattiin useaan kertaan. Tutkin turkistarhauksen prosessia Itä-Suomessa, missä ala oli vaativa johtuen muun muassa harvasta asutuksesta pitkin välimatkoineen ja metsäisine ympäristöineen. Vertailuksi voidaan ajatella länsisuomalaista tarhausmaisemaa, jossa välimatkat tarhojen välillä ovat lyhyitä ja näkymää hallitsee enemmän pelto kuin metsä. Olen soveltanut kerronnallista otetta kirjallisuuden ja haastattelujen tulkinnaissa. Määrittelen sen tasaväkiseksi yhteiskunnallisten ja taloudellisten rakenteiden analyysin kanssa.

Yhdistän tutkimusta kirjoittaessani kahta tutkimusotetta, joiden esitetään joskus olevan keskenään ristiriidassa. Yhtäällä kirjoitan tulkinna, joka perustuu ihmisten kohtaamisiin ja johon aineisto on hankittu puheista ja keskusteluista. Aiheena on tarhaajien elämä. Toisaalla laadin mallin siitä, mitä turkistarhaus on. Malli on turkistalouden tuotantosysteemi. Eräs keskeinen lähtökohta on tarkastella turkistarhausta dynaamisena maaseudun toimintana. Tämä tarkoittaa sitä, että turkistarhaajan haasteena on aikaansaada odotettavissa olevaa kysyntää vastaava määrä turkiksia niin, että työpanoksen tuloksena hän pystyisi vuosittain osoittamaan positiivista kirjanpidon katetta. Tarhauksen tavoite on yrittäjän itsensä, perheen ja kotitalouden turvaaminen sekä myös ansiotulojen vahvistaminen. Tämä on klassinen mikrotaloudellinen näkökulma ja sen rinnalle otetaan tutkimuksessa mukaan asetelma, jossa korostuu päätöksenteon maantieteellinen ja ajallinen konteksti. Kirjoittamiseni tärkeitä vaikuttimia olivat Maarit Sirenin tutkimus emännistä (2002) ja Tiina Silvastin tutkimus talonpoikien skripteistä (2001). Sireni tutki maaseudun naista ja Silvasti kuvasi talonpoikaisuuteen kuuluvaa, elämäntapaan sidoksissa olevaa kulttuurista mallia. Molemmissa tutkimuksissa aineistona olivat suomalaiset, maaseudun ihmiset. Tutkimuksissa pyrittiin ymmärtämään heidän tekemiään, omaa elämänsä koskevia ratkaisuja.

Toisin kuin Sirenin ja Silvastin tutkimuksissa on tässä tutkimuskohteena ihmisten elinpiiri pienyrityksessä. Kontekstina yrittäjäyys korostaa sitoutumista yhteiskunnallisiin instituutioihin ja niiden asettamiin uusiutumisen vaateisiin. Tarhaajan ja hänen perheensä sopeutumiseen ja uusiutumiseen vaikuttavat heidän käsityksensä eläinten pidosta ja sen tuomasta toimeentulon mahdollisuudesta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten tarhaajaperhe ymmärtäisi eläinten pidon toimeentulon ratkaisuna. Jos eläinten pito ymmärretään elinkeinoksi, täytyy perheillä olla tietoja ja taitoja, joiden avulla he ottavat eläimet ja niillä harjoitetun elinkeinon haltuunsa. Haltuunoton piiriin kuuluu myös tieto muista tuotannon tekijöistä eli kokonainen sosiaalinen ulottuvuus, jota kutsutaan tuotantosysteemiksi. Omaamallaan tiedoilla ja taidoilla sekä hallitsemillaan resursseilla turkistarhausta harjoittava perhe saa roolin maaseudun kehityksessä.

Etnografia

Turkistarhauksen harjoittamisen kokemusmaailma konstruoidaan ammatillisten elämäkertojen ja episodien avulla. Kokemukset saatetaan kerronnalliseen muotoon, minkä johdosta tarhaajien elämän tapauksia voidaan yrittää tulkita yleisesti kulttuurisina kysymyksinä. Tulokseksi syntyy nykytarhauksen etnografia. Etnografia ymmärretään John Brewerin sanoin sosiaalityeiden keskeiseksi metodologiaksi ja menetelmäksi. (Brewer 2005, 10–26.) Hänen etnografian määritelmänsä on seuraava: “Etnografia on tutkimus

ihmisestä luontevassa ympäristössä tai kentällä. Sen menetelmänä on aineiston keruu, joka vangitsee sosiaaliset merkitykset ja arjen. Tutkija osallistuu ihmisten elämään ja myös hankkii siitä tutkimusaineistoa jäsenellen sitä (Brewer 2005, 6).

Kentällä tutkija joutuu erilaisen tiedon äärelle. Tutkimuskentällä rakentuva, etnografinen tieto voi olla Brewerin hahmotteleman luokittelun mukaisesti joko artikuloivaa, strukturalistista tai praktista. (Brewer 2000, 141–171.) Artikuloiva tieto koskee olemisen mielekkyyttä, strukturalistinen koskee ajatusmallien hahmotusta ja praktinen tieto koskee niitä normatiivisia odotuksia, joita kulttuurissa vallitsee. Vapaasti käännettynä olen suomentanut nämä tiedon lajit metafysisiksi, kielelliseksi ja normatiiviseksi tiedon lajeiksi.

Normatiivinen tieto on praktista siksi, että se tähtää tutkimusasetelman puolustamiseen. Sellaista tietoa kohdatessaan on etnografi onnistunut tutkimusasetelmansa suurpiirteisessä hahmottamisessa, ja hän on havahtunut sen erikoislaatuuteen muihin asetelmiin nähden. Praktisuus tietona edellyttää muun muassa sitä, että etnografin tekemän tutkimustyön päämäärä on tuoda esille käytännöllisiä, sovellettavia ajatuksia. Niiden on tähdättävä ensinnäkin tutkimuskentän ihmisten aseman ymmärtämiseen ja toiseksi parantamaan heidän asemaansa joko itseymmärryksen avulla tai poliittisin keinoin.

Ymmärrän praktisen tiedon esimerkiksi turkistarhaajien haastatteluaineistossa siten, että jos turkistarhaaja otetaan esille esimerkiksi ilkivallan kohteena (kuten Karkinen 2004a ja 2007), voidaan luoda pätevää tietoa niin, että selitetään koko ilkivaltaan johtanut asetelma. Siinä on oltava mukana sekä ilkivallan tekijän että uhrin näkökulma. Praktinen etnografia tähtää argumentaatioon, jota voidaan käyttää politiikassa vaikuttamassa erilaisiin yhteiskunnallisiin päätösten tekijöihin. Turkistarhojen ilkivaltatapauksissa voisi onnistunut praktinen tieto puolustaa konfliktitilanteiden poliittisia ratkaisuja. Praktisen tiedon ulottuvuus tässä tutkimuksessa on, että tutkimustieto turkistarhausyrityksistä tähtää tarhaajan työn ymmärtämiseen, turkistarhaajien omakuvan hahmottamiseen ja heidän yhteiskunnallisen asemansa vahvistamiseen.

Tutkimusasetelmassani voidaan erottaa erilleen praktisen tiedon osuus. Sitä ilmentävät maantieteellisesti tietyn seudun tarhaajalukumäärä sekä tarhayritysten menestymistä koskeva informaatio kuten yrityksen liike- ja eläinkirjanpito ja laatuksikirja. Näiden tietolähteiden tarkoitus on myös vakuuttaa ympäristölle tarhaustyön järkipärisyydestä.

Tutkimusta ei aina tehdä tiedon itsensä tai sen soveltamisen vuoksi, vaan se voi olla myös tärkeää sosiaalisen olemassaolon takia. Etnografia muodostuu tutkittavien ihmisten sosiaalisista merkityksistä. Strukturalistinen etnografia vastaa kysymyksen ”mitä”. Siinä tavoitteena on kuvata ihmistä tai kansanryhmää tai heidän elämäntapaansa. Elämäkerran kirjoittaja pyrkii kertomusta laatiessaan tuomaan esiin kohteensa merkitykselliset asiat. Merkitykset ovat itsessään olennaisia. Silloin kun ne representoituvat yhteiskunnallisissa prosessissa, kietoutuu tarinan kohteena olevan yksilön elämäkerta yleisempään selitykseen yhteisön tai alueen historiasta. (Ahponen 2005.) Strukturalistista etnografiaa kirjoittava tutkija oppii tutkimuskenttensä ajatusmallin. Hän osaa hahmottaa ihmisten kokemusten pohjalta nousevia ongelmia, ja mahdollisesti hän osaa jopa vastata merkitystä koskeviin kysymyksiin tutkittavien ihmisten näkökulmasta. Sitä varten hän on tehnyt sekä kenttätöitä että teoreettista työtä.

Tarhaajia koskevassa tutkimuksessa strukturalistista tietoa on esimerkiksi se, miten haastateltavat kertovat 1900-luvun lamasta. Kertomuksissa turkistarhaus sijoittuu yleisemmin yhteiskunnallisen prosessin osaksi, vaikka tarhaus oli se ammatillinen näkökulma, jonka kautta haastateltavat olivat laman havainneet. Kertomus paljasti tavallaan työn merkityksen osana yhteiskunnallista toimintaa ja osallistumista.

Entä ovatko tutkimuskentän ihmisten kokemukset, kertomukset ja merkitykset aina mielekkäitä? Tutkija voi pyrkiä rekonstruoimaan tavan, jolla tietyssä tilanteessa asioiden

ja tilanteiden ymmärtäminen koetaan mielekkäänä, ja niistä on kannettava periaatteellista huolta. Artikuloivassa etnografiassa tähdätään elämän mielekkyyksien hahmottamiseen. Tutkimuksen kysymykseksi nousee se, miten asioita hahmotetaan (sen sijasta mitä hahmotetaan). Fenomenologisesti tulkittuna tutkija pyrkii rakentamaan tutkittavien merkitysten kehukset. Kehukset voivat olla kerroksellisia sosiaalisen todellisuuden dynaamisen luonteen mukaisesti.

Olen tutustunut turkistarhaajien elämänpäiriin sekä vierailamalla tarhoilla keskustellen tarhaa hoitavien ihmisten kanssa, ja olen tavannut myös tarhaajille läheisiä ihmisiä. Olen työskennellyt asiantuntijana tietyissä tarhausta koskevissa, tosin melko rajatuissa yksittäisissä tehtävissä. Tutkimuksen aineistoon tulivat mukaan asiakirjat ja kuvat. Edellä kuvatut Brewerin kolme etnografisen tiedon hahmotustapaa sekoittuivat tutkimusta kirjoitettaessa keskenään. Käytännön tieto johti poliittiseen argumentaatioon. Strukturalistinen tieto turkistarhauksesta selitti ja pyrki ymmärtämään alan vaiheita ja murroksia. Kentän arvojen ja elämäntavan ymmärtäminen oli olennaista ja ratkaisevaa tutkimuskentälle pääsyn vuoksi ja tutkimusasetelman ymmärtämisen kannalta. Laadin kuvan satavuotiaasta, suomalaisesta turkistarhauksesta, jossa tavoitteena oli upottaa elinkeinon vaiheet suomalaisen yhteiskunnan eri vaiheisiin. Silloin, kun turkistarhaus halutaan kuvata maaseudun elinkeinona, yhtenä maatalouden modernisoitumisen ilmiönä, on tavoitteena kirjoittaa strukturalistista etnografiaa.

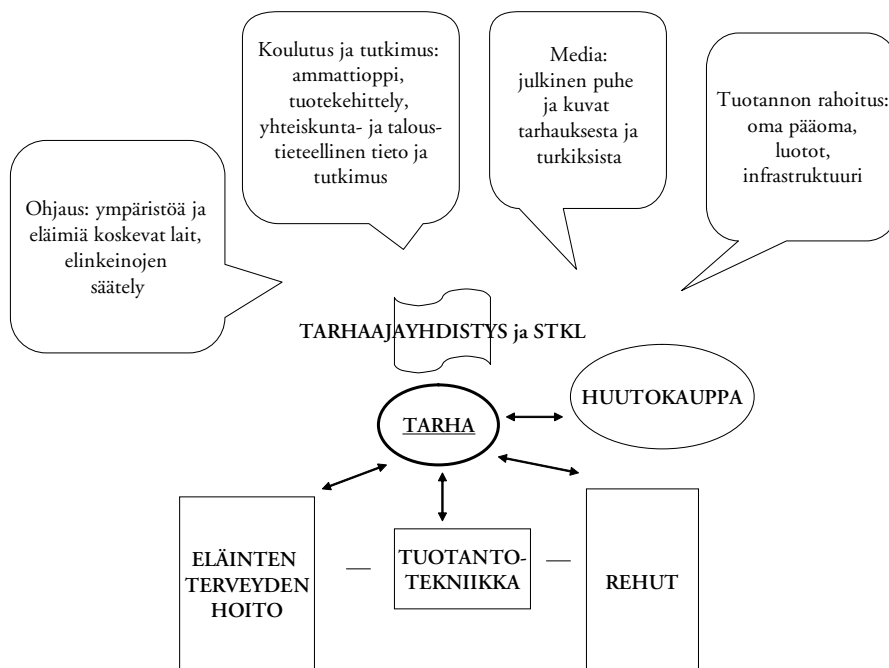
Artikuloiva etnografia pyrkii älylliseen ajatusten vaihtoon ja kehitykseen kentän ja tutkimuksen välillä. Brewer itse käytti eräänä esimerkkinä etnografista tekstiä, joka koski poliisilaitosta. Yksittäisten poliisien ajatukset muokkasivat formaalia poliisilaitoksen toimintapolitiikkaa. Tämä praktinen tieto pyrki yksittäisten poliisien aseman parantamiseen yleensä tiukan linjaorganisaation puitteissa. Strukturalistinen tieto hahmotti poliisilaitoksen ulottuvuuksia, keskuksia ja ääriä. Artikuloiva tieto puolestaan etsi poliisilaitoksen mielekkyyksiä, mikä edellytti laitoksen olemassaolon ja yhteiskunnallisen tehtävän ymmärtämistä.

Artikuloiva etnografia eli tieto ilmiöiden mielekkyydestä on haastavin etnografisen tiedon laji. Se tuo esiin ihmisten arvostukset, taidot ja käsityksen tulevaisuudesta. Näitä asioita pyrin ymmärtämään tehdessäni tutkimusta turkistarhaajien keskuudessa silloin, kun hakeuduin kenttätöihin. Suomalaisessa yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen joukossa on Matti Virtasen (2001) väitöskirja, joka tähtää artikuloivan tiedon muodostamiseen suomenmielisen kansanliikkeen ydinkysymyksistä. Virtanen ei siis tarkastele vain tietyistä ihmisistä luotua tutkimusasetelmaa, vaan hänellä on aikasarjanomaisesti aineisto, joka ulottuu ensimmäisistä suomenmielisistä henkilöistä aina nykypäivän kansallista ideologiaa edustavaan keskusteluun saakka. Hän jäljittää suuresta aineistostaan fennomanian ydintä eli ajatuksia, jotka ovat suomalaisen enemmistön arvomaailman sisäistettyjä lähtökohia. Ne ovat tiedon lajina suomalaisessa kulttuurissa niin itsestään selvyysiksi, ettei niitä arkipäivinä pohdita, vaan ne ovat yhtä huomaamattomia kuin vesi kaloille. Hänen mukaansa fennomanian kolme isoa teemaa ovat alusta alkaen olleet Venäjä, valtio ja suomen kieli. (Virtanen 2001, 387–390.) Nämä teemat voidaan Brewerin luokituksessa ilmiselvästi luokitella kuuluvaksi artikuloivaan etnografiaan.

Tuotantosysteemi

Teollistumisen ilmiönä turkistarhaus on monimutkainen asia. Etnografisen aineiston tueksi laaditaan turkistalouden tuotantosysteemi. Tuotantosysteemin käsitteen tarkoituksena on havainnollistaa tutkimuksen keskiössä oleva tuottaja (tarhaaja) ja hänen ympärillään olevat instituutiot, jotka muokkaavat tarhaajan asemaa. Eri instituutiot rakentuvat loi-

tontuville kehille ytimen ympärille. Sisimmällä kehällä ovat tarhaajien omat yhdistykset ja osuus huutokauppajärjestelmästä. Sitä seuraavalla kehällä ovat tuotantopanokset kuten tekniikka ja rehut. Uloimmalla kehällä voidaan tunnistaa sekä julkinen hallinto, media sekä tuotannon rahoitukseen keskittyvät instituutiot. (Kuva 3)

Kuva 3. Turkistalouden tuotantosysteemi

Tuotantosysteemi on avoin systeemi sisältäen koko joukon oletuksia. (Ruthenberg 1985; Talvela 1988.) Se ei ole stabiili rakennelma, vaan sen osat ovat dynaamisessa suhteessa toisiinsa. Kaavakuva turkistalouden tuotantosysteemistä teollistuneessa yhteiskunnassa sisältää turkistarhaajan ja turkisten markkinat eli huutokaupan. Tarhaajaa lähellä on tarhaajayhdistys ja alueelliset yhdistykset yhteen nivova, valtakunnallinen Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry. Tuotantopanokset kuten eläinten terveydenhoidon käytännöt, tuotantotekniikka ja rehut ylläpitävät dynaamista systeemiä. Yhteiskunnallisina kategorioina systeemin osaksi voidaan hahmottaa julkinen ohjaus kuten ympäristölainsäädäntö, koulutus ja tutkimus, media sekä tuotannon rahoitusjärjestelmät kuten luottolaitokset.

Maatalouden tuotantosysteemitutkijoiden klassikko, saksalainen Hans Ruthenberg kirjoitti (1986): "On monia tapoja lähteä jokin päämäärä mielessä määrittelemään maaseudun systeemejä. Valuma-alue on käytännöllinen hydrologeille. Maantieteilijät tarkastelevat alueita. Sosiologit tulevat kyliin. Systeemi voi olla myös maatila, joka koostuu toisistaan riippuvaisista tekijöistä: työvoima, maa, pääomat jne. Maatilan analyysi on tärkeä kehityksen näkökulmasta, sillä maatila on olennaisin päätöksentekopaikka maatalouden kehitykselle." Siitä huolimatta, että Suomessa maatila ei ole aina turkistila eikä turkis-

tila ole maatila, voidaan Ruthenbergin ajatus kohdistetusta tarkastelusta ottaa käyttöön. Klaus Talvela (1988) suomensi farm system sanan lisensiaatintyössään tuotantosysteemiksi. Hän käytti sitä kirjoittaessaan maanviljelijöiden maan lannoittamista koskevan tutkimuksen Nigerissä Länsi-Afrikassa. Tuotantosysteemin keskiössä oleva maanviljelijä oli tärkein osapuoli lannoitteita koskevassa päätöksenteossa. Hänen taidoistaan ja valmiuksista riippui se, miten hyvin ruokaa pystyttiin tuottamaan. Tutkimusongelman ydin on siis maanviljelijä, jonka rooli on nostettava esille aina silloin, kun maataloudesta halutaan keskustella. Tässä työssä on noudatettu Talvelan systeemi -sanaa siksi, että suomen kielen järjestelmä -sana on ladattu monilla painavilla merkityksillä, kun taas systeemi voidaan hahmottaa yhtenä erillisenä osana suurempaa asiakokonaisuutta.

Suomalaisten maatalouden tutkijoiden kirjoituksissa on farm system käännetty ja ymmärretty myös viljelyjärjestelmätutkimukseksi (mm. Maa- ja metsätalousministeriö 2002). Tällöin tutkimus on pääasiassa kohdistunut teknisiin kysymyksiin eikä yhteiskuntatieteellisiä kysymyksiä niissä ole varsinaisesti käsitelty. Tässä tutkimuksessa tuotantosysteemi käsitetään nimenomaan yhteiskunnallisena terminä, ja sen avulla pyritään hahmottamaan turkistarhan sosiaalista ulottuvuutta. Tuotantosysteemille on käsitteenä olemassa vaihtoehtoja, joita arkikielessä vilisee taajaan. Termiä tuotantoketju käytetään yleisesti sekä maatalouspolitiikan puhunnassa että tarhaajien keskuudessa. Tällöin luodaan mielikuva suorasta yhteydestä aina pellolta kuluttajalle asti. Tuotantoketju-metafora voi tarkoittaa myös yhteyttä vastakkaiseen suuntaan jonkun kulutustavaran kulkemaa ketjua sen raaka-ainelähteille päin. Joskus käytetään metaforaa ”haarukalla peltoon asti”. Erityisesti teollistuneessa yhteiskunnassa tuotantoketju on vahva mielikuva, koska se ulottuu luonnosta ihmisten luo yhteiskuntaan ja päinvastoin. Samalla se kuitenkin piilottaa näkyvistä luonnonvarojen monimutkaisen mobilisaation ja haltuunoton.

Tuotantosysteemin ja tuotantoketjun ohella mahdollinen teoreettinen termi tässä tutkimuksessa olisi tuotantoprosessi. Kun tutkimuksen tavoitteena on kysyä, kuka tai mikä turkistarhaus on, soveltuu tuotantosysteemi prosessia paremmin ilmiöiden haltuunottoon. Tavoitteena on taloudellinen ja yhteiskunnallinen tutkimus. Tuotantosysteemi kuvaa nykyhetken poikkileikkausta maaseudun elinkeinosta. Siinä saadaan esille tämän hetken tärkeät instituutiot ja organisaatiot.

Yhdistyneiden Kansakuntien maatalousjärjestö FAO käyttää termiä farming system määrittäessään maantieteellisesti erilaisia maatalouden olosuhteita. Tuotantosysteemi on siten alueellinen luokitus. Koska FAO:n tärkein tavoite on kehitysmaiden maatalouden uudistaminen, sen luokitukselta puuttuvat teollisuusvaltiot. Silti Venäjän luokittelu on olemassa. Venäjän luoteisrajan seutu on määritelty ”kylmäksi ja harvaan asutuksi tuotantosysteemiksi”. Koska Venäjän luoteisraja ei maantieteellisesti sijaitse kaukana itäsuomalaisista turkistarhoista, voitaisi ehkä myös itäsuomalaisten tarhojen tulkita kuuluvan kylmään ja harvaanasuttuun tuotantosysteemiin.

Turkistarhaajan elämänpiiriin liittyy kotitalous ja siinä yleensä perhe, joka varsinaisesti muodostaa sen turkistarhaaja -käsitteen, joka on tuotantosysteemin keskiössä. Turkistarhausta harjoittavan yrittäjäryhmän elämään ja valintoihin vaikuttavat eniten kaksi institutionaalista järjestelmää, jotka ovat julkinen hallinto sekä turkiskauppa. Näiden piirissä käydään yhteiskunnallinen keskustelu muun muassa tarhauksen alueellisesta merkityksestä tai yksittäisten turkisten hinnan muodostumisesta, joka on olennainen kysymys turkistarhayrityksen onnistumiselle ja jatkuvuudelle. Julkinen hallinto on viime vuosikymmenenä kiinnittänyt huomiota pääasiassa ympäristövaatimusten täyttymisen turkistarhalla. Aikaisemmin julkisella hallinnolla oli merkittävä tehtävä turkistarhauksen laajentuessa kehitysaluepolitiikan toimeenpanossa. Julkisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan piirissä on käyty eläinpoliittista keskustelua, jossa käsiteltiin muun muassa eläinten hyvinvoinnin ja eläinten oikeuksien kysymyksiä.

Tuotantosysteemi –käsite pyrkii abstrahoimaan sitä, mitä erilaiset yhteiskunnalliset prosessit saavat aikaan ja miten ne vaikuttavat tuotantoon. Turkistarhaus on pitkään ollut maatalouspolitiikan kielenkäytössä sivuelinkeino. Maatalouden näkökulmasta sen tärkeä funktio on ollut sellaisten raaka-aineiden hyväksikäyttö, jotka muuten päätyisivät jätteen. (Harri 1994.) Elintarviketeollisuuden jäte on käyttökelpoista tuotantoeläinten rehua. Rehu on turkistalouden tuotantosysteemin olennainen haltuun otettu luonnonvara.

Turkistalouden tuotantosysteemin tasolla on vaikea erottaa toisistaan kaikkea sitä raaka-ainetta, mitä rehuteollisuus hankkii käyttöönsä muun muassa lihan tai kalan jalostuksesta. Teollisuuden prosessien fraktioista tulevat tärkeimmät turkiseläinten ruokinnassa käytetyt ainekset. Sekä lihasta että kalasta saadaan arvokkaita, valkuaisaineita sisältäviä rehuraaka-aineita, joita täydennetään viljan ja öljykasvien sadonkorjuun tuotteita. Se, miten rehuraaka-aineita keskenään sekoitetaan ja miten niistä laaditaan rehukeittiöitä varten rehureseptejä, ovat olennaisia asioita sekä tarhaajien että eläinten hyvinvoinnin kannalta. Jokaiselle systeemissä mukana olevalle yritykselle, sekä rehutehtaalle että tarhalle, ovat rehua koskevat päätökset myös taloudellisesti suuria ratkaisuja. Siksi rehun käyttöä koskevat muutokset ja päätökset halutaan pitää taloudellisessa systeemissä mahdollisimman hyvin hallinnassa. Käytännössä eräät tarhaajat ovat päättämässä eläintensä ruokinnasta sekä rehutehtaan omistajana että omalla tarhalla eläinten ruokkijoina.

Tutkimusasetelma ja avainhenkilöitä

Tutkimuksen kohteena oli poliittinen näyttämö, jolla on tehty ratkaisuja itäsuomalaisesta maaseudusta. Tutkimuskentän puheen ja yleensä tutkimuksessa käytetyn kielen tarkoituksena oli irrottaa tapahtumat näyttämöstään eli painottaa ja arvottaa tapahtumia sen mukaan, mitä niistä on ollut seurauksena. (Heikkinen 1996, 23–34.)

Tarkoitukseksi tuli tarjota tyypillinen, mutta myös uskottava kuva itäsuomalaisesta turkistarhaajasta ja hänen perheestään. Tyypillisyyden edellytyksenä ei ollut määrällinen perusjoukon haltuunotto eikä haastatteluaineistokaan kattanut kuin osan entisiä ja nykyisiä tarhaajia. Turkistarhaajat puhuivat eri tavalla kuin turkiksia vastustavat ihmiset. Miten saatoinkaan ajatella joskus näiden kielimaailmojen viittaavan samaan asiaan! (Karkinen 2001.) Turkisten vastustajien ollessa kysymyksessä kielen tehtävä oli ollut vakuuttaa sekä puhuja että kuulija tietyn ympäristöeettisen diskurssin merkittävyydestä. Turkisten vastustajat toistivat väitettä siitä, että turkiseläimet voivat huonosti. Itäsuomalaiset tarhaajat sen sijaan keskustelivat konkreettisista, yleensä objekteihin viittaavista arkiasioista.

Etnografia on tulkintaa, arviointia ja raportointia. Tutkimuksen pätevyyttä arvioidaan sen mukaan, miten hyvin aineisto heijastelee tutkittavaa ilmiötä. Lisäksi tutkimuksen realisuutta arvioidaan sen mukaan, miten hyvin eri lähteet ja otokset kuvaavat tutkittavan ilmiön kokonaisuutta ja tukevat johtopäätösten yleistettävyyttä. Etnografinen ote sallii tutkijalle paneutumista tutkimusaineistossa ihmisten elämään ja heidän arvostuksiinsa. Tutkijan tulkinnalla on merkitystä. Sekä tulkintaani että kohtaamisiani tarhaajien kanssa helpotti se, että olin jo aikaisemmin turkisalalla työskennellyt henkilö. Hammersley ja Atkinson (2005) käsittelevät etnografiaa koskevassa tutkimusoppaassa tällaista tilannetta. Yleensä jos tutkija esiintyy asiantuntijana, se johtaa helposti siihen, että tutkimuksesta tulee arvioinnin kaltainen. Silloin ei tutkimuskysymyksestä vastaakaan tutkija itse, vaan kentän erilaiset intressit. Tilanteesta saattaa juontua myös positiivisia sivumerkityksiä. Tutkijan tekemä arviointi saattaa johtaa tehokkuuden paranemiseen, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen lisääntymiseen, suunnitteluun jne. Nämä tilanteet ovat eduksi ainakin niiden kentällä kohdattujen ihmisten joukossa, jotka eivät tunne olevansa arvostelun kohteena tai valvottuja. Ne tutkimuskentällä tutkijan kohtaamat henkilöt, jotka ym-

märtävät tutkijan arvioivan heidän elämäänsä, saattavat ohjata tämän havainnot omaalta kannaltaan edullisiin suuntiin (Hammersley ja Atkinson 2005, 77; Turner 1989). Näissä tapauksissa tutkijan on muistutettava itseään tutkimuskysymyksestä tai muokattava sitä uudeksi.

Helena Ruotsala (2002) kirjoitti etnologian alan väitöskirjan poronhoidosta. Hän valotti siinä, miten monipuolisesti porot vaikuttivat ihmisten elämään. Ilman poroja eivät ihmisetkään olisi eläneet. Ruotsala ulotti poromiehisyyden koko perheeseen. Jos keskustellaan turkistarhaajasta, tulee silloinkin helposti ensiksi mieleen vain mies, tarhayrityksen johtaja. Sana turkistarhaaja sisältää sosiaalisia painolasteja. Se kumpuaa patriarkaalisesta traditiosta ajalta, kun vain mies oli perheen ainut julkinen edustaja.

Sekä poromiestä että turkistarhaajaa säätelevät vuodenaikojen kierto. Tämä tutkimus voisi esitellä turkiseläinten kasvatuksen vuosikierron ja työvaiheet sekä käytettävät työkalut. Lehtonen (2005, 12) käytti tällaisesta tutkimuksesta saksankielistä nimitystä Wörter und Sachen, sanat ja asiat. Se on etnologian sanastohistoriaan ja esinetutkimukseen perustuva tutkimusmetodi. Jos olisin kirjoittanut etnologian väitöskirjan, olisi turkistarhaajan työvälineistä kuten nahkontaveitset ja kaavintatukista ehkä syntynyt opinnäyte. Turkistarhaajan eri työvaiheita onkin kuvattu muun muassa oppikirjoissa. (esimerkkejä ovat Nahkontaopas 1986: Ketunkasvatuksen taito 2000; Tavoitteena terve... 2003). Tässä tutkimuksessa tavoitteeksi tuli selittää ja ymmärtää turkistarhausta osana maaseudun elinkeinoja, ja näin ollen tutkimus on yhteiskuntapoliittinen. Käytännön elämän ja teorian sovittaminen yhteen ei ole aina kovin helppoa. Kotieläinagronomin koulutukseni saattaa tehdä minut sokeaksi joillekin ammatin itsestäänselvyyksille.

Tutustuin narratiivisuuden käsitteeseen professori Pirkkoliisa Ahponen elämäkertatutkimusta esittelevällä kurssilla syksyllä 2005. Narratiivi voi olla formaali tarina. Silti ihmisten henkilökohtainen elämä ei milloinkaan ole formaali. (Ahponen 2005; Tuomi ja Sarajärvi 2002, 74.) Painiskellessani narratiivin ja katkonaisten elämäkertojen kanssa käytin apuna usein viittaamaani ja siteeraamaani Pekka Hakkaraisen kirjoittamaa kirjaa hänen kokemuksistaan Juuan kunnan elinkeinoasiamiehenä 1970-luvulla. Se on sekä hilpeitä että vakavia asioita käsittelevä kehitystarina henkilökohtaisesta työurasta. Elinkeinoasiamies työskenteli monella saralla: laati kannattavuuslaskelmia, kirjoitti raportteja ja lehti-juttuja, koulutti, istui epävirallisessa ja virallisessa kunnallishallinnon ja läänin ryhmissä ja osakeyhtiön hallituksessa sekä harrasti miehistä seuraelämää ja urheilua. Hakkaraisen elämäkerrasta tuli tämän tutkimuksen perusaineistoa. Se oli melkein kuin varta vasten kirjoitettu väitöskirjaani varten. Tapasin kirjoittajan myös henkilökohtaisesti. Tavatessamme hän kertoi mukaansa tempaavasti tapahtumista Juuassa vuosikymmeniä sitten. Vaikka hän sekä suullisissa tarinoissa että kirjassa selvästi väisteli minämuotoa, olivat kertomukset subjektiivisia näkemyksiä työnantajista, asiakkaista ja harrastuksista. Hän osasi tehdä kunnallisesta elinkeinotoimesta kiehtovan asian! Huolimatta kielen subjektiivisuudesta, olivat hänen kertomuksensa myös osa yhteistä kokemusta ja kollektiivista muistia.

Tarina tempaa kuulijan mukaansa, jos siinä on ymmärrettäviä kaaria, kupruja ja polvia. Mutta suomalaisten ammattien tarinat eivät välttämättä ole juoneltaan monimutkaisia. Mitä etäämmältä niitä tarkastelee, sitä suoraviivaisemmilta ne vaikuttavat. Suomalaisia metsäammattaita tutkineet Pertti Rannikko ja Katja Tervo (2007, 278) kirjoittavat, että kun ihminen alkaa kertoa elämästään, juuri silloin hän on elämänpolkunsu risteyskohdassa. Tarina on silloin lähtemässä liikkeelle. Alkaessaan pukea kokemuksiaan puheeksi ja tarinaksi ihminen irtaantuu näkemään itsensä osana ympärillään olevaa, muuttuvaa maailmaa. Elämäntarinassa ideana on, että kukin meistä kykenee sijoittamaan itsensä mielekkäällä tavalla ympäristöönsä. Kun tarina etenee, rakentaa kertova henkilö kuvaa itsestään eli luo omaa identiteettiään.

Etnografiassa lähdetään siitä, että tutkija jakaa ajatuksia ja käsityksiä tutkimuskohteen kanssa. Hän ei pyri siihen, että sosiaalinen järjestys järkkyisi, vaan hän sukeltaa mukaan ihmisten vuorovaikutukseen. (Brewer 2005; Järviluoma ym. 2003, 36-37.) Etnografian on oltava kiinnostunut arkipäivästä ja erityisesti niistä menetelmistä, joita ihmiset käyttävät tuottaessaan sosiaalista järjestystä. Sen rakennusaineita ovat käsitykset todellisuudesta ja niiden tuloksena syntyvä sosiaalinen käytäntö. Tutkimus voi yrittää paljastaa ihmisten kokemuksia ja elinympäristöjä, joista sosiaalinen käytäntö rakentuu.

Hammersley ja Atkinson (1995, 54–79 ja 133–135) varoittavat, miten tutkimuksen alussa tavattavat henkilöt ovat tärkeitä työn saattamisessa alkuun, mutta he voivat olla myös langettamassa sellaista verhoa, joka hävittää tutkijalta aiheen sellaiset puolet, jotka todella olisivat mielenkiintoisia. Avainhenkilöni johdattivat minut tarhatyön arkipäivään.

Ensimmäinen avainhenkilöni oli agronomi, joka hoitaa miehensä kanssa lehmiä yhdessä, mutta ketuista vastaa pääosin isäntä. Avainhenkilöni on aktiivisesti mukana yhteiskunnallisessa toiminnassa. Sen sijaan tarhauspolitiikassa hänellä itsellään ei ole liiemmin roolia, vaikka hänen miehensä kuuluu tarhaajien yhdistykseen. Yhdessä he ovat osallistuneet muun muassa tarhaajaperheille tarkoitettuun kesätapahtumaan, jonne vaimotkin olivat tervetulleita. Siitä lähtien kun oli varmistunut, että turkistarhaus on tutkimusaiheeni, olen keskustellut hänen kanssaan usein sen sisällöstä ja mahdollisuuksista. Olin vierailut heidän maatilallaan ja tarhallaan jo ennen tutkimuksen alkamista, tosin tarhaan en ollut kiinnittänyt erityistä huomiota. Turkiseläimet tai nahkojen hinnat 2000-luvun alussa eivät saaneet heräämään mitään erityistä suhdetta turkistarhaan vaan eläinten hoito soljui osana maatalan arkipäivää. Vaikka turkistarhaus ei ollut yhdistänyt avainhenkilöä minuun ennen tutkimukseni alkamista, jaoimme hänen kanssaan tietämättämme yhteisen käsityksen siitä, että turkistarhaus on elinvoimainen maaseudun toimeentulon tapa myös Itä-Suomessa.

Toinen avainhenkilöni oli pitkän linjan turkistarhaaja ja eläkkeelle jäänyt toimihenkilö. Turkistarhauksen monopolvinen ja laaja itäsuomalainen historia avautui tämän avainhenkilön avulla. Voidaan tietysti ajatella myös niin, että jos tutkimuskysymys olisi koskenut ainoastaan turkistarhauksen tulevaisuutta, minun ei olisi tarvinnut tavata ja haastatella vanhoja miehiä ja naisia. Heidän tarinansa olivat eräänlaista perinnetietoa täydentämässä itäsuomalaisen turkistarhauksen kulttuurihistoriaa. Niillä oli tuskin tekemistä sen kanssa, miten alan nykyiset ihmiset näkevät asioidensa laidan olevan. Turkistarhauksessa vanhemman sukupolven kokemukset olivat aivan erilaisia kuin uudemman sukupolven kokemukset. Vanhempi sukupolvi oli elänyt säädellyn ulkomaankaupan ja hyvinvointivaltion rakentamisen aikaan, kun sen sijaan nuoremmat tarhaajat ja erityisesti laman jälkeen yrittäjinä työskennelleet etsivät oman työnsä sisältöä Euroopan unionin ja globalisaation maailmassa.

Kolmas avainhenkilöni oli lehtimies. Toimittajana hänellä oli tekstiin ja julkisuuteen samantapainen suhde kuin itselläni. Hän oli välittämässä paikannettua tietoa julkisuuden testattavaksi tiedoksi. Turkistarhaus ja sen kehitys olivat hänelle osa kotiseudun elinvoimaisuutta ja alueellista identiteettiä.

Avainhenkilöiden ja informanttien keskinäinen suhde tai suhde tutkijaan ei suinkaan ole niin selvä kuin millaiseksi se voidaan teoreettisesti esittää. Esimerkiksi avainhenkilö voi olla informantti ja päinvastoin. Tutkijalla voi olla myös suosittelijoita, joita ilman rahoituksen saaminen ja kentälle pääsy olisivat mahdotonta. Avainhenkilöt, informantit ja suosittelijat ovat mukana määrittämässä sitä, millaista tietoa on tutkimuksessa. Etnografian tehtävä voi olla parantaa tietoja yhteiskunnan marginaalissa elävistä, jolloin tutkijan rooli voi olla asianajajan rooli. (Brewer 2005.) Tutkimuskohteen tuominen yleiseen tie-

toisuuteen lisää sekä kohteen itsetietoisuutta että muiden tietoa aiheesta. Väitöskirjatutkimuksen aluksi koin työni osittain sellaiseksi, että tavoitteeni oli tuoda esille julkisuuden marginalisoima, yhteiskunnallisen keskustelun osapuoli. Työn edetessä tavoite tarkentui. Miten pitkälle etnografisella tiedolla voidaan tehdä johtopäätöksiä, jotka koskevat elämän kulkua tai ammattiyhteisöjen kohtaloita? Etnografian käytössä sellaisten käsitteiden kuin elämäkerta ja narratiivi käytön rajat tulevat esille silloin, kun kokemuksia aletaan abstrahoida. Etnografia muuttuu yhteiskuntatieteeksi. Silloin voi avautua mahdollisuuksia purkaa tai dekonstruoida yksityiskohtaisia selityksiä ja erilaisia elämän kulkua määrittäviä tulkintoja.

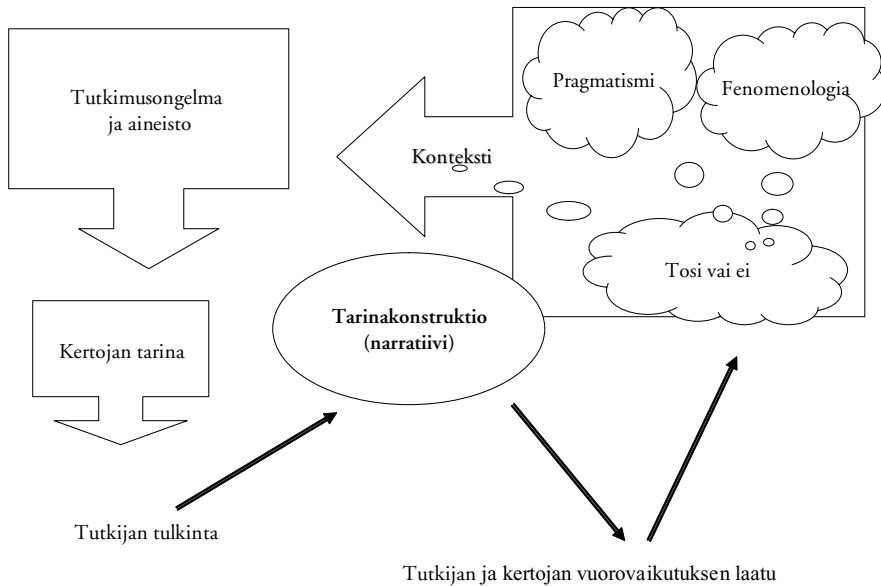
Tutkijan tähdätessä turkistarhauksen prosessin kuvaukseen hän omaksuu kaikki kolme Brewerin esittämään etnografian tehtävää. Hän omaksuu sekä advokaatin roolin että kerrottujen elämäkertojen kirjoittajan ja kriitikon roolin. Turkistarhaajien elämää koskevaa dokumentaatiota on vain vähän. Jos suomenkielisessä kirjoituksessa on kosketeltu turkistarhausta, se on yleensä tulkittu osaksi jotain toista yhteiskunnallista prosessia. Se on ehkä tulkittu tavallisesti maatalouden modernisaation monimutkaisten riippuvuuksien verhon lävitse. Turkistarhausta tutkiva etnografi voi valmistautua kritiikkiin erityisesti yhteiskunnan rakenteita havainnoivan tutkijakollegan taholta. Hän suhtautuu todennäköisesti varauksellisesti ihmisten parista kerättyyn tutkimusaineistoon. Hän korostaisi paremminkin ihmisten elinolojen objektiivisia ja fyysisiä rakenteita, joissa yksittäisellä ihmisellä on vain rajallinen rooli. (Brewer 2005, 25.) Ihmisten parista kerätyn tiedon merkitystä voidaan muutenkin vähätellä, koska kokemusten saattaminen kertomuksiksi on tulkintaa. Kokemuksista tietoa muodostava tutkija voidaan lokeroida ja ajaa nurkkaan syytettynä väärin johtopäätöksiin johtavista tietolähteistä.

Etnografian tieto ei synny tutkimuskysymystä tai aihetta määritettäessä vaan vasta tutkimusprosessin eri vaiheiden jälkeen. (Hammersley ja Atkinson 1995, 124.) Tutkimusaineisto kehittyy tutkimusprosessin aikana, ja tulosten tulkinta hioutuu kentän tilanteiden mukaan. Jos tutkimuksella ei ole selvästi erottuvaa tulosta tai johtopäätöstä, voi tutkija helposti viimeistään raportin esittämisen yhteydessä joutua perustelevaan asetelmansa. Turkistarhauksen kohdalla tutkimuskohde oli julkisuuden marginalisoima, ja otin tehtäväksi marginalisoinnin paljastamisen. Siinä olivat apuna sekä avainhenkilöt että informantit.

Elämäkerrasta narratiiviin

Alun perin ajatuksena oli elämäkerrallinen tutkimus. Raportoinnissa selittäviksi käsitteiksi nostin puheen, elämäkerran ja narratiivin. Niiden pohjalta luotiin tutkimustuloksiin sellaiset raportointia avaavat käsitteet kuin sukupolvet ja episodit. Luettuani elämäkerta-tutkimusta (Roos 1985 ja 1987; Jokinen 1996; Levinsson 1978 ja 1997), elämän kulun ja työurien tutkimusta (Perho ja Sinisalo 1994; Korhonen 1999), myös elämänmuotojen tutkimusta (Högbacka 2003) ja skriptiä (Silvasti 2001), havaitsin aineistoni vajavaisuuden ihmisen koko elämän kuvauksia varten. Elämäkerrat supistuivat episodeiksi samaan aikaan kun ne laajenivat ammatillisten sukupolvien kuvauksiksi. Muun muassa Levinsonia (1978 ja 1997) lukiessani varmistuin siitä, että miesten ja naisten tarinat olivat erilaisia.

Miten ihminen voi teoreettisesti rakentaa tarinansa? Lähden siitä, että tarina on konstruktio, jossa on monia eri rakennuspalikoita. Tarina on myös dialogin tulos, sillä tutkija ei ole vain kohdettaan seuraileva varjo, vaan hän on tulkitsija. Mitä selkeämpi tutkimusongelma on hahmoteltuna, sitä enemmän se ohjaa tarinan laatimista. Tutkijalla on aina olemassa myös ennakkokäsitys siitä, miten tutkimusongelma upotetaan kertojan tarinaan ja aineiston sisään. (Roos 1985; 1987 ja Internet-luento 2005.)

Kuva 4. Tarhaajan elämän tarinan konstruktio

Narratiivi on kerronnallisuutta eli kokemuksen välittämistä. Se on konstruktio, joka kiel-
 len merkitystä korostaessaan muotoutuu tarinan muotoon (Kuva 4). Kuvaan tutkimustani
 tarinakonstruktiksi. Sen ydin on tutkijan tulkinta, johon vaikutteet tulevat kertojilta,
 mutta myös tutkimusongelmasta ja tutkimuksen aineistosta. Se miten tutkija tulkitsee
 tilanteita, riippuu tutkijan ja kertojan vuorovaikutuksen laadusta. Tätä vuorovaikutusta
 voidaan filosofiassa tulkita esimerkiksi joko fenomenologian tai pragmatismien lausein.
 Tilanteista ja ongelmista tutkija hahmottaa tuloksilleen ja johtopäätöksilleen kontekstin.

Puhe, joka on tarinan tärkein rakennusaine, on ilmaus ja sitä tukee joskus tarkoituk-
 sellinen puhujan teko. Jotta kokemus kääntyisi puheeksi, tarvitaan sopiva ympäristö ja
 kuuntelija. Kokemuksen virran saattaminen puheeksi on teko, joka on ihmisen ajattelun
 ja oppimisen tulosta. Kun tutkija puolestaan saattaa kokemukset kirjoitukseksi, määrää
 konteksti ilmaisun laadun. Jotta tutkija ymmärtäisi, mistä kertoja puhuu, pitää kummal-
 lakin olla halu keskinäiseen vuorovaikutukseen. Ihmisen puhetta toiselle on selitetty myös
 selontekona. Sen ymmärtämiseksi edellytetään tapahtuman osapuolilta usein selventä-
 mistä ja kääntämistä. (Heritage 1984.)

Osa haastatteluaineistosta on selvästi elämäkerrallista. Kaikkiaan seitsemän haastat-
 telemistani henkilöstä oli sellaista, joista saatoinkin kirjallisesti laatia elämäkerran kehdestä
 vanhuuteen asti niiden kysymysten ja vastausten perusteella, joita dialogi piti sisällään.
 Joidenkin haastateltujen elämäkerran tulkinta muuttui sen jälkeen, kun haastateltava oli
 tarjonnut nähtäväkseni kirjallisuutta, kuvia tai oman työverstaansa. Elämäkerralla on aina
 ajallinen dimensio. (Vilkko 2003, 46.) Siitä huolimatta useat kirjoittajat ovat tarttuneet
 myös suomalaisen maaseudun ihmisen elämäkertaan tavoitteenaan tieteellinen argumen-
 taatio. Saija Katila (2000) näki kirjoittaessaan, miten suomalaisista maanviljelijöistä teh-
 tiin yrittäjiä. Hän keräsi aineistoa asumalla maaseudun perheissä huomaten, että maa-

talouden rooli yhtäällä ja maaseudun yrittäjien odotukset toisaalla eivät aina mahtuneet samaan sosiaaliseen kategoriaan. Yhteiskunnallinen odotus oli, että maanviljelijät siirtyisivät toimimaan liiketaloudellisen yrittäjämallin mukaisesti. Se kuitenkin edellyttäisi muutosprosessia, jossa maatilayrityksen toimintatapa, tulonlähteet ja yrityskulttuuri muuttuisivat (Katila 2000, 10). Katila ei tutkinut turkistarhaajia vaan karjatalouden harjoittajia ja hoivayrittäjää. Hänen mielestään maanviljelijöiden elämäntavan ja mentaliteetin piti muuttua niin, että heidän ajattelunsa, tuntemuksensa ja toimintatapansa uusiutuisivat. Esimerkiksi kotitilan maahan ei saisi olla emotionaalista suhdetta.

Katila haki tavallaan elämäkertoista selviytymistarinoita. Samoin teki Mikko Kumpulainen, kun hän kirjoitti tutkimusta maatalojen elämän kaarista (Kumpulainen 1999). Hänen tutkimusaineistonsa on koottu lukemalla kirjoituskilpailun tekstejä ja haastattelun niitä kirjoittaneita henkilöitä. Kumpulainen kuvasi maataloutta harjoittavat ihmiset pitkän ajanjakson muutoksen kourissa yksilöinä, jotka olivat ”maan ja talouden välissä”. Samalla kun maatalan työt olivat muuttuneet, myös ihmisten suhde luontoon oli muuttunut. Kumpulainen erotteli ihmisistä ne, jotka suhtautuivat luontoon paremmin ja ne, jotka suhtautuivat siihen huonommin. Hän etsi ihmisiä, joiden harjoittama maatalouden tuotantosuunta olisi parhaiten harmoniassa luonnon kanssa.

Elämäkerta-aineistoja voidaan valjastaa palvelemaan yhteiskuntaa koskevia analyysejä. Tästä näkökulmasta katsoen on eräs kunnianhimoinen teos Daniel Bertaux ym. (2004) toimittama kokoelma, jossa kartoitetaan Neuvostoliitossa asuneiden ihmisten elämäkertoja. Neuvostoliitto sekoitti eri kansojen asukkaita asumaan yhdessä, ja siellä kaupungistuminen oli nopeassa tahdissa tapahtunut tai pantu toimeen hallinnollisilla päätöksillä. Teoksessa on kokoelma artikkeleita, joissa erilaisten ihmisten tarinoita hyväksikäyttään rakennetaan kuva tästä valtavasta prosessista, joka tähtäsi neuvostoyhteiskunnan luomiseen. Elämäkerrat antavat mahdollisuuden nähdä yksittäisten ihmisten persoonallisia reaktioita yhteiskunnan muutokseen. Aineiston pohjalta luokiteltiin yhteiskuntaluokkia eli jotain sellaista, jota virallisen retoriikan mukaan ei ollut koskaan ollutkaan, koska neuvostoihmiset olivat keskenään tasa-arvoisia. Analyysi huipentui yksilökohtaisiin tarinoihin siitä, kuka Neuvostoliitossa oli ollut menestyjä ja kuka syrjäytyjä.

Abstraktimpi rakennelma elämäkerta-aineistosta oli Silvastin (2001) hahmotelma kulttuurisista malleista, skripteistä, jotka toimivat talonpoikien elämän ohjenuorana. Yksilön skriptit kehittyivät sosialisatioprosessissa, jossa ihminen ehdollistui tietoisesti ja tiedostamattaan vähitellen noudattamaan yhteiskunnan, alakulttuurin, etnisen tai sosioekonomisen ryhmän sääntöjä, arvoja ja käyttäytymismalleja. Perhe, sen tausta, asema ja olosuhteet vaikuttivat skripteihin. Ne sisälsivät kulttuurisia ja yhteiskunnallisen perustan omaavia normeja, arvoja ja merkityksiä, jotka määrittivät sopivaa käyttäytymistä ja odotuksia. Skriptiin vaikuttivat myös yksilön omat kokemukset. Ne eivät olleet ihmisten mielisissä tietoisina, yhtenäisinä ja välittömästi ilmaistavina, vaan niiden etsiminen edellytti tarinoita. Tarinoiden tavoittaminen puolestaan edellytti hiljentymistä kuuntelemaan. Silvastin tutkimuksen tavoitteena oli tutkia skriptin käsitteen avulla talonpoikaisen kulttuurin arvojen, normien ja roolien tuottamia odotusrakenteita ja niiden välittymistä viljelijöiden elämäntapaan. Tehtävänä oli aineiston läpäisevien avaintemojen etsiminen. Tuloksena saadut synteesit osoittivat likiarvon viljelijälle ominaisista, yhteisistä ajattelun ja toiminnan malleista, elämisen tavasta. (Silvasti 2001, 15–17.) Viljelijän elämäntapaa jäsentävät skriptit olivat sukutilan jatkuvuuden ideaali, sukupuolittuneen työnjaon malli ja produktivistisen tuotantofilosofian välittämä suhde luontoon ja ympäristöön (Silvasti 2001, 288).

Perheen elämisen tapaan ja elintasoon vaikuttaa se, mitä naiset ja miehet tekevät. Työn eriytyminen sukupuolen mukaan voidaan teoretisoida useilla tavoilla. Silvastin sanojen

mukaan kysymys on talonpoikaisen perheen noudattamasta sukupuolisidonnaisesta työnjaon mallista. (2001, 170–173.) Yhteiskuntateoriassa saatetaan ilmiöstä puhua sukupuolten välisenä sopimuksena (Tedre 1999, 20–24). Naiset ja miehet eivät kuitenkaan tee työtään irrallaan tai itsenäisesti. Vaikka naiset vain harvoin osallistuvat turkistarhan arkipäivän askareisiin kuten eläinten ruokkimiseen, on heidän elämänsä silti kiinni tarhan arkipäivässä. Voisiko naisia haastatteleminen pyrkiä monipuoliseen kuvaan turkiselinkeinosta? Sitä paitsi naisten ja miesten puhe on erilaista.

Redusoin keräämääni haastatteluaineistoa koskemaan pääasiassa ansiotyötä koskevia asioita. Näin elämäkerrat kuvasivat yhden tyyppistä työuraa. Turkistarhaus merkitsi enemmän miesten kuin naisten ansiotyössä. Huolimatta tästä havainnoista uskalsin miellesäni yhä kysyä aineistolta, mikä merkitys turkistarhauksella on ollut itäsuomalaisissa maaseutukunnissa.

Avointen elämäkertojen tarinoiden todenperäisyys ratkeaa vasta tutkimusta lukevan ihmisen päässä. Todellisuus on siten suhteellinen asia, jonka hahmottamiseen tarvitaan kolme tekijää: kertoja, tutkija ja lukija. Oivalsin, miten realismia tavoitteleva elämäkerta-aineisto, joihin muun muassa Bertaux (1981 ja 2004) pyrkii, ei avaudu niin, että voisin täsmällisesti ilmoittaa tiettyjen tapahtumien oikeellisuuden päivämäärien ja vuosien suhteen ja että pystyisin vetämään ihmiset yhtenäiseen verkostoon niin, että yksittäiset elämäkerrat punoutuisivat sosiaalisten tapahtumien näyttämöiksi. Sen sijaan aloin etsiä lähteitä, jotka voisivat tuoda esiin itäsuomalaisten turkistarhaajien elämän kulkua. Pyrin hahmottamaan turkistarhauksen juonta, joka rakentui suomalaisen yhteiskunnan teollisiin ja jälkiteollisiin kehitysprosesseihin. Elämäkertojen lukutapaa ohjasi tutkimusongelma ja se, mihin kysymyksiin pyrin aineistolla vastaamaan. (Hyvärinen 1998.) Tarinoissa kävi ilmi, miten turkistarhojen lisääntyminen pysähtyi. Laman myötä pysähtyneisyys iski niin, että yritykset alkoivat karsiutua ja lopulta vähetä syöksykierteen lailla. Lama oli tragedia, mutta perheiden tarinoista löytyi myös komedioita ja romansseja. Joidenkin turkistarhojen ihmisten elämäntilanne oli sellainen, että haastatteluista joissain tapauksissa olisi voinut tulla terapiaistuntoja. Sellaisiin on oma ammattitaitoni kuitenkin perin rajallinen.

3 TUTKIMUKSEN KULKU

Tieni tutkimuksen tekemiseen on ollut pitkä. Esittelin maatalousylioppilaana vuonna 1987 turkistarhausta kiinalaisille vieraille, ja pian sen jälkeen matkustin Koillis-Kiinaan tutustumaan sikäläiseen turkistarhaukseen. Kävin silloin useissa kiinalaisissa, turkiksia jalostavissa laitoksissa (Juokslahti 1986; Kehityskaupan opinto- ja ... 1987; Karkinen 1988). Kotiin palatessani kirjoitin pro gradu -opinnäytteen, jonka aiheena oli turkiseläinten kasvatuksen menestyminen Suomen Lapissa (Karkinen 1989b). Vuosikymmentä myöhemmin täydensin agronomin opintoja ympäristöekonomian laudaturtyöllä. Silloin elettiin keskellä turkiskiistaa, ja laudaturtyössä pohdin, millaisin argumentein turkiskiistaa Suomessa käydään (Karkinen 2001). Irtisanouduin sellaisesta käsityksestä, että turkiskiistassa olisi ollut kysymys kahden osapuolen rintamasta eli turkistarhaajien ja turkisten vastustajien välisestä riidasta.

Kun valmistuin kotieläinagronomiksi vuonna 1989, elettiin 1900-luvun lamavuosien kynnyksellä. Luulin, etten enää työssäni törmäisi turkistarhaukseen, sillä lama vei satoja alan työpaikkoja mennessään. Olin siirtämässä kokemukseni kiinalaisesta ja Suomen Lapin turkistarhauksesta syrjään etsien uusia työhaasteita. Lamavuodet ja niitä seuranneen vuosikymmenen tein työtä muunlaisissa tehtävissä kuitenkin pääasiassa maatalouden piirissä, kunnes vuonna 2000 aloitin jatko-opinnot Joensuun yliopistossa professori Pertti Rannikon johdolla. Vaihdon oppiainetta ja tieteenalaa. Turkistarhaus avautui eteeni mielenkiintoisena, yhteiskuntatieteellisenä tutkimusaiheena.

Jokainen yliopistollinen opinnäytteeni on käsitellyt turkistarhausta. Vaikka aihe on ollut sama, on näkökulma muuttunut luonnonvarojen käytön tarkastelusta yhteiskuntaa koskevaksi tiedoksi. Lisensiaatintyön tein Joensuun yliopistossa yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa. Perehdyin paikallistutkimuksen metodiin nojaavalla otteella ja arkistoaineistoa tulkiten Juuan kunnan turkistarhaukseen (Karkinen 2005b). Tutkimusongelmaksi määriteltiin tarhauksen sosiaalinen kestävyys. Se osoittautui todella vaativaksi kysymykseksi tulosten paljastaessa, miten Itä-Suomi oli laman aikana melkein tyhjentynyt turkistarhoista. Aineisto kattoi itäsuomalaisen maaseudun teollistumisen huippuajan, joka sattui lamaa edeltävälle vuosikymmenelle. Teollistumisen dynaaminen osapuoli olivat olleet pienyritykset. Niiden näkökulmasta teollistumisessa ja kehityksessä oli kysymys ihmisten tulon, omaisuuden ja voiton jaosta sekä yhteiskunnallisen jaon oikeudenmukaisuudesta.

Kokemuksistani huolimatta olen turkistarhauksessa ulkopuolinen kirjoittaja. Savokarjalaiseen turkistarhaukseen minulla ei ole henkilökohtaisia siteitä. Kiinnostavan poikkeuksen muodostaa toverini Helsingin yliopistossa. Hän työskentelee turkistarhaajana Itä-Suomessa. Ennen tutkimuksen aloittamista en tuntenut muita täkäläisiä turkisalalla työskenteleviä henkilöitä. Kuitenkin karjatalouteen liittyvän peruskoulutukseni takia tunsin hyvin tiettyjä tutkimaani elämäntapaan liittyviä asioita. Sellaisia ovat esimerkiksi eläinten vuosittainen lisääntymisen rytmi, vaatimus hoitajan sitoutumisesta työhönsä ja hänen huolenaan olevat eläinten ruokinta ja terveydenhoito. Tunsin toki myös nykykeskustelua, jossa korostuu ympäristönsuojelun näkökulma. Maatilat ja turkistarhat on tulkittu vastuunkantajiksi luonnon käytön kysymyksissä. Kotieläinagronomilla ja muilla karjatalouden ammattilaisilla on joskus mahdollisuus tarjota joitakin ratkaisuja eläinten hoitoon liittyvissä kysymyksissä. Sellaisia ovat muun muassa tiedot ja taidot eläinten rehujen tai elinolosuhteiden parantamisesta. Nyt en kuitenkaan ollut liikkeellä kotieläinagronomina vaan yhteiskuntatieteilijänä. Tuotanto-ongelmallisia tarhoja ei ole itäsuomalaiseen tutkimusaineistooni kuulunut. Minun oli valmistauduttava osallistumaan tarhaajien elämään sosiaalisena havainnoitsijana.

Voisin kuvata ja perustella tutkimuksen tarvetta myös sympatialla. Koska olen viettänyt lapsuuteni maaseudulla ja kotieläinten hoitaminen oli sukulaisten kotitaloissa tavallista tiedän, että eläinten kasvatusta on erittäin vaativaa työtä. Eläinten hoitajat kuuluvat arjen sankareihin ja heihin kuuluvat myös turkistarhaajat perheineen. Työ edellyttää taitoja, jatkuvaa läsnäoloa ja päivärutiinien hallitsemista, mikä kaupunkilaisen valkokaulustyön rinnalla näyttää täydelliseltä paneutumiselta ellei peräti uhrukselta. Vaikka tunnen sympatiaa turkistarhaajia kohtaan, olen silti pyrkinyt välttämään romantisoitua.

Minulla siis oli jo ennen tutkimuksen aloittamista tietoja turkistarhauksesta ja kokemuksia tarhaajista ja tarhoilta. Se ei silti merkinnyt sitä, että pääsy aineiston luo olisi ollut mutkatonta. Hammersley ja Atkinson (2005) kirjoittavat, miten aineiston keräämisen prosessi on haasteellinen tehtävä lähtien ensimmäisistä päivistä tutkimuskentällä jatkuen koko tutkimuksen loppuun asti. Aineiston luokse pääseminen on käytännöllinen asia, johon vaikuttavat ihmisten kohtaamiseen liittyvät taidot ja strategiat. Ne ovat usein niitä itsestään selviä asioita, joita käytetään jokaisena arkipäivänä jokaisessa kohtaamisessa muiden ihmisten kanssa. Siitä huolimatta tutkimuskentälle pääsyyn eivät riitä pelkät käytännölliset ratkaisut. Pääsy merkitsee myös teoreettista kohtaamisen ymmärtämistä. On oltava malttia ja nokkeluutta havaitakseen pääsyä rajoittavat esteet. (Hammersley ja Atkinson 2005, 54–56.) Usein nuo esteet ovat tutkijan omassa päässä. Oma aineistoa hankkiessani sain tunteen turkiskiihistä johtuvista ennakkoluuloista, mutta se ei lopultakaan ollut suurin ongelma aineiston haltuunotossa. Turkistarhan elämisen dynamiikka ei synny eläinoikeuskiihistä, eikä se myöskään synny rehun hankinnasta tai eläinten terveydentilasta, vaan perheyriksen sisäisestä toimivuudesta. Itäsuomalainen turkistarha on olemassa vain, jos kotitalouden tai perheen työvoima riittävät sen hoitamiseen. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin turkistarhauksen tuotannolliseen prosessiin ja yhteiskunnallisen työnjaon kysymyksiin.

Tutkimus ei pysty turkistarhaajien yhteiskunnallisen aseman tai työn välittömään muuttamiseen. Vallitsevissa sosiaalisissa, vahvasti ulkopuolelta ohjautuvissa käytännöissä ei mikään muutu pelkillä sanoilla. Eräs syy tutkimusaiheen valintaan oli eläinten oikeuksien argumentaatio, joka sisälsi disinformaatiota. Sen rinnalle tarvittiin viileämpää keskustelua turkiksesta, turkiseläimistä ja tarhaajista. Väitöskirjatutkimuksen tavoitteena on analyttävä ja kriittinen keskustelu turkistarhauksen asemasta ja mahdollisuuksista Itä-Suomessa, joka toivottavasti luo ilmapiiriä tarhauksen kehittymiselle myös tulevaisuudessa. Kun aloin konstruoida itäsuomalaista turkistarhausta, käytin siihen teoreettisia käsitteitä, ennako-oletuksiani maailmasta ja havaintoja tutkimuskentältä. Tutkimuksen kuluessa saatuja tuloksia jouduin osittain päivittämään ja arvioimaan uudelleen ja samalla tarkistamaan tutkimuskysymyksiä ja tavoitteita.

Juuan kunnan aineistoa soveltavassa paikallistutkimuksessa kävi ilmi, miten valtakulttuuri ja syrjäisyys saattoivat jossakin historian vaiheessa lyödä rohkaisevasti kättä toisilleen. Niin sanotun kehitysaluepolitiikan aikana pääasiassa 1970-luvulla eräät kunnat Suomessa olivat valtion erityisen huolenpidon kohteena. Se merkitsi niiden tulevaisuudelle kasvun ja edistyksen suuntaa. Tapaustutkimus osoitti, miten syrjäisen kunnan päätöksenteko hyötyi kehitysaluepolitiikan aikana valtion tarjoamasta henkisestä ja aineellisesta avusta. Juuan kunta ja sen elinkeinon kehittäminen olivat ilmiöitä, jotka sattuivat samaan ajankohtaan hyvinvointipalvelujen kehittämisen kanssa. Esimerkkikunnassa eräs elinkeinopolitiikan kulmakivistä oli ollut turkistarhauksen kehittäminen. Tulosten pohjalta voidaan todeta, että paikallinen elinkeinopolitiikka tuki myös hyvinvointi- tai sosiaalipalvelujen rahoittamista. Väitän siksi, että olin tutkimuksessani siten seuraamassa valtiollisen ja kunnallisen päätöksenteon hedelmällistä vuorovaikutusta.

Juuan kunnassa turkistarhauksen mahdollisuudet oli otettu aivan todesta. Kunta julistautui nopean laajenemisen vuosina Turkispitäjäksi. (Hakkarainen 1995, 224.) La-

man vuoksi Turkispitäjässä turkistuotanto muuttui pienistä, sivutoimisesti hoidetuista tarhoista suuriin, ammattimaisesti johdettuihin yrityksiin. Yritysrakenteen kehityksen viitekehityksessä tarkasteltuna oli tapahtunut siirtymä pientuotannosta suurtuotantoon. Mikä merkitys sillä oli kestävän kehityksen kannalta? Jos tarkastelu rajataan taloudelliseen ja ekologiseen kestävyYTEEN, mitään mullistavaa muutosta ei tapahtunut, sillä nyky-yritysten liikevaihdon ja tuotannon volyymit olivat laman jälkeen lähes yhtä suuria kuin lamaa edeltävänä aikana. Sen sijaan, jos tarkastellaan sosiaalista kestävyYTEttä havaitaan, miten Turkispitäjän entiset 50 tarhaa ja kaksi rehutehdasta olivat kutistuneet kolmeksi yritykseksi. Työpaikkojen tarjoajana tarhaus ei ole enää varteenotettava tekijä. Silti lama ei lopettanut juukalaista turkistarhausta vaan turkistarhaus edustaa yhä erästä tärkeää, paikallista maatalouden tuotantoa. Tarhaajien henkistä kestävyYTEttä olivat haastaneet sekä taloudellinen ahdinko että poliittinen leimaaminen.

Mikä mahdollisti yritysten rakenteen muutoksen? Lamavuosina ja niiden jälkeen turkistarhaajat sovelsivat ammatillista taituruutta ja muuttivat liiketaloudellisia käytäntöjään. Myös julkisilla toimilla oli osuutta asiaan. Entä ne tarhaajat, jotka olivat lopettaneet laman aikana? Heidän tarinansa ei ole mukana tässä tutkimuksessa, vaikka heidän kohtalonsa on tärkeä asia. He joutuivat etsimään itselleen muuta työtä ja elämäntapaa.

Tutkimuksen välitulosten valossa osoittautui puutteeksi liiallinen keskittyminen aluepolitiikan rohkaisemiin lupauksiin paremmasta tulevaisuudesta. Alkuvaiheessa tutkimuskysymys oli hahmotettu kestävän kehityksen ja erityisesti sen sosiaalisen kestävyYTEden näkökulmasta. Kun laman raju vaikutus itäsuomalaiseen turkistarhaukseen tuli esille, osoittautui kestävyYTE aivan liian epätarkaksi käsitteeksi. Tyydyin vain toteamaan, että turkistarhaajien lukumäärä romahti lamavuosina kymmenenteen osaansa aikaisemmasta. Siitä huolimatta olivat kentällä tavatut elävät ihmiset olleet todistamassa turkistarhauksen historiaa ja jatkuvuutta sekä myös ahdinkoa ja lamaa. Olivatko he lisäksi havainneet laman myös sosiaalisesti romahdukseksi? Asian tarkastelu pienyritysten kuten tarhojen näkökulmasta paljastaa sen, miten taloudellisten rakenteiden alasajo saattaa eri ihmisten kohdalla merkitä hyvin eri asioita. Alasajo voi olla yhtä hyvin vanhan loppu kuin uuden alku.

Jatkotutkimuksen tehtäväksi oli otettava laman vaiheiden kuvaaminen ja lamavuosista johtuneiden tapahtumakulkujen ymmärtäminen. Koska ennako-odotuksista huolimatta turkistarhaus osoittautui maataloudesta, metsätaloudesta ja muusta elinkeinoelämästä riippumattomaksi sektoriksi, tutkimuksen tavoitteeksi tuli sen jäsentäminen itsenäisenä yhteiskunnallisena prosessina. Suomalainen turkisala rakentui maa- ja metsätaloudesta riippumattomista järjestelmistä, kun sillä samalla oli kansainvälisessä kaupassa suuria etuja ajettavanaan. Tarhauksen prosessi oli mahdollista kirjoittaa erilleen maatalouden kehityksestä, kestävästä kehityksestä samoin kuin kehitysalue- tai hyvinvointivaltio- prosessista.

Itäsuomalaisella maaseudulla ovat nähtävillä unohdetut pellot ja hyljätyt rakennukset. Työikäiset ihmiset ja nuoret hakeutuvat pois toimeentulon yksipuolisuuden ja palvelujen vähyden vuoksi. Näin ei aina ole ollut. Vaikka itäsuomalainen maaseutu ei kuulu väestökeskittyymiin ja se on erillään kaupunkilaiskulttuurista, sinne ulottui teollistuvan yhteiskunnan aikana eli toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä toiveikkuuden ilmapiiri. (Pohjois-Karjalan Maatalouskeskus ym. 1974; Lindqvist ym. 1980; Jolkkonen 1985; Eskelinen ja Björn 1997; Pyy 1998 ja Karkinen 2005b.) Valtio oli ottanut vahvan yhteiskunnallisen ohjaajan roolin. Sen seurauksena kunnallinen hallinto kasvoi, sosiaali-, terveys- ja koulutuslaitokset kehittyivät ja maaseudun elinkeinot laajenivat ja monipuolistuivat. Käänte kehityksessä tapahtui 1990-luvun alussa. Lama ei ollut ainoa syy suunnan muutokseen, vaan jo sitä ennen oli havaittu ideologisen keskustelun kääntymistä

uusille urille. Talouspolitiikassa oli tehty ratkaisuja, joilla oli kattavat ja pitkävaikutteiset vaikutukset. Eräät 1980-luvulla tehdyt poliittiset ratkaisut ajankohtaistuivat käytännön elämässä lamavuosien aikana johtaen sosiaali- ja hyvinvointipalvelujen rapautumiseen. (Anttonen ja Sipilä 2000; Kiander 2001; Julkunen 2001 ja Kettunen 2002.)

Tapatumia tutkimuskentällä

Avoin turkisvastaisuus alkoi julkisuudessa 1990-luvun puolivälistä lähtien. Eläinoikeuskamppailu aktivoi keskustelua turkistarhauksen eläinten pidon kysymyksissä. Turkistarhaajat olivat keskustelussa altavastaajina. Vuonna 1995 alkaneita, joukkotiedotuksessa käsiteltyjä turkistarhaiskuja ei aluksi pidetty rikoksina, mutta myöhemmin niiden tulkinna rikollisuuden lajiksi sai jopa liioittelevia piirteitä. Uhka ilkeillä oli turkistarhoilla ajankohtainen. Eräät tähän tutkimukseen osallistuneet turkistarhaajat olivat valmiustilassa oman turvallisuutensa takaamiseksi. Talteen ottamani haastattelu- tai lehtiaineisto eivät anna merkkejä siitä, että turkistarhaajilla olisi ollut järjestäytyneitä, keskinäinen rintama turkistarhausiskuja vastaan. Sen sijaan oli olemassa keskinäistä varoittamista ennakoimassa mahdollisia ilkeilytöitä. On ihmeellistä, ettei uhka ollut johtanut mihinkään merkittäviin toimenpiteisiin. Sittenkin vain vähemmistö tarhaajista uskoi uhkan kohdistuvan omalle kohdalle. Vielä vuonna 2003 vanhempi turkistarhaaja sanoi ”etteivät ne tule meidän tarhalle”. Viimein vuonna 2005 tämäkin tarhaaja oli valmis asettamaan hälytyslaitteita.

Aloitin vuonna 2002 laatia kyselyä sitä varten, että vierailisin yrittäjien luona tarhoilla. Kysely oli suunniteltu systemaattisen aineiston hankintaan ja se palveli rakenteellista turkistarhauksen kehittymisen seuraamista tarhaajien omien yritysten näkökulmasta. (Liite 3) Kyselyyn osallistuvien ihmisten tavoittamisessa ratkaiseva rooli oli tutkimuksen avainhenkilöillä.

Koska tutkimusprosessin aikana odotukset aineistoa kohtaan lisääntyivät, etsin uusia tutkimusmenetelmiä ja tietolähteitä. Siksi lähestyin tarhaajayhdistystä kirjeellä. Sain odottamattoman vastauksen, kun tarhaajayhdistyksen johtokunta kieltäytyi yhteistyöstä kanssani.

Tutkimusrahoitukseni oli päätymässä. Olin epävarma siitä, jatkanko työtä ylipäätään. Kirjeessä, jonka olin päivännyt joulukuulle 2003, esittelin itseni ja pyysin saada lupaa käyttää yhdistyksen arkistomateriaalia tutkimukseni lähteenä. Ajattelin, että minun olisi hyvä tutustua yhdistykseen ja luoda virallinen kontakti tutkimuskohdettani edustavaan, alueelliseen järjestöön. Toivoin jopa, että siihen mennessä tehdystä työstä olisi heille iloa. Kirjeen kirjoittaminen oli virhe. Sain tammikuussa 2004 puhelinsoiton yhdistyksen puheenjohtajalta. Hän ilmoitti, ettei yhdistyksen johtokunta halua luovuttaa materiaalia eikä se rohkaise jäseniään olemaan kanssani missään yhteydessä. Hämmästyksen vallassa puhelimesta pyysin puheenjohtajalta, jota en vielä ollut tavannut, saisinko kuitenkin haastatella häntä itseään. Hän kieltäytyi kohteliaasti ja puhelunni päättyi.

Puheenjohtajan vastaukset ilmaisivat jotain uutta suhteessa tutkimuskenttään. Päätin kääntyä Juuassa paikallislehden puoleen. Hallussani oli jo niin paljon tietoa turkistarhauksesta ja erityisesti sen laajenemisesta Juuassa, että lehti saattaisi kiinnostua joko tutkimuksesta tai tutkijasta. Vaarojen Sanomien päätoimittaja julkaisi tutkimuksestani jutun. Sen tuoman julkisuuden kautta sain tutkimustyöni näkökulman tarhaajien tietoon (Vaarojen Sanomat 2004b). Päätoimittaja oli itsekin entinen turkistarhaaja. Tavatessani hänet hän muutta mutkitta kutsui paikalle myös Savo-Karjalan turkistuottajat ry:n aikaisemman puheenjohtajan, jonka kanssa pääsin sopimaan kaksi uutta haastattelua.

Mikä oli aiheuttanut sen, että tarhaajayhdistys torjui kirjeeni perusteella pyyntöni materiaalista ja haastatteluista? Olin tavannut yhdistyksen johtokuntaan kuuluvan turkistalousneuvojan, joka oli käynyt luonani yliopistolla. Joku toinen johtokunnan jäsenistä oli myös käynyt yliopistolla, missä oli törmännyt banderolliin, jossa vaadittiin turkistarhauksen lopettamista. Kun kuukausia myöhemmin keskustelimme tapahtuneesta puheenjohtajan kanssa sain tietää, että ympäristö-sana kirjeessäni oli herättänyt epäluuloa. Olinhan esitellyt itseni ympäristöpolitiikan jatko-opiskelijana. Johtokunta ei ollut kirjittäni käsitellessään suinkaan yksimielinen. Eräs jäsenistä oli ollut sitä mieltä, ettei yhdistyksen materiaalissa olisi ollut mitään sellaista, etteikö sitä olisi voinut luovuttaa tutkijan käyttöön. Toinen jäsen oli ehdottanut, että tutkija kutsuttaisiin kokoukseen kertomaan työstään.

Sekä yhdistyksen puheenjohtaja että turkistalousneuvoja työskentelevät muiden suomalaisten tarhaajien ja alan ammattijärjestöjen ja -yritysten kanssa. Heillä on erilainen käsitys turkiskiistasta kuin muilla johtokunnan jäsenillä. He osallistuvat valtakunnalliseen tarhauspoliittiseen keskusteluun. Muut johtokunnan jäsenet olivat irrallaan siitä ytimestä, jossa pohditaan turkistarhojen ilkeävaltekoja. Suomalaisten tarhaajien käsitykset turkiskiistasta ovat mustavalkoisia, sillä eläinoikeuskamppailu kohteli heitä kaltoin. Tarhauspolitiikassa mietitään median ja muun tiedon roolia tarhausta koskevan mielipiteen muodostajana. Sekä puheenjohtaja että neuvoja olivat omaksuneet asenteita, jotka minun tapauksessani herättivät varovaisuuden. Tilanne laukesi avainhenkilöni puolison syntymäpäivillä maaliskuussa 2004. Tapasin siellä ensi kerran puheenjohtajan. Sain kutsun tulla kertomaan tutkimuksestani yhdistyksen kokoukseen (Karkinen 2004b).

Kutsu saapua kokoukseen tarvittiin kahdesta syystä. Ilmapiiri oli puhdistettava, ja yhdistys halusi luovuttaa arkistomateriaalin tutkijan lähteiksi. Vakuutin yhdistyksen johtokunnalle, että tutkimuksesta olisi hyötyä tarhaajille. Myös Vaarojen Sanomien juttu oli herättänyt mielenkiintoa tutkimusta kohtaan. Sain yhdistykseltä sopimusluonnoksen, jossa edellytettiin, etten luovuttaisi tarhaajia koskevia tietoja kenellekään ulkopuoliselle ja häivyttäisin raportissani jokaisen henkilöllisyyden niin, ettei ketään tunnistettaisi. Lisäksi sopimuksessa oli pykälä, jossa yhdistyksen puheenjohtaja ja sihteeri edellyttivät opinnäytteeni luettavakseen. Tutkimukseni on julkinen, ja olen suorittanut se pääosin julkisilla varoilla. Siksi suostuin helposti sopimuksen eri kohtiin. Sen jälkeen kun lisensiaatintyöni oli tarkastettu toukokuussa vuonna 2005, ei kukaan sopimusosapuoli tuntenut tarvetta uusiksi sitä, vaan luottamus oli virinnyt tutkijan ja yhdistyksen välille.

Ilman Juuan lehden päätoimittajan kirjoittamaa lehtijuttua olisi tutkimusaineistoni suuntautunut eri tavalla. Turkiskiista on julkisuuden kiista. Turkiskiistan julkisuus oli marginalisoinut turkistarhat erikoiseen asemaan siksi, että media uutisoi turkistarhaiskuista. Vain julkisuus sai turkistarhauksen näyttäytymään myös tarhaajille itselleen sellaisena asiana, että aiheesta kirjoitettu akateeminen opinnäyte olisi mahdollinen. Lehtijuttu tutkimusaiheesta jopa suojasi tutkijaa niin, ettei häntä pidetty tarhaiskuja varten tietojä etsivänä henkilönä.

Eläinten oikeus oli osoittautunut yleisöön uppoavaksi konstruktioksi. Oikeus oli jotain niin merkittävää, että se haluttiin keskustelussa moraalisten painostusten avulla suoda myös kotieläimille, jotka kuitenkin ovat hyvinvoinnissaan täysin riippuvaisia hoitajansa taidoista ja ahkeruudesta. Lisäksi turkikseen liitetyt konnotaatiot ylellisestä elämästä ja dekadenssista herättivät halveksuntaa. Aivan kuin jopa turkistarhaajat kuuluisivat ylempään, huikentelemaan yhteiskuntaluokkaan. Eläinten kasvattajat ja pienmaatalouden harjoittajat vain harvoin kohoavat yhteiskunnallisessa asemassa muuten kuin koulutuksen tai työn menestyksen myötävaikutuksella. Turkistarhausta koskevasta keskustelusta kieltäytyvät henkilöt osoittautuvat kuuluvansa niihin, jotka vaikenemalla haluavat olla lojaleja eläinten oikeuksien puolustajille jättäen täten varjoon erään tärkeän ammatin ja maaseudun toiminnan muodon.

Selitys tarhaajien reaktioon

Ei ole harvinaista, että yhteiskuntatieteellistä tutkijaa pidetään vakoilijana tai soluttautujana (Hammersley ja Atkinson 1995, 80). Ihmiset arvioivat aina uutta ihmistä omien, entisten kokemustensa perusteella. Osallistuessani tarhaajajyhdistyksen kokoukseen kerrottiin seuraava kertomus. Olen täydentänyt sitä myöhemmin lehtileikelähteillä ja viranomaisdokumenteilla.

“Vuonna 1997 käveli nuori mies Pohjois-Karjalan ympäristökeskukseen Joensuussa pyytäen nähdäkseen turkistarhojen viranomaisille tekemät lupa-anomukset. Nojaten julkisten asiakirjojen avoimuuteen hän sai kopioitavakseen paperit, joiden tiedot päättyivät sähköiseen muotoon Internetiin. Tieto siitä, että tarhoja koskevia yksityiskohdaisia tietoja olisi löydettävissä eräältä kanadalaiselta tietokonepalvelimelta tietystä Internet-osoitteesta, levitettiin sähköpostina Joensuun kaupungin ylläpitämän kansalaisverkon jäsenille. (Ilta-Sanomat 1997; Karjalainen 1997 b.) Tapahtuman aikana oli käynnissä useaa turkistarhaiskua koskeva oikeudenkäynti. Sekä itäsuomalaiset tarhaajat että Joensuun kaupunki halusivat selvittää tiedon levitystä koskevat vastuunsa. Turkistarhaajat pyysivät eräitä kansanedustajia selvittämään, oliko kysymyksessä julkisten asiakirjojen väärinkäyttö. Joensuun kaupunki halusi selvittää, liittyikö kansalaisverkkoon lähetettyyn sähköpostiin rikosta. Kaupunki teki asiasta poliisille tutkintapyyntö. (Karjalainen 1997c.)

Eduskunnassa pari vuotta myöhemmin esitetty kysymys koski turkistarhaajan tietosuojaa ja oikeusturvaa ympäristösuojelun tietojärjestelmässä (Kirjallinen kysymys 476/2001 kansanedustaja Jari Koskinen). Kysymyksessä viitattiin Joensuun ympäristökeskuksessa sattuneeseen tapahtumaan vuonna 1997. Ympäristöministeri Satu Hassi vastasi kysymykseen huhtikuussa 2001. (Kirjallinen kysymys 476/2001 ja ministerin vastaus.) Ministeri ilmoitti vastineessaan, että turkistarhasta harjoittavat ovat useimmiten yksityisiä elinkeinonharjoittajia, ja heitä koskee viranomaistyössä sekä julkisuudesta annetut lait että henkilötietolait.”

Edellä kuvatulla tapauksella oli merkitystä tutkimuskentälle pääsyyn. Se oli yksi selitys siihen, miksi tarhaajajyhdistyksen johtokunta oli reagoinut epäillen kirjoittamaani kirjeeseen. Se oli myös syynä siihen, että tarhaajat olivat aluksi varovaisia tarhauksesta utelevaa tutkijaa kohtaan. Minua voitiin helposti verrata tuohon nuoreen mieheen, joka oli saatanut tarhoja koskevat tiedot Internetiin.

Varsinainen kysymys koskien edellistä tapahtumaketjua on, tekikö Pohjois-Karjalan ympäristökeskus oikein vai väärin luovuttaessaan tietoja virastoon tulleelle nuorelle miehelle vuonna 1997. Oliko virastolla siihen oikeus tai velvollisuus? Ministerin vastauksen sanamuodoista on asiaa vaikea yksiselitteisesti selvittää. Suomessa oli vastikään, eurooppalaisen käytännön ohjaamana, tehty laki julkisten viranomaisten hallussa olevien tietojen vapaudesta ja avoimuudesta. Eduskunta oli hyväksynyt vuonna 1998 niin sanotun julkisuuslain (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999). Sen ja vuonna 2000 voimaan tulleen uuden perustuslain mukaan viranomaisten hallussa tieto on aina julkista ellei toisin määrätä. Turkistarhoja koskevat asiapaperit eivät olleet salassa pidettävääsi määrättyjä, eiväthän aikaisemmat hallinnolliset käytännöt olleet siihen edellyttäneet. Ajankohta eli eläinoikeusliikkeen huippuvuodet teki tarhoja koskevasta viranomaistiedon hallussapidosta kuumaa tavaraa. Kun tarhoja koskeva tieto levisi tehokkaasti sähköisessä muodossa, se toi myös turkiskiiстан Itä-Suomessa uuteen vaiheeseen. Seuraavana vuonna eli 1998 oli Itä-Suomessa turkistarhaiskuja enemmän kuin koskaan aikaisemmin eli seitsemän kertaa.

4 MENETELMÄT

Tässä luvussa esitellään puheen, haastattelun, asiakirjojen ja kirjoittamisen roolia tutkimuksen synnyssä. Esittelen lyhyesti myös kuvia, varsinkin valokuvia, tutkimusaineistona. Menetelmien tarkoituksena oli järjestää puheet ja havainnot tutkimuskysymyksen edellyttämään asetelmaan: tavoite on tutkia, kuka tarhaaja on. Kohtasin tutkimuskentällä naisten ja miesten tarhauksen, joka on aihe, jota päätin lähestyä osallistuvalla havainnoinnilla. Turkistarhauksessa oli siis kaksi sukupuolittain eriytynyttä käytäntöä ja tulkintaa.

Tukemaan tutkimustapani otteita kirjoitin tutkimuksen kahdella tavalla. Ensimmäinen tapa on yhteiskunnallisten rakenteiden ja instituutioiden analyysi osana maatalouden teollistamista. Se tähtää elinkeinon kehittymisen tutkimukseen ja sen runkona on tuotantosysteemi. Toinen tapa on kerronnallisuus, jolla pyritään tulkitsemaan tarhaajien elämänpiiriä. Molemmat tavat palvelevat lähtökohtaisesti sellaista ajatusta, että kirjoittaja olettaa reaalisena maailman olevan olemassa riippumatta siitä, mitä tietoa siitä on tutkimuksella hankittavissa. Pyrkimys tiedon hankkimiseen kuitenkin lisää mahdollisuutta ymmärtää kehityskulkuja ja joidenkin ilmiöiden ominaisuuksia. Valituilla kahdella tavalla on tavoitteena palvella sekä rakenteiden että yksittäisen ihmisen puheen ja teon merkityksellisyyttä.

Väitöskirjani laadullinen, haastattelupöytäkirjojen ja kenttäpäiväkirjojen kautta elämäkertoja ja episodeja luotaava aineisto mahdollisti tarkan tutkimuskohteen rajauksen. Tutkimus ei käsittele ketä tahansa ihmistä, joka on käynyt turkistarhalla tai nähnyt sellaisen. Tutkimuksen kohteena ovat ihmiset, joiden kotitalouden toiminnoista osa voitiin määrittää riippuvaksi huutokauppayhtiön turkisten myynnin onnistumisesta. Nämä ihmiset ja kotitaloudet määritettiin mukaan turkistuotantosysteemin piiriin. Haastatellut yksilöt ja ihmiset, joiden kanssa tutkija sai aikaan dialogin, olivat kansainvälisen kaupan ja sitä säätelevien instituutioiden varassa samaan aikaan, kun heillä oli kokemus eläinten kasvattamisesta kotitalouden yhteydessä. He olivat yhtä aikaa sekä syrjäkylällä että globaaleilla markkinoilla. Talonpoikaisen perinteen vuoksi turkistarha oli miehen yritys, mutta laadullisessa tutkimusaineiston analyysissä voitiin patriarkaalista tarhaa tulkita niin, että esille tuli se sosiaalinen piiri eli ihmiset, jotka tekivät yhden miehen yrityksestä mahdollisen.

Jos tutkimusaineisto jaetaan määrälliseksi tai laadulliseksi, voidaan karkeasti sanoa, että tilastot ja arkistot antoivat määrällistä aineistoa, kun taas haastattelut, kenttätyöpäiväkirja ja kuvat puolestaan tarjosivat laadullista aineistoa.

Tutkimusprosessi määritti menetelmien käyttöä. Aluksi keräämäni juukalaista tarhausta koskevat lähteet avasivat ajatussuuntia kehitysaluepolitiikan myötä syntyneen, erään paikallisesti merkittävän teollisuusalan nousuun ja kutistumiseen. Aluksi kerätyn aineiston merkitys korostui, koska se määritteli myöhemmin uutta aineistoa. Tässä vaiheessa sovelsin ajatusta tuotantosysteemistä, jonka saattoi ymmärtää teoreettisesti myös paikasta riippumattomaksi termiksi. Kun myöhemmin vierailin Juuan ulkopuolisilla tarhoilla ja haastattelin ihmisiä, tarvittiin laadullisen aineiston tukijaloiksi monia käsitteitä. Havainnot hahmottuivat sukupuolten ja sukupolvien mukaisesti ja se avasi portteja etnografiseen tulkintaan.

4.1 Osallistuva havainnointi ja sukupuoli

Tutkimusta edeltäneestä työkokemuksestani turkistarhauksen parissa oli kulunut jo toista vuosikymmentä, mutta siitä huolimatta se antoi eväitä tutkimuksen osallistuvaan havainnointiin. Suomalainen talonpoikainen kulttuuri asettaa naiselle tiettyjä odotuksia. Täytämällä tunnistamiani odotuksia saatoin vapaasti havainnoida samalla, kun tein naiselta luontaisesti odotettavia asioita kuten kaadoin kahvia kuppeihin tarhaajakokouksessa, kun olin ainoa läsnä oleva nainen. Siitä huolimatta olen pystynyt olemaan koko kenttätöiden ajan nimenomaan tutkijan roolissa, ja siinä olen pyrkinyt korostamaan sitä, että tutkijan ihanne on objektiivinen tieto.

Maataloutta koskevissa tutkimuksissa joskus otetaan huomioon se, että yritys on kotitalouden ja perheen jatke. Realistinen näkökulma ei voi ohittaa sitä, että ihmisten ylläpidolla on tekniset ja sosiaaliset järjestelynsä. Ne luovat perustan olemassaolon oikeutukselle. (Scott 1987.) Talonpoikaiset yhteisöt käyvät taistelua olemassaolonsa puolesta (Scott 1987, 304–305; Alanen 1991, 84–89). Siihen oikeuttaa heidän uskomuksiinsa ja taitoihinsa perustuva moraalilisuus erilaisine poliittisine ja taloudellisine järjestelyineen. Porotaloutta tutkineen Helena Ruotsalan (2002) tavoin on kohteeni tutkimusprosessin kuluessa tarkentunut varsinaisista turkistarhaajamiehistä heidän perheeseensä. Aloitin kenttätöni tapaamalla ja haastattelemalla kyselylomakkeen avulla kokeneita turkisalan miehiä. Oletuksena oli sellaisten edustavien ihmisten kohtaaminen, jotka kuvaisivat turkistarhausta kysymyksiini antamiensa vastausten avulla. Oletin informantit vastuullisiksi tutkimustiedon hallussapitäjiksi. Tuo tieto olisi saavutettavissa haastattelemalla heitä. Useimmat heistä olivat entisiä tai nykyisiä tarhaajia. Kenttätöissä kävi ilmi, että informantit olivat myös julkisuuden henkilöitä. Tämä paljastui jäljittäessäni arkisto- ja lehtilähteitä. Menestyneiden, julkisuuden henkilöitä koskevan aineiston lisäksi tuli tarve ajankohtaiseen ja vuorovaikutukselliseen keskusteluun, ja halusin mukaan yleisemmin tarhan piirissä elävien ihmisten äänen. Silloin aloitin tarhaajien puolisoitten haastattelut.

Se, miten mies ja nainen käyttäytyvät tarhaajana ja puolisona tarhayrityksessä, ymmärtären kotitaloutta koskevana tietona. Kotitaloutta olin jo aikaisemmin ollut mukana määrittelyssä tutkimusprojektissa (Karkinen 1998; Lacuna-Richman ja Karkinen 1998; Karkinen ja Mutka 2001). Tutkimme ei-puuaineisten metsän tuotteiden käyttöä. Erilaisia marjoja, sieniä ja hedelmiä, yrttejä ja rakennusaineita käytettiin pääasiassa kotitarpeeseen (Kangas 2001; Lacuna-Richman 2003). Miten määriteltiin kotitalous näissä tilanteissa? Normatiiviset oletukset perheistä olivat pääroolissa. Yleinen tilastoluokitus piti tärkeänä yhteistä asuntoa. Silti marjan keräämisen ja käytön traditiot paljastivat, että kerääjä oli yleensä toinen kuin marjojen myyjä. Kerääjä toki söi marjoja, ja hänen rinnallaan oli toinen henkilö, joka vastasi esimerkiksi myös säilytyksestä ja kaupankäynnistä.

Suomen kielellä huomion arvoinen teos maaseudun kotitalouksista oli Liisa Saulin maatalousekonomian väitöskirja (1951). Tosin kotitalouden määrittely on siinäkin keskeneräinen. Tutkimuksen tavoite on silti yhä ajankohtainen: maatalouden asema ja maatalousväestön elinolojen arviointi. Liisa Sauli käytti ongelman ratkaisemisessa hyväksi kulutus tuotteiden hintasuhteita ja maatalouden kannattavuutta. Saulin mukaan perheen hyvinvoinnin arviointi voitiin perustella kulutusolojen ja reaalityöjen selvittämisellä (Sauli 1951, 7). Suoraviivainen, tuloihin perustuva hyvinvointi voi kuulostaa yksinkertaisuudelta, mutta onko sille Saulin tutkimuksen jälkeenkään luotu vaihtoehtoisia, luotettavia mittastapoja? Sauli kirjoitti työnsä aikakautena, jolloin maatalous kasvoi ja maatalousväestö lisääntyi. Suomalainen maaseudun teollistuminen oli vasta alkanut, eikä sitä maa- tai kotitaloudessa vielä tunnistettu. Saulin työssä oli ongelmana, miten tutkija voisi määrittää perheiden elintasoja. Hän luokitteli kotitaloudet köyhyys-, minimi- ja hy-

vinvointitasoon. Myöhemmin maaseudun perheitä ovat tutkineet myös Pirjo Siiskonen (1990) ja Maria Härkki-Santala (2000). Heidän näkökulmakseen oli tarkentunut naisen, emännän, osuus maatilalla asuvasta perheestä. Molemmat kirjoittajat keskustelivat maaseudulla asuvan naisen alisteisesta suhteesta mieheen.

Tässä törmätään myös siihen, että talonpoikaisessa, sukupuolitetussa työssä ansiotyö ja siviilielämä eivät ole toisistaan irrallaan. Siviilielämässä turkistarhaajat havainnoivat ympäristöä. He seuraavat aikaansa ja joukkotiedotuksen viestit ovat heille jokapäiväisiä niin, että esimerkiksi median välittämä kuva eläinoikeustaistelusta on joka hetki heidän tiedossaan. Useat perheet hankkivat tietonsa myös valikoiden esimerkiksi Internetistä sivustoja ja uutisia seuraamalla. Näistä ulkoisista ihmisiä liikuttavista tiedon murusista huolimatta yrittäjät olivat myös perheen jäseniä, jälkipolvea, isiä, äitejä. He kantoivat vastuuta omasta ja läheistensä asioista.

Naisen työ on ollut piilossa suomalaisessa maatalouden tutkimuksessa. Ehkä tämä johtui Sirenin (2002, 13) esittämästä seikasta, että naisten työ (maatiloilla) oli jäänyt vähäiselle huomiolle ja sitä tunnetaan huonommin kuin miesten työtä. Yksityinen alue kuten koti ja arki olivat julkisesti vaiettuja asioita, koska ne olivat intiimejä. Tedre (1999, 43) jopa väittää, että kotitöiden järjestäminen olisi "vaiettua historiaa". Yhtäläinen naisen ja miehen maaseudun yhteiskunnallinen ja taloudellinen toiminta kiteytyy Tiina Silvas-tin talonpoikaisuuden kolmeen skriptiin: sukutilan jatkuvuuteen, sukupuolittuneeseen työnjakoon ja tilanhoitajaetiikkaan. Palikoista puuttuu vain vaihdantatalouden orientatio. Turkistarhaajien kohdalla turkis on aina vaihdon väline, joka edellyttää vakiintuneita suhteita vaihdon eri osapuoliin.

Jos miehiä ja naisia tarkastelee tutkimuskohteena, on sukupuoli aineistoa jäsentävä muuttuja. Muun muassa Maarit Sireni (2002) tavoitteli väitöskirjassaan sellaista analyysiä, jossa sekä naisille että miehille oli annettu ääni. Saija Katila (2000) ja Mikko Kumpulainen (1999) tunnistivat tutkimuksessaan sukupuolen, mutta heiltä puuttui erityinen tavoite sukupuolen merkityksestä tutkimuksen kohdetta selitettäessä. Katila piti tutkimuskohteensa maalaisessa, eräänlaisena häviöön tuomitussa kategoriassa sukupuolesta riippumatta. Hän pyrki kuvaamaan kulttuurisia itsestäänselvyyksiä eli moraalijärjestystä, johon yrittäjien toiminta nojaa. Hän ei kertonut sukupuolten erilaisista tehtävistä, vaan määritteli paikallisen moraalijärjestyksen ulottumaan taloudelliseen tehokkuuteen ja yrityksen kasvuun. Silti moraalijärjestys viittasi myös yksilön muovaamiin elämäntarinoihin. Katila kirjoitti, miten "yhteisön jäsenyys sekä tukee että rajoittaa yrittäjän toimintaa". Myös "yrittäjän/yrittäjäperheen arvo ja kunnia yhteisössä on riippuvainen siitä, kuinka sopivaksi toimijan käyttäytyminen kussakin tilanteessa arvioidaan". Perheenjäsenet olivat työvoimana erityisasemassa. Irtisanomisia tuskin oli, vaan yleisesti perheenjäsenellä oli oikeus työhön. Toisaalta perheenjäsenillä saattoi olla velvollisuus palkattomaan työhön. (Katila 2000, 35–36.)

Hammersley ja Atkinson (2005) väittävät, että tutkija voi hahmottaa maailmaa yhtäällä pyydettyjen vastausten avulla kuten kyselyssä tai haastattelussa tai sitten sellaisten havaintojen avulla, joista ei ole tapana keskustella. Esimerkiksi miesten ja naisten keskinäinen työnjako maaseudulla on aihe, josta tämän kirjoittaja on tehnyt havaintoja. Se on perinteinen työnjako, joka on itsestäänselvyys talonpoikaiskulttuurin kodeissa. Siihen liittyvää käytäntöä tulee esille sekä havainnoinnissa että haastattelussa ilman että erityisesti siitä keskustellaan. Itä-Suomen tarhatyö kuuluu niin miesten reviiiriin, että naishaastattelutavaa lähes hämmästyttää, kun tutkija ottaa aiheen keskustelussa esille. Jossain tapauksissa tarhaajan vaimo sanoi pelkäävänsä kettuja. Hän kyllä jaksoi ruokkia miestänsä ja pestä hänen ketunhajuiset vaatteensa. Toinen nainen kertoi etsivänsä oman koulutuksensa mukaista työtä. Saman aikaan kuitenkin uuden työn piti olla sellaista, ettei se olisi haitannut

miehen tarhayrittämistä. Hänkin antoi kotitaloudessa miehelle mahdollisuuden viettää päiväkaudet tarhatöissä. Ehkä tarhatöiden jääminen miehelle voidaan myös perustella työn fyysisellä raskaudella ja koneilla?

4.2 Puhe ja haastattelu

Tutkimusaikana tiedotusvälineissä kuulin usein puhetta eläinten oikeuksien polkemisesta ja siitä, miten ilmiö koskee turkistarhaajia. Nuo puheet jouduin siirtämään omaan tiedolliseen kategoriaansa. Käytännössä rajasin ne ulos tutkimusaineistosta, sillä ne eivät käsitelleet itäsuomalaisen maaseudun ihmisen elämää. Määrittelin eri puheet kuuluviksi eri avaruuksiin. Tämän oivalluksen jälkeen tutkimusta helpotti myös tieto siitä, että puhe ei ole totuutta, vaan se on sosiaalinen käytäntö ja kommunikaatioväline. (Heritage 1984.) Turkiskiistan aikaisissa puheissa oli välttämätöntä erotella tarkasti ne lähteet, joissa käsiteltiin eläinten oikeutta ja turkistarhausta. Pääosa puhunnasta kumpusi turkistarhauksen vastustamisesta eli sellaisesta ajatusrakennelmasta, joka mitätöi tutkimuskohteeni.

Puhe tai sen johdannainen, kirjoittaminen, ei ole tilanteiden läpituken paljastaja. Puheen viestit eivät ole universaalisesti ymmärrettäviä, sillä ne sisältävät puhujan persoonallisen henkilöhistorian ja identiteetin. Kiusallisesti puhe on lisäksi aina kiinni vain siinä hetkessä, missä sitä käytetään, eikä se sinällään koskaan ainoana tekijänä luo minkään prosessin tai tapahtumahetken tunnelmaa. Puhe on pelkästään representaatio. (Heritage 1984.) Puhe eläinten oikeuksista oli turkistarhaajille käsittämätöntä puhetta. Toki tarhaaja voi ymmärtää eläinten oikeuksien filosofista taustaa, ja hän voi antautua keskustelemaan siitä pohtien ympäristöeettisiä näkökulmia. Jos samaan hengenvetoon tehdään sellainen virhearvio, että eläinten oikeudet koskisivat erityisesti ja vain turkistarhoja, on puheen uskottavuus poissa.

Elämän tarinoita kuunteleva tutkija ottaa huomioon, miten ihmiset rakentavat erilaisina puheina ja kertomuksina omakuvaansa ja menneisyytään selitykseen itselleen arkipäiväänsä varten. Puhe on osa narratiivia, joka konstruoi sosiaalista todellisuutta (Heritage 1984; Suoninen 1997, 82). Puhetta voi käyttää apuna silloin, kun tutkimuksessa hahmotetaan konteksteja, ja puheen aineksilla voi myös paikata sellaisia aukkoja tulevaisuuksien ja mahdollisuuksien avaruuksissa, jotka aiheuttavat epävarmuutta ja ahdistusta. Puhe on dialogin rakennusaine. Maaseudun kehitykselle on arvokasta dialogi eli tasapuolinen ja tasa-arvoinen (ja siten kantaa ottava) keskustelu vallitsevista ongelmista ja huolenaiheista. Elämäntarinoita keräävälle tutkijalle käy niin, että pääosa tutkimukseen liittyvästä dialogista tapahtuu tutkijan ja kirjallisuuden välillä. Kenttätyö antaa kuitenkin mahdollisuuden myös dialogiin elävien ihmisten kanssa. Dialogi maaseudun kehityksestä on mahdollinen silloin, kun keskustelijat valitsevat sanansa ja lauseensa arvottaen maaseudun kehityksen yhdeksi keskustelun pääaiheeksi. Keskustelusta voi parhaimmillaan tulla löytöretki. Tällä tarkoitan uusien ympäristöjen, tietojen ja ihmisten kohtaamista. Erilaiset metodologiset ja käsitteelliset pohdinnat saattavat rikastuttaa ajatuksen juoksua.

Puhe ei ole objektiivista totuutta. Silti puheen tarjoamaa informaatiota voidaan käyttää apuna silloin, kun tehdään tulkintaa ihmisen mielestä, mentaliteetista ja toiminnasta. Mieli liittyy konstruktivistiseen käsitykseen ihmisestä sosiaalisena eläimenä. Mentaliteetti on mielenlaatu, mielen osoitus ja mielen ilmaus. (Siikala 1992, 24–27.) Toiminta puolestaan viittaa ihmisen kokemaan realistiseen tapahtumaan. Jostain syystä on niin, ettei puhetta voi erottaa tapahtumisesta. Puhe on teko. Se on osa sitä tapahtumaa, joka johtaa narratiivin syntyyn. Siten puhetapahtuminen on yleensä eräällä tavalla aina jo ennalta määrättyä. Puhe, tapahtuminen ja narratiivi voidaan sitoa yhteen palvelemaan jotain

tiettyä funktiota. Sellainen voi olla kertojan ja kuulijan yhteen sitoma tulkinta joistain tietystä kokemusvirrasta.

Puheaineiston käsittelyyn tarvitaan viitekehys, jonka osatekijöiksi asetetaan esimerkiksi kokemukset ja dialogit. Tutkijan omaa työtään varten luoma viitekehys voi olla, ja yleensä onkin, melko erilainen kuin informanttien käsitys jostakin puheen aiheena olevasta kysymyksestä. Tutkijan viitekehys on teoreettinen lähtökohta, joka palvelee tutkimuksen tarkoitusta ja kysymyksiä. Informantin käsitys puolestaan siinä puhetahtumassa, jossa dialogi tutkijan kanssa syntyy, vastaa hänen omaa todellisuuttaan. Jos teoreettinen viitekehys on liian yksinkertainen, se voi tehdä väkivaltaa informantin käsityksille. Jouduin tutkijana tulkitsemaan sekä haastateltujen että tutkijakollegoiden puheita sekä myös oman pääni mielikuvia tutkimustavoitteiden mukaisiksi. Rutistin puheet sellaiseen käsitteelliseen viitekehukseen, jossa oli aineksia kokonaisuutta hahmottavaan tutkimusraporttiin.

Turkistarhaajien ja heidän perheensä haastattelukeskustelut muodostavat tutkimuksen laadullisen aineiston perustan. Tutkimusaineistolla on tällöin erityisen korkea status, koska sen ajatellaan olevan tutkimuskohdetta eli sosiaalista todellisuutta itseään. (Suoninen 1997, 67.) En kertaakaan ole joutunut patistelemaan ketään keskustelemaan kanssani tarhauksesta tai turkiksista. Tämä myötävaikutti siihen, että sain joskus dialogeissa syntymään vuorovaikutuksen tunnelman. Tutkin eläinten kasvattajia, karjataloutta, teollistumista ja yrityksiä. Eräillä haastateltavista oli haluttomuutta ja epäilyksiä tutkijaa kohtaan, mutta luottamuksen voittaminen oli mahdollista.

Puhetahtumat ja dialogit olen kirjoittanut ylös. Kenttäpäiväkirjassa otin mukaan aluksi varovasti oman tulkintani etenkin silloin, kun kirjoitin kohtaamistani ihmisistä ja tilanteista. Sittenmin oman tulkinnan häivyttämällä oli tavoitteena mahdollisimman objektiivinen ja luotettava tieto tapahtumasta. Jälkeenpäin lukiessani lähdeaineistoja havaitsin, että oman tulkinnan rajoittaminen oli sittenkin vaikeaa. Tästä seurasi, että päätin alkaa etsiä omaa tyyliä. Kirjallisuudesta sain tukea ratkaisulle. (Järviluoma ym. 2006.) Oikeassa elämässä jokainen tilanne ja siitä syntyvä kokemus on pirstaleinen ja monitasoinen. Syntyneelle kokemukselle ei ollut välttämättä mitään objektiivista vastinetta olemassakaan. (Turner 1989; Hyvärinen 1998, 316–317.) Tutkimusraportissa kenttätyön kokemukset voivat osoittautua vain konvention mukaisiksi. Olisi ollut helppo ajatella, että turkistarhaajat olivat sekä laman että turkistarhauksujen jäljiltä syrjäytettyjä, unohtettuja ja vainottuja. Tarina olisi silloin ollut yhteiskunnallisen odotuksen mukainen.

Jäljitin puheista myös ihmisten moraalitaloutta. (Scott 1987.) Määritän sen kuuluvaksi osaksi sukupuolten välistä työnjakoa ja muita luontoon ja ihmisen toimintaan liittyviä yhteiskunnallisia konstruktioita. Mielenkiintoista oli pohtia sitä, olivatko moraalitalouden tekijät rinnakkaisia ilmiöitä suhteessa julkisiin instituutioihin kuten valtioon ja kuntien olemassaoloon?

Tutkimusaiheeni kertoi melko seikkaperäisesti ilmiöistä, jotka olivat yksityisen ja virallisen välimaastossa. Perheen turkistarhausta ylläpitävät käytännöt nostivat esille sisäisen ja keskinäisen moraalitalouden. Sen osoittivat eräät haastattelupuheet. Turkistarhauksen käytännöille näytti olevan välttämätöntä myös se, että perhe tai pariskunta sitoutuivat tarhaukseen ratkaisten sen avulla yksityisen ansiotaloutensa. Samalla he olivat rakentamassa julkisesti esimerkiksi Turkiskuntaa kuten Juuassa tapahtui tai he olivat toimeenpanemassa valtion ohjaamaa kehitysaluepolitiikkaa.

Puheen merkitys tutkimusaineiston hankinnassa lisääntyi, mitä pidemmälle edistyin. Aluksi oli Juuan kunnan arkistolla monumentaalinen merkitys käsitykselleni paikallisen tarhauksen laajenemisesta. Samaistumiseni juukalaisten vaiheisiin arkiston ja lehtileikkeiden perusteella oli sekä helppoa että mieluisaa, sillä olin itsekin kouluvuoteni elänyt suomalaisessa maaseutuperheessä, missä teollistuminen ja erityisesti pienyritykset saivat

uuden jalansijan yhteiskunnan toiminnassa. Mutta arkistot kertoivat vain menneestä elämästä. Ne eivät kertoneet nykytarhauksesta, sillä suurin osa juukalaisista ja itäsuomalaisista turkistarhaajista ja turkiseläintenrehua valmistavista tehtaista hävisi 1980-luvun lopulla. Vasta haastattelut avasivat tutkimuksen problematiikkaa laman jälkeiseen aikaan. Tarhaajat olivat useammassa vaiheessa kokeneet sekä taloudellisen ahdingon että 1990-luvun ilkeällä. Puheaineiston käsittelyssä eräitä ohjeellisia kysymyksiä ovat olleet: Miten tutkia laman läpi käyneitä pienyrittäjiä? Miten lähestyä turkistarhauksen kohteeksi joutuneita ihmisiä?

Kaikki tutkimuksen aikana tapaamani ihmiset olivat työikäisiä ja monet heistä olivat yltäneet keski-ään. He olivat monin tavoin itäsuomalaisen maaseudun selviytyjiä. Heillä oli sekä tietoa että pitkä kokemus oman tiedon ja ammatillisuuden käytöstä ja merkityksestä. Yritysten johtajina ja ammatti-ihmisinä he määrittivät myös muiden kuin itsensä elämäntilanteita. Tällaisia ihmisiä ei voi tarkastella kuten nuorisoa tai vähemmistöä. Nuoriahan tarkastellaan usein kehitysnäkökulmasta (Levinsson 1978, 4).

Kun tutkijana lähdin etsimään turkistarhaajien elämäkertoja, ajauhin jälkikäteen katsottuna erikoisiin tilanteisiin. Ensinnäkin aktiivisten ihmisten haastatteleminen ei ole helppoa. Niin pian kuin haastattelijat ja haastateltavat olivat löytäneet tiensä saman pöydän ääreen, näyttäytyivät monet asiat paljon merkityksellisemmiltä kuin tutkijan kysymykset. "Mitäs siellä yliopistossa ajatellaan tästä ja tästä?" kysymys katkaisi haastattelulomakkeen läpikäymisen. "Eikös tutkija ole eläinsuojelija!" kommentin olen kuullut myös. Haastattelutilanne kotikeittiön kahvipöydässä tai tarhan viereen tuodussa konttitoimistossa oli niin virikkeellinen, että rauhallisen keskustelun käynnistyminen tuntui saavutukselta. Samaan aikaan tunnistin, miten haastattelijana jouduin myös luokitelluksi. Ohi ääneen lausuttujen lauseiden ymmärsin joskus haastateltavan mieltävän, voiko hän luottaa kuulijansa. Huomasin joskus, miten haastateltava yritti kertomuksessaan osoittaa, että omassa elämässä oli järjestelmällinen ote (Järviluoma ym. 2003, 37). Silloin pääosin haastattelijan ja haastateltavan suhde oli formaali. Edes huonoja vitsejä ei tutkijan läsnäollessa kerrottu.

Onnistunut tapaaminen tutkijan ja haastateltavan välillä on arkielämässä pohdinnan hetki. Siinä kohtaajilla on yleensä mielikuva siitä, miten oma rooli pitää näytellä. Haastattelupuheen tavoitteena on, että osapuolet luovat toisilleen uskottavan kertomuksen omasta työstään. Tutkijan tulee olla uskottava haastattelijat ja haastatellut tulee osoittaa olevansa haastattelun arvoinen. Siitä huolimatta osapuolilla yleensä on erilainen käsitys kohtaamisen hetkeen liittyvistä merkityksistä. Keskinäinen puhe sinkauttelee merkityksiä puhujien välillä. Yhtä totuutta ei ole, vaan niitä on monia.

Haastattelutilanteessa puheella ja muulla vuorovaikutuksella on ennalta odotettu, yhdessä ymmärretty funktio. Onnistuneessa haastattelussa pyritään kommunikaatioon eli keskinäiseen ymmärtämiseen. Sekä puhe, väliaika että niiden yhdistelmät ovat symboleilla ladattuja. Yksilöiden henkilökohtainen kyky selittää yhteiskunnallisia ilmiöitä on kuitenkin rajallinen. Yksilön näkökulmasta eivät elämän epämieluisat käänneet useinkaan johdu yhteiskunnallisesta murroksesta tai kansantalouden lamasta, vaan huonoille ajoille löydetään usein henkilöä lähempänä olevia, arkipäiväisiä selityksiä. (Holmila 2001, 116; Ahponen 2005.) Jokainen selittää oman kertomuksensa niin, että se on kuulijalle mahdollisimman ymmärrettävä. Kirjoitin tutkimuksen tulokset itäsuomalaisista turkistarhaajista ja heidän perheistään, eivätkä ne ole sellaisenaan kenenkään henkilökohtaista elämää, vaan osa yhteiskunnallista prosessia. Erilaisia yhteiskunnallisia murroksia voi yrittää paikantaa ihmisten kertomista tarinoista.

Laadullisen tutkimuksen validiteettia ylläpidetään niin, että vuorovaikutustilanne eli dialogi tutkijan ja kohteen välillä välittyy tutkimusraporttiin. (Gubrium ja Holstein 1994; Hammersley ja Atkinson 2005.) Tutkijan katseen ja äänen oletetaan joskus oh-

jaavan keskustelukumppanin käytöstä ja puhetta. Tutkijan silmäterää ja kuuloelimiä oli tässä tutkimuksessa tarkennettu yhteiskuntaa, modernisaatiota ja ihmistä koskevilla käsitteillä ja teorioilla. Jo ennen väitöskirjaprojektia olin tehnyt haastatteluja saaden tärkeää oppia siitä, millainen tilanne haastattelu voi olla. Siitä huolimatta tarvitsin hyviä neuvoja ja ymmärtäviä ystäviä. Aikaisemmasta haastattelijan kokemuksestani on mainittava työ Venäjän Karjalassa vuonna 1997 Koivuselässä ja Matrossassa, missä tutkijaryhmä kartoitti asukkaiden elämäntapaa (Piipponen ym. 1999). Oli tärkeä selittää haastateltaville, kenen toimeksiannosta ja miksi tutkimusta tehdään. Silloin haastatteluun automaattisesti liitettiin suomalaisen ja venäläisen tutkimuslaitoksen esittely sekä vastuuhenkilöiden nimet. Kun Venäjän Karjalan työn jälkeen jatkoin pientilan emäntien haastatteluissa (Sireni 2002), kerroin haastattelun aluksi kuka työtä tekee ja miksi. Ajattelin tiedon olevan tärkeä haastateltavalle vaikkei tämä asiaa erikseen tiedustellutkaan. Tutkimusintressiini kuului se, että tapaamillani ihmisillä oli tutkijaan ja tämän edustamaan tutkimustapaan tai aiheeseen luottavainen suhde. Tutkija pyrki luomaan luottamuksellisen suhteen noudattaen sekä odotettua, sopivaa käyttäytymistä että lojaalisuutta haastattelemiensa henkilöitä kohtaan.

Edellä olevat pohdinnat olivat ajankohtaisia silloin, kun eteeni tuli ongelma, miten tavoittaisin julkisuuden ahtaalle ajamat turkistarhaajat. Haastatteluun lupautuessaan tarhaajan piti olla varma siitä, että puheille pyrkivä tutkija ei ollut tulossa keräämään tietoa turkistarhaiskua tai muuta vahingoittavaa hanketta varten. Aluksi en edes tiennyt, miten ahtaalla tarhaajat ja heidän perheensä olivat. Laman myötä syntyneen taloudellisen ahdingon rinnalle tullut eläinoikeustaistelu oli johtanut siihen, että turkistarhaajat kokivat ulkopuoliset yhteydenotot vaarallisina.

Ottamalla naiset mukaan aineistoon halusin korostaa mutkikkautta, mihin ihmiset heittäytyvät ryhtyessään maaseudulla yrittäjiksi kuten turkistarhaajiksi. Yksinäinen ihminen ei työssä onnistu ellei hänellä ole puolisoa tai muuta läheistä henkilöä välittömänä tukenaan. Läheinen henkilö voi luonnollisesti olla joku muu kuin puoliso, ja esimerkiksi tarhoilta kertovat muun muassa veljestä tai isästä. Eläinten hoito on ajallisesti sitovaa edellyttäen taitoja sekä pitkäjänteistä ja älykästä tulevaisuuden suunnittelua. Mitä enemmän lähipiiri on työn tukena, sitä helpompi on turkistarhaajan selvittää haasteistaan. Kotijoukot mahdollistavat sen, että turkistarhaaja-mies pystyy tarhan töiden lisäksi hoitamaan muitakin tehtäviä kuten palkkatyötä, kaupankäyntiä, lupa-asioita, ylläpitokorjausta ja turvallisuudesta huolehtimista... (Näätänen 1938.)

Tapaamilleni työikäisille naisille yhteistä oli se, että heillä oli oma, tarhauksesta riippumaton ammatti, jota he olivat harjoittaneet kodin töiden ohessa. Eräiden kohdalla vain äitiysloma oli katkaissut kodin ja ammattityön yhteensovittamisen tilapäisesti. Naiset tunsivat eri vuodenaikojen vaatimat työt ja osallistuivat miehensä kanssa työn suunnitteluun. Olin haastatellut miehiä kyselylomakkeen avulla, mutta naisten kohdalla sovelsin avoimia kysymyksiä. Tämä tutkimusprosessin luonteesta johtuva seikka toi miehet tutkimusaineistoon kyselyn vastausten valossa ehkä vähän yksisuuntaisina yrittäjä-persoonina, mutta heidän puolisonsa saivat miehiään monivaihteisemman mahdollisuuden vastatessaan avoimiin haastattelukysymyksiin. Avoimet kysymykset vaativat sekä haastattelijalta että haastatellulta enemmän – ei puhumista vaan kuuntelua, ja haastattelemisen vaikein asia onkin sitten ymmärtäminen. Haastattelemiä naisten elämäntapaa olivat hyvin erilaisia. He myös olivat lähes aina muualta paikkakunnalle muuttaneita. Tässä kohden aineistoni vastaa Sirenin (2002) havaintoa siitä, että maaseudun miehet asuvat pitkään kotipaikkakunnalla, mutta heidän puolisonsa on muuttanut yhteiseen kotiin muualta.

Ihmisten kertomat, kirjoitetut tarinat ovat aina kertojan, kirjoittajan ja lukijan yhteistyötä. Ne voidaan laatia sitä totuudenmukaisemmiksi, miten hyvin nämä kolme tekijää luottavat toisiinsa. Elämäkerran totuudellisuuden ratkaisee sen uskottavuus. (Roos 2005.)

Haastateltavat olivat herkkiä ihmisiä, jotka olivat reagoineet yhteiskuntapolitiikan muutoksiin. He olivat nopeasti oppivia ja yhteistyökykyisiä. Osa haastatelluista oli joko 1990-luvun laman myötä tai eläkkeelle jäämisen vuoksi siirtynyt turkistarhauksesta pois tai muille aloille. Jokainen haastattelu oli erityinen. Kuten Suoninen (1997, 14) kirjoittaa, puheet ja teot eivät ole toistensa vastakohtia. Sen sijaan ne ovat toimintaa, joka ylläpitää ja muuntaa sosiaalista todellisuutta. Merkityksiä kantava toiminta, kielellinenkään, ei leijaile ilmassa irrallaan kulttuurin aineellisesta puolesta vaan johtaa myös sosiaalisiin käytäntöihin. Voi vain aavistella, mitä haastattelupuheessa oli sellaista, joka olisi saanut vaikutteita ajankohtana vallalla olleesta turkistarhauksen kielteisestä maineesta. Mikä on tämän tutkimuksen paikka kaiken turkistuantoa koskevan julkisen informaation keskellä? Purkautuiko esimerkiksi haastatteluissa abstrakteja odotuksia, jotka olivat ajankoh- taistuneet eläinoikeuskiistan aikana?

Miten voisin tarkastella yrittäjien elämää pilkkomalla sitä järjellisiin osiin? Eräät yrittäjiä tuntuivat olevan oman seutunsa talouselämän tukipilareita. Tämän tutkimuksen käännekohta oli 1990-luvun laman ottaminen yhdeksi maaseudun muutoksen ja ihmisten ammattitaidon arvostamisen murroskaudeksi. Jaoin lopulta tapaamani ihmiset sen mukaan, olivatko he osallistuneet työelämään turkistarhauksen parissa ennen lamaa vai sen jälkeen. Näin syntyivät sukupolvet: ennen lamaa työssä ollut ja uusi, lamasta selvinneiden sukupolvi.

4.3 Asiakirjat, kirjoittaminen ja episodi

Grönfors (1982, 54) ehdottaa kenttätyön ohjaamiseksi tarkoitettussa oppaassaan tietokonehauulla avainsanojen avulla etsimään kirjallisuutta sekä yliopistojen että maakuntien kirjastoista. Toimin tämän ohjeen mukaan aloittaessani väitöskirjatutkimusta turkistarhauksesta. Tuloksena oli kirjallisuusluettelo, joka on ollut käytössäni koko tutkimusprosessin ajan. Suomenkielinen haku englannin, ruotsin ja venäjän rinnalla paljastaa sen, miten vahva asema turkistarhauksella on juuri Suomessa. Täällä turkistarhauksen opetuksen ja tutkimuksen laitokset ovat vakiintuneita. Tosin vakiintuneita käytäntöjä on olemassa myös Tanskassa, Norjassa ja Kanadassa. Myös Neuvostoliitossa oli turkistarhausta koskevaa tutkimusta. Valtiojärjestelmän romahtamisen jälkeen ei ole käytössäni ollut tietoa venäläisistä turkiseläimistä. Baltian maissa, Puolassa, Saksassa, Hollannissa ja Yhdysvalloissa on asiantuntijoita turkistarhauksen opetuksessa ja tutkimuksessa ja muista maista löytyy yksittäisiä kirjoittajia ja teoksia. Niin vahva on suomalainen panos, että turkiksiä käsittelevän teoksen löytäessä paljastuu taustalta todennäköisesti suomalainen yhteys.

Kirjoitettu teksti on analyttinen tutkimuksen työkalu. Tutkija joutuu kommunikoidaan sen kanssa. Lukijalle ei mikään teksti tai kirjoitus voi redusoitua pelkäksi kirjoittajan taitojen näytteeksi. Lukija sitoo sen kontekstiin ja antaa sille funktion. Näin lukija määrittää lukemaansa kirjoitusta tulkiten sille merkityksiä. Olen pyrkinyt tulkitsemaan kirjallisia lähteitä luokitellen niitä aiheen ja ajanjakson mukaan. Luvussa Aikaisempia tutkimuksia esittelen tärkeimmät kirjallisuushauilla löydetty teokset.

Lähdeaineiston jäsenyessä alkaa tutkija kirjoittaa ensimmäisiä lauseita ja virkkeitä. Kirjoittamisen taustalla ovat erilaiset tutkijan päässä olevat kategoriat ja jäsenyykset. Etnografisessa tutkimuksessa tutkija yksin ratkaisee, miksi jotkut asiat ovat kirjoittamisen arvoisia. (Siikala 1997, 26; Tedre 1999, 32–33.) Kirjoittamisen rakennusaiheeksi olin myös keskustellut turkistarhauksesta sekä yliopistoympäristössä kollegoiden kanssa että turkistarhaajaperheiden kanssa. Olin muodostanut puheista ja kirjallisuudesta kategorisointeja, jotka piti saattaa kirjalliseen muotoon tutkimusraporttiin. Useimmat tutkimuslähteet ja keskustelut saivat vielä uuden aseman ja merkityksen varsinaisen kirjoitus-

prosessin aikana. Jouduin jatkamaan niiden luokittelua sisällön ja uudelleen tulkinnan seurauksena. Erilaisia tekstejä tutkimuksen lähteinä edellä mainittujen lisäksi olivat myös lehtijutut ja Internet-sivustot. Ne sitoivat tutkimuskysymystä nykykeskusteluun.

Kirjallinen kieli on rajallinen ilmaisukeino. Asia paljastui erityisesti silloin, kun piti kuvata murroskauden tapahtumia. Tutkimusprosessin aikana etsin keinoja laman aikaisen tapahtumisen ja niiden merkitysten tunnistamiseksi. Parhaaksi keinoksi osoittautuivat haastattelut. Esimerkiksi työttömäksi joutuminen ensimmäistä kertaa elämässä on kipeä asia. Sen kohdatessaan ihminen ei kykene tyhjentävästi selittämään omalle kohdalle sattunutta onnettomuutta. Tapasin myös entisen turkistalousneuvojan, joka kertoi, miten hän oli yrittänyt puhelimesta etsiä rohkaisun sanoja itsemurhaa suunnittelevalle, laman vuoksi rahavaikeuksiin joutuneelle turkistarhaajalle. Taivuttelemalla hän oli saanut miesparan luopumaan hankkeestaan. Tällaisissa tilanteissa tuli konkreettisesti esille lama ja siihen liittyvä rappio. Otin tehtäväksi etsiä asiakirjoista ja kirjallisuudesta viitteitä siitä, että lama todella oli murroskausi. Sen totaalinen, lähes korruptoiva vaikutus ja usko horjuttava politiikka oli saatava näkyviin tutkimuksen tuloksiin.

Koska suomalainen yhteiskunta muuttui laman myötä, myös tarhaajan työ ja ammatti muuttuivat. Monet asiakirjat tarjosivat turkistarhauksesta erilaisen kuvan ennen ja jälkeen laman. Todisteena olevia asiakirjoja löytyy julkisen hallinnon piiristä ja tutkimuksesta. Tutkimusaineistoni oli siis kahden erilaisen yhteiskunnan aineisto eli lamaa edeltävän ja sen jälkeisen yhteiskunnan aineisto. Ajanjaksoja voitiin mitata vuosikymmenissä.

Keräämäni haastatteluaineisto ei ollut riittävä elämäkertojen kuvaamiseen, mutta asiakirjojen ja kirjallisuuden avulla elämäkerrat nivoutuivat narratiiviksi. Eri aikoina ihmiset olivat hankkineet erilaisia kokemuksia turkistarhauksesta. Tutkimuksessa piti saada näkyviin sukupolvien suhde ammattiinsa.

Tutkimuksessa kirjoittaminen tähtää tutkimusmateriaalin haltuunottoon ja se edellyttää kategorisointia ja luokittelua, mikä tekstissä näkyy otsikkoina ja alaotsikkoina. (Hammersley ja Atkinson 2005, 239–241.) Kukaan ei tee tekstiä ilman harjoittelua. Kirjoittamista varten tein monenlaisia harjoituksia usein jo kenttätyömuistiinpanoissa. Silti kenttäpäiväkirja pääasiassa paljastaa vain tutkijan odotuksia ja ensireaktiota kussakin kenttätyön tapahtumassa kuten arkistotyössä tai haastattelussa. Oivaltaessani tämän huomasiin, miten tulkinta sittenkin enemmän kuin aineisto olivat rakennusaineena tutkimuksen tuloksissa ja johtopäätöksissä.

Kirjoittaminen oli tutkimuksen edellytys, sillä tiede on tekstiä. Tutkimusprosessini kääntyi havainnoista kirjoittamiseksi saamaan aikaan, kun perehdyin Pekka Hakkaraisen kirjoittamaan omaelämäkerralliseen teokseen, jonka nimi on ”Vöckelötaudin voittajat. Tosiasiaromaani alueainsäädännön alkuajoilta” (1995). Tapasin kirjoittajan vuosina 2003 ja 2004 sen jälkeen, kun olin haastatellut miehen, jota Hakkarainen kirjassaan kutsuu Lehtomäeksi. Sekä Hakkarainen että Lehtomäki olivat olleet kehitysaluepolitiikan ammattilaisia ja turkistarhauksen puolestapuhujia. He olivat olleet eräänlaisia agentteja, jotka liikkuiivat sujuvasti yhteiskunnan eri kerrostumien välillä. Hakkarainen ei työskennellyt pelkästään turkistarhauksen parissa, vaan hänen tehtävänään Juuan kunnan elinkeinoasiamiehenä oli tukea paikallisten pienyritysten kehittymistä ja edustaa asiantuntijana elinkeinopoliittisia, julkisia viranomaistahoja. Hakkaraisen tyyli kirjoittaa on elävä ja uskottava.

Tarhaajasukupolvia koskevissa tämän kirjan luvuissa, joka on väitöskirjan tuloksia esittelevä osa katkeaa varsinainen tutkijapuhe paikoin lyhyemmäksi tekstinosaksi. Kutsun välipuheita episodeiksi. Kun eräissä haastattelukokemuksissani oli virittyneisyyttä, päätin kenttäpäiväkirjassa purkaa sen erilliseksi tilannekuvaukseksi. Nämä virittyneisyydet ovat otoksia suuremmasta kertomuksesta tai narratiivista. Episodit ovat joko tihentymiä tai katkelmia. Termi viittaa tavallisesti teatteriin tai elokuvaan. Episodi oli eräänlainen tapah-

tumien ja hetkellisen ymmärtämisen itsenäinen ote. Se, mistä kokonaisuudesta kussakin episodissa on kysymys, voidaan ajatella myös diskurssiksi. (Suoninen 1997.) Tutkimuksen tuloksiin on kirjoitettu mukaan kymmenen episodista. Lasken niitä alunperin kenttätöypäiväkirjassa olleen parikymmentä, mutta ne juonellistuivat niitä uudelleen kirjoittaessa.

Episodi on myös tutkimusaineiston sisällönanalyysin johtopäätös. Se kertoo asioista vähemmän kuivakkaasti ja enemmän tunteella kuin varsinainen tutkimusteksti. Sisällönanalyysin eräänlaiseksi yksiköksi tuli usein yksi tutkijan kanssa jutteleva ihminen. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 112.) Tosin olen yhdeksi episodiksi valinnut myös suoran sitaatin kirjallisuudesta. Muut koostuvat erilaisista keskustelunpätkistä ja pääasiassa haastattelemini henkilöiden puheesta syntyneistä tunnelmista. Episodin tarkoitus on nostaa aineellinen tai aistillinen aineisto lukijan silmien eteen. Jokaiseen viimeisteltyyn episodiin on yksittäisten henkilöiden tunnistamisen estämiseksi otettu mukaan tilanteita useilta elämän aloilta tutkimuskentällä.

4.4 Kuvat

Turkis on visuaalisesti kiehtova. Kuvissa yritetään vangita turkikseen liittyvää aistillisuutta. Ammattivalokuvaajat seuraavat muotimaailmaa, missä valokuvaajan vangitsema karvatekstiili luo epätarkan viivan, joka jättää tilaa katsojan mielikuvitukselle. Tarhaajien ammattilehti Turkistalous käyttää Milanon, New Yorkin tai Hong Kongin muotimessujen kuvia osoittaakseen olevansa ammattilehti. Siinä muotimessut esitetään eräänä tuotannon päämääränä ja turkisten loppukäyttönä.

Tutkimuksessa kuvien tehtävä on avata lukijan silmien eteen mahdollisuus ymmärtää puhetta tai tekstiä. (Suonpää 2002.) Tutkimusaineistossani on lehtiaineistoksi tarkoitettuja arkistovalokuvia tarhauksesta ja turkispukineista. Ne on kerätty eri lähteistä kuten turkistarhaajien yhdistyksestä ja sanomalehdistä.

Olen käyttänyt kuvia hyväkseni kenttätöössä. Haastatteluissa valokuvat avasivat keskustelun haluamaani suuntaan. Valokuvien lisäksi herättivät Juuan tarhojen sijainnista laaditut kartat sekä muistoja että pohdintoja tarhauksen nykyasemasta. Elinkeinotoimen arkiston pohjalta olin piirtänyt karttoihin tarhojen lukumäärän eri vuosina ja niiden sijainnin. Juuan turkistarhojen lukumäärä oli muuttunut melkoisesti, mikä kuulijoille oli tuttu asia. He eivät olleet nähneet aikaisemmin asiaa esitettävän kuvion avulla. (Kuvat 7 ja 12)

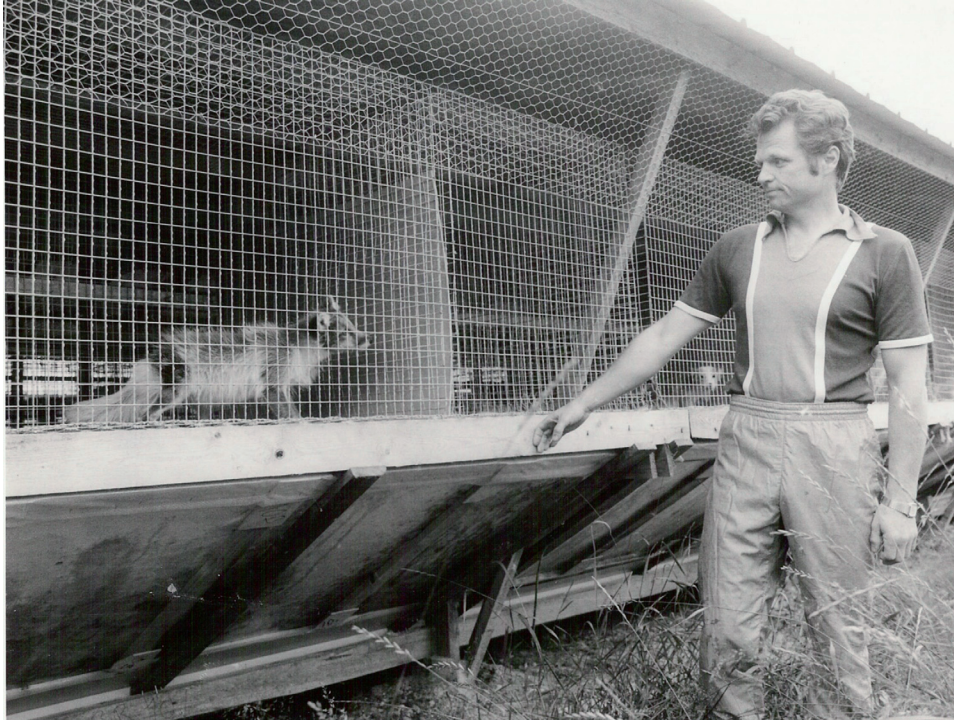
Kenttätöössä turkisompelua harjoittavien naisten kanssa oli helppoa aloittaa keskustelu katselemalla yhdessä vanhoja valokuvia turkismuokkauksesta, leikkauksesta ja pukineiden sovittamisesta. Vanhoissa kuvissa esimerkiksi menneen ajan tekniikka herätti ammattilaiset keskustelemaan alan nykyaasteista. Turkisompelijoita tavatessani huomasin sanomalehtien valokuvissa katselevani samoja miehiä ja naisia, joita tapasin myös tutkimushaastatteluissa. He olivat nyt vain neljännesvuosisadan vanhempia. Arkistoista löydetty valokuvat varmensivat tutkimuksen oletuksia ja täsmensivät hajanaisia kertomuksia.

Eräs kuva Juuasta oli erityisen tunnelmallinen. Juuan Säästöpankin avajaisjuhliin oli 1980-luvun alkuvuosina kutsuttu vieraita. Ohjelmassa oli muotinäytös ja paikkakunnan tuotteiden esittelyä kuten turkiksia. Juhlissa muistetaan vallinneen pariisilaisen tunnelman, mikä ehkä välittyy kuvan kautta myös jälkipolville. (Kuva 11)

Erällä kuvilla oli selvä vaikutus siitä tarkoituksenmukaisuudesta, jolla turkistarhaajat ja rehutehdas kehitysaluepolitiikan myötätulessa aloittivat toimintansa. Kuvat tulivat mukaan maaseudun teollistumiseen ja olivat siinä yksi tekijä muiden joukossa. Sanomalehtien ja television myötä tiedonvälitys moninkertaistui. Turkistarhaajia koskevien kuvien perusteella voi tulkita, miten rahataloudesta, uudesta tekniikasta ja tulevai-

suuden mahdollisuuksista sokaistuneena rakennettiin 1970-luvun utopiaa. Ilman kuvia olisi jälkipolville mahdotonta ymmärtää aikakauden henkeä. Kuvilla on dokumentoitu merkitys.

Valokuvaajien esimerkiksi sanomalehteä varten otetut kuvat osoittivat, miten turkistarhaus oli ehtymätön aihe. Lehtikuvaajat dokumentoivat yrittäjiä ja neuvonta- sekä tutkimustyössä olleita henkilöitä. Turkistarhojen lisäksi näyttäviä aiheita olivat ompelimot ja niiden tuotteet näyttelyineen. Kuva professori Seppo Pasasesta juukalaisen Turkis-Sampo –turkistarhan varjotalojen vieressä vuonna 1980 todisti häntä koskevien lähteiden aitouden. Kuva on otettu joensuulaisen lisääntymisfysiologisen tutkimuksen alkuvaiheessa. (Kuva 5)

Kuva 5. Tutkimustyö Turkis-Sammossa, professori Seppo Pasanen. Lähde Karjalan Maa-
sanomalehden arkisto

5 AINEISTO

5.1 Aineiston hankinta

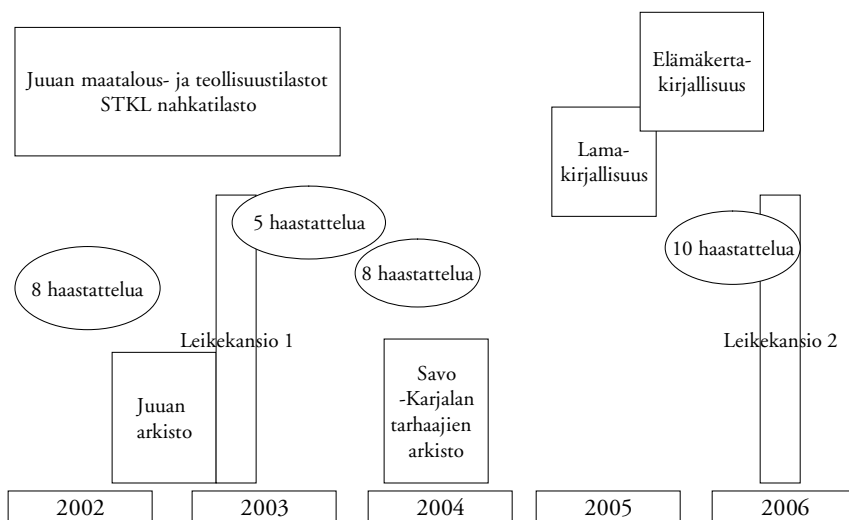
Onnistuin vuonna 2002 apurahan turvin keräämään aineiston, josta pidin seminaariesitelmän otsikolla Turkistarhaus Juuan maatalouden osana. Silloin tuli tavoitteeksi, että arkistotietojen, tilastojen ja haastattelujen avulla luon kuvauksen paikallisesta turkistuotannon systeemistä Juuassa. Haastattelin tarhaajia ja alan asiantuntijoita ja kävin läpi kolme arkistokokoelmaa. Välivaiheena syntyi lisensiaatintyö, joka kuvasi tarhauksen laajenemisen sosiaaliset, taloudelliset ja poliittiset vaiheet yhdellä paikkakunnalla.

Kun aloin opetella elämäkerrallista tutkimusotetta, osoittautui paikallistutkimusaineistoni turkistarhauksen menestymisen ajan kuvaukseksi. Se ei riittänyt turkisten menekin ehtymistä, lamaa ja turkistarhaiskuja koskevien lähteiden tulkintaan. Erityisesti turkiskiistan selitys oli puutteellinen. Toisin sanoen tarhaajakysely ei ollut antanut riittävästi tietoa nykytarhauksesta. Lähteet kertoivat, miten turkistarhauksen kasvun vuodet olivat olleet elämässään onnistuneiden miesten tarinaa. He olivat sosiaalisista muutoksista selvinneitä, oman paikkansa löytäneitä alansa pioneereja. Turkistarhaus oli ollut heille ammatillinen elämän sisältö, olivatpa he sitten kunnallisia virkamiehiä tai turkisalan ammattilaisia. Muu turkistarhaukseen liittyvä sosiaalinen piiri ei auennut tällä tarhausta koskevalla, asiantuntemusta korostavalla tutkimusaineistolla.

Aineistosta puuttui arki, läheiset ja tunteiden törmäykset. Lama ja tarhayrityksen muutos olivat murroksia. Miten yksilö läpäisee murroksen? Onko olemassa enemmän vaihtoehtoja kuin vain selvitä tai pudota? Millaisia olivat ihmisten kokemukset? Minun oli muutettava tiedon hankinnan menetelmää niin, etteivät tutkijan oletukset liian vahvasti ohjaisi informanteilta saatua tietoa. Siirsin syrjään tarhaajakyselyssä noudatetun oletuksen elinkeinon kestävydestä. Annoin tilaa kriitikoille, mutta ennen muuta annoin tilaa turkistarhauksen harjoittajille itselleen. Lähdeaineiston tueksi aloin lukea teoreettista kirjallisuutta, joka käsitteli muun muassa teorioita yhteiskunnasta ja teollistumisen vaiheista.

Tutkimusaineisto on kerätty vuosina 2002–2006. (Kuva 6) Juuassa haastattelin kahdeksan henkilöä puolistrukturoidun kyselylomakkeen avulla. Miksi lähdin Juukaan? Yliopistokollegat olivat varmistaneet Juuan kunnan merkityksen itäsuomalaisessa turkistarhauksessa. Vanhemmat tutkijat tunsivat professoreiden Seppo Pasasen ja Jouko Meriläisen tutkimustyön kunnassa kehitysaluepolitiikan vuosina. Löysin Juuan kunnan arkistotoimen hoitajan, joka lupautui auttamaan elinkeinotoimen arkistojen etsimisessä. Ensimmäiset haastateltavani valitsin arkiston lähteiden perusteella. Juuka ei kuitenkaan ollut mikään turkistarhauksen erillinen saareke. Avainhenkilöni johdattelivat minut myös Ylä-Karjalan tarhauksen pariin. Tutustuin siellä haastatellen sekä vanhempaan, vireään kehittämistyöhön että nykytarhaukseen.

Ensimmäisen kahdeksan haastattelun joukkoon kuului kaksi tarhayritystä (pariskuntia), kaksi entistä turkistarhaajaa ja kaksi toimihenkilöä, joista toinen oli ollut tarhaajayhdistyksen palveluksessa ja toinen kunnan palveluksessa. Eräältä perheeltä sain käyttööni arvokkaan lehtileikekokoelman. Haastatteluja ei nauhoitettu. Keskustelu kulki pitkälti laatimani lomakkeen asiajärjestyksessä. (Liite 3) Kirjoitin kysymyksiin saamani vastaukset puhtaiksi välittömästi joko haastattelupäivänä tai sitä seuraavana päivänä. Pidin kenttätöypäiväkirjaa sekä ennen haastattelua ja sen jälkeen. Käsittelin kenttätöypäiväkirjassa eri haastattelutilanteita yhä uudelleen palaten aikaisempiin kokemuksiini ja haastattelukäynnien tunnelmiin.

Kuva 6. Tutkimusaineiston hankinta vuosittain

Vuoden 2002 haastattelujen ja niiden käsittelyn ohessa etsin tietoa Juuan maataloudesta ja maatalouden rakennepolitiikan merkityksestä kunnan maatalouteen. Etsin myös kunnallista teollistumista koskevaa tietoa, johon turkistarhausta käsittelevät lähteet kuuluivat. Hankin tutkimusvuosina käyttöni Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitosta nahkatilin omistavien ihmisten lukumäärät. Tavoitteeni oli saada selville tarhaajien lukumäärä eri vuosina ja myös tuotantovolyymi. Eri organisaatioiden perustelu ylläpitää tarhaajia ja nahkavolyymiä koskevia lukuja sisältävää tietokantaa vaihtelee. Lisäksi nahkatilin haltija, tarhan omistaja ja tarhalla työtä tekevä henkilö eivät aina ole sama henkilö. Nahkatilin tiedot olivat turkishuutokauppayhtiössä. Sen perusteella ei voida tarkasti laskea turkistarhaajien lukumäärää etenkin niinä vuosina, kun tarhaus laajeni. Tarhan omistusta koskevia tietoja löysin arkistoista ja haastatteluista. Tarhalla työtä tekevien ihmisten tietoja paljastui yleensä ohimennen haastattelujen yhteydessä.

Vuonna 2003 jatkoin edellä hankkimani aineiston käsittelyä luokittelemalla arkisto- ja lehtitietoja sekä laskemalla mahdollisimman luotettavasti tarhaajien ja nahkatuotannon määrää Juuassa ja eräissä muissa kunnissa. Yritin jäljittää myös työikäisten ihmisten määrää alueellisesti tarhauksen laajenemisen vuosina ja hahmotella sitä, miten maatalouden rakennemuutos ja maaseudun teollistuminen siirsivät ihmisiä sijoiltaan ja aikaisemmista ammateista uusiin. Samana vuonna haastattelin neljä turkikalalla työskentelevää asiantuntijaa testaten teoreettisia käsityksiäni ja keskustellen tutkimuksen sisällöstä. Haastattelin uudelleen myös yhden henkilön, jonka olin jo tavannut edellisenä vuonna.

Kehittelin käsitteellisiä jäsenyyksiä niissä alustuksissa, joita pidin sekä jatko-opintoseminaareissa että eri alan tutkijakokouksissa. Palasin vuonna 2004 jälleen kenttätööhön. Tavoitin seitsemän miestä, joista kolme oli päätoimista nykytarhaajaa, kolme oli entisiä tarhaajia ja yksi oli aikaisemmin toiminut suurehkon tarhayrityksen palveluksessa. Yritys oli harjoittanut kehitysaluepoliittisin etuuksiin nojaten turkistarhausta eri paikkakunnilla. Tein myös yhden toistohaastattelun. Lisäksi sain käyttöni Savo-Karjalan turkistuottajat ry:n arkistomateriaalin. Laadin tutkimusraportin, joka tarkastettiin lisensiaatintyönä Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa (Karkinen 2005b). Lisensiaatintyön tarkastus keskittyi jäsentämään lähdeaineistoani väitöskirjaa varten.

Aloin opiskella vuonna 2005 erityisesti lamaa käsitteleviä tutkimuksia. Lama osoittautui sekä taloudelliseksi taantumaksi että kulttuurista muuttavaksi murroskaudeksi. Monet kansainväliset poliittiset tapahtumat olivat sen taustalla, että sekä henkinen että aineellinen kulttuuri Suomessa mahdollisti uudenlaiset ajatustavat myös ihmisten arkipäivässä. Onnenpotku oli työpaikkani Eläinten hyvinvoinnin tutkijakoulussa, joka vapautti minut jatkuvasta tutkimusrahoituksen hakemisesta tarjoten työpaikan kahdeksi ja puoleksi vuodeksi. Silloin pääsin mukaan myös Suomen Akatemian avulla tutkijavaihtoon Liettuun. Sain käyttööni myös toisen arvokkaan, yksityisen lehtileikekokoelman. Olin myös itse ylläpitänyt leikekokoelmaa vuosituhaten alusta lähtien.

Tein vuonna 2006 yhteensä kahdeksan itäsuomalaiseen aineistoon lukeutuvaa haastattelua, ja lisäksi haastattelin kahta henkilöä uudelleen. Haastateltujen joukossa oli myös turkisompelejoita ja turkistarhaajaperheiden jäseniä. Lisäksi tein neljä haastattelua Baltiassa, mutta niitä ei ole otettu mukaan tämän tutkimuksen haastateltujen analyysiin. Luokittelin sekä haastatteluja että lehtileikeaineistoa, ja aloin hahmottaa episodeja.

5.2 Haastattelut

Yhteensä haastatteluaineisto käsitti 27 henkilön kanssa käydyt keskustelut. (Taulukko 1 ja Liite 1) Heistä miehiä oli 19 ja naisia kahdeksan. Neljä ihmistä haastattelin kahteen kertaan. Kahdestakymmenestä seitsemästä henkilöstä pääosa oli 40–59-vuotiaita, työssä olevia ihmisiä. Sen lisäksi mukana oli kolme yli 60-vuotiasta ja kaksi alle 40-vuotiasta henkilöä. Haastatteluilla oli merkitystä sekä rakenteita hahmottavassa että ihmiskeskeisessä tutkimusotteessa. Tehtyyn haastatteluun viitataan tekstissä H-kirjaimella liitettynä numeroon (esimerkiksi H16). Tuloksia raportoidessani häivytin haastateltavien henkilöllisyydet.

Taulukko 1. Tehdyt haastattelut (27 henkeä, 31 haastattelua)

	2002	2003	2004	2005	2006	Yhteensä
Tarhaajakysely	4		8		6	18
Tarhaajan puoliso	2				4	6
Muu henkilö	2	5				7
Yhteensä	8	5	8		10	31

Vuosien 2002–2006 välillä koottu haastatteluaineisto voidaan jakaa kahteen osaan: kyselyyn ja teemahaastatteluun. (Taulukko 2) Tämä jako on karkea, sillä molemmissa keskustelutyypeissä puhe oli monipolvista. Kysely oli suunniteltu erityisesti oman tarhan hoitajia varten. Se oli lomakkeelle rakennettu kyselypatteri, jossa käsiteltiin ammatin ja yrityksen vaiheita ja tietoja. (Liite 3)

Tarhaajakyselyssä tiedusteltiin henkilö tietoja ja henkilöhistoria lyhyesti. Tarhaajalle oli kysymyksiä, jotka koskivat oman tarhan vaiheita sekä tarhaajan osallistumista tarhauspolitiikkaan kuten aktiivisuutta tarhaajayhdistyksessä. Kysymykset käsitelivät myös tarhayrityksen eri vaiheita kuten ajankohtaa, jolloin turkistarha oli perustettu sekä tarhaajan sen aikaisia suhteita kunnallisiin, alueellisiin ja valtakunnallisiin virkamiehiin ja

turkiskauppaan. Lomakkeessa oli myös turkiskiistaa koskevia kysymyksiä. Ne tulivat keskustelussa esille jo usein siinä vaiheessa, kun kysyttiin tarhaajaksi ryhtymisen motiivia tai tarhan nykyisiä ongelmia.

Tarhaajakyselyyn tuli mukaan henkilöitä, joilla oli persoonallinen rooli nimenomaan Juuan turkistarhauksen kehityksessä. He vastasivat kyselyyni samalla, kun vierailin heidän kotonaan tai tarhalla. Tarhaajat mieluusti esiintyvät yhden miehen yrityksinä. Oivalsin seitsemän tarhaajan kyselyhaastattelun jälkeen, ettei sellainen keskustelu, jossa osapuolilla olivat pääasiassa tekniset ammattimiehet, riitä koko tuotantosysteemin kuvaamiseen. Heidän kielensä ja ajatusmaailmansa eivät kuvaa sitä kotitalouden ja paikallistalouden vuorovaikutusta, mitä tarhan pyörittäminen edellyttää. Samalla kun siirryin kyselystä teemahaastatteluun, etsin aktiivisesti tarhaajien perheitä ja tavoitin heidän puolisoitaan. Näin saatu aineisto täydensi olennaisesti kuvaa tarhaajan elämäntavasta ja elinkeinon selviytymisestä.

Teemahaastatteluissa olin valmistautunut keskusteluun lomakkeella, joka ei ollut niin määrällinen kuin tarhaajakysely. Jos tiesin haastateltavan toimineen aikaisemmin tarhaajana tai jos hän paraikaa osallistui jotenkin tarhan hoitoon, sovelsin kysymyksiä sen mukaan. Kaksi tärkeintä teemahaastateltua ryhmää olivat tarhaajien puoliset ja muut tarhausalan ammattilaiset.

Taulukko 2. Haastattelutyypit

	Naiset	Miehet
Kysely	0	16
Teemahaastattelut	8	3
Yhteensä	8	19

Kukaan haastatelluista ei ollut etukäteen varautunut keskusteluun siitä huolimatta, että olin ilmoittanut tulostani ja sopinut ajasta.

Ensimmäinen haastateltavani oli juukalainen turkistarhauksen pioneeri ja yrittäjä. Hän oli ollut myös luottamustoimessa kunnallishallinnossa sekä rehutehtaan johtaja. Hän – kuten useimmat haastatelluista – oli pitkään ja täysipäiväisesti turkiselinkeinon parissa työskennellyt henkilö. Haastattelin eräät heistä myöhemmin uudelleen. Tutustuin heidän avullaan sekä Juuan että Valtimon kunnan alueella tapahtuneeseen turkistarhauksen laajenemiseen ja alan merkityksen kasvuun 1960-luvulta lähtien.

Lokakuussa 2003 tein haastattelumatkan Pohjanmaalle tavaten turkistarhauksen ammattilaisia. Haastattelukysymykset pyrkivät tavoittamaan neuvojien ja tutkijoiden kiinnostuksen kohteita. Ajankohtaiset aiheet tulivat mukaan puheenaiheisiin. Tulin selvästi tietoiseksi länsisuomalaisten tarhojen tiheydestä ja nahkatuotannon volyymin eroista suhteessa Itä-Suomeen. Turkiskiista alkoi toden teolla näkyä haastatteluaineistossani. Samalla sain tuta ensimmäisen kerran ilmiöstä, jota kutsuisin suomenruotsalaiseksi pienyrityksien tulevaisuudenuuskoksi. Myöhemmin se on osoittautunut omintakeiseksi piirteeksi valtakunnallisessa tarhauspolitiikassa.

Seuraavana vuonna 2004 tapasin ensi kerran ihmisiä, jotka olivat joutuneet ilkeiden uhreiksi tai heitä oli uhkailtu. He olivat osallisia tai läheltä seuranneet niitä tapauksia, joita kuvaan myöhemmin episodeissa seitsemän, kahdeksan ja yhdeksän. He olivat mukana raivaamassa ilkeiden aiheuttamia vahinkoja, kertomassa tapahtuneesta medialle ja he olivat myös osallistuneet poliisikuulusteluihin.

Vuoden 2005 aikana aloin kuunnella ja ymmärtää turkistuotannossa mukana olevia naisia. Aloin myös kirjoittaa tarinoita tuntemieni tarhaajaperheiden elämän vaiheista elämäkertojen rinnalle eli tein työtä lähteiden kanssa hahmottaakseni yhtenäisiä kertomuksia.

Havaintoja haastatteluista

Tunsin ennen tarhaajien tapaamista pienyrittäjien haasteita kuten taistelun eläinten nälkää ja tauteja vastaan. Kohtaamiseni oli samantapainen kuin mitä olin harjoitellut agromomina neuvontatyössä. Tarhaajat eivät ole mitään objekteja vaan aktiivisia osallisia maatalous- ja tarhauspolitiikkaa koskevassa päätöksenteossa.

Kirjoitin haastatteluaineiston tulkinnan pääosin tammikuussa 2007. Johtopäätös haastattelujen merkityksestä jäi tutkimusprosessin viimeiseen vaiheeseen. Oletan sen johtuvan kohtaamiini ihmisten ja oman kieleni erilaisuudesta. Tästä kirjoitti sattuvasti myös Riitta Högbacka väitöskirjassaan (2003, 77–84). Hän toi esille haastatteluun liittyvät monenlaiset käänteet. Hän kirjoitti niistä kommelluksista, jotka liittyivät tutkijan tekemiin oletuksiin esimerkiksi haastateltavan koulutuksesta ja työtehtävistä. Tutkijan joskus onnistui saamaan keskustelukumppaniltaan puristetuksi myös yhteisesti ymmärrettyjä asioita. Vaikka kieli on ajattelun ja viestin väline, on sen kyky viitata tai saattaa asioita ymmärrettäväksi perin rajallinen.

Turkistarhaajat ratkoivat ammattinsa ongelmia talouden ja eläinten pidon asioissa, mutta he lisäksi olivat joutuneet todistamaan myös yhteiskunnallisen liikehännän erikoista muotoa, jonka rationaalinen selitys oli piilossa. Kenttätöön aikana ei kukaan kohdannut kulttuurishokkia, ellei sellaiseksi lueta mukaan turkistarhauksen kokeneiden ihmisten tummanpuhuvat selitykset tapahtuneesta. Sen sijaan jouduin usein luopumaan ennakkoluuloistani.

Tarkoitus oli vuoden 2004 jälkeen nauhoittaa käydyt keskustelut. Pyysin haastattelun aluksi sitä kolmelta ihmiseltä, mutta sain kieltävän vastauksen. Neljättä kertaa en enää kysynyt. Kirjoitin keskusteluista paikanpäällä mahdollisimman tarkasti muistiin vastaukset ja kirjoitin haastattelupöytäkirjan puhtaaksi välittömästi toimistolla. Liitän haastatteluaineistoon myös kenttätöön päiväkirjamerkinnot.

Kohtasin 12 turkistarhan perustanutta miestä. Heistä haastatteluhetkellä neljä oli tois-sä tarhalla, viisi työskenteli tarhausalan ulkopuolella ja kolme oli eläkkeellä.

Tarhan perustaneille miehille tarhan olemassaolo oli saavutus, missä alku oli ollut vaatimatonta, mutta yritys oli myöhemmin laajentunut. Etenkin jo 1960- ja -1970-luvulla tarhan perustaneille oli tyydyttävää, että he tulivat tarhaajiksi jostakin muusta ammatista jatkaen tarhauksen rinnalla entistä ammattiaan.

Kolme miestä oli perinyt tai ostanut tarhan omalta isältään. Eräillä oli kokemusta turkistarhan ostamisesta vapailta markkinoilta. Neljä haastatteluista oli ollut oman tarhan työskentelemisen ohessa palkkatyöntekijänä turkistarhalla tai rehutehtaalla.

Haastatteluihin kuului viisi pariskuntaa, jotka olivat joko hankkineet tarhan tai hoitaneet sellaista. (Taulukko 3) Haastattelun tekemisen hetkellä neljä harjoitti turkistarhausta ja yksi oli lopettanut tarhauksen. Tutustuin kahteen maatalo-turkistarhaan, joista toinen harjoitti tarhausta ja toinen oli lopettanut. Aineistossa mukana olevien kotitalouksien toimeentulo koostui useista eri lähteistä turkistarhauksen rinnalla.

Tapasin myös kolme naista, jotka olivat aloittaneet turkistarhauksen laajenemisen aikana turkisompeilijan ammatin. Kytkös tarhauksen ja pukineiden ompelemisen välillä oli se, että naisten miehet harjoittivat turkistarhausta.

Haastattelutilanteet eivät useinkaan onnistuneet pidempikestoista keskustelua varten. Resurssit eivät riittäneet asumiseen tutkittavien luona. Tutkimuskysymys ei ollut sellainen, että sitä varten pyrkisin keräämään puhetta yksittäisten henkilöiden subjektiivisista kokemuksista.

Taulukko 3. Turkistarhausta harjoittavat kotitaloudet, haastatteluaineisto

Turkistarhausvuodet	Kotitalouden tulonlähteet haastatteluhetkellä
1 1968–	turkistarhaus, muu karjatalous ja maanviljelys
2 1969–	turkistarhaus ja eläketulo
3 1984–	turkistarhaus ja palkkatyö
4 1985–	turkistarhaus, yrittäjätulo ja palkkatyö
5 1981–1989	yrittäjätulo ja maanviljelys

Haastatellut ihmiset olivat valikoitunut joukko. Lähtiessäni liikkeelle Valtimolta ja Juuasta tapasin molemmissa ensin 1960-luvulta lähtien tarhausta harjoittaneita, pitkän linjan turkistarhaajia. Kyselylomakkeen lopussa tiedustelin, ketä minun kannattaisi seuraavaksi haastatella. Noudatin lähes kaikkia saamiani suosituksia. Aineistossa saivat vanhat tarhaajat äänensä kuuluville. Turkisalan asiantuntijoiden mukaan huomattava osa laman ja murroksen kouriin joutuneista turkisalan yrittäjistä oli ollut sivutoimisia tarhaajia. Sivutoimisuus pelasti heidät taloudelliselta katastrofilta, mutta lama lopetti heidän kohdaltaan eläinten kasvatuksen. Aineistossa oli myös niitä, jotka olivat sitoneet oman, sukulaisten ja pankin omaisuuden yritystoimintaan. Myyntitulojen ja rahan arvon laskiessa he joutuivat taloudelliseen ahdinkoon. Tutkimuskenttää hahmotettaessa en tarpeeksi huomionnut näitä ihmisiä.

Usein miesten kanssa keskustelun luontevat aiheet olivat eläintuotannon kysymykset ja huutokauppa. Ne olivat neutraaleja aiheita. Turkiskiiistasta olisi ollut kiinnostavaa keskustella sen ajankohtaisuuden vuoksi, mutta tarhaajat eivät useinkaan nähneet siinä mitään kiinnostavaa. Kiista turkiksista ja eläinten oikeuksista oli niin ideologinen, että sen käsitteistö oli monelle tarhaajalle outo ja pelkäämistään sanoina uhkaavan olinen. Keskustelun alussa turkiskiiista koettiin joko-tai -tilanteeksi eli mustavalkoiseksi puolesta vastaan asetelmaksi. Yhteiskuntatieteissä oletettu asioiden monimutkaisuus eli vähintäänkin kolmannen tien näkeminen turkiskiiistassa oli keskustelussa haastavaa, koska asetelma koettiin konfliktin kaltaiseksi.

Eräänlaisena kenttätönnön onnistumisen mittarina voisi pitää haastatteluista kieltäytymistä. Tarhaajista tai puolisoista ei kukaan kieltäytynyt, vaikka eräät heistä ennakkoon varmistivat luotettavilta tahoilta tutkijan motiivit. Oliko ihmisillä tarve tulla kuulluksi? Kysymykseni olivat haastatteluissa neutraaleja, tosin sovelsin erilaisia kysymyksiä miehille ja naisille. Haastateltavat kohtelivat minua erittäin hyvin. Tunnistan kirjallisuudesta itselleni ainakin kaksi aikaisemmin tutkittua roolia: olin joko prinsessa (Järviluoma ym. 2003, 37) tai hyvä jätkä (Ahponen 2005). Yritin ravistautua irti sellaisesta raportoinnista, jossa tutkijan roolin haku jää niin vahvaksi, että sen kuvaaminen tulee työn keskeisimmäksi tavoitteeksi.

Olin yrittänyt kerätä suomalaisten turkistarhaajien omaelämäkertoja. Turkistalouslehdessä julkaistiin ilmoitukseni siitä, että vastaanotan tarhaajaperheiden jäsenten omia kirjoituksia tutkimusta varten (Turkistalous 2006). Huolimatta ilmoittelusta ainoatakaan omaelämäkertaa ei lähetetty. Lehden päätoimittaja oli jo varoittanut siitä, etteivät yrittäjät ole kynäihmisiä, eivätkä he julkisuudessa puitavan eläinoikeuskiistan vuoksi muutenkaan olleet innostuneita yhteydenottoihin. Rohkaisin myös perheiden muita jäseniä kuten puolisoita kirjoittamaan, mutta tulos jäi laihaksi. Osittain korvaamaan puuttuvia

omaelämäkertoja tuli eteeni Esa Konttisen artikkeli, jonka aineistona hän oli käyttänyt mielipidekirjoituksia turkistarhaiskuista (Konttinen 2003, 117–127). Valtakunnallisesta Maaseudun Tulevaisuudesta ja maakunnallisista Pohjalaisesta, Ilkasta ja Keski-Pohjanmaa -sanomalehdistä löydettyistä mielipidekirjoituksista oli osa turkistarhaajien laatimia. Ajankohta oli ristiriitainen: orimattilalaiselle tarhalle oli tehty isku, jonka seurauksena tarhaaja oli ampunut tunkeutujia kohti. Mielipiteiden määrä oli yleisönosastoissa runsas. Konttinen huomasi, miten turkistarhaisku oli koettu loukkauksena maatalouden harjoittajien keskuudessa. Isku tulkittiin salaliitoksi tai yleisemmin eläinten kasvattajien ahdisteluksi. Kirjoittajat etsivät syitä iskun tekoon, ja heillä oli tarve liittää se johonkin järjelliseen, mielekkääseen viitekehykseen. Sitä paitsi monet kirjoittajista olivat pelänneet, mitä tulevaisuus toisi tullessaan. Juuri siksi piti iskulle löytyä pätevä selitys.

Oliko urbaani ja jälkiteollinen kulttuuri työntämässä maaseutukulttuuria tylästi marginaaliin? Antoiko talonpoikaiskulttuurin statuksen menetyks 1990-luvulla lisää mahdollisuuksia kilpaileville ideologioille? (Konttinen 2003, 124–127). Tuon menetyksen käsitteleminen kirjallisesti on vielä tekemättä. Yritin pyynnölläni turkistarhaajien omaelämäkerroista ehkä tavoittaa jotain sellaista, mitä ei ole vielä olemassa. Yhteiskunnallisen murroksen ja sen henkilökohtaisten kokemusten käsittelemisessä saattaa kulua vuosia ennen kuin ne pystytään rakentamaan kirjalliseen muotoon. Jään siis odottamaan turkistarhaajaperheen jäsentä, joka kielellisesti ja kirjallisesti lahjakkaana osaisi antaa tulkinnan vaikeiden vuosien tapahtumista.

5.3 Tilastoaineisto

Maatalouden rakennepolitiikan hahmottaminen, uusien teollisten työpaikkojen syntyminen ja turkistarhojen laajeneminen olivat kysymyksiä, joita voidaan käsitellä määrällisen aineiston valossa. Tilastot antoivat mahdollisuuden selittää esimerkiksi luonnonvarojen käytöstä johtuvaa työpaikkojen muutosta tai uudistumista. Tilastoaineiston merkitys turkistarhausta koskevan tutkimuksen alussa oli suuri, mutta se väheni tutkimuksen edetessä. Suoraan tutkimuskysymyksiini sopivia tilastoja ei ollut olemassa.

Aluksi etsin maataloustilastoissa tarhausta koskevia tietoja. Turkistarhaus tulkitaan niissä sivuelinkeinoksi. Maatalous ja turkistarhaus on Euroopan unionin tilastoinnissa liitetty yhteen siten, että turkisten kaupan arvon vaihtelu tulee mukaan indeksien avulla koko kansallisen maatalouden tulon muodostumiseen. (Maaseudun Tulevaisuus 2001b). Tämä tulojen määrittämisen tapa ei helpota vaan oikeastaan vaikeuttaa yrityskohtaisten muutosten seurantaan, eikä rahaliikenne turkistarhoilla päädy luotettaviksi luvuiksi maatalouden virallisiin tilastoihin. Itse asiassa tilastot saattavat johtaa jopa harhateille.

Kansallisten tilastojen rinnalle hankin käyttööni alueellisia ja paikallisia tilastoja. Turkistarhojen esiintyminen niissä ei ollut yksiselitteistä. Juukalaisten turkistarhojen karttaa laatiessani konsultoin Itä-Suomen läänin eläinlääkäriä. Hänen mukaansa varjotaloja oli pystytetty ja hävitetty ilman, että niistä olisi jäänyt jälkipolville mitään todistusaineistoa. Arkisto- ja haastattelulähteeni perusteella en ole samaa mieltä eläinlääkäriä kanssa. Varjotalo tai yksinkertaisempikin tarha oli työläs rakentaa puhumattakaan siitä, että eläinten pito on pitkäjänteistä työtä. Tosin paperityötä tarhaajat eivät ole eläinten hoidon lomassa paljoakaan arvostaneet.

Tilastollinen tieto jäi kehitysaluepolitiikan vuosina nopeasti jälkeen siitä, mitä varsinaisesti tapahtui. Kun läänin suunnittelutoimisto vuonna 1974 ennusti tilaston pohjalta Pohjois-Karjalassa, että turkistarhojen lukumäärä pysyisi lasketussa 56 tarhassa, asiassa kävi aivan toisin. (Pohjois-Karjalan Maatalouskeskus ym. 1974, 120). Viisi vuotta myöhemmin oli tarhamäärä Pohjois-Karjalassa lähes nelinkertaistunut.

Nahkatili on tarhaajan ja huutokaupan välistä rahaliikennettä varten kerätty tietokanta. Suomen Turkiseläinten Kasvattajien liiton nahkatilasto oli käytössäni estimoidessani tarhaajien lukumääriä ja tuotannon muutoksia. Tilastossa on tieto sekä nahkamääristä että huutokaupan lajitteperusteiden mukaisesta eläinlajista.

Turkistarhauksen neuvontaa varten on kehitetty tilastointia, joka palvelee eläinten lisääntymistä ja jalostamista. Yleensä ammattikoulutuksen saaneet tarhaajat pitävät yllä kotieläinkirjanpitoa. Oletin aluksi, että kotieläinkirjanpito olisi käytössä tarhoilla liiketalouden seurannan apuna, mutta sen käyttö osoittautui harvinaiseksi. Sellaista kotieläinkirjanpitoa, joka on käytössä esimerkiksi naudoilla, ei tarhoilta löydy. Siksi on vaikea saada selville tietoa eläinten syntymäpäivistä tai pentujen kasvusta. Tarhaajat pitävät kotieläinkirjanpitoa turhana, koska sellaista eivät viranomaiset eikä turkiskauppa edellytä. Usein siitoseläinten lukumäärä ja niiden laatua koskeva tieto on tallessa vain eläinten kasvattajan mielessä, ja muistitietoa tukevat yksilölliset eläinten tunnistuskortit. Muutenkin määrällisen, tarhakohtaisen aineiston hankinta on työlästä, sillä tarhaajat kokevat uteluna omaan omaisuuteensa kohdistuvan kyselemisen.

5.4 Arkistot ja lehtileikkeet

Juuan kunnan arkistoaineisto elinkeinotoimesta loi minulle kuvan maaseutukunnan kehityksestä itäsuomalaisella maaseudulla. Se oli konstruktio ja todistusaineisto teollistumisen vahvasta strategiasta. Paikallisesti se oli näyttämö, jossa valtio teki intervention paikallisiin elinkeinoihin. Arkistoista ja haastatteluista paljastui, että kunnalliset päätökset ja valtiollinen kehitysaluepolitiikan toimeenpano olivat poliittisia tapahtumia, joita ohjasi myös traditio.

Savo-Karjalan turkistuottajat ry:n lähteet olivat apuna konstruoitaessa turkistuotannon laajenemista ja vahvistumista. Arkisto tarjoaisi lähdemateriaalia myös yhdistyksen historiikin laatimiseen.

Savo-Karjalan turkistuottajien yhdistyksen arkisto on kokoelma pöytäkirjoja, huutokauppayhtiön ohjaukskirjeitä, tarhaajajyhdistysten keskinäistä dokumenttien vaihtoa ja toistuvia nahkanäyttelyjä ja nahkojen keräilyä koskevia asiapapereita. Arkiston ylläpito on ollut sihteerin ja neuvojan harteilla. Arkistoa oli noin kaksi hyllymetriä. Heikompiina taloudellisina aikoina sekä sihteerin että neuvojan tehtäviä hoiti vain yksi henkilö. Poimin arkistoa lukiessani analyysia varten tekstistä avainsanoja, joiden avulla luokittelin aineistoa. Avainsanoja olivat kokoukset, neuvonta, rehuteollisuus, nahkakuljetus ja -näyttely, supikoira, tutkimus, suhteet huutokauppayhtiöön ja valtakunnalliseen tarhaajajärjestykseen. Yhdistyksen arkistomateriaali oli vuosilta 1973–1985, 1988–1989 ja 1997–2001. Vuosien 1990–1996 arkisto on kadoksissa.

Maatalousneuvonnan arkisto Joensuussa, Pro Agria Pohjois-Karjalan tiloissa tarjosi näkymän kuntakohtaisiin, kehitysaluepolitiikan aikaisiin Maatalouden Perustutkimuksiin. Jokaisessa kunnassa laadittiin 1970-luvun alussa Perustutkimus. Huolimatta mahdittomisesta nimestään Maatalouden Perustutkimus oli vain selvitys pinta-alan mukaan arvioidusta maatalojen lainakelpoisuudesta. Se tarvittiin maatalouden rakennepolitiikan rahoitusohjelman pohja-aineistoksi päätöksentekoa varten. Maatalouden Perustutkimusta käytin tarkastellessani maatalouden työpaikkojen kehitystä pohjoiskarjalaisissa kunnissa. Maatalouden Perustutkimuksen mukainen poliittinen toimeenpano todisti maatalouden rakennepolitiikan kylmästä ja karsivasta mentaliteetista.

Lehtileikekokoelmat kertoivat turkiskiistasta, sillä lehtijutut uutisoivat tarmokkaasti turkistarhausiskuista. Aihe innoitti niin pääkirjoituksia kuin mielipidepalstoja. Uutisoinnista oli kuitenkin turha etsiä vastauksia sellaisiin kysymyksiin kuten miksi turkistuot-

tantoa harjoitetaan, ketä harjoittajat olivat tai millaisia olivat heidän perheensä tai muu ympäristönsä. Sanomalehdet eivät käsitelleet tarhaajan arkea, toimeentulon pyrkimyksiä eivätkä niitä sosiaalisia käytäntöjä tai kulttuurisia merkityksiä, joita on eläinten kasvatuksessa. Journalistit olivat turkistarhaiskujen merkittävimmät tulkit. He olivat ratkaiseva osapuoli, jos turkiskiiistaa tarkastellaan niin sanotun leimaamisen tai merkitsemisen poliittikan näkökulmasta. (Väliverronen 1996, 32–34.)

Aineistossani on kolme lehtileikekokoelmaa. Ensimmäinen kokoelma edusti itäsuomalaisen tarhauksen laajenemisen vuosia (Kansio 1). Toinen käsitti pääasiassa turkistarhaiskujen vuosien leikkeitä (Kansio 2). Oma kokoelmani koostui 1990-luvun erilaisista eläintuotannon tapahtumista (Kansio 3). (Liite 2) Lehtiaineistosta on teemoittain valittuja juttua, joita käytiin seuraavalla tavalla: Leikekansio 1 oli lähteenä varhaista itäsuomalaista turkistuotantoa konstruoitaessa. Leikkeet uutisoivat erityisesti Valtimolla tarhauksen syntyyn liittyviä tapahtumia 1960-luvulta lähtien ja niissä oli juttuja tarhojen lukumäärän kasvusta aiheutuneista tunnelmista. Leikkeet olivat pääasiassa ajalta ennen lamaa mutta mukana oli myös 1990-luvun turkistarhaiskujen uutisointia. Kansio 2 oli käytössäni kirjoittaessani laman jälkeisistä tapahtumista. Turkistarhaiskut ja tuhopoltot uutisointiin tarkasti 1990-luvun toisella puoliskolla. Kansio 2 kattoi isku-uutisointia oikeustapauksineen. Leikkeissä oli myös yksittäisten henkilöiden haastatteluja koskien turkistuotantoa. Kansio 3 koostui muun muassa sanomalehtien yliöistä, jotka käsitelivät asiantuntijoiden näkemyksiä eläinsuojelusta sekä aiheita, joissa turkistuotantoa tarkastellaan osana maataloutta. Leikkeissä oli muun muassa dokumentoitu Euroopan unionin tieteellisen komitean ja sen tutkijoita edustaneen työryhmän välinen asiantuntijakiista, joka koski eläinten hyvinvointia. Tallessa oli asiantuntija-artikkeleita lamasta ja velkaantumuksesta, jotka läheisesti koskivat pienyrittäjiä. Leikekokoelma piti sisällään myös erilaisia vientikaupan uutisia sekä uutisointia suomalaisen ympäristöhallinnon vaatimuksista turkistarhoille.

Ilkivaltateoista muodostin käsitykseni pitkälti paikallislehdistön kirjoitusten mukaan. Juuassa ilmestyvä Vaarojen Sanomat –sanomalehti oli hyvä lähde. Lehden vuosikertojen juttujen otsikot voidaan sähköisesti jäljittää Internet-sivulta (Juuka-seura 2007).

5.5 Aineiston käsittely: sukupolvet

Lähdeaineiston jakaminen kahta tarhaajasukupolvea koskeväksi tiedoksi ei johdu turkistarhauksesta sinänsä, vaan suomalaisen yhteiskunnan murroksesta 1980–90 –lukujen taitoksessa. Tilastoaineisto, arkisto- ja lehtileikkeet osoittavat laman merkinneen murrosta turkistarhauksen merkityksessä ja laajuudessa. Sen sijaan on vaikea hahmottaa mitään katkosta ihmisten kokemuksista. Etenkään niissä tapauksissa, joissa tarhaaja oli jatkanut työtään aina kehitysaluepolitiikan vuosista tähän päivää asti, ei ihmisten puhe ammatistaan kuvastanut mitään suurta muutosta. Sen sijaan ihmiset, jotka joutuivat luopumaan työstään tai yrityksestään, kokivat laman selvästi. Heitä oli tilastojen mukaan huomattavasti enemmän kuin niitä, jotka jatkoivat työtä. Eri sukupolvien tutkimisella pyrin osoittamaan, etteivät maaseudun ihmiset ja yritykset ole pysähtyneitä tai muuttumattomia. Vaikka eräät traditiot kuten sukupuolten välinen työnjako säilyvät, muuttuivat yhteiskunnalliset tekijät ja rakenteet niin, että yksittäisten yritysten tie voi heittelehtiä onnen siintämisestä väkivallan torjumiseen.

Tekstiaineistoa on helppo jakaa kronologiseen järjestykseen, kun sen sijaan ihmisten kokemuksia peilaavaa haastatteluaineisto on vaikeampi nähdä aikajärjestyksen organisoimana. Yksittäisten henkilöiden kertomukset yleensä jaksottuvat jonkun henkilökohtaisen tapahtuman mukaan kuten sairastumisen, puolison kuoleman tai rakastumisen avulla.

Turkistarhaajien ensimmäinen sukupolvi voidaan katsoa kuuluvaksi modernin, teollistuvan yhteiskunnan rakentajiin. Se teki työtä vuosina 1960–1990. Noina vuosikymmeninä turkistuotanto laajeni sekä liiketaloudellisen kannattavuuden parantuessa että valtiolisten edistämishankkeiden myötä. Monet tarhaajista aloittivat tarhauksen jonkun muun työn ohessa harrastuksena, työllisyyskursseiden kouluttamina tai riskiä ottavina yrittäjiä. Toisen sukupolven tarhaajat ovat yleensä ammatillisesti päteviä ja yrittäjämentaliteetin sisäistäneitä. He olivat kokeneet laman seuraukset, eläinoikeustaistelun ja talouden syvenevän kansainvälisen työnjaon. He olivat myös joutuneet pohtimaan olemassaolon mahdollisuuksia taloudellisen ahdingon kuristamana ja poliittisen leimaamisen kohteena.

Ymmärrän sukupolvi-käsitteen kuten Katja Tervo (2008) tutkiessaan väitöskirjassaan metsäammattilaisten suhdetta työhönsä silloin, kun puun korjuun teknologia muuttui käsityövaltaisesta moottorisahauksesta puiden talteen ottoon monitoimikoneen avulla. Tervon tutkimuksessa sukupolvi on ajassa mitattuna lähes saman mittainen kuin biologinen sukupolvi isältä pojalle eli 20–30 vuotta. Hänen tutkimuksensa painopiste on sukupolvien ammatillisten kokemusten kuvaus.

Sukupolvi-käsitettä voi käyttää myös välineellisenä tutkimusaineiston jäsentämisessä kuten Matti Virtanen on tehnyt väitöskirjassaan (2001). Teos käsittelee fennomaniaa ja sukupolvi merkitsee tunnelman tihentymää, myös protestia, joka haastaa vallalla olevan ajattelutavan ja traditionaalisesti odotettavissa olevan käyttäytymisen. Tervon ja Virtasen käsitykset sukupolvi-käsitteestä ovat erilaiset, osittain jopa vastakkaiset. Kun Tervo etsii sukupolvelle sen ammatillista identiteettiä kulttuuriperintönä ja haluaa osoittaa sukupolvisia jatkuvuuksia huolimatta esimerkiksi tekniikan muutoksista, etsii Virtanen sukupolvi-käsitteellä uutta, traditioita rikkovaa ajattelun muotoa. Minä vertaudun tässä työssä Tervon käsitykseen sukupolvesta siitä huolimatta, että mielestäni sukupolvi on vain kuvaannollinen instrumentti eikä se edusta kulttuurisen perinnön monumenttia. Turkistarhaajat ovat kuten metsämiehet oppiviaisia ihmisiä, jotka joutuvat alttiiksi tuotantosuh- teiden ja teknologian muutoksille.

Haastattelut jaoin kahteen sukupolveen pääasiassa sen mukaan, miltä ajalta olivat haastateltavan kokemukset tarhauksesta. Tarhaajakyselyssä oli neljä ensimmäisen sukupolven ja kuusi toisen sukupolven tarhaajaedustajaa. (Taulukko 4) Suurin osa teema- haastatelluista (puolisot ja asiantuntijat) kuului laman jälkeiseen turkistarhaajien sukupolveen. Teemahaastatelluista henkilöistä kolme kertoi kokemuksistaan sekä ennen että jälkeen laman. Heistä kaksi oli maanviljelijä-turkistarhaajia, jotka olivat perustaneet turkistarhan kasvattaakseen eläimiä rinnakkain lypsykarjan ohessa. Heidän suhtautumisensa turkistarhan sivutoimisuuteen oli erilaista kokemusta kuin liikeyrityksenä turkistarhausta harjoittavilla henkilöillä. Teemahaastateltujen joukossa oli myös pienyrittäjiä, politiikan ja talouselämän edustajia sekä viestinnän ja tutkimuksen ammattilaisia.

Taulukko 4. Haastateltujen jakaantuminen kahteen turkistarhaajien sukupolveen

	Tarhaajakysely	Teemahaastattelu
Kehitysaluepolitiikan sukupolvi	4	5
Laman jälkeinen sukupolvi	6	7
Molempia sukupolvia	2	3
Yhteensä	12	15

Kaksi tarhaajista oli työskennellyt yli 40 vuotta turkistarhauksen parissa, joten heidät oli katsottava kuuluvaksi molempiin sukupolviin. Heillä oli pitkä kokemus tarhauksen lupausten vuosista laman ja leimaamisen aikaan. He edustivat eräänlaisia täysinoppineita tarhaajia.

6 LUPAUSTEN AIKA – KEHITYSALUEPOLITIIKAN SUKUPOLVI

Ajankohdan hahmottamiseen tarvitaan kiintopisteitä. Suomessa oli sodan jälkeinen jälleenrakennus päässyt vauhtiin viimeistään 1960-luvulla ja maan eri maantieteelliset osat alkoivat taloudellisessa kehityksessä eriytyä toisistaan. Poliittisesti alueellinen eriarvoisuus alkoi kärjistyä. Aluepolitiikan iduksi Leo Granberg merkitsee eduskunnan päätöksen vuonna 1943, jonka mukaan Pohjois-Suomeen päätettiin maksaa eteläisiä maan osia parempaa tukipalkkiota maitotuotteiden saamiseksi kauppoihin. Sen sijaan Heikki Haavisto määritteli aluepolitiikan alkaneeksi vähän myöhemmin eli vuonna 1950, jolloin elettiin asutuspolitiikan jälkeisiä vuosia. (Granberg 1989, 39; Maaseudun tulevaisuus 2007.) Monien eri vaiheiden jälkeen sai muotonsa teollistava aluepolitiikka. Se jatkui aina 1970-luvun puoliväliin asti, jolloin esille nousivat suunnittelua korostavat alueelliset painotukset siirtäen syrjään teollistamista koskevat argumentit. (Vartiainen 1998.) Eräs liikkeellä pitävä, poliittinen voima oli pyrkimys tukea työllistymistä alueilla, joilla aiheutui ongelmia väestön poismuuton myötä. Teollistavan aluepolitiikan aikana kauppa- ja teollisuusministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö päättivät kunnallisen teollisuuspolitiikan (myöhemmin elinkeinopolitiikan) muodoista. Kehitysaluerahasto Oy (Kera) perustettiin rahoittamaan yrityksiä. Valtion intervention seurauksena tähdättiin maaseudun elinkeinojen rationalisointiin ja vaurauden lisäämiseen. (Hakkarainen 1995, 247–248; Siukonsaari ja Metsämäki 1996, 52–56.) Tehtävä oli kunnianhimoinen. Noina vuosikymmeninä muotoiltuun aluepolitiikkaan verrattavaa valtion interventiota maaseudun tuotannolliseen toimintaan ei ole sen jälkeen tapahtunut.

6.1 Turkistarhaus ja maaseudun toimeentulo

Juuan kunnassa pidettiin ensimmäinen turkistuotannon kurssi vuonna 1968. Opettajana toimi turkistarhausteknikko ja myöhemmin hänen apunaan oli elinkeinoasiamies. Siitä lähtien kunnassa pidettiin kaikkiaan yksitoista tarhauksen niin sanottua pitkä kurssia, jotka kestivät yhden talvikauden yli. Niillä opetettiin turkisalan ammattikysymysten lisäksi monia yleisaineita. Vähintään puolet kurssilaisista oli juukalaisia ja loput tulivat eri puolilta maata. Kurssilaiset olivat taustaltaan kuten ammattikoulutukseltaan ja työkokemukseltaan hyvin erilaisia. Kurssilta valmistuneet perustivat usein tarhan, yleensä vuokratena sitä varten tontin kunnan perustamalta tarhausalueelta. (Hakkarainen 1995, 306; H2; H4; H5; H11; H13 ja H15.)

Juussa kirkonkylän läheisyyteen tarhoja perustivat muun muassa kauppias, opettaja ja tekstiiliyrittäjä. Maatilan yhteydessä, kirkonkylän ulkopuolella tarha oli vain harvoin. Turkistalousneuvoja ja elinkeinoasiamies toteuttivat useita kampanjoita rohkaistakseen ihmisiä aloittamaan turkistarhausta. He muun muassa organisoivat valistuskampanjan pitäjän eri kylissä eli Ahmovaarassa, Vuokossa ja Paalasmaalla saaden yli sata kuulijaa. Työnjako tilaisuuksissa oli seuraava: turkistalousneuvoja kertoi tarhan perustamisedellytyksistä, siitoseläinten valinnasta, tarharakenteista, rehuhuollosta ja muusta käytännön tarhaukseen liittyvästä. Elinkeinoasiamies puolestaan piti esityksen yrityksen perustamisesta, rahoituksesta, kehitysalue-etuuksista, yrityksen ennusteiden laadinnasta ja tulossa olevista ammattikursseista. (Juuan kunta. Elinkeinolautakunnan pöytäkirja 3.2.77; Hakkarainen 1995, 121.) Valistuskampanja tuotti tulosta, ja tarhaajien lukumäärä kasvoi.

Supikoiria ja kettuja alkoivat kasvattaa monet ihmiset riippumatta siitä, mitä he aikaisemmin olivat tehneet tai mitä he tekivät tarhauksen ohessa. Erityisesti supikoiran pitämisen yleistyessä innostuivat tarhauksesta aivan uudetkin ihmiset. Pohjois-Savossa listasi Hannu Korhonen (1981), mistä ammatista tarhaajaksi oli ryhdytty. Hänen tietojaan voi varovasti verrata Juuan kehitykseen. Korhonen tavoitti 68 henkilöä. Seitsemän miestä ilmoitti olevansa päätoimisia turkistarhaajia. Heidän ammattinimikkeensä ennen tarhaajaksi ryhtymistä olisi todennäköisesti ollut sekatyömies. Maanviljelijäksi ja emännäksi ilmoitti itsensä kaikkiaan 46 henkilöä. Muiden ammattien harjoittajia oli viisitoista. (Taulukko 5) Korhonen keräsi aineistonsa vuonna 1980. Tuona vuonna Savo-Karjalan tarhaajayhdistyksen jäsenmäärä lisääntyi enemmän kuin koskaan aikaisemmin tai milloinkaan sen jälkeen (Savo-Karjalan turkistuottajat ry, johtokunnan kokous 7.12.80 7§ ja 8§). (Kuva 2)

Taulukko 5. Tarhaajiksi ryhtyneiden ammattitausta (Korhonen 1981, 58)

Ammatti	Lukumäärä
Turkistarhaaja	7
Maanviljelijä	39
Maatalon emäntä	7
Yrittäjä (esim. kalastaja)	3
Muu (sähköasentaja, kirvesmies, pesulanhoitaja, vartija, talonmies, hitsaaja, autoilija, autonasentaja, varastonhoitaja, koneurakoitsija, eläkeläinen)	12
Yhteensä	68

Tarhaajien ammattitaito koheni kursseilla, joka oli erityistä työllisyyskoulutusta. Eräät miehet kävivät myös varsinaisessa ammattikoulutuksessa Pohjanmaalla. Tarhaajien tukena oli perhe, sillä turkistarhan hoitaminen on työlästä niin, ettei se ei yleensä onnistu vain yhden ihmisen voimin. Vaikka turkistarhaa pyörittävä yhden miehen firma oli tavallinen käsitys turkistarhasta, oli isäntä tavallisesti käytännössä perheellinen, usein sukulaisten kanssa hyvissä väleissä oleva mies. Sukulaisten kesken tehtiin myös tarhaa koskevia taloudellisia ratkaisuja. Tarhaaja oli usein kylällä tai kunnassa arvostettu yrittäjä, lainan lyhentäjä ja usein työnantaja. Tarhaaja-isäntä oli usein myös paikallisen tarhaajayhdistyksen jäsen.

Mutta kenen tarha sitten varsinaisesti oli? Juuassa huomattava osa tarhoista sijaitsi kunnan maalla. Elinkeinotoimen kampanjan jälkeen tarhoja alettiin perustaa myös maataloilille. Tarhan rakensi mies. Itä-Suomessa maataloilla ja turkistarhoilla asuvat eri sukupuolet ovat sopineet joko perinteisesti vaikenemalla tai aktiivisesti ammattikoulutusta hakemalla keskinäisestä työnjaosta perheen yrityksessä. Sen sijaan julkiset tehtävät ja osallistuminen politiikkaan on kuulunut miehelle. Kohdatessani turkistarhaajia ja heidän puolisoitaan en kuullut yhtään järkevästi muotoiltua selitystä sille, miksi naiset eivät säännöllisesti käyneet tarhatöissä. Olen jälkepäin arvellut siihen yhden syyn: naisten, niin kuin miestenkin pitää etsiä koko ajan muuta varmempaa työtä, sillä toimeentulon epävarmuus kalvaa perheen tulevaisuuden näkymiä. Turkiksen hinnasta seuraavassa huutokaupassa

ei ole etukäteen tietoa. On parempi olla panostamatta kaikkia kotitalouden työpanoksia yhteen pesään eli turkistarhaan. On järkevää etsiä muutakin toimeentuloa. Paikallisesti ottaen talonpoikaisessa taloudessa on sekä miesten että naisten sitouduttava yhteiseen työhön ja tuettava toinen toisiaan, jotta onnistuneesti voidaan täyttää ammattiin liittyvät velvollisuudet. Olen havainnollistanut naisen tehtävää ja roolia kehitysaluepolitiikan ajan turkistarhayrityksessä ensimmäisessä episodissa.

1. Episodi

Sodan jälkeisen ja kehitysaluepolitiikan aikaisen sukupolven naisille oli yhteistä kotitöistä huolehtiminen. Haastatteleman Rauha muisteli lämpimästi tarhauksen suuruuden aikaa paikkakunnalla. Hän muisti tavanneensa Spede Pasasen, joka oli ensimmäisiä supien kasvattajia Suomessa. Lisäksi hän muisti järjestäneensä kahvituksen arvokkaille, eteläsuomalaisille meijeriherroille, jotka olivat tulleet tarkastamaan erästä turkistarhaa. Hän tähdensi, miten pienet ilot ja suuret muistot auttavat kantamaan läpi harmaan arkipäivän, vaikka toisaalta turkistarhaajan puolison päivät eivät koskaan olleet keskenään samanlaisia.

Toinen haastatteleman nainen, Irja, oli palkkatyötä tekevä, oman kotinsa hoitava nainen, jonka mies oli turkistarhaaja ja pienyrittäjä. Miehen ja naisen keskinäinen työnjako oli selvä. Miehellä oli ollut tarha 1980-luvun alusta lähtien eri nimisenä ja eri yhtiökumppaneiden kanssa. Naisen mielestä mies oli uhrannut vapaa-aikansa tarhan töihin. Alkuaikoina perheen lapset olivat koululaisia. Lapset muuttivat pois kotoa 1980-luvun lopulla. Senkin jälkeen nainen hoiti miehen, kodin ja työnsä, mutta mies tarhansa. "En käy tarhalla. En hoida kettuja. Joskus syksyllä käyn niitä sillittämässä, kun eivät ole niin pelottavia." Näin Irja kertoi minulle suhteestaan tarhaan.

Aviopari oli rakentanut omat työuransa toisistaan riippumattomiksi. Nainen kertoi miehen olleen aina paljon poissa kotoa. Ilmiselvästi hän salli sen miehelle ja rohkaisikin tätä.

Naisten kokemukset liittyvät Itä-Suomen maaseudun nousevan elintason aikaan 1980-luvulla. He olivat haastatteluhetkellä suurin piirtein oman äitini ikäisiä, eläkeiän kynnyksellä tai vanhempia. Haastattelemistani naisista suurin osa oli äiti-ihmisiä, ja he kertoivat lapsistaan. Monet heistä kuuluivat ensimmäiseen naisten palkkatyön uranuurtajiin. He opastivat omia tyttäriään siihen, että oma ammatti oli naisen turva silloinkin, kun tärkein tehtävä oli synnyttää lapsia, hoitaa kotia ja aviomiestä. Heitä ajatellessa huomaan nopeasti, miten eräät naisista opettelivat uuden ammatin entisen rinnalle perehtymällä tarhan raha- ja siitoseläinkirjanpitoon tai peräti ryhtymällä turkisompelijoiksi. Silti kodin työt olivat heille luonnollinen asia, ja kaikki haastateltavani jakoivat kokemuksen miehen pitkistäkin poissaoloista kotoa. Oli enemmän sääntö kuin poikkeus, että haastateltavani kertoivat minulle, mitä heidän miehensä tekivät. Käydyissä keskustelussa saivat myös sijaa asiat, jotka nainen oli yhdessä tehnyt miehensä kanssa kuten muuttaminen paikkakunnalta toiselle. Ehkä onnistuin kuulemaan myös miehestä riippumatonta elämänmenon tarinaa.

Pientilojen tarhat ja maatalouden rationalisointi

Teollistumisen vuosina syntyi paikallinen, innostunut retoriikka turkistarhauksesta ja pientiloista. Eläimiä tarjottiin sivuelinkeinoksi pientiloille, joiden näkymät olivat huonot. Puhetavalla oli sijansa, sillä ihmiset uskoivat eläinten kasvatukseen ja maanviljelyyn, koska he tunsivat sitä. Sitä paitsi 1960-luvulla miehet ja naiset olivat tottuneita ruumiilliseen työhön ja sisätyön helppo elämä oli monelle tuntematonta. Turkistarhaus edellytti vuodenaikojen rytmin vaihtelun seuraamista ja eläinten käsittelyn taitoja. Puhetta pitivät yllä suunnittelevat virkamiehet ja Kera Oy. Pientiloja koskeva turkistarhauspuhe saattoi olla myös tarkoitushakuista siksi, että turkistarhausta on eri syistä haluttu pitää maineeltaan agraarisena. Mitä enemmän on jouduttu tuomaan esiin vieraan työvoiman osuutta tarhalla tai liikevaihdon kehittymistä, sitä tarkemmin on muun muassa verottaja ollut kiinnostunut tarhan raha-asioista. Jos tarha voitiin hoitaa kotitalouden osana ja pitää liikevaihdoltaan ja voitoiltaan vähäisenä, se voitiin tulkita osaksi huonosti kannattavaa maataloutta ja verottaa kohtuullisesti. Jos tarha puolestaan oli rekisteröitävä liikeyritykseksi, tuli siitä itsenäinen kirjanpidon yksikkö. Tämä kysymys oli varmasti kehitysaluepolitiikan mukana perustettujen tarhojen aikana ajankohtainen, koska ainakin Korhosen (1981) tutkimuksen mukaan suurin osa tarhaajista ilmoitti varsinaiseksi ammatikseen maanviljelyn. (Taulukko 5)

Turkistarhauksen kehittymiselle nimenomaan osana maataloutta oli toki myös hyviä perusteita. Silti lähteet Itä-Suomesta osoittavat, että turkistarhauksen parissa työskennelleillä ihmisillä oli joskus myös tyytymätön ja kriittinen ote harjoitettua maatalouspolitiikkaa kohtaan. Juuan elinkeinoasiamies pohti, miten armotta suitsia kiristänyt valtion harjoittama maatalouden rakennepolitiikka uhkasi hävittää kokonaan pienet maatilat. Niiden olemassaolon pelastaisi vain se, että ne ottaisivat kasvattaakseen minkkejä ja ketjuja (Juuan kunta. Elinkeinolautakunnan pöytäkirja 3.2.1977). Hän oli oikeassa maatalouspolitiikan suhteen, mutta hän erehtyi siinä, että tarhoista tulisi pientilojen pelastaja. Siihen ei pystynyt turkistarhaus eikä mikään muukaan poliittinen hanke.

Nykyään valtakunnallisesti tarkasteltuna noin kolmannes turkistarhaajista on maatalouden harjoittajia (H8; H22). Koska maanviljely ei Itä-Suomessa ole koskaan ollut yhtä merkittävä elinkeino kuin mitä se on turkistarhauksen pääalueella Länsi-Suomessa, eivät itäsuomalaiset turkistarhaajat ole olleet maanviljelyn ja karjatalouden harjoittajia. Itä-Suomen eri osat ovat myös erilaisia. Korhosen (1981) aineisto Pohjois-Savosta sisältää tarhauksen aloittaneita viljelijöitä enemmän kuin keräämäni Juuan aineisto. Pohjois-Savossa oli Juukaa enemmän maatiloja.

Pientila lakkasi olemasta maatila teollistamisen vuosina, ainakaan sitä ei enää rekisteröity tuotantoa harjoittavaksi tilastoyksiköksi. Sen sijaan turkistarhausta saatettiin jatkaa vaikka muusta maataloudesta luovuttiin. Itäsuomalaisten tarhaajien keskuudessa tarhaajan ammattitaitoa ei arkipuheessa pidetä maatalouden ammattitaitona, vaan erillisenä turkistarhauksen ammattina.

Valtion maatalouden rakennepolitiikan arkkitehdit eivät olleet kiinnostuneita turkiksista. Pientilaretoriikasta ja turkiksista pientilojen pelastajina puhuivat erityisesti kehitysaluepolitiikan toimeenpanijat. Maatalouspoliitikkojen kiinnostus turkiksiin heräsi vasta paljon myöhemmin. Maataloustuottajat ja turkistuottajat päättivät institutionaalisesti aloittaa yhteistyön vuonna 2005, kun Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitosta tuli Maa- ja metsätaloustuottajajärjestö MTK:n jäsen. Maanviljelijöiden ja karjatalouden harjoittajien kiinnostus turkistarhaukseen syntyi, kun Euroopan unioni oli osoittanut, ettei suomalainen maatalous enää toimi ainoastaan kotimaisten säädösten mukaisesti. Eräänä perusteluna turkistarhaajien liittymiselle MTK:n pidettiin sitä, että tarhaajien myötä

MTK saisi kokemusta kansainvälisestä kaupankäynnistä. (Suomen Turkiseläinten Kasvat-
tajien liitto ry 2005.)

Kun tuhansien turkistarhojen maassa lopulta valtakunnan tasolla alettiin viranomais-
ten toimesta tuotantoa tarkemmin rekisteröidä ja tilastoida, otettiin turkistarhaus maa-
talouseläinten piiriin vuonna 1990 porotalouden ja puutarhatalouden rinnalle (Maa-
talouseläinten 1990). Tarhaajat ja huutokauppa olivat ylläpitäneet yhtenäistä tiedonke-
ruuta tarhoilta jo vuosikymmenien ajan. Tiedonkeruu palveli erityisesti nahkojen tulevaa
myyntiponnistelua. Nykyistä valtakunnallista ja julkista tilastointia voidaan käyttää osana
kansallista tai Euroopan unionin maatalouden arviointia.

Tarhaaja maatalouden harjoittajana

Turkistuotanto tarkasteltuna osana maataloutta on enemmän määrittelyä kuin tarhaajien
oma kokemus. Turkistarhauksen laajenemiseen ja yrityskerrostuman syntyyn oli vaikut-
tanut valtakunnan liberalisoituvaa talouspolitiikka aluetaloudellisine painotuksineen, jul-
kinen hallinnointi suunnittelukäytäntöineen, kuntien elinkeinopolitiikka, virkamiesten
ammattikäytännöt ja ammatillisten etujärjestöjen aktiivisuus. Siihen vaikuttivat myös
perheiden sisäinen työnjako ja kyky ja halu suunnitella omaa tulevaisuutta. Monissa itä-
suomalaisissa kunnissa tarhojen lisääntyminen kehitysaluepolitiikan vuosikymmeninä
merkitsi niiden perustamista kaikkialle pitkin laajaa pitäjää. Juuassa tarhojen keskitty-
mäksi muodostui elinkeinolautakunnan lunastama tarha-alue kirkonkylän kupeessa. Kun
1970-luvun alussa koko kunnassa oli ollut vain kolme tarhaa, niiden lukumäärä lisääntyi
vuoteen 1982 mennessä yli viiteenkymmeneen. (Kuvat 7a ja 7b)

Kuva 7a. Tarhat Juuan kylissä vuonna 1972

Kuva 7b. Tarhat Juuan kylissä vuonna 1982

Pohjois-Karjalan Maatalouskeskus ja Seutukaavaliitto näkivät tarkoituksenmukaiseksi vuonna 1974, että olemassa olevat tarhat laajentaisivat. Turkistarhojen koon kasvattaminen nähtiin hyödylliseksi kolmesta eri syystä: maakunnan oman teurasjätteen käyttöä haluttiin lisätä viidestäkymmenestä sataan prosenttiin, turkiseläinten rehujen kuljetuskustannuksia tuli alentaa ja eläinten hoitotöitä piti rationalisoida. Näillä linjauksilla toivottiin olemassa olevien pienten yksityistarhojen talouden vahvistuvan. (Pohjois-Karjalan Maatalouskeskus ym. 1974, 121.) Toisin kuitenkin kävi. Teurasjätteen hyödyntäminen jäi ylimaakunnallisen lihateollisuuden rationalisointihankkeiden vuoksi vain haaveeksi, eivätkä suunnitteluorganisaatioiden linjaukset vaikuttaneet teollisuuden ratkaisuihin. Sen lisäksi kuntiin perustetut, uudet turkiseläinten rehua valmistavat laitokset alkoivat pian tarjota tarhaajille edullista rehua läheltä. (Taulukko 8) Ylipäätään viranomaisten näkemys ei toteutunut: uusia, pieniä tarhoja alettiin perustaa nopeaan tahtiin.

Turkistarhaajat eivät milloinkaan ole järjestyneet osuustoimintamallin mukaisesti kuten on ollut tapana maataloudessa. Silti tarhojen arkea ja suunnittelua hoidetaan melko samoin tavoin kuin karjatilan arkea ja suunnittelua. Perinteisiin tapoihin kuuluu muun muassa sukupuolten välinen tehtävien jako. (Bertaux ja Bertaux-Wiame 1981.) Institutionalisoinut, tarhan ulkopuolinen päätöksenteon rakenne on kuitenkin turkistaloudessa erilainen kuin muussa kotieläintaloudessa. Eräs syy lienee se, että varhain omaksuttu, kansainväliseen kauppaan tähtäävä huutokauppatoiminta sai ihanteensa erilaisesta kauppaperinteestä kuin suomalainen osuustoiminnallinen maatalouskauppa, joka käytti sekä oma-araista ruuantuotantoa että kansallisia itsenäisyysihanteita toimintansa perusteluina. Suomalaisen turkistarhaajien joukossa on myös niitä, jotka harjoittavat muuta maataloutta turkistarhauksen ohessa. He työskentelevät tavallaan kahden erilaisen markkinakulttuurin piirissä. Yhtäällä on osuustoiminnallinen maito-, liha- ja hankintaosuuskunnan päätöksenteko. Toisaalla on maailmanmarkkinoiden vaihtelua seuraava turkishuutokauppayhtiö.

Eräs turkis- ja maatalouspiirejä erottava asia on myös ansiotyötä koskeva sosiaalivakuutus, jollainen maatalouden harjoittajille luotiin päätettäessä maatalouden sosiaaliturvasta. Tarhaajat jäivät järjestelmän ulkopuolelle. Sen jälkeen kun tarhaajakunta oli laajentunut ja vakiintunut, he ryhtyivät omatoimisesti täydentämään ammattinsa vahinko- ja eläketurvaa. Turkistarhaajat perustivat kasvun vuosina oman eläkekassan. Eläimiä koskeva vakuutusturva kehittyi myös. Eläinten hoidon vahinkoja tai sairastapauksia varten muodostettiin kustannuksia korvaava rahasto. Sitä kutsutaan Katastrofiapurenkaaksi. (Turkistuottajat Oy 1988; Tarhaajan kalenteri 2000; Johansson 2003.)

Eräs haastattelemani tarhaaja oli perustanut tarhan kunnan maalle. Hän anoi valtion tukemaa maatalouden kehityslainaa. Laina evättiin häneltä sillä perusteella, että hän ei omistanut maata tarhansa alla, eikä maa-ala tarhan allakaan olisi ollut riittävä hehtaareissa mitattuna maatalouslainan ehtojen täyttämiseen. Kunnassa tarhaajaa oli verrattu torppariin, sillä hän ei omistanut maata, vaan vain tarhan ja eläimet. Hän kuitenkin osti rehuraaka-aineita maatalouden ja kalatalouden instituutioilta. Hänen tekemänsä työ oli aivan yhtä sitovaa kuin muidenkin kotieläinten hoito. Maatalouden harjoittajaksi ei häntä kuitenkaan voitu luokitella. (H16.)

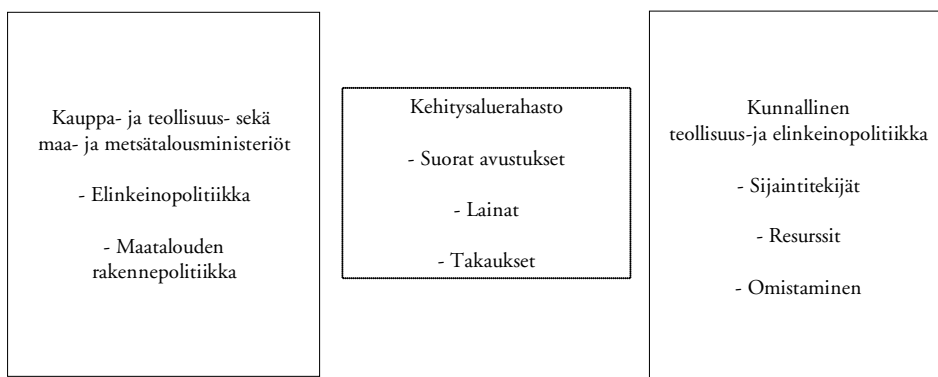
6.2 Turkis valtion kehitysaluepolitiikassa

Vuonna 1949 tarhoja oli väitetty Savo-Karjalassa olleen 42 (Savo-Karjalan turkistuottajat ry 1980). Tuo luku vaikuttaa suurelta, ja se onkin valtakunnallisen turkiskonsulentin ilmoittama. Konsulentti oli kirjoittanut rohkaisevan kirjeen uudelle Savo-Karjalan tarhaajayhdistyksen sihteerille. Oliko todella jo sodan jälkeen Itä-Suomessa ollut näin monta tarhaa? Lukuun on saatettu laskea mukaan tarhaajat luovutetussa Karjalassa ynnä heidän perheenjäsenensä sekä niitä, jotka olivat lähettäneet huutokauppaan välitettäväksi metsästämyllä hankittuja nahkoja. Valtakunnallisen liiton konsulentti piti toimistoa Helsingissä, ja hänen käytössään olivat tilastot huutokauppaan lähetettyjen turkisten kotiseudusta. Hän tiesi myös, että tarhaajien lukumäärä vaihteli, eikä Savo-Karjalan tarhaajayhdistyksen rekisteröityjen jäsenten määrä aina ollut sama kuin mitä nahkatilastosta laskettu nahkojen lähittäjien lukumäärä.

Itäsuomalaisen maaseudun kehitys oli sisältänyt erityispiirteitä, jotka erottivat sen muusta osista maata. Suomalainen maaseutu teollistui lännessä aiemmin kuin idässä. Itäisten maan osien teollistamiseen oli havahduttu valtakunnallisissa päätöksenteon elimissä vasta sitten, kun valtiovallalta huolestui itärajan asukkaiden lojaluudesta. (Eskelinen ja Björn 1997, 68.) Itä-Suomi oli jäänyt jälkeen maan teollistumisen vauhdista. Kun se pantiin merkille myös päättäjien keskuudessa, johti se valtionhallinnossa eri vaiheiden jälkeen kehitysaluepolitiikan resurssijakoon. Kehitysaluepolitiikka Itä-Suomessa osoittautui mittavaksi valtion interventioksi elinkeinojen kehittämisessä. Jos pidämme turkistarhojen syntyä maaseudun kehityksen yhtenä tunnusmerkkinä, silloin havainnot uusien turkistarhojen perustamisesta antavat osviittaa siitä, miten kehitys eteni.

Kehityksen alueellisen tasaamisen ongelmiin oli havahduttu myös maataloudessa. Itä- ja Pohjois-Suomen karjatalousvaltaista maataloutta ei voitu rationalisoida yhtä tehokkaasti kuin etelän viljan viljelyä. Samaan aikaan oltiin ajautunut ruuan ylituotanto-ongelmaan. Yhdeksi ongelmien ratkaisuksi sovellettiin maanviljelyn ja karjatalouden tehostamista eli maatalouden teollistamista. Tehostaminen voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan: olemassa olevan karjatalouden ja maanviljelyksen rationalisointiin ja uusien tuotantosuuntien synnyttämiseen. Turkistarhaus edusti agraarista, ei kuitenkaan ruokaa tuottavaa, uutta tuotannosuuntaa. Kun ruuan tuotannon pulmana pidettiin ylituotantoa, osoittautui resurssien sitominen turkistarhaukseen yhdeksi ratkaisuksi.

Turkistarhaukseen vaikuttivat toimenpiteillään kauppaja- ja teollisuusministeriö ja maaja metsätalousministeriö sekä alueellisesti toimivat Kehitysaluerahasto Oy ja kunnalliset teollisuus- ja elinkeinolautakunnat. Ministeriöissä harjoitettiin sekä elinkeinopolitiikkaa että maatalouden rakennepoliitiikkaa. Kehitysaluerahasto oli syntynyt eduskunnan päätöksellä, kun aluepolitiikkaa koskevaa lainsäädäntöä kehitettiin 1960-luvun puolivälin jälkeen. Kera oli osa valtiollista päätöksentekoa, mutta sen toiminta-alueeksi valikoitui suunnitteluun perustuvan talouden määrittelemät kehitysalueet. Keran toimenkuva muuttui tiedostavasta ja asiaansa ajavasta instituutiosta ajan myötä yhä enemmän rahoituksen suuntaan eli pankkilaitokseksi. Kera toimi yhdessä yrittäjien ja läänien ja kuntien virkamiesten kanssa. Paikallisessa kehitysaluepolitiikan toimeenpanossa oli monta hierarkkista porrasta, mutta niiden tavoitteet olivat yhtäläiset. Kunnissa korostettiin yrityksille soveltuvien sijaintitekijöiden merkitystä, mutta kunnat myös osallistuivat yritystoiminnan rahoittamiseen ja omistamiseen. (Siukonsaari ja Metsämäki 1996.) (Kuva 8)

Kuva 8. Kehitysaluepolitiikan teollistamis- ja suunnitteluvaiheen toimeenpano

Keran toimintamuotona olivat suorat sijoitukset, lainat ja takaukset. Tehtäviin oli päädytty yrityksiä koskevan tutkimuksen perusteella. Taloustieteilijät olivat ennen Keraa keränneet tietoja maaseudulla sijaitsevista yrityksistä. He huomasivat toimialojen kesken eroja; myös eri suuruusluokan yritykset olivat toimintaedellytyksiltään ja –ympäristöltään toisistaan poikkeavia. Esimerkiksi Pertti Kettunen (1974, 75) määritteli yritysten rahavirtoja ja jakoi kaikki liikeyritykset kolmeen ryhmään: pienet alle kuusi henkeä työllistävät, jotka eivät koskaan olleet saaneet mitään suoraa julkista tukea, alle sata henkeä työllistävät ja yli sata henkeä työllistävät yritykset. Aluksi hän kävi läpi yritysten kirjanpitoa, mutta hylkäsi lopulta kirjanpitoaineiston tutkimuksen lähteenä. Kettusen sanoin kirjanpitoa koskeva normisto oli liian väljä kehys yritysten menestymisen tarkasteluun. Kun kirjanpito tapahtui yleensä vasta silloin, kun liiketoimet olivat jo tapahtuneet, tästä syystä oli liikeyrityksen tulevaisuuden suunnittelu kirjanpitoa käyttävällä aineistolla auttamattomasti myöhässä. Ei voinut ajatella, että yritystoiminnan onnistuminen määräytyisi pelkästään sen aikaisemmista rahavirroista.

Vallitsevan yritysteorian mukaisesti olivat raha- ja reaali- ja reaaliprosessit yrityksen sisällä aina erilliset. Valtiovallan interventiota maaseudun liikeyrityksiin puolusti ajatus siitä, että rahan saatavuus rajoitti yrityksen toimintaa. Intervention perusteluna käytettiin myös sitä, että huono rahavirtojen ohjailu johtaisi yrityksen alasajoon. (Kettunen 1974, 13–14.)

Kaikkein pienimpiä yrityksiä kuvatessaan Kettunen kirjoitti: “Pienten yritysten rahavirtojen rakenne johti johtopäätökseen, että niiden toiminnan idea oli rajoitetussa erillismarkkinoinnissa, joko alueellisessa tai toimitusaikojen tai erikoisten tuotteiden raajamisessa. Tämä mahdollisti niille suhteellisen korkeat hinnat ja niiden mukana suhteellisen runsaat myyntitulot verrattuna lyhytvaikutteisten tuotannon tekijöiden aiheuttamiin maksuihin. Niiden toimintaedellytyksenkään eivät näyttäneet huonoilta. Erikoista kuitenkin oli yrityskohtaisten tunnuslukujen hajonta, joka oli erittäin suuri. Pääoman tarve oli kaikkein pienimmässä yrityksissä suhteellisen suuri verrattuna työllistävään henkilökuntaan tai aikaansaatuun tulovirtaan. Toisaalta niiden rahoituksellinen rakenne sisälsi odottamattoman vähän velkaa ja vierasta pääomaa. Vieraan pääoman vähäisyydestä johtuen korkojen aiheuttama rasitus oli vähäinen, mutta lainojen lyhennysten hoitamisen rasitus lainojen lyhytaikaisuudesta johtuen oli suuri. Myös verojen rasitus näytti muihin yritysryhmiin verrattuna suurehkolta” (Kettunen 1974, 75–76). Tämä sitaatti kuvaa myös turkistarhojen tilannetta ennen kehitysaluepoliittista rahoitusta.

Hannu Peltrari (1975, 118) kirjoitti, että teollistavan aluepolitiikan yleisilmapiiri oli tuotanto- ja tehokkuuskeskeistä, vaikka samaan aikaan kehitettiin kuntien palvelusektoria. Paikkakunnan yrityksistä haluttiin luoda tärkeä tekijä valtakunnallisissa järjestelmissä. Pieni- ja keskisuuri teollisuus oli ollut marginaalissa. Teollisuuspolitiikan vuosina elettiin aikakautta, jolloin kuntien harjoittama teollisuuspolitiikka tähtäsi pienten yritysten syntyyn. Pienten yritysten ongelmat liittyivät myös ammattitaidon ja kokemuksen puutteeseen sekä tulevaisuuden epävarmuuteen.

Yhteiskuntapolitiikan näkökulmasta aluepolitiikka, mukaan lukien kehitysaluepolitiikka ja sosiaalipolitiikka olivat toisiinsa kietoutuneita, yhtäläisten tavoitteiden pyrkimyksiä. Kehitysaluepolitiikan piirissä Kera ja sen sisärjestöt Pohjoismaissa harjoittivat yhteiskuntapolitiikkaa, jonka tavoitteena oli kamppailu alueellista eriarvoistumista vastaan. Eräiden kirjoittajien mukaan voidaan aluepolitiikka määritellä positiivisesti diskriminoiduksi sosiaalipolitiikan toimeenpanoksi (Anttonen ja Sipilä 2000, 161).

Suomessa sosiaalipolitiikassa tehtiin myös 1960-luvulla sellaisia päätöksiä, joilla oli maaseudun teollistumista ja siten kehitysaluepolitiikan tavoitteita edistäviä vaikutuksia. Tiettyjä sosiaalisia etuuksia kuten eläkettä ja lapsilisää ei enää eroteltu ihmisryhmien mukaisesti, vaan Suomen kansalaisilla ylipäätään oli niihin oikeus. Myös koulutus ja terveydenhuolto laajenivat koskemaan yleisesti kaikki kansanosia. (Anttonen ja Sipilä 2000, 149-160.) Suunnitelmallista yhteiskunnan kehittämistä koskevissa talouden keskustelussa ei alueita nähty universalistisesti yhdenvertaisina, vaan niiden erot havaittiin todellisiksi. Sosiaalipolitiikassa ihanteeksi oli tullut universalismi ja egalitarismi, jotka hyvin voitiin jakaa myös aluepolitiikkaa ajavien piirien keskuudessa. Päämääränä oli, että ihmisillä yleensä piti olla oikeuksia riippumatta taustasta, iästä tai työkyvystä. Universalismi merkitsi sitä, että kaikkien oli saatava tiettyjä etuisuuksia riippumatta siitä, keitä he olivat ja missä he asuivat. Tämä oli jatkumoa kansalaisoikeuksien periaatteille, että kaikilla ihmisillä, myös työväestöllä ja naisilla on oikeuksia.

Tarhauksella oli ideologiset puolustajansa sekä alue- että teollisuuspolitiikan piirissä. Tätä ideologiaa on nykyisin joskus kritisoitu. Muun muassa Pauli Kettunen piti aluepolitiikan aikaista strategiaa välttämättömyksiin nojaamisena. Näin siitä huolimatta vaikka sillä yritettiin ratkaista epätasa-arvon ongelmia. Tällä hän tarkoitti sitä, ettei yhteiskunnallista kehitystä tuon ajan keskustelussa nähty politiikan areenana vaan velvollisuuksien täyttämisenä (Kettunen 2002, 17). Välttämättömyksiin sitouduttiin laajasti yli puolue- ja ammattirajojen. Mutta maaseudun teollistaminen ja tuotannon rationalisointi eivät sittenkään olleet asioita, jotka tapahtuivat vain välttämättömyksiin nojaavassa hengessä. Väite elintason nostamisesta ja ihmisten valinnan vaihtoehtojen lisäämisestä on sekä välttämättömyksiin nojaamista että poliittisen ilmapiirin vapauttamista. Tapahtumat ja

kehityksen kulku eivät olleet suoraviivaisia. Poliittisia ristiriitoja on helppo jäljittää muun muassa paikallisesta päätöksenteon piiristä esimerkiksi maanviljelyn, karjatalouden ja turkistarhauksen paikallisista törmäyksistä.

Vientikaupan nähtiin elvyttävän ja monipuolistavan maaseutua. Lähtökohtaisesti tuottaminen vientituotteeksi oli eri asia kuin kotimarkkinoiden tyydyttäminen, mihin maataloudella kehitysaluepolitiikan aikana pääasiassa tähdättiin. Turkikset kasvatettiin varta vasten vientiin, kun taas maito ja liha palvelivat kotimarkkinoita. Vientikauppaan suuntautuminen ja kotimarkkinoiden tyydyttäminen edellyttivät paikalliselta politiikalta erilaisia ideologioita. (Kettunen 2002, 17–25.)

Turkistarhaus alkoi jakaa vientituloa laajalle maantieteelliselle alueelle eikä vain pelkästään Etelä-Suomeen. Se käytti hyväkseen paikallisia luonnonvaroja. Tarhauksen yksityisille, kunnille ja valtiolle tuottamat tulot 1970- ja 1980- luvuilla pyyhkäisivät pois ennakkoluuloja, joita oli uuden elinkeinon merkityksestä.

Turkisten tuotannon määrälle ei tarhaajien keskuudessa tuntunut olevan rajoituksia, koska markkinahäiriöistä ei ollut tietoa. Muu maatalous oli joutunut tiukan säännöstelyn kohteeksi. Kun vientituotteelle saatiin hinta säädellyn kansantalouden ulkopuolelta, oli sen ohjausta mahdoton toteuttaa julkisin ja keskitetyin päätöksin. Kasvavan turkistarhauksen aikana ei osattu odottaa kansainvälisen talouden suuria murroksia. Ne tulivat merkityksellisiksi seuraavien vuosikymmenien aikana turkistarhauksen ajautuessa ongelmiin.

Eläinten kasvattamisessa oli myös omat hankaluutensa. Kerron eräistä vaikeuksista toisessa episodissa. Käyn siinä läpi myös erään henkirikoksen tapahtumakulkua. Eräs murha liitetään Itä-Suomessa yhä turkistarhaukseen.

6.3 Turkistarhaus paikallisen politiikan ristipaineissa

Vaikka Kera rahastona oli poliittinen (sekä alue- että puoluepoliittinen) laitos, sen tehtävänä oli rahoittaa ja tarjota takauksia riskialtuille sijoitukselle. Sen pankkitoiminnan ja vakuutuslaitoksen varat olivat pääosin peräisin valtion budjetista. Keran yritystutkijat esittelivät maaseudun uusille yrittäjille ammattimaisen, yritystaloudellisen analyysin.

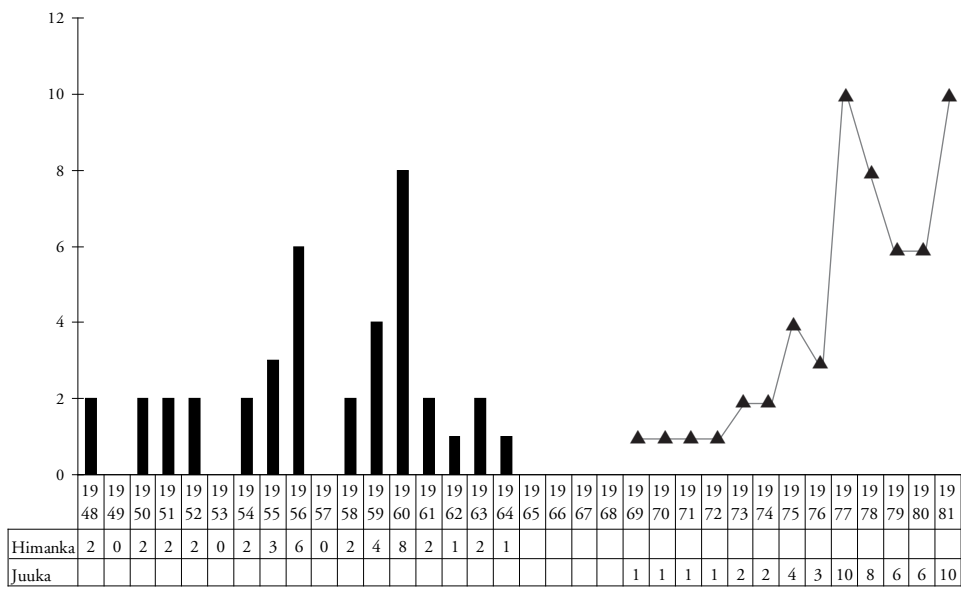
Elinkeinopolitiikassa Keran toimintatapa oli uusi. Alueellisuutta palveli se, että lainat ja avustukset myönnettiin pääasiassa Itä- ja Pohjois-Suomeen. Alussa Keran nyrkkisääntö oli rahoittaa yritystä, joka työllistää valmistamalla jotain tuotetta. Itse asiassa vientikauppa oli aluksi rajattu sen toiminnan ulkopuolelle, sillä tavoitteena oli rahoittaa nimenomaan tuontia korvaavaa tuotantoa. Kera halusi sanoutua irti myös maanviljelyksestä ja karjataloudesta. Tästä oli poikkeus turkistarhaus. Keran yritystutkijat koulutettiin työskentelemään yrittäjän rinnalla eikä asiakkuutta korostettu niin, että yritystutkija olisi neuvotteluissaan yrittäjän kanssa ollut ylivoimainen tietojensa, taitojensa ja tarjoamansa rahoituksensa vuoksi. (Siukonsaari ja Metsämäki 1996).

“Turkistarhauksessa on monia yritystoiminnalle luonteenomaisia tunnusmerkkejä kuten riskinotto, pääoman satsaus ja tuotteiden tuottaminen varastoon.” Näin opasti Keran toimitusjohtaja Esko Ollila (1979) valtion rahoituslaitoksen uusia asiakkaita. Kera oli aluepolitiikan toimeenpanija, sillä se oli syntynyt vasta sen jälkeen, kun aluepolitiikan ideologiasta ja tavoitteista oli poliittisesti päästy ratkaisuun. Kera identifioi turkistarhauksen yhdeksi teollistettavan maaseudun aloista. Se valitsi liiketaloudellisesti toimivimmat yritykset ja sijoitti niihin sekä rahaa, tietoja että taitoja. Matkailu, teollisuuskylät ja turkistarhaus olivat tärkeimpiä Keran asiakkaita, mutta niiden rinnalla oli myös kalastusta, kauppapuutarhoja, taimitarhausta, turvetuotantoa ja työliikkeitä. (Siukonsaari ja Metsämäki 1996.)

Turkistarhauksessa nähtiin liikkeenhoidon taitojen parantaminen erityisen tärkeänä. Käytännössä monet yritystutkijat eivät työskennelleet pelkästään yrittäjien kanssa, vaan tekivät yhteistyötä myös kunnallisten elinkeinoasiamiesten välityksellä. Kunta ja sen elinkeinolautakunta olivat keskeinen Keran politiikan toteuttaja paikallisesti. Tämän tutkimuksen aineistossa korostui juuri kunnan rooli turkistarhauksen kehityksessä.

Useimmat yritykset alkoivat pieninä, mutta ne kasvoivat suuremmiksi liikeyrityksiksi. Yrittäjät ottivat riskejä saadakseen luottoja yritystoiminnan kasvattamiseen. Yksittäisten riskinottojen ja erityisesti henkilökohtaisten lainojen määrä lisääntyivät 1980-luvun puolivälin jälkeen. (H3; H4.) Kasvun innostuksessa turkistarhaajat eivät tunnistanee laman merkkejä, eivätkä osanneet aavistaa edessä olevaa katastrofia.

Etsin Juuan kunnan turkistarhoja koskevalle aineistolle vertailua Länsi-Suomesta. Muun muassa Himangan kuntaan oli jo toisen maailmansodan jälkeen alkanut syntyä tarhoja. Heti sodan jälkeen Himangalla perustettiin pari uutta tarhaa vuodessa. Kuusikymmenluvun alussa perustettiin jopa kymmenen uutta tarhaa vuodessa. Uusien tarhojen synty Juuassa alkoi vasta 1970-luvun alussa. Kehitysaluepolitiikka kättilöi Itä-Suomen tarhojen synnyn, vaikka muutamia tarhoja sielläkin oli jo olemassa ennen sitä. (Kuva 9) Uusia tarhoja ei perustettu Himangalla eikä Juuassa lainkaan vuosina 1966–1970.

Kuva 9. Uusien turkistarhojen lukumäärä eri vuosina Himangalla ja Juuassa 1948–1982
Lähde: Tuorila (1988) ja Juuan kunnan elinkeinotoimien arkisto

Kunnallinen elinkeinopolitiikka

Perti Kettunen, joka vuosikymmenien ajan on seurannut kunnalliselämää elinkeinon näkökulmasta pohtii, mitä ylipäätään ovat alueellinen tai teollinen kehitys. Hänen mukaansa ne ovat mieleistämme muutosta parempaan suuntaan eli pohjimmiltaan subjektiivinen ja vahvasti arvoihin sitoutunut näkemys. Kunnalliselämässä melko homogeenisessä ihmisten yhteisössä näkemykset siitä, mikä on muutosta parempaan, ovat jossakin määrin yhteisiä. Näkemyksiin kuuluvat ihmisen eliniän piteneminen, lukutaidon yleistyminen ja

aineellisen elintason kasvu. Paljolti samaistamme kehityksen kasvavaan määrään tavaroita. (Kettunen 1998, 14–21.)

Kettusen havainnot lähihistoriasta saavat hänet huolestumaan menetetyistä oikeuden-
tajusta. Hänen mukaansa kuntien elinkeinopolitiikassa teollistamis- ja suunnitteluvaiheis-
sa otettiin huomioon heikommat osapuolet. Kuntien keskinäisessä kilpailussa annettiin
tasoitusta niille, jotka olivat kilvassa mukana huonoin edellytyksin. Nykyisin elinkeino-
politiikan sisällöksi on muodostunut palvelujen tuottaminen ja saatavuus. Enää ei ajatella
ihmisten ja eri seutujen tarpeita. Kehityksen osana on alettu pitää myös elämänmuodon
teknistymistä. Siihen kuuluu sekä tiedonvälityksen kasvu että koulutuksen merkityksen
korostaminen. Usein unohdetaan, että näiden viimeksi mainittujen perustana on ollut
elinkeinojen kehittyminen. Sodan jälkeisen, maakuntien muutokseen johtaneen kehityk-
sen sai aikaan aluepoliittinen päätöksenteko. (Kettunen 1998, 16–19; Pyy 1998, 37.)

Valtio ohjasi kuntien päätöksentekoa tarjoamalla voimavaroja sekä elinkeinopolitiik-
kan harjoittamiseen että yritysten investointeihin. Näin tarkasteltuna 1970-luvulla val-
tiolla oli erittäin vahva asema kunnallisessa päätöksenteossa. Juukaa koskeva, teollisuus- ja
elinkeinolautakunnan arkisto antaa todisteita siitä, miten kunnan virkamiehet kannusti-
vat kuntalaisia muun muassa tarhauksen pariin. Samaan aikaan elinkeinopolitiikka oli
riippuvaista valtiollisista ratkaisuista.

Kunnallista elinkeinopolitiikkaa on harjoitettu aina 1960-luvulta lähtien. Kehitys-
aluepolitiikan vuosina erityisesti se voitiin katsoa osaksi niin sanottua pientä aluepoli-
tiikkaa erotukseksi hyvinvointiyhteiskunnan synnyttämisestä (Eskelinen 2001, 19). Työ-
paikat kehitysalueella olivat vähissä ja poismuutto oli nuoren polven haave, jonka monet
toteuttivat. Juuassa oli elinkeinolautakuntaa edeltävä teollisuuslautakunta perustettu
vuonna 1961. Sen johtosääntö oli laadittu mukailien Liperin vastaavan elimen johtosään-
töä. Sen mukaan lautakunta “tutkii teollisuuden ja muun elinkeinoelämän tarpeellisuutta
ja kehittämismahdollisuuksia, suunnittelee teollisuuden ja muun elinkeinoelämän edel-
lytysten parantumista, pitää yhteyttä valtakunnan ja alueen suunnitteluelimiin, pienteol-
lisuuspiiriin ja seutukaavaliittoon sekä teollistamisliittoihin, työllisyysviranomaisiin jne.
sekä pitää luetteloa kunnan käsityö- ja teollisuusyrityksistä” (Juuun kunta. Teollisuuslau-
takunnan pöytäkirja 7.6.1961). Ensimmäiseen lautakuntaan valittiin kunnallisia merkki-
henkilöitä. Lautakunta kokoontui alussa pari kertaa vuodessa, mutta kokoukset tihenivät
vuosikymmenen loppua kohti. Elettiin muutoksen aikaa, mikä myös heijastui lautakunti-
en raportoinnin tyyliin. Alkuvaiheen jutustelevista keskustelupöytäkirjoista tuli vähitellen
ammattimaisesti laadittuja ja standardoituja. Kokouksissa käsiteltiin mm. maatalouden
kysymyksiä ja malmin etsintää. Teollisuuslautakunta ehdotti valtuustolle, että kunnan
pitää kaavoituksessa ottaa huomioon uudet, paikkakunnalle perustettavat yritykset. (Juu-
un kunta. Teollisuuslautakunnan pöytäkirja 28.3.1962; Hakkarainen 1995, 107.) Tällä
aloitteella ennakoitiin muun muassa turkistarhojen sijoittumista Juukaan.

Lautakunnan nimeksi otettiin vuonna 1970 elinkeinolautakunta, ja kunta perusti
elinkeinoasiamiehen viran. Hänen työnsä oli kauppa- ja teollisuusministeriön rahoitta-
maa, kansallista teollisuuspolitiikan toimeenpanoa. On sattumaa, että Juuan elinkeino-
asiamies uutena kunnallisena virkamiehenä ja vasta toisena Suomessa palkattuna elinkei-
noasiamiehenä näki mahdollisuuksia juuri turkistuotannossa. Hänen kanssaan läheisessä
yhteistyössä oli Savo-Karjalan yhdistyksen palkkaama turkistalousneuvoja, joka aloitti
työnsä vuonna 1973. (Savo-Karjalan Turkistarhaajat. Johtokunnan kokous 15.10.1973.)
Työpari valisti pitäjän kylissä, järjesti kurseja sekä osallistui tarhojen rakentamiseen ja
turkiseläinten pidon ongelmien ratkaisuun. Elinkeinoasiamies oli kunnan virkamies ja
turkistalousneuvoja puolestaan oli yhteydessä muun muassa valtakunnallisiin turkisalan
liiton työntekijöihin. Molemmilla oli taito käyttää hyväksi työnantajensa resurssit uusien
tarhojen perustamiseksi.

Teollisuus- ja elinkeinopolitiikka ja työpaikat

Vaikka kunnassa teollisuus- ja elinkeinopolitiikkaa toteutti lautakunta, haettiin Kehitysalueurahastosta, läänistä, työvoimahallinnolta ja korkeakouluista työtä varten ohjeita, esimerkkejä ja resursseja. Lisäksi Hakkarainen (1995) kuvasi Juuassa tärkeiksi ideariihiksi epäviralliset ryhmät eli esimerkiksi “nohevien nuorten valtuutettujen ryhmän” ja yrittäjäamukahvit (Hakkarainen 1995, 110–115 ja 285–287). Ryhmä pohti elintärkeitä, silti omassa ajassaan harvinaisia aiheita:

“Kovin harvassa kunnassa siihen aikaan ajateltiin aktiivista väestön pysyttämispoliitiikkaa. Väestöpohjan ja veronmaksukyvyyn säilyttämiseksi ei pantu tikkua ristiin. Tulevaisuuden väestön osa, nuoret, halusivat kuitenkin muuttaa ainakin kunnan keskustaajamaan. Siihen tarvittaisiin työpaikkojen lisäksi asuntoja, päivähoitopaikkoja ja muita palveluja.” (Hakkarainen 1995, 161.)

Joka tapauksessa teollisuus- ja elinkeinopolitiikka, joka Itä-Suomessa oleellisesti liittyi kehitysaluepolitiikkaan, muutti kuntien elinkeinojen rakennetta ja sisältöä. Kunnallisen elinkeinopolitiikan eräs pitkäaikainen tavoite oli riittävien sijaintitekiäjien tarjoaminen niille yrityksille, jotka halusivat kuntaan muuttaa. Tämä ajattelu tarkoitti välittömien tukitoimenpiteiden harjoittamista kuten teollisuushallia tai työvoiman saannista huolehtimista. Paikallisten uusien yritysten myötä alettiin elinkeinopolitiikka ymmärtää laeavammin. Se merkitsi kaikkia niitä toimenpiteitä, joilla kunnat pyrkivät edistämään paikallisia elinkeino-oloja ja tätä kautta kuntalaisten hyvinvointia. Siten elinkeinopolitiikalle tuli tavoitteeksi ohjata kunnan asukkaita ja toimintoja monipuolisesti. (Heinonen ja Waris 1998, 1–3.)

Jos tarkasteluun otetaan kunnallisen elinkeinopolitiikan kehitys eri vuosikymmeninä, näyttäytyy turkistarhaus aika ehkä poikkeuksellisen moniarvoisena elinkeinopolitiikan vaiheena. Aluepolitiikka onnistui integroidessaan itäsuomalaiset yritykset osaksi modernia yhteiskuntaa. Itäsuomalaiset turkistarhat toivat työpaikkoja, toimeentuloa, turvaa ja pysyvyyttä haltijoilleen ja omistajilleen. Samanaikaisesti tarhaajien ollessa osa kansallista turkisten hankintaverkostoa he pysyivät tietoisina siitä, miten paljon heidän kannattaa eläimiä kasvattaa ja mihin suuntaan yritystään ohjata. Heidän sosiaaliseen piiriinsä kuuluivat omat, paikalliset tukijoukot kuten lisätyövoima, rahoittaja ja palvelut. Turkistarhaajat olivat kunnallisessa elinkeinopolitiikassa yksityisen yritystalouden edustajina. Sen lisäksi voidaan ajatella, että tarhaajat kehittivät turkistarhauskulttuuria, jossa eläinten kasvatusta edellytti ammattikäytäntöihin nojaavaa taituruutta.

Tarhauksella oli vahva ideologinen tuki, mutta sillä oli myös ristiriitoja muiden elinkeinojen kanssa. Juuan kunnassa maanviljelyä rationalisoitiin samaan aikaan, kun turkistarhoja perustettiin. Kunnallinen elinkeinotoimi oli yhteistyössä paikallisen yrittäjäeliitin kanssa, joka ei aina ollut puoluepoliittisesti lähellä maanviljelystä ja karjataloutta harjoittavaa väestöryhmää. Rahoituslaitokset ja kunnallinen päätöksenteko suosivat uutta yrittäjyyttä. Sen sijaan maanviljelyssä ja karjataloudessa ohjaus tuli valtion taholta. Kun Kera rahoitti turkistarhoja, kamppailivat muutkin paikalliset ihmiset ja laitokset resurssien puutteessa. Eräissä piireissä nousi tarhaukselle vastakkaisia mielialoja. Joitain ihmisiä kiusasi myös eräiden turkistarhaajien nousukasmainen elämäntapa.

2. Episodi

Alkuhankaluuksia oli monella uudella alalle tulleella. Eläinten kasvattaminen, pitäminen hengissä, terveenä ja lisääntyvinä edellyttivät tietoa ja kokemusta. Todellinen riski, ja erään tarhaajan kokemus oli se, että kun kettuemolle odotettiin syntyväksi yhdeksän pentua, emo pyöräytti vain yhden.

Suuri ongelma olivat loiset. Luonnon supikoiria alettiin pyytää elävinä myytäväksi ja tarhattavaksi. Etelä-Karjalasta pyydettyjä supeja ostettiin Juuan uusille tarhoille. Villit supit kantoivat vihattua loista, kapia. Kun villi supi pääsi häkkiin ja sai joka päivä syödäkseen, myös kapi lihoi ja lisääntyi. Tarhalle tullessaan olivat supit hyväkuntoisia, mutta tauti puhkesi vasta pari viikkoa tarhalle tulon jälkeen. Kun supien biologiasta tiedettiin vain vähän, tuli tarhaajalle helposti mieleen sairaan eläimen nähdessään, että joku oli käynyt yöllä vaihtamassa terveen supin sairaaseen. Tämän ongelman ehkäisemiseksi järjestivät tarhaajat vahtivuoroja tarhausalueella. Toisten tarhaajien vahtiminen oli tietenkin turhaa. (Hakkarainen 1995, 308.)

Tutkimusaineistoa etsiessäni Juuan arkistossa vuonna 2002 törmäsin asiapapereita selatessani hirvittävään rikokseen. Tarhaaja Sinikka oli murhattu vuonna 1980. Hän oli ollut myös paikallisen tuottajayhdistyksen sihteeri. ”Ulla” kertoi tapahtumista lähes saman kuin Hakkarainen teoksessaan (1995, 267–269, 307, 309 ja 318–320). Sinikan murhan tunkeutuminen tutkimukseni aineistoon lähes pysäytti väitöskirjatyöni. Tapahtui se, mistä Matti Grönfors (1982, 81) varoittaa: ”tutkittavien toiminta on sellaista, että tutkija kokee ne vastenmieliseksi tai hyvin vieraaksi. Silloin on syytä rajoittaa osallistumista” (osallistuvaa havainnointia). Murhan langettama varjo häytti väitöskirjaprojektini alkua. Näyttää siltä, että tapahtuma on leimannut tarhaajia Itä-Suomessa tähän päivään saakka. Yhä muistetaan se, että sekä uhri että murhaaja olivat turkistarhaajia. Murhapaiikka oli kunnan tarhausalue. Sen sijaan lehtimiesten julkaisema tieto ruumiin jauhamisesta rehumyllyssä osoittautui valheeksi. Hakkarainen kirjoitti lehtien keksimän, Sinikan murhaa koskevan uutisoinnin olleen jotain aivan uutta murhien historiassa (Hakkarainen 1995, 318). Ruumista ei nimittäin jauhettu rehuksi vaan poliisi löysi sen kappaleet eri puolilta Itä- ja Pohjois-Suomea piilotettuna suolle ja metsään. Rehumyllyä koskeva väite oli kuitenkin niin vastenmielinen asia, että se jätti syvän muistijäljen ihmisten mieliin. Varsinainen murhan motiivi ei koskaan selvinnyt. Murhaaja sai rangaistuksen, ja nyt hän lienee jo elinkautisensa istunut. Motiivina voitiin eri lähteiden mukaan olettaa olleen kateus tai viha ja on myös epäilty mustasukkaisuutta.

Murha asetti tutkimusasetelmani uuteen asentoon. Olin lähtenyt vuonna 2002 etsimään todisteita, jotka osoittivat turkistarhauksen elinvoimaisuutta. Tutkimuskysymys oli, mitä on kestävä turkistarhaus. Keskusteluyhteyteni ennen kenttätöitä oli pääasiassa ollut eläinten oikeuden pohdinta kollegoiden kanssa. Eläinten oikeus on erittäin humanistinen ja samalla akateeminen kysymys. Samaan aikaan joukkotiedotus lähetti ahkerasti viestejä siitä, miten eläinten oikeuden puolesta taistelevat ihmiset eivät kaihtaneet väkivaltaa. He tunkeutuivat öisin tarhoille. Kun Sinikan murha tuli esille, törmäsin ihmisten oikeuksiin. Arkistolähteeni eivät antaneet selitystä siihen, mikä oli ollut aikalaisten reaktio Sinikan murhaan. Voi vain aavistaa reaktion olleen turkistarhaukselle kielteinen. Vaikka turkistarhaus oli ollut monelle mahdollisuus, oli se toisille katkeruuden aihe. Murha ruokki tietämättömyyttä ja kateutta. Sinikan murha, sen uutisointi ja jälkipuinti paljastivat epäluuloja uutta elinkeinoa kohtaan.

Juuan kunnan teollisuustilastoissa on nähtävissä, miten uusien työpaikkojen määrä lisääntyi teollisuuspolitiikan aloittamisen jälkeen. Teollistumisella tähdättiin erityisesti pois päin suuntautuneen muuttoliikkeen hillitsemiseen, mutta tässä tavoitteessa onnistuttiin vain osittain. 1970-luvun alussa Juuan asukasluku oli ollut noin kymmenen tuhatta henkeä. Se väheni kaksituhattaluvulle tultaessa peräti kolmanneksella. Samaan aikaan kunnan teollisten työpaikkojen lukumäärä lisääntyi seitsemään ja puoleen sataan. (Taulukko 6) Turkistarhaajien merkitys teollisuustyöpaikkojen tilastossa näkyy 1970- ja 1980-luvuilla, jolloin lähes neljännes rekisteröidyistä teollisista työpaikoista oli turkistarhoilla.

Kehitysaluepolitiikan vuosina oli valtion rahoittamilla kursseilla tärkeä merkitys siihen, mihin ammatteihin nuoria koulutettiin. Koulutus kuului kehitysaluepolitiikan keskeisiin tavoitteisiin. Juuasta oli itse asiassa kokonaan puuttunut vielä 1970-luvun alussa ammattiin johtava koulutus. (Juuan kunta. Teollisuuslautakunnan pöytäkirja 4.2.1965; Hakkarainen 1995, 140–144.) Vuosien saatossa ammattikursseilla opetettiin putkiasennusta ja konekorjausta, veneenrakennusta, muoviteollisuutta, puunhankintaa, nahka-alaa ja turkistarhausta. Ammattikursseilla oli turkistarhoille ratkaiseva merkitys. Koulutetuista tarhaajista syntyi Juuan turkistuottajien ydinjoukko, yhteensä 30–40 henkeä. (H13.)

Kunnan elinkeinotoimen organisoimille tarha-alueille rakensivat ammattikurssin käyneet uudet tarhaajat, mutta myös muut olivat kiinnostuneita tulemaan sinne. Juuan kunnassa perustettiin kaikkiaan kolme tarha-aluetta. Niistä ensimmäinen, Turunkangas, on yhä olemassa. Sen ensimmäinen yrittäjä oli Juuan Turkis Oy. Sen rakentama tuotantorakennus ja eläinsuoja syntyivät kymmenen optimistisen osakkaan ponnisteluista vuonna 1968. Eläimet hankittiin Pohjanmaalta ja rehua alettiin ostaa vastaperustetulta Ylä-Karjalan rehutehtaalta Valtimolta (H5). Turunkankaan tarha-alueelle sijoittui myöhemmin kooltaan muihin tarhaajiin verrattuna moninkertaisen suuri Turkis-Sampo -yritys. (H2; H4; H15.)

Taulukko 6. Juuan kunnan teollisten työpaikkojen lisääntyminen vuosina 1970–2005. Lähde Juuan kunta. Juuan kunnan kunnalliskertomus 1969. Tarhausalan työpaikkojen lukumäärän laskemisessa on käytetty hyväksi haastatteluaineistoa ja Juuan kunnan elinkeinotoimen arkistoa

Vuosi	Teollisten työpaikkojen määrä	Turkistarhaus (sisältyy edelliseen)
1970	150	3
1975	160	16
1980	185	55
1985	366	45
1990	586	20
1995	634	12
2000	715	11
2005	767	9

Kunnallinen tarha-alue oli elinkeinopolitiikassa verrattavissa siihen, että samaan aikaan monet kunnat hankkivat omistukseensa teollisuusalueita ja rakennuttivat halleja. (Juuassa teollisuuslautakunta 27.3.1969 ja 19.1.1973.) Turunkangas Juuassa oli todettu sopivaksi tarha-alueeksi, kun siellä tiedettiin jo muinoin metsästäjien pyytäneen kettuja loukulla (Juuassa teollisuuslautakunta pöytäkirja 3.5.1968).

Useiden kuntien tavoitteena oli saada turkiseläinten rehua valmistava rehutehdas kunnan alueelle. Sellainen merkitsi uusia teollisuuden työpaikkoja tarhaajien rinnalle. Kunnat myönsivät lainoja rehutehtaiden perustamiseen, ja niiden välillä oli jopa keskinäistä kilpailua siitä, kuka mihinkin rehutehtaaseen pääsee rahoittajaksi. Kun kiihkeimpänä aikana jokainen kunta halusi oman tehtaan, Kera koetti jo jarruttaa kehitystä. (Siukonsaari ja Metsämäki 1996, 100–101; H20; H24.) Kera oli kiinnostunut kunnista, koska sen mukaan juuri kunnalla olisi ollut mahdollisuus järkipäisesti organisoida useampi tarhaaja niin, että heidän työnsä olisi ollut tuottavaa ja tehokasta. On kuitenkin muistettava, että tarhoja ja rehutehtaita syntyi aluepolitiikan vuosina myös ilman Keran rahoitusta. Keran johtaja Esko Ollila halusi tähdentää, että Kera vaatii rehutehdasalueelta ja tarhaukselta yritysmaisyttä. Keran rahoituksen edellytyksenä oli, että yrittäjä oli saanut ammatin perustaidot koulutuksessa. (Ollila 1979).

Bertel Klinkmann näki erittäin selvästi Länsi-Suomessa, Pohjanmaalle nopeasti laajentuneen turkistarhauksen heikkoudet. Hänen havaintonsa ovat seudulta, jossa turkistarhausta harjoitettiin enemmän kuin Itä-Suomessa. Hänen havaintonsa ovat tärkeitä, kun tarkastellaan laajenevan turkistarhauksen ja kunnallisen päätöksenteon välisiä suhteita. Turkistarhojen lisääntyminen pienissä kunnissa johti nimittäin siihen, että asukkaat olivat riippuvaisia yhdestä elinkeinosta, mikä sokeutti päätöksentekijät tarhauksen negatiivisille ympäristövaikutuksille. Kunnallinen päätöksenteko suosi vientitulojen houkuttelemista uusien tarhojen perustamista ja vanhojen laajentamista, ja erilaisten lakien edellyttämää ympäristön laatua tai naapureiden intressejä ei aina kunnioitettu. Lautakuntien jäsenet sulki silmänsä lisääntyvältä likaantumislta ja eläinten massakasvatuksen ongelmilta. Klinkmann kuvasi tavallisen kuntalaisen elämää, kun viranomaiset eivät piitanneet naapurissa sijaitsevan turkistarhan yksinkertaisista hygieniakysymyksistä, eivätkä viranomaiset ymmärtäneet omaa jääviyttään tehdessään turkistarhausta koskevia lupapäätöksiä. (Klinkmann 1986 ja 1989.)

Uuden julkishallinnollisen ajattelun ja erilaisten tehokkuusargumenttien nojalla alettiin kunnallista elinkeinotoimintaa 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla organisoimaan yhtiömuotoiseksi. Euroopan unionin aikana elinkeinopolitiikka on jälleen kokenut melkoisia sisäisiä ja ulkoisia muutoksia. Viime vuosina on nostettu esiin kunnallisten elinten palvelufunktio. Yrittäjämäinen ajattelutapa halutaan ulottaa kunnan päätöksentekijöihin asti. Yrittäjyyspuhe on kunnallishallinnon tavoitteissa korkealla, mutta sen toteuttamisen tapa suuresti vaihtelee. Ehkä perimmäisenä tavoitteena on elinkeinopolitiikassa kuitenkin säilynyt aina kunnan verotulojen kasvattaminen, johon pyritään työllisyyden parantamisella yritystoimintaa edistämällä. (Heinonen ja Waris 1998.)

Liiketaloudellisia haasteita

Haastatellessani turkistarhauksen piirissä työskennelleitä ihmisiä, eräs mielipide kiteytti turkistarhauksen merkitystä ihmisten toimeentulossa:

“Juuassa ei ollut yrittäjiä 60-luvulla eikä teollisia työpaikkoja. Maataloustöinä tehtiin peltotöitä ja hoidettiin karjaa. Lisätienesti saatiin metsätöiden päiväpalkasta. Tar-

hausta opetellessa piti aloittaa laskemaan menoja ja tuloja. Tarhauksen lisääntyminen johtui siitä, että tarvittiin rahaa. Subdanneberkän turkistarhan hoitaminen opetti yrittäjyyttä“. (H3.)

Turkistarhasta harjoitettiin siis muiden töiden ohessa. Se alkoi olla metsätöiden rinnalla varteenotettava lisätulo. Se oli uusi tapa hankkia toimeentuloa. Perinteisen maa- ja metsätalouden heikko tuottavuus oli ajanut monet ihmiset noidankehän omaiseen kierteeseen, jossa ainoa tavoite oli selviytyminen ja uusien tulolähteiden etsiminen.

Jos etsitään vastaavia tilanteita historiasta, voidaan palata esimerkiksi Keski-Eurooppaan teollistumisen alkuvuosisadoille. Maa- ja metsätalous ei 1700-luvulla kaupungistuvassa yhteiskunnassa enää riittänyt asialliseen toimeentuloon. Tuolta ajalta ovat peräisin ensimmäiset varteenotettavat maaseudun talouden teoreetikot. Oppineet alkoivat kaupungistumisen voimistuessa kategorisoida havaintojaan väestöstä ja ruuan tuotannosta. Muun muassa ranskalaiset ajattelijat ja taloustieteilijät, fysiokraatit, jotka tunnetaan vähenevän rajatuoton teoriastaan, loivat uutta keskustelua sen mukaan, mitä he havaitsivat tuotannosta, kasvusta ja pääomasta. Heidän käyttämänsä käsitteet ovat laajasti vaikuttaneet poliittiseen ajatteluun. He myös liittivät rahapääoman käsitteet taloudellisiin malleihin. Tämä kysymys oli erityisen mielenkiintoinen siirryttäessä kotitarvemaataloudesta markkinamaatalouteen. Ranskalaiset oppineet asettivat silloin kysymyksen, eikö ainoastaan yksityinen pääoma ollut tehokasta tuottavuuden kasvuun ja siten väestön ruokkimiseen. Jos yksityinen pääoma onnistuisi tuottavuutta lisäämään jotakin olennaista yksikköä, hehtaaria tai eläintä kohden, johtaisi se yleensä kiihtyvään viljelytekniikan kehittämiseen ja parempien teknisten ratkaisujen etsimiseen.

Fysiokraattisen ajattelun juuret ovat syvällä maatalouden abstrahoinneissa. Esiteollisen ajan maatalousekonomisteja edustavat sekä lääkäri Francois Quesnay että ministeri de Turgot. Heidät tunnetaan maatalouden tuotantoteoriastaan. He työskentelivät 1700-luvun puolivälissä ja heidät katsotaan kuuluvaksi valistusajan talousajattelijoiden siihen koulukuntaan, joka alkoi vastustaa merkantilistien eli julkista valtaa painottavien keskustelijoiden mielipiteitä. Maatalouden teoreetikkojen aseman he ovat saaneet erityisesti siksi, että heidän mielestään vain maataloudessa saadaan aikaan varsinaista tuotantoa. (Jalas 2002, 14–15.)

Aloittavilla turkistarhoilla piti yksityisesti laskea, mitä rahallisesti jäisi työstä toimeentuloon. Uusi mullistava asia oli katetuottolaskelma:

“Turkistarhalla käytettiin katetuottolaskelmaa. Sama laskelma oli käytössä kaupassa ja leipomossa. Kate näyttää yrityksen menot ja tulot ja voiton“. (H5.)

Jos katetuottolaskelmalle etsitään kulttuurihistoriallisia juuria, ei voi olla törmäämättä sveitsiläiseen maatalousekonomiaan. Zürichin yliopiston professoria Ernst Lauria (1871–1964) pidetään pienviljelijöiden talouden teoretisoinnin pioneerina. Hän ei nähnyt maanviljelijää puhtaana kapitalistisena yrittäjänä vaan myös oman tilansa työntekijänä. Hän väitti pienviljelijöitä erilaisiksi taloudelliseksi yksiköiksi kuin muita taloudellisia yrityksiä. Klassiset taloustieteilijät olivat sitä mieltä, että voitto ohjaa yrityksen käyttäytymistä. Laur havaitsi, että pienillä maatiloilla ei päästy voittoon, ja alkoi soveltaa viljelijöihin niin sanottua tuloperiaatetta. Tilahan tarjosi viljelijälle ja hänen perheelleen työpaikan. Pienviljelijän tärkein päämäärä oli nostaa työn tuottavuutta ja hankkia siten tuloja perheelleen. Pääomasijoitukset olivat vasta toisella sijalla. Laur kehitti niin kutsutun yksinkertaisen maatalouskirjanpidon, joka otettiin käyttöön Sveitsissä 1900-luvun alussa. Yksinkertaista kirjanpitoa voidaan pitää katetuottolaskelman taustafilosofiana, sillä siinä rahamääräisenä

hahmotetaan tulos ensin omalle työlle ja toiseksi vasta omaisuudelle tai pääomalle. Kate-tuottolaskelma on apu tehtäessä pienyrityksen taloudellisia päätöksiä. Laur korosti, että tilan kirjanpidossa piti keskittyä kokonaistulokseen, mikä merkitsi myös tuotantokustan-nusten selvittämistä. Samaan hengenvetoon hän lisäsi, että jos aletaan harjoittaa maatilaa monimutkaisempaa liiketointa, on otettava käyttöön katetuottoa monimutkaisempi kir-janpito. (Jalas 2002, 19.)

Taloudellinen työssä onnistuminen luo tekijälleen myönteistä odotusta tulevaisuudes-ta. Joukossa tarvittiin joku innostaja. Tuloksena saattoi olla jopa yhteistä onnistumisen tunnetta:

“Juukalaisten isetunto kohosi tarhauksen laajetessa. He oppivat luottamaan omiin voimiinsa. Kyläläiset eivät uskoneet itseensä, mutta kun joku ulkopuolinen tuli ja pani työlistan seinälle ja laski menoja ja tuloja, niin jo alkoivat ihmiset puuhata”. (H4.)

6.4 Turkiseläinten ruokkiminen

Miten löytää syömistä supikoirille, ketuille ja minkeille, jotka synnyttävät lauman pen-tuja? Mitä enemmän eläimiä oli, sitä vaikeampaa oli riittävän rehun löytäminen kaikille nälkäisille. Monet tarinat kertovat tarhaajien kekseliäisyydestä rehun hankinnassa. Kalas-taminen oli tärkeää, samoin viljan hankinta. Teurasjäte ei ollut aina parasta mahdollista, koska sitä jouduttiin varastoimaan puutteellisissa oloissa. Kun tarhaajan työajasta suurin osa meni rehun hankintaan ja sen kunnossa pitämiseen, alkoi naapureita ja viranomai-sia huolettaa tarhan hygieniä. Heidän huolenaan oli, että pilaantunutta rehua syövät tai likaista vettä juovat eläimet saattoivat sairastua. Tarhat mahdollisesti muodostuisivat riskeiksi ympäristölleen, ellei rehu- ja lanta-asioita hoidettu asianmukaisesti. Tietenkin vaarassa olivat myös eläimet, joita uhkasivat sekä ihmisten laiminlyönnit että metsän vil-lieläimet. Asiantuntijoiden mukaan eläinten terveyden paras lääke oli kunnollinen rehu ja vesi. Mutta myös tarhojen sijaintiin tuli kiinnittää huomiota. Terveyslautakunta otti joskus kantaa siihen, mihin tarha ylipäätään voitiin rakentaa. (Juuka-seuran arkisto n:o 746; Klinkmann 1986.)

Eläinten omistajan kaksi vaihtoehtoa olivat joko rehun hankinta rehutehtaalta (eli sekoittamolta kuten tarhaajat sitä kutsuvat) tai niin sanotun kuivamuonan käyttö. Rehu-tehtaat houkuttelivat innokkaasti tarhaajia asiakkaikseen. (Hakkarainen 1995, 79–81.)

Valtimolla perustettiin 1960-luvun viimeisinä vuosina niin sanottu yhteistarha ja sen yhteyteen rehutehdas. Tehdas, jonka nimeksi tuli Ylä-Karjalan Rehu Oy, erotettiin pian tarhasta yhtiönä itsenäiseksi. Aluksi rehutehtaan asiakkaita olivat pelkästään omistajatar-haajat, koska arvioitiin, että rehun valmistaminen tulisi siten verotuksen näkökulmasta edulliseksi. Ensimmäisenä toimintavuonna rehun ostajia oli Valtimolla kolmetoista ja li-säksi rehua toimitettiin kolmelle juukalaiselle tarhalle. Seuraavana vuonna asiakkaiden määrä nousi kahteenkymmeneen kuuteen. Koska omistajaosakkaat uskoivat kasvuun ja kehitykseen, osakekantaa laajennettiin. Sen seurauksena yhtiöstä tuli riittävän suuri saa-man julkisesti myönnettyä pienteollisuuslainaa, joka oli elinkeinorahoituksen muoto ennen kehitysaluepolitiikan rahoituskeinoja. Laina käytettiin investointeihin, jotka olivat tärkeitä kasvavan laitoksen kehitykselle (H1; H6; H21; Ylä-Karjala 1967a ja b). Tehtaan käynnistyessä muodostui sen tehtävien jako seuraavaksi: yhtiön puheenjohtaja laski re-septejä eli annosteli sekoittajaan raaka-aineita oikeassa suhteessa. Sekoitussuhteet hän sai tietää Turkistalouslehdestä. Porokylän teurastamo tarjosi teurasjätettä, jota sekoitettiin Lapin turskaan, Sotkamon meijerin kvarkkiin, jauhoihin ja Pohjanlahden silakkaan. Se-

koitukseen lisättiin vielä kivennäis- ja hivenaineita. Yhtiön toiminnan alusta lähtien siinä työskenteli vakituisesti vähintään yksi palkattu työntekijä. (H1; H6; H21.)

Valtimolaisten ohella myös juukalaiset tarhaajat alkoivat organisoida rehua yhteistoimin. He kirjoittivat kunnan elinkeinolautakunnalle kirjeen rehun hankinnan vaikeuksista. He olivat kuulleet Valtimon tehtaan laajentamissuunnitelmasta ja ehdottivat, että uusi osa tehdasta rakennettaisiin Juukaan. Juuan kunta ei ottanut vaarin tästä ehdotuksesta, vaan kaksi vuotta myöhemmin Juukaan perustettiin oma rehutehdas, Juuan Rehu Oy. Osakkaina olivat sekä tarhaajat että kunta. (Juuan kunta. Elinkeinolautakunnan pöytäkirjat 22.3.1973, 12.2.1975 ja 28.5.1976; Hakkarainen 1995, 79–83.)

Juuan Rehu Oy ei syntynyt rehun puutteen takia, vaan rehutehtaita oli perusteilla muuallakin. Kera oli alkanut rahoittaa niiden rakentamista. Pohjois-Karjalassa oli toiminnassa Ylä-Karjalan sekoittamo ja Kiihtelysvaarassa toimiva Itä-Rehu Oy. Molemmat olivat tehokkaita laitoksia sekä sekoittamo- että varastotiloineen. Varastotila merkitsi erityisesti kylmätilaa eli pakastamoja. Tehtaiden kylmätilaa tarvittiin helposti pilaantuvien raaka-aineiden varastointiin. Rehun menekki vaihtelee vuodenaikojen mukaan. Suurin menekki on syksyllä ja se lisääntyy kiihtyvästi eläinten kasvaessa yhä suuremmiksi marras- ja joulukuulle asti. Nahkonnan jälkeen rehua ei enää tarvita paljoakaan, kun eläinmäärä putoaa murto-osaan. Rehutehtaan kylmävarasto mahdollistaa sen, että raaka-aineita voidaan säilyttää pitkiäkin aikoja. Ne myös voidaan hankkia silloin, kun ne ovat edullisia ja hyvän laatuista. (Itä-Rehu Oy:n toimintakertomus 1973.)

Teollistuvassa Suomessa opettelivat erilaiset laitokset monin tavoin uutta yhteistyötä. Esimerkiksi elintarviketeollisuuden kasvu Itä-Suomessa on ollut yksi edellytys laajenevalle turkistarhaukselle. Se tarjosi turkiseläinrehutehtaiden raaka-aineeksi tuotteita, joille muuten olisi ollut vaikea löytää hyödyllistä käyttöä. Myös meijeriteollisuus otti vaarin turkistarhoista. Käsittämättömät määrät heraa tai muuta jauhetta syötettiin minkeille, ketuille ja supeille silloin, kun maitotuotteita oli saatavilla paljon. (H3; H15.) Turkistarhaajat olivat myös kalastajia tai kalastajien ja jalostuslaitosten tärkeitä asiakkaita. Tarhaajien työn onnistuminen oli riippuvaista siitä, miten hyvin karjatalouden tai kalastuksen jätteet saatiin kuljetettua ja muokattua rehuraaka-aineeksi turkiseläimille.

Kun tehtaiden lukumäärä lisääntyi, niiden keskinäinen kilpailu asiakkaista oli joskus kovaa (Taulukko 8). Yhdelle tarhaajalle oli kehitysaluepolitiikan vuosina tarjoamassa rehua useampikin tehdas. Lisäksi tarhaajat ostivat rehua myös muualta kuin itäsuomalaisilta tehtailta. Huolimatta runsaasta valmiin rehun tarjonnasta, osa eläinten kasvattajista valmisti rehun itse. Raaka-aineiden hankinta ja käyttö olivat melko hyvin tarhaajakunnan omassa päätösvallassa. Eräät tarhaajista istuivat rehutehtaiden osakeyhtiöiden hallituksissa samaan aikaan, kun he olivat myös tehtaiden merkittäviä asiakkaita.

Tehtaiden käyttämät raaka-aineet kuten vilja ja myllytuotteet, teurastamojen ja meijereiden ylijäämä sekä kala ja kalatuotteet vaikuttivat suotuisasti näitä myyvien yritysten kassavirtaan. Vaikka osa rehun raaka-aineista saatiin lähiseuduilta, ostettiin siitä osa myös Pohjanmaalta, Jäämereltä ja Neuvostoliitosta. (Hakkarainen 1995, 253.) Rehun valmistuksen ja rehutehtaiden rakentamisen vaiheista oli tarhaajilla runsaasti kerrottavaa tutkijalle. Siteeraan kolmannessa episodissa Juuassa sijaitsevan rehutehtaan rakentamisen yhteydessä pidettyjen valutalkoiden tunnelmia. Se kertokoon osaltaan siitä reippaasta työnteon tunnelmasta, joka kehitysaluepolitiikan vuosina vallitsi turkistarhauksen ympärillä.

3. Episodi

“Rehuyhtiön rakennuksen laajennuksella oli valutalkoot. Valmisbetoniasemaa ei Juuassa vielä ollut, siksi betonia tehtiin sementtimyllyllä paikan päällä. Lapiroimme seulan läpi soraa myllyyn hiki hatussa. Toiset kärräsivät betonia, toiset siloittelivat jälkeä. Kaikki hallituksen jäsenet olivat työssä. Oli tarkoitus säästää kustannuksissa tässäkin pohjan valussa. Iäkäs nunnalahtelainen kirvesmies oli päivällä tehnyt laudoituksen valmiiksi. Hän oli paikalla seuraamassa valutyötä. Saatiin viimeiset sementtikärrilliset valun päätysokkeliin. Piippola tasoitteli betonia laudanpätkällä. Työ olisi heti valmis ja aamuun mennessä kuiva. Silloin kuului ääni. Rips rips, krääts. Sokkelilaudoitus ja sen mukana märkä betoni alkoi levitä pitkältä sivulta. Kuin yhteisestä päätöksestä myös vastapäinen sivu alkoi levitä ja betonia valui notkolle menneen reunan yli. Ylimmäiset laudat irtosivat ja pian koko rakennelma oli levällään kentällä – laudoitukset ja massa. Kirvesmies kääntyi mitään puhumatta autolleen ja ajoi pois.

Siitä tuli työteliäs valutilaisuus. Paidat märkinä mätimme vielä pehmyttä betonia kärräihin ja se hyyssättiin sitten pihamaalle levitetyle muoville. Puoleenyöhön mennessä oli laudoitus saatu tehtyä uudestaan ja entistä tukevampana. Jo jähmettynyttä betonia kärrättiin takaisin sokkeliin. Piti tehdä myös uusia betonisatseja, kun loppuläjä oli jo kovettunut liikaa.” Hakkarainen (1995, 82–83.)

6.5 Tarhaajayhdistys ja valistus

Osallistuin Savo-Karjalan turkistuottajat ry:n kokoukseen vuonna 2004 (Karkinen 2004 b). Kokouksessa istui parikymmentä 50–60 -vuotiasta miestä. Heillä oli eläinten kasvat-
tajien pragmaattinen suhde maailmaan ja käsityöläismäinen, ammatillinen ylpeys. Tuon ylpeyden taustalta aloin etsiä yhteiskunnallisia instituutioita. Tarhaajayhdistystä voidaan pitää perusyksikkönä perheiden ohella turkistalouden tuotantojärjestelmässä.

Savo-Karjalan tarhaajayhdistys on yksi Suomen Turkiseläinten Kasvattajien liitto ry:n jäsenyhdistyksistä, ja yksi sen perustajista. Sen jäsenet ovat mukana lähettämässä nahkoja Turkistuottajat Oy:n huutokauppoihin. Tarhaajayhdistyksiä oli perustettu 1930-luvulta lähtien. Savokarjalainen yhdistys oli perustettu Viipurissa 1938. Se oli kokenut muodonmuutoksia sotavuosina ja Karjalan luovutuksen vuoksi, mutta se oli järjestäytynyt uudelleen Kuopiossa 1960-luvulla. Kun Viipurissa jäsenistön määräksi oli ilmoitettu 70, Kuopion uudelleen henkiin herätetty yhdistys ilmoitti tavoittelevansa samaa jäsenmäärää. Se toteutui 1970-luvun puolivälissä. (Hernesniemi 1988, 2; Johansson 2003, 20–22.) (Kuva 1)

Yhdistyksen kotipaikan ollessa Pohjois-Savossa oli tarhaajayhdistyksen jäsenistöllä valmiuksia ja halua erityisesti minkkien kasvatukseen. Iisalmessa oli perustettu vuonna 1964 turkiseläinten rehun valmistamista varten Pohjois-Savon Rehu Oy. Rehua ostavat tarhaajat asuivat muun muassa Iisalmessa, Sonkajärvellä ja Kiuruvedellä. Nahkojen huonon markkinatilanteen vuoksi tehdas ajautui taloudellisiin vaikeuksiin vuonna 1967. Tämä ei uusien tarhayrittäjiä säikäyttänyt vaan he kokivat huonon markkinatilanteen vain haasteena. Jo seuraavana vuonna Iisalmen tehtaasta sulkeuduttua syntyi Valtimolle rehutehdas ja yhteistarha. Rehua aloitettiin myöhemmin sekoittaa myös Juankoskella ja Vesannolla. Siellä eläinkanta koostui pääasiassa ketuista ja supikoirista. (Korhonen 1981; Hernesniemi 1988; H6; H21.)

Turkistarhauksen leviämisen ja kehittymisen yhteydessä on vaikea erottaa toisistaan erilaista valistusta, tutkimusta ja neuvontaa, jonka tavoitteena oli tarhaajan työn tukeminen. Valtimolaiset tarhaajat kertoivat, että tärkein tiedonlähde aloittavan tarhaajan töiden suunnittelussa oli Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liiton julkaisema jäsenlehti Turkistalous. Se ilmestyi kuukausittain ja kertoi aina tarhaajalle ajankohdan mukaisesti, mikä oli olennaisin sillä hetkellä suoritettava työtehtävä. Turkistalous –lehti palveli siis suoraan tarhaajan työtä ja oli tärkeä niille, joilla ei ollut muuta ammatillista tukea lähellään. (H1; H2; H6; H11; H18.) On muistettava, miten kuntien virkamiehet olivat aktiivisia tarhaustoimen laajentamisessa. Näiden lisäksi osoittautui yliopistotutkijoiden rooli olennaiseksi turkistarhauksen leviämisessä ja kehittämisessä Itä-Suomessa.

Korkeakoulut ja myöhemmin yliopistot Itä-Suomessa olivat alueellisen kehitystyön pioneereja. Lähes kolmekymmentä vuotta sitten kirjoitettu Ossi Lindqvistin, Auli Keinäsen ja Heikki Partasen kirjoittama ohjelma käsitteli kalatalouden kehittämistä Kuopion läänissä (Lindqvist ym. 1980). Työn rahoitti Kehitysaluerahasto Oy. Se edusti ympäristötoretoriikan alkutaivalta maakunnallisessa ja maatalouden kehittämisen keskustelussa. Avainkäsitteenä oli uusiutuva luonnonvara, joksi katsottiin kala ja turkis. Ohjelman ensisivulla lukee näin: “Käyttämättömiä luonnonvaroja ovat kalat ja turkikset”. Tämä oli triviaalia, sillä olihan kalaa syöty ja turkiksia myyty Kuopion läänissä aina. Uuden ympäristötoretoriikan mukaan ne nimettiin uusiutuviksi luonnonvaroiksi. Ne poikkesivat öljystä, josta oli hinnan nousun myötä tullut niukka eli uusiutumaton luonnonvara. Lindqvistin ym. teos oli raportti siitä, miten yliopistoväki halusi tuoda suomalaisen virkamiehistön ja paikallisesta taloudesta päättävien tietoon kansainvälisessä ympäristökeskustelussa käytössä olevia termejä. Puhe uudistuvista luonnonvaroista sopi turkistarhauksen kehittämiseen erinomaisesti. Ohjelmassa arvioitiin pääasiassa kalataloutta, mutta siihen sopivaksi rinnakkaiselinkeinoksi ja eräänlaiseksi kalatalouden laadun ja kehityksen varmistajaksi tarvittiin turkistarhausta.

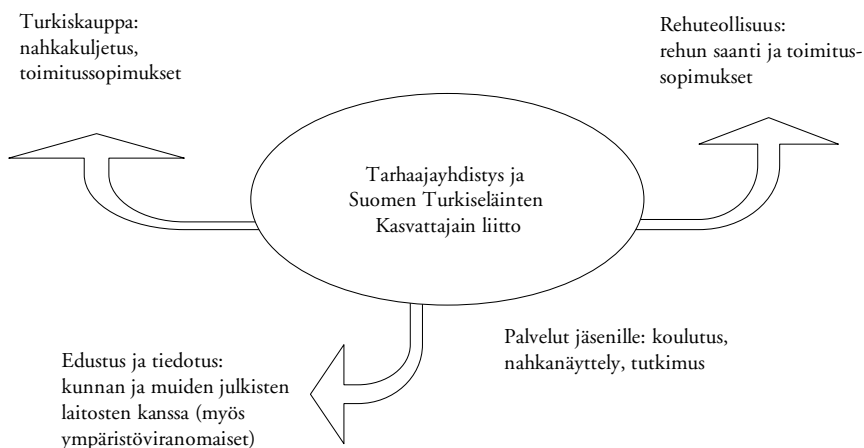
Käyttämättömiksi luonnonvaroiksi tunnistettiin varsinkin niin sanottu roskakala. Sitä oli särki, kuorre, salakka, kiiski ja pieni ahven. Roskakalan sijasta alettiin tutkimuksen piirissä pian puhua toisarvoisesta kalasta. Järvissä oli ottamistaan odottava, arvokas tuotannon tekijä. Alettiin uskoa roskakalan käyttöön tarhaeläinten rehuna. (Meriläinen ja Huttunen 1978; Lindqvist ym. 1980; Pasanen 1984.) Usko levisi pian virkamiesten ja tarhaajien keskuuteen. Muun muassa Juuan kunnassa rehutehtaat ottivat raaka-ainekseen Pielisestä nostettua toisarvoista kalaa (H2; H4; H5; H7; H13; Hakkarainen 1995, 154–158).

Jotta roskakala ja ammattimainen tarhausalan oppi tulisivat tarhaajien hyödyksi, päätti Savo-Karjalan tarhaajayhdistys palkata vuonna 1973 turkistarhausneuvojan. Hänen sijoituspaikakseen ja asuinkunnakseen tuli Juuka, mistä käsin hän teki työtä koko Itä-Suomen alueella. (Hernesniemi 1988; Hakkarainen 1995, 74-76; H2, H4, H6, H13; H15.) Neuvoja Hernesniemestä tuli Turun, Vaasan, Kokkolan, Kalajoen ja Seinäjoen neuvojien rinnalle uusi turkisneuvonnan ammattilainen. Neuvojien palkkakustannuksiin osallistui usea taho, joista Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry sai valtionapua neuvojaa varten. (Westermarck 1991, 12.) Juukalaiset ottivat vaarin Hernesniemen asumisesta kunnassa, ja neuvojan ja elinkeinoasiamiehen yhteistoimin juukalainen turkistarhaus oli 1970-luvulla veturina ympäristölleen.

Länsi-Suomessa Kannuksen ja Korsholman turkistalouskoulut olivat aloittaneet 1960-luvulla kouluttamaan turkisanalan ammattilaisia. Yksittäiset henkilöt myös Itä-Suomesta hakeutuivat sinne oppiin. Liperissä sijaitseva Siikasalmen maatalousoppilaitos koulutti turkistarhaajia 1980-luvulla. Opetus loppui lamavuosien jälkeen.

Savo-Karjalan tarhaajayhdistys pyrki tukemaan kaikin tavoin tutkijoiden ja virkamiesten tekemää tarhauksen kehittämistyötä. Kun valtio ja kunnat olivat alkaneet olla suojeita tarhauksen kehitykselle, se johti tarhaajayhdistyksen sisäisiin murroksiin. Vuonna 1970 yhdistyksen kotipaikaksi merkittiin Joensuu. Toki oli Pohjois-Savossakin vahva jäsenkunta, mutta pohjoiskarjalaiset vetivät yhdistyksen kotipaikkakisassa pidemmän korren. Uusista tarhaajista koostuva jäsenistö oli kunnianhimoista ja joskus keskenään kilpailevaa. Vetovastuu yhdistyksen toiminnasta oli niillä, jotka olivat nähneet kollektiivisen yhdistyksen hyödyt suurempina kuin siitä aiheutuvat kustannukset.

Tarhaajayhdistyksen tehtävät ovat säilyneet vuosikymmenten kuluessa melko samantyyppisinä. Ydintehtävä on tarhaajien keskinäisten etujen ajaminen, yhteyksien pito turkiskuutokauppaan, neuvottelut rehuteollisuuden kanssa ja jäsenistön edustaminen paikallisesti. Savokarjalaisesta tarhaajayhdistyksestä on monia vuosia valittu edustaja myös valtakunnallisiin tarhausalan organisaatioihin kuten Turkistuottajat Oyj:n hallitukseen. Tarhaajayhdistys pitää vireillä jäsenten tietoja ja taitoja. (Kuva 10)

Kuva 10. Tarhaajayhdistyksen tehtävät

Tarhaajayhdistyksessä on oma toimintakulttuuri. Aktiivisen tarhaajan läheinen työtoveri on todennäköisesti joku yhdistyksen luottamushenkilöistä ellei peräti yhdistyksen palkkaama tarhausneuvoja. Luottamushenkilöiksi (sihteeriksi ja puheenjohtajaksi) valitaan sellaisia tarhaajia, joka parhaiten vastaavat yhteisiä odotuksia. Ryhmäkuriin ja ammattitiedon jakamisen rinnalla on yhdistyksellä myös oma juhlakulttuurinsa.

Yhdistyksen päätösten toimeenpano jäi usein neuvojalle, joka jakoi ammattitietoa, järjesti opintoretkeä, hoiti ympäristölupien hankkimista sekä eläinten vakuuttamista jne. Tarhaajayhdistys otti myös tehtäväkseen palkita sellaisia jäseniään, jotka määrätietoisesti olivat jatkaneet tarhaajan työtä huolista ja uhkista huolimatta. Joka vuosi valitaan Savo-Karjalan Vuoden tarhaaja kannustukseksi tuleville sukupolville. Vuosittainen teko on ylittänyt julkisuuskynnyksen itäsuomalaisessa sanomalehdistössä (Karjalainen 2002).

Yhdistyksen murrosvuodet ja tarhauspolitiikka

Itäsuomalaisten tarhojen määrä lisääntyi räjähdysmäisesti vuonna 1980, kun aikaisempina vuosina kasvu oli ollut maltillisempaa. (Kuva 1) Savo-Karjalan paikallisyhdistys rekisteröi kasvun kirjaamalla jäsenmääräksi kaikkiaan 232 jäsentä (Savo-Karjalan turkistuottajat ry 7.12.1980 7§ ja 8§). Varsinaisesti tarhaajista vain harvat olivat aktiivisia yhdistyksen työssä. Moni jäi kokonaan yhdistyksen ulkopuolelle. Nopean kasvun vuosina ei kaikkia eläinten kasvattajia edes saatu rekisteröidyksi alueelliseen tarhaajarekisteriin. Itse asiassa huutokauppayhtiön kirjanpito näytti myöhemmin, miten nahkojen lähettäjien lukumäärä oli nopean kasvun vuosina Itä-Suomessa lähes kaksinkertainen yhdistyksen ylläpitämiin tarhaajien lukumäärätietoihin nähden. Turkistarhauksen kasvu, jonka teollistava kehitys-aluepolitiikka oli saanut aikaan, oli ollut sekä tarhaajien että rehun toimittajien yhteisliikettä. Se oli eräänlaista seudullista heräämistä turkistarhauksen mahdollisuuksille. Tarhaajayhdistys on yksi lenkki siinä prosessissa, jossa yhteiskunnalliset tahot rahoittajineen pitivät tarhojen ja rehutehtaiden perustamista tarpeellisenä maaseudun teollistamiseksi.

Räjähdysmäisen kasvun vuonna osallistui tarhaajayhdistyksen vuosikokoukseen viisitoista henkilöä. Sihteerille oli tulvinut uusia jäsenyyshakemuksia. Kun yhdistyksen resurssit huomattiin rajallisiksi, jäsenmaksua korotettiin. Sitä perusteltiin eräänlaisen kynnysrahan tarpeellisuudella. Jäsenmaksuksi sovittiin 200 markkaa. Kynnysraha teki tehtävänsä, sillä seuraavan vuoden vuosikokous huomasi monen jättäneen jäsenmaksun maksamatta. (Savo-Karjalan turkistuottajat ry vuosikokous 17.6.1981 5§; johtokunnan kokous 15.12.1981.)

Tarhaajayhdistyksen tehtävät painottuvat suomalaisen huutokauppayhtiön kanssa tehtävään yhteistyöhön. Se painoarvo, joka paikallisyhdistyksellä oli huutokauppayhtiön ja valtakunnallisten neuvojien rinnalla, oli kasvun vuosien ja laman koittaessa tarhauspoliittinen keskustelunaihe. Siihen puuttui myös Harri Westermarck (1991) turkistarhauksen hinnanromahduksen alkaessa. Hän otti esiin tarhaajayhdistysten roolin ja arvioi yhdistysten työtä keräämäänsä kysely- ja haastatteluaineistoon perustuen. Hän korosti, että paikallisen tarhaajayhdistyksen tulisi kantaa vastuuta tilanteesta, jossa yksittäiset tarhat olivat joutuneet ahdinkoon taloudellisen kriisin seurauksena. Hän etsi mahdollisia vastuun kantajia niistä henkilöistä, jotka olivat kannustaneet turkiseläinten kasvattamiseen, minkä seurauksena oli ollut tarhamäärän holtiton kasvu. Kuka kantaisi vastuun turkistarhauksen hintatason nopeasta alenemisestä?

Huutokauppayhtiössä tulkittiin laman alla koettu turkisten hintojen hinnan romahdus turkisten ylituotannoksi. Westermarck kirjoitti tutkimusraportissaan, että tapahtumakulun vastuun kantajia olisi pitänyt osoittaa selvästi, mikä huutokauppayhtiössä tulkittiin syytökseksi juuri kauppaaluetta kohtaan. Monet tarhaajat, jotka olivat täysin riippuvaisia huutokaupan toimivuudesta ilmaisivat, että professori saisi yksin etsiä vastuun kantajia. Tarhaajat mielellään jakoivat huutokaupan tulkinnan hinnanromahduksen syyistä. Ehkä voisi sanoa jopa niin, että tarhaajat halusivat esiintyä kollektiivisesti yhteisenä rintamana huutokauppajärjestelmän rinnalla, ei sen vastapuolena.

Westermarckin tekemät havainnot ovat kuitenkin huomionarvoisia. Hän toi esiin tarhaus-toimen ammattiin kuuluvia seikkoja, joita hän kutsui teknisiksi kysymyksiksi. Sellainen oli ollut muun muassa kettujen turkin uusien värimuotojen kehittäminen. Westermarck väitti, että teknisten muutosten seurauksena oli tullut muutoksia tarhaajien työhön, mutta muutoksista tulleet hyödyt olivat valuneet valtakunnalliselle huutokauppayhtiölle. Hänen mukaansa tarhaajayhdistyksen olisi pitänyt ottaa hyödyistä osa myös itselleen. Näin jälkikäteen uskallan väittää, että Westermarck ei ollut perehtynyt väriky-symykseen riittävän perusteellisesti. Eläinten uusien värien kehittäminen ei ollut mikään vähäpätöinen, tekninen asia vaan se liittyi ilmiöön, joka on jälkikäteen saanut nimen kettubuumi. Buumi oli seurausta monien eri tuotantoon liittyvien asioiden yhteisestä on-

nistumisesta ja useiden instituutioiden panoksesta tarhauksen tuotekehittelyyn. Tarhaajayhdistysten rooli oli ollut kettubuumissa tärkeä. Yhdistykset olivat olleet organisoimassa muun muassa keinosiemennystyötä, joka olisi yksi tärkeä osa kettubuumia.

Mistä kettubuumissa Itä-Suomessa oikein oli kysymys? Hopeakettu, joka on punake-tun värimuunnos, on eräs tarhauksen pioneerilajeja ensin sekä Kanadassa että Neuvos-toliitossa ja sitten myös Suomessa. Hopeakettu on lähes musta, mutta sen peitinkarvat selässä ja kaulassa ovat harmaita, hopeisia. Kaikilla hopeaketuilla on valkea hännän pää, joka erottuu hyvin muuten mustasta hännästä. Pukineissa juuri hännän pää tunnistetaan hopeaketulle tyypilliseksi. Turkistarhauksen laajetessa oli ketulle läheinen laji naali alka-nut yleistyä tarhoilla. Ketun ja naalin risteytyksiä tiedettiin tapahtuvan villissä luonnossa, mutta yleensä ne eivät lisääntyneet keskenään, mitä varmisti naaraiden eriaikainen ke-vätkiima. Keinosiemennys helpotti lajien keskinäistä lisääntymistä. Keinosiemennyksen avulla voitiin saada aikaan risteytyskettuja, jotka turkin väritään olivat ainutlaatuisia.

Kettubuumiin kuului myös tutkijoiden rooli. Joensuun ja Kuopion yliopistossa se voi-daan katsoa osaksi eläintieteen lisääntymisbiologian tutkimusta ja opetusta. (Meriläinen ja Pasanen 1981; Valtonen 1985; Tauson ja Valtonen 1992.) Joensuussa tutkimusrahoi-tus tuli usein kehitysaluepolitiikan varoista. Tutkijat työskentelivät yhdessä muun muassa Oulun ja Helsingin yliopiston tutkijoiden kanssa. Eräänä tutkimustuloksena kehitettiin itsenäinen kettujen keinosiemennysmenetelmä, joka johti kaupalliseen menestykseen. Kuitenkin on kyseinen menetelmä nykyisin jäänyt syrjään, sillä siementäjien keskuudessa on vakiintunut niin sanottu norjalainen menetelmä. Joka tapauksessa tutkimuksen myötä keinosiemennys tuli osaksi eläinten lisääntymistä ja sen hallintaa. (H13.)

Kettubuumi tarkoitti siis sitä, että kehitysaluepolitiikan vuosina luotiin tiedollinen perusta kettujen ja naalien eri värimuotojen periytyvyyteen ja risteysten kehittämiseen. Ilmiön taustalla olivat sekä keinosiemennysmenetelmien omaksuminen, elinvoimaisten eläinten kasvattaminen että nahkojen myynnin onnistuminen. Huutokaupassa löytyi ostajia uudenvärisille turkiksille ja niistä maksettiin hyvin. Menestys huutokaupassa oli omiaan nostattamaan innostusta sekä tutkijoiden että tarhaajien joukossa. Tarhaajien kes-ken syntyivät myös spekulatiolle alttiit jalostuseläinten markkinat.

Kettubuumi oli ilmiö, johon tarhaajat ajautuivat mukaan täysin rinnoin 1980-luvun kuluessa. On kuitenkin oltava tarkka sen merkityksestä silloin, kun pohditaan turkis-nahkojen kaupallista menekkiä. Kettubuumilla oli merkitystä tarhaajien ammattitaidon kehitymisessä. Soveltava luonnontieteellinen eläintutkimus oli osoittanut, miten tur-kiseläinten lisääntymistä ja turkin ominaisuuksia voitiin hallita. Se ei kuitenkaan ollut päivänselvää, että uusille tuotteille jatkuvasti löytyisi ostajia. Vaikka kettubuumin aikana asiakkaita huutokaupassa riitti, lama oli tulossa. Kettujen tutkimus ja tehokas kasvatus oli saanut rahoitusta julkisista sijoituksista, joita turkiseläinten kasvatukselle oli ollut tarjolla. Hyvin tärkeä niistä oli ollut kehitysaluepolitiikka, mutta sillä ei säädelty turkisten ostajien hankintahalukkuutta.

Westermarckin (1991) mukaan tarhaajayhdistysten jäsenineen olisi pitänyt antaa itselleen suurempi rooli kettubuumin ja muiden teknisten edistysaskelten soveltamisessa. Tarhaajayhdistyksen jäsenet olisivat hänen mukaansa voineet synnyttää keskinäisiä pro-jekteja, joilla olisi yhteisiä tavoitteita tarhaajakunnan parhaaksi. Siksi Westermarck oli valmis ehdottamaan tarhaajayhdistyksiin uudenlaista politiikan teon mallia. Hän ei näh-nyt yhdistyksiä pelkkinä alihankkijalaitoksina ja huutokaupan nahkojen keräilijänä, vaan rohkaisi tarhaajia laajempaan keskinäiseen yhteistyöhön (Westermarck 1991, 100–110). Hän totesi vielä, miten paikallisissa tarhaajayhdistyksissä oli muodollinen jäsenyysaste korkea. Siitä huolimatta yhteisiä tavoitteita, tarhaajien keskinäistä yhteistoimintaa, so-lidaarisuutta tai tasapuolisuutta ei käsitelty tarpeeksi. Näin jälkikäteen on helppo yhtyä hänen esille nostamiinsa seikkoihin.

Westermarckin raportti julkaistiin vaikeana aikana. Laman vuoksi tarhaajayhdistyksen uutta sisäistä keskustelua epäiltiin. Tutkimusta varten järjestetyssä jäsenkyselyssä tuli paikallisyhdistyksen roolista ilmi hyvin erilaisia painotuksia. Yhtäältä jäsenet olivat sitä mieltä, että muun muassa turkistarhauksen tuotekehittely ja markkinointi pitäisi suosiolla tehdä valtakunnallisena hankkeena. Toisaalta pessimistit vastasivat, että tarhaajien keskinäinen yhteistyö tuskin vähentäisi sellaisia ongelmia, jotka huutokaupassa aiheuttivat hintatason laskua. Se ei vähentäisi huonolaatuisia nahkoja. Tarhaajayhdistyksen olisi yksin vaikea parantaa suhteita nahkaostajiin. Kyselyn mukaan eräiden jäsenten mielestä tarhaajayhdistyksen toiminta saattaisi olla jopa epäilyttävää, jos se liikaa puuttuisi yksittäisten tarhojen tuotannon määrään, nahan laatuun tai markkinointikeinoihin. Näitä kysymyksiä pidettiin yrittäjän liiketaloudellisen päätöksenteon piiriin kuuluvina asioina. (Westermarck 1991, 16–41.)

6.6 Turkisvälitys ja pukineet

Tarhauksen laajenemisen aikoihin 1970-luvulla halusi huutokauppayhtiö aloittaa säännölliset turkishuutokaupat Suomessa. Tarkoituksena oli itsenäistyä pohjoismaisten partnerien kanssa tehdystä yhteistyöstä. Huutokauppayhtiön toiminnan kehittyessä muodostui paikallisten tarhaajayhdistysten yhdeksi tehtäväksi turkisten nouto tarhoilta ja niiden toimittaminen kotimaiseen huutokauppaan. Tämä työ on jatkunut ja tarhaajayhdistyksistä on tullut myös pörssinoteeratun huutokauppayhtiön osakkeiden omistajia.

Turkistarhauksen kasvun taustalla vaikuttivat vientikauppaa ohjaavat instituutiot. Kotimaan huutokauppayhtiölle ei ole ollut kilpailukykyistä vaihtoehtoa (Savo-Karjalan Turkistarhaajat. Johtokunnan kokoukset 6.10.1979, 17.11.1983, 17.3.1988 ja 10.11.1997). Silti tarhaajat korostavat usein, että heillä on vapaus myydä itse tuottamansa turkikset mihin haluavat. Kuitenkin huutokauppajärjestelmän osana ovat turkistarhaajat luoneet toimivan yhteistyöverkoston.

Huutokauppayhtiö Turkistuottajat Oy paransi 1970-luvulla turkisten keräilyä maakunnista osana yhtiön kehittämisstrategiaa. Se alkoi myös maksaa ennakkomaksuja tuotantolupauksia vastaan. Kehittämisstrategian tavoite oli kilpailuaseman parantaminen. Suomalainen huutokauppayhtiö kilpaili tanskalaisen kanssa turkisten välityksestä kansainvälisillä markkinoilla. Epäilemättä tarhaajia maakunnissa innosti välitykseen liittyvien maksuehtojen joustavuus. (Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry 1978, 143; Weijola 1991, 81; H4; H6.)

Turkikset lähtevät tarhoilta raakanahkoina, jotka huutokaupassa ovat ostajan arvioitavissa standardimittaisiksi kuivattuina. Kehitysaluepolitiikan aikana esitettiin myös vaihtoehtoja huutokaupattavien turkisten jatkokäytöstä. Turkisten muokkauksesta, leikkauksesta ja pukineiksi ompelemisesta tahdottiin saada kotimainen elinkeino. Kehitysaluepolitiikan asiantuntijat olivat sitä mieltä, että nahkojen jalostaminen olisi tuontia korvaavaa ja työllistävää. Niiden vieminen maasta johti arvoketjun hyötyjen luovuttamiseen ulkopuoliselle. (Vuokko 1982, 10-11; H7; H23; H25; H26.) Nämä ideat unohdettiin lama-aikana suomalaisen vaatetusteollisuuden vaikeuksien myötä.

Kansainvälisen huutokaupan jälkeen suurin osa turkisnahoista päättyi muokattaviksi sellaisiin maihin, joissa palkkataso on alhainen ja ympäristölainsäädäntöä tulkitaan niin, että kuormittavaa nahan ja turkiksen muokkausteollisuutta voidaan sietää. Turkismuokkausteollisuus olisi pitänyt saada laajenemaan kehitysaluepolitiikan aikana myös Suomeen. Jos itäsuomalainen muokkausteollisuus olisi elinvoimaista, tarhaajan näkökulmasta se saattaisi merkitä lyhyempää välimatkaa turkiksen jatkojalostajan ja käyttäjän luokse. (Turtiainen 1984; Karkinen 1988.)

Vuodelta 1979 löytyy Keran toimitusjohtajan kannanotto, joka koskee turkisnahkojen vientiä ja kotimaista jalostusta. “Raakanahkojen vienti merkitsee eräänlaista jalostamattoman raaka-aineen vientiä. Muokattujen turkisten ja valmiiden turkistavaroiden vienti on varsin vähäistä... En kuvittelekaan että kaikkia raakaturkiksia voitaisi Suomessa jalostaa, mutta nykyiselle asiantilalle voitaisi tehdä varmaan paljonkin. Muokkaamoteollisuudessa vallitsee ilmeinen kapasiteetin puute ja toimitusajoista, jotka saattavat venyä 6-9 kuukauteen on muodostunut turkisten ostajille melkoinen pullonkaula”. Hän jatkaa: “Muokkaamoteollisuus on hyvin työvaltaista ja suhteellisen hyvin palkattua työtä, joka sopisi erinomaisen hyvin meille Suomeen. Alan johtavilla asiantuntijoilla Keran teettämän selvityksen mukaan turkismuokkaamoyrityksillä on hyvät menestymisen mahdollisuudet eikä työvoiman saanti sen enempää kuin kouluttaminenkaan ole ylivoimaista. Tarvittava osaaminen on aluksi hankittava ulkomailta, mutta senkään ei pitäisi muodostua ongelmaksi.” Ollilan sitaatti on Ivalossa pidetystä puheesta, jossa hän perusteli kokousväelle muokkaamoteollisuuden synnyttämisen tarvetta. “Kun paikalla on näin merkittävä joukko turkistarhauksen johtohenkilöitä, kauppa- ja teollisuusministeriön korkeinta johtoa sekä suuri joukko muita elinkeinoelämän ja politiikan vaikuttajia toivon, että tässä asiassa löydetään yhteistyöresepti useiden etupiirien välillä...” (Ollila 1979).

Kehitysaluepolitiikan vuosina turkismuokkausta ja ompelua toki syntyi myös Itä-Suomeen. Pukinevalmistuksen lähtökohtana oli tavallisesti perhe, jossa mies oli turkistarhaaja ja nainen ompelija. Turkis- ja nahkateollisuudella oli uskoa työhönsä. Turkis houkutteli pukineena myös muodin parissa työskenteleviä ihmisiä. Laman myötä paikallinen ompeleminen lähes kokonaan loppui. (H6; H7; H20; H23; H24; H25; H26; H27; Karkinen 2005b.) Tutkimuksen aikana pitämäni kenttätöypäiväkirjan merkintöjä pukineasiasta käytetty on neljännessä episodissa. (Kuva 11)

Kuva 11. Muotinäytös Juuan Säästöpankissa 1980-luvun puolivälissä. Mannekiinilla on yllään Juuassa ommeltu nahkapuku. Muotinäytöksessä nähtiin myös turkisnahkoja. (H3). Lähde: Tarja Juntunen

4. Episodi

Kun Suomessa 1970-luvulla ommeltiin jopa kokoturkkeja, oli turkkurin ammatti tavallaan syntyneessä uudelleen. Turkkurit olivat käsityöläisiä. Haastattelin naisia, jotka olivat aloittaneet ammatinsa samaan aikaan, kun heidän miehensä ryhtyivät turkistarhaajiksi. Eräät heistä hankkivat ammattikoulutuksen. Eräs nainen sanoi hakeutuneensa turkkurin oppiin siksi, että tullessaan nuoreksi miniäksi maatilalle hän ”näki nahkoja joka paikassa”. Hän päätti tehdä niistä jotain hyödyllistä. Vuosia myöhemmin kokemuksen ja ammattitaidon kartuttua hän omisti miehensä kanssa turkispukineliikkeen.

Toinen nainen oli etevä käsityöihminen. Hän sai kipinän turkisompelijan ammatista turkistalousneuvojan vinkistä. Hänestä tuli menestyvä ammattilainen, mutta oman miehen tarhalla kasvaneet nahat eivät kelvanneet hänelle raaka-aineeksi kuin työskentelyn alkuaikoina. Hän valmisti useista materiaaleista asusteita esitellen niitä alan messuilla.

Kehitysaluepolitiikan sukupolven tarhaajat, miehet ja naiset, saattoivat säilyttää itse kasvattamiaan turkiksia. Itse asiassa useammalla kuin yhdellä haastattelemani ihmisistä oli muistona ketun ja supikoiran nahkoja. Niitä pidettiin tavallaan pahojen päivien varana. Lamavuosina ei kaikkia nahkoja kannattanut lähettää myytäväksi, koska niistä olisi saanut vain pilkkahinnan. Nahat odottivat parempia aikoja aivan kuin vaihdettavat oravannahat muinaisina aikoina.

Turkikset ovat osa näyttävää pukeutumista. Puhussa pukeminen on eri asia kuin pukeutuminen. Eivät turkikset meidän yksinkertaisesti pukeutuvien vaatekertaan kuulu. Maalaiset tai työläiset, joihin niin tapaamani ompelijattaret kuin tutkijakin katsoo kuuluvansa, eivät arkipäivänä käytä turkispukineita. Voin yhtyä ajatukseen: talonpoikaisen rationaalisuuden ja mutkattomuuden perinne vaikuttaa siihen, että monen nykynaisen mielestä hypernaisellinen pukeutuminen, kampaukset ja meikki kuuluvat juhlaan, eivät työn, perheen ja harrastusten täyttämään arkeen (Apo 1999, 23). Silti kehitysaluepolitiikan aikana niin pian kuin turkisnahkoja oli paikallisesti saatavana, haluttiin myös turkispukineita.

Ompelijan työ oli fyysisesti ankaraa ja aikaa vievää. Siihen kuului myös asiakassuhteiden hoito. Asiakkaat liittivät turkispukineeseen joskus intiimejä merkityksiä. Sitä paitsi turkkia ei valmistettu kenelle tahansa, vaan ompelijan mukaan kokoturkin osti joko nousujohteisella uralla oleva aviomies vaimolleen tai nainen itse. Kaikki haastattelemani naiset puhuivat turkiksista osana vaateetusta. Tätä työtä kirjoittaessani olen muistoistani elänyt oman äitini edesottamusta. Ollessani noin kaksikymppinen äitini uskoutui minulle. Hän oli ostanut minkkiturkin, mutta koska oli kevät ei hän ollut tuonut sitä kotiin vaan oli jättänyt säilytykseen liikkeeseen. Hän kertoi siitä minulle koska pelkäsi, että sairastuessaan tai peräti kuollessaan kukaan ei olisi tiennyt hänen turkistaan mitään.

Turkisompelijan ammatin suuri hetki oli muotinäytös. Se oli yrityksen, järjestön tai puolueen järjestämän juhlan ohjelmanumero. Mannekiineiksi kutsuttiin paikallisia upeavartaloisia naisia, joiden päällä vaatteet istuivat hyvin. Tunnelma saattoi olla huimaava. Kerran oli turkis- ja alusvaatemuotinäytös samaan aikaan. Vain naisille.

Ompelija kertoi siitä, miten vaativaa harrastelijamallien valmistelemineen oli ja miten työläs oli muotinäytös muutenkin. Toisinaan palkattiin ammattimainen koreografi ohjaamaan mannekiineja. Yleisöä tuli paikalle kaikkialta maakunnasta. Juuri muotinäytöksistä saatujen kokemuksien rohkaisemana ompelija myöhemmin matkusti valtakunnallisiin Vateva- ja Saga-näyttelyihin.

Ajatus turkispukineiden valmistamisesta on yhä tänä päivänä ajankohtainen. On kaksinaismoralistista, että eurooppalaisten ihmisten käyttämät karvapukineet (olivat ne sitten aitoa turkista tai keinollista) valmistetaan Kaukoidässä. Vaatteiden valinnassa ja käytössä tulisi saada syntymään samantyyppinen lähiajattelu kuin on olemassa ruokaa koskevassa keskustelussa. Lähiruoka ja lähivaate. Nyt olisi aika tehdä uusiksi ne päätökset, joiden takia suomalainen ja myös itäsuomalainen tekstiiliteollisuus aikoinaan siirrettiin halvan työn maihin. Turkisten kasvatuksessa, nahhan muokkauksessa ja jatkojalostuksessa on tapahtunut paljon teknistä kehitystä, mitä voisi opetella ja soveltaa uudenaikaisissa tuotantolaitoksissa myös niissä maissa, joissa ympäristölainsäädäntö on tiukka. Turkis on sittenkin uusiutuva luonnonvara, mutta kulutustavaroiden runsaudessa voi arvokas hukkaa arvottomampien joukkoon. Kuluttajien keskuudessa ei turkis aina saa arvoistaan kohtelua etenkin, jos se pilataan nousukasmaisen elämäntyylin tunnuksena. Turkiksen paikka on ajattomassa, klassisessa tavaroiden käytössä, jossa kestävyyttä ja kierrätettävyyttä pidetään arvossa.

6.7 Turkistutkimus teollistumisen vuosina

Kehitysaluepoliittinen teollistamisen ideologia hämmästyttää minua, sillä niin laajaa yksimielisyyttä ei elinaikanani ole ollut missään yhteiskunnallisessa hankkeessa. Yksi yhtenäisyyden syy oli maan poliittisen eliitin ja valtakunnallisen virkamiehien tuki alueellisten kehityserojen vähentämiseksi. Toinen syy oli suunnitteluun perustuva julkisen talouden ohjaus, kun hyvinvointivaltiota rakennettiin. Kehitysaluepolitiikan vuosina uskottiin siihen, että syrjäseudulla pystytään oikeaan työhön ja muuta maata palvelemaan, moderniin tuotantoelämään. Maaltamuuttoa pyrittiin ehkäisemään etsimällä ihmisille työpaikkoja. Savo ja Karjala olivat olleet perifeerisiä, ainakin asenteellisesti, koska vallanpitäjien koettiin sijaitsevan kaukana.

Joensuun ja Kuopion korkeakoulut aloittivat pioneerin lailla noin neljännesvuosisata sitten turkistarhausta koskevan tutkimuksen ja koulutuksen. Uusina tiedelaitoksina ne saattoivat tarttua kysymyksiin, joita vanhat tutkimuslaitokset eivät ehtineet ottaa ohjelmiinsa. Sekä Joensuun että Kuopion korkeakoulut vaikuttivat siihen, että turkistarhat lisääntyivät Itä-Suomessa. Joensuun luonnontieteellisissä laitoksissa soveltavan biologian opettajat ja tutkijat Seppo Pasanen ja Jouko Meriläinen kiinnostuivat nisäkkään lisääntymisbiologiasta käyttäen kettuja empiirisenä aineistona. (Meriläinen ja Huttunen 1978; Meriläinen ja Pasanen 1981; Pasanen 1983 ja 1984, 43–46; Hakkarainen 1995, 154–160; Nevala 1999.) Tutkimuksista seurasi käytännön tuotekehittelyä sekä lisääntymisen että eläinten ruokinnan alalla. Tutkijat panivat tieteellisen arvovaltansa alttiiksi kehittäessään uutta tuotannonalaa. Osa tutkimusresursseista saatiin maakunnan teollisuus- ja elinkeinopolitiikan voimavaroista. Tutkijoiden tavoitteena oli turkistuotannon volyymin, tehokkuuden ja laadun kasvu.

Pasasen ja Meriläisen kollegat Kuopiossa perustivat samoihin aikoihin opetusohjelman tähdäten turkisanalan yrittäjien ja kehittäjien koulutukseen. Turkistutkimus oli tien näyttäjänä myöhemmin Kuopiossa laajentuneelle soveltavan biologian tutkimukselle ja opetukselle. Kuopion korkeakoulusta valmistunut Hannu Korhonen selvitti gradussaan (1981), joka lienee lajissaan ainutkertainen maailmassa, myös pohjoissavolaisten tarhaajien elämään liittyviä tietoja. Hänen mukaansa uusilla tarhoilla turkiseläimet olivat sinikettuja ja supikoiria. Uutinen oli, ettei perinteistä minkkiä kasvatettu juuri ollenkaan. (Korhonen 1981; Harri 1984, 33–36; Pasanen 1984, 43–46.)

Suomalaisen, aluepolitiikkaan liittyvän teollisuus- ja elinkeinopolitiikan taustalta löytyi omaperäinen tulkinta ympäristöpolitiikan kestoaiheesta eli uusiutuvista luonnonvaroista. Sysäys oli tullut Rooman klubilta. Kun tänä päivänä seuraamme keskustelua bioenergiasta ja ilmastomuutoksesta, on hyödyllistä muistaa uusiutuvien luonnonvarojen käsitteen esittely Kasvun rajat –raportissa (1973). Kirja varoitti ihmiskuntaa holtittomasta energian ja luonnonvarojen ehdyttämiseen johtavasta kehityksestä. Kun Itä-Suomessa tuskin oli ehditty edes nauttia teollistamisen ja taloudellisen hyvinvoinnin hedelmistä, valjastettiin uusiutuvien luonnonvarojen oppi elinkeinojen ja teollisuuden tarpeisiin. Uusiutuviksi luonnonvaroiksi määritettiin muun muassa turkis ja kala. (Lindqvist ym. 1980.)

Maa- ja metsätalouteen liittynyt takapajuisuus ja köyhyys haluttiin korvata kehityksellä. Tutkijat eivät nähneet tulevaisuutta maanviljelyssä ja perinteisessä karjataloudessa, vaan niille etsittiin vaihtoehtoa, jonka turkistarhaus näytti tarjoavan. Tutkimuksen ja elinkeinojen välinen suhde ei suinkaan ollut yksinkertainen. Maatalous oli ajautumassa yhä tiukempaan valtion ohjaukseen. Metsätalous ei koneistuessaan työllistänyt enää miehiä kuten aikaisemmin, ja metsäsektorin päätöksenteko siirtyi yhä kauemmas puun kaadon paikasta. Akateemisessa argumentaatiossa oli esimerkiksi maaltapaon torjumista kuitenkin vaikea perustella, koska aihe tulkittiin poliittiseksi. Siitä huolimatta luonnontieteellisen koulutuksen saanut henkilöstö etsi yhdessä maakunnan päättäjiensä kanssa soveltamisalueita omille tieteenaloilleen. Pasasen ja Meriläisen työtä on jatkanut muun muassa Juha Asikainen yhdessä muiden tutkimuslaitosten kanssa. Kuopiossa eläinten hyvinvoinnin tutkimus on kohdistunut myös turkiseläimiin. Useita tutkijoita on ollut mukana eläinten fysiologisessa tutkimuksessa. (Lindeberg 2003; Asikainen ym. 2005; Mononen 2004; Vinke ym. 2008.)

Biologian tutkimusorientaatio poikkeaa yhteiskuntatieteistä. Tiedon luonne ja konteksti määritellään eri tavoin ja raportointitavoissa on piintyneitä eroja. Biologista poiketen yhteiskuntatieteilijä käyttää hyväkseen kohtaamisia ja keskustelua, eikä aineiston hankinnassa mikään voita hyvää haastattelua. Joensuun yliopiston monialaisuudesta johtuen turkistuotantoa voidaan tarkastella monitieteellisesti. Ongelmakeskeinen lähestymistapa helpottaa tutkimusaiheeseen perehtymistä.

Turkistuotannossa koettiin täyskäänös teollistumisprojektin loppumisen, laman ja Euroopan unionin myötä. (H7; H8; Hakkarainen 1995, 340–341.) Paikoin nousukasmaisuudesta tunnetuksi tullut turkistarhaus lähes raunioitui. Turkisanalan vaikuttajat hävisivät julkisuudesta etsien suojaa tummanvihreältä moraalipolitiikoinnilta. Joensuun tutkijat eivät ole enää olleet mukana, kun ala joutui kriisiin. Tähän poikkeuksena on Kuopion yliopiston eläintutkijat, jotka jatkoivat lisääntymistutkimuksia myös laman aikana. Kun tarhaajien määrä väheni lamavuosina, kohdistui tutkimus muuallakin eläinten käyttäytymiseen sekä eläinten, erityisesti ketun ravitsemukseen ja nahan ominaisuuksiin. (Valtonen 1988; Rouvinen 1991; Jalkanen 1992; Mononen 1996; Rekilä 1999; Pölönen 2000; Dahlman 2003.)

Tutkimuksen ja elinkeinoelämän suhdetta pohti Joensuun yliopiston biologian professori Heikki Hyvärinen (1984, 13–17). Hänen mukaansa yliopistojen vapaudesta, avoimuudesta ja kriittisyydestä ei voida luopua, vaikka tutkimuksen tuloksia sovellettaisi

siin elinkeinoelämässä. Hyvärisen mukaan tutkijan riippumattomuus oli tärkeää. Hän ei kieltänyt osallistumasta uuden tuotannonalan kehittämiseen, mutta varoitti tutkijoita pitäytymään oman tieteenalansa lähtökohtien mukaan objektiivisina ja rehellisinä, sillä “tieteen edistymisen rintaman kannalta riippumattomuutta tarvitaan“. Tieteen edistymisen rintama kuulostaa melko yksikertaiselta termiltä, ja tässä sillä todennäköisesti viitataan yhteiskuntapoliittiseen teollistamisen projektiin. Selvästi Hyvärisen lauseita voi nyt ymmärtää niin, että tutkimus oli tärkeässä asemassa turkistarhauksen kehittämisessä.

6.8 Ylituotantoa vai kapasiteettivirhe?

Maatalouden tuotteiden kotimaisuutta varjeltiin maaseudun teollistamisen ja kehitysaluepolitiikan aikana, mikä oli poliittinen ratkaisu kansantalouden suojaamiseksi. Suojatusta maataloudessa itäsuomalainen turkistarhaus sai persoonallisen mallinsa; turkistuotanto levisi työllisyyskurssien tarjoamana yrittäjäkoulutuksena ja yksittäisten henkilöiden harjoittamana eläinten kasvatuksena. Turkistarhaus sai talonpoikaisen piirteen, koska yksittäiset pienyritykset olivat juridisesti itsenäisiä liikkeen harjoittajia ja kantoivat oman työnsä taloudellisen riskin. Kasvun ja kehittymisen keskeytti taloudellinen alamäki ja yhteiskunnallinen lama. Monissa kunnissa on turkistarhauksen jäljiltä tyhjiä varjotaloja, hylättyjä rehutehtaita ja nahoittamoja. Juuassa jäljellä oli vanha rehutehdas, joka ajautui taloudelliseen ahdinkoon laman syvimpinä vuosina. Kunta omistaa sen edelleen ja sen kohtalosta käydään jatkuvasti keskustelua. (H3; H5.)

Savo-Karjalan turkistarhaajien yhdistyksen jäsenten määrä oli kasvanut aina vuoteen 1984 asti. Sen jälkeen yhdistyksestä alkoi erota enemmän jäseniä kuin mitä siihen liittyi uusia. Laman vuoksi moni lopetti tarhauksen. Tällä hetkellä ollaan lukumääräisesti samassa kuin vuonna 1969 (Itä-Suomen turkistarhauksen ... 2001, 7). Huutokauppahintojen lasku ja lama ovat pitkälle aikavälille sijoittuvia tarhauksen ongelmia. Vaikka huutokauppahinnat olivat romahtaneet, Savo-Karjalassa perustettiin yhä jopa uusia turkistarhoja. Vasta kun rahoituslaitokset joutuivat itse vaikeuksiin, alkoivat lainojen saaminen ja hoito käydä mahdottomaksi. Luotonanto turkistarhoille loppui kokonaan markan devalvoimisen jälkeen vuonna 1991, mutta siihen mennessä jo suurin osa turkistarhoista oli nahkonut viimeiset eläimensä, ja tarhaajat olivat ryhtyneet muihin töihin. Laman aikana Savo-Karjalan turkistuottajat ry:n alueella lopetti yli neljäsataa tarhaa. Monet niistä olivat olleet sivutoimisesti hoidettuja yrityksiä. (H7; H12; H15; H16.)

Jos uskomme, että kehitysaluepolitiikka turkistarhaajien laajenemisen aikana oli perustunut insinörimäiseen ajattelutapaan eli välttämättömyyksien täyttämisen politiikkaan kuten Kettunen (2002, 23) arvioi, joutuivat valitun politiikan toimenpiteet ja aikaansaannokset laman myötä uuteen arviointiin. Niiden aineellinen perusta romuttui. Onko niiden henkinen panos myös pyyhitty laman myötä olemattomiin? Monisärmäinen poliittinen ja taloudellinen murros muutti yhteiskuntapolitiikkaa, ja aluepolitiikan huolehtivasta otteesta siirryttiin selviytymisen aikakauteen. Maaseudun teollistamisen projekti päättyi. Kehitysaluerahaston toimenkuva pantiin kokonaan uusiksi. Kunnallinen päätöksenteko joutui uusien haasteiden eteen valtion tuen vähentyessä.

Turkistuotannon väheneminen käynnistyi nahkojen huutokauppahintojen romahtamisesta vuonna 1986. Huonot hinnat ennakoivat syvempiä ongelmia. Eräät asiantuntijat olivat jo varoittaneet menekin huononemisesta (Ollila 1979; Turkistarhaustoimikunta 1983). Huonojen huutokauppahintojen aikana muutkin osasivat tehdä johtopäätöksen, että ala oli murroksessa. (Karjalainen 1988a ja 1989c; Pohjalainen 1990a ja b.) Hinnanromahduksen aikaan ehti Tore Weijola (1991) raportoida ruotsiksi turkisalaa kohdanneista vaikeuksista. Hän analysoi “Pälskrisen” –raportissa kriisin syitä ja seurauksia kirjoitta-

en hinnanromahduksen vaikutuksista tarhaukseen maan eri osissa liittäen mukaan myös työllisyysnäkökohtia. Weijolan johtopäätös oli, että turkistarhaus oli ajautunut kriisiin ylituotannon vuoksi. Se johti huutokauppahintojen romahdukseen eli markkinat olivat tulkinnan mukaan kyllästyneet. Weijola käsitteli työssään kansainvälisiä poliittisia murroksia, mutta ei pystynyt vielä ennustamaan koko suomalaista talouslamaa ja devalvoimista.

Huutokauppayhtiö otti viralliseksi selitykseksi ylituotannon. Sen mukaan tarhojen ahdinko alkoi turkiskaupan ahdingosta. Taustalta on kuitenkin paljastunut monimutkainen tapahtumien ketju, jossa suomalaisen huutokauppayhtiöön lähetetty nahkatarjonta on vain yksi tekijä monen muun rinnalla. Rungas kotimainen tuotanto oli seurausta spekaattakkelimaisesta tuottajahintojen noususta 1980-luvulla. Se oli ollut lyhyellä tähtäyksellä eläinten kasvattajia ja tarhausta tukevia laitoksia kannustava tilanne, mutta sitten nahkojen ostajat olivat ajautuneet maksuvaikeuksiin. Ostajien rahavaikkeudet, rahapolitiikkaan luottaminen ja kansallisten talouksien heikkeneminen sekä tekstiilialan uudelleen organisoituminen olivat asioita ongelmien taustalla. Eräs keskeiseksi syyksi epäonnistuneeseen markkinointiin liittyi Wallinin (1991) mukaan siihen, että monet tulevaisuutta koskevat odotukset koskivat kehittyviä Aasian maita. Odotukset Aasian teollistumisesta ja uusista asiakkaista myös vaateteollisuudessa jouduttiin arvioimaan useaan kertaan uudelleen eikä virheiltä kokonaan säästyty.

Laman jälkeen turkistarhaajien ja julkisen hallinnon välinen suhde on monimutkautunut muun muassa ympäristölainsäädännön kehittymisen vuoksi. Lisäksi valtion ja julkisen hallinnon hallintokulttuuri ja tavoitteet saivat uusia piirteitä. Niin sanotun uuden julkisen hallintoajattelun piirissä on asiantuntemusta määritelty uudella tavalla. Yleensä se on merkinnyt valtion tehtävien tärkeysjärjestyksen muutoksia. (Julkunen 2001; Rantala ja Sulkunen 2006.)

7 LEIMAAMISEN AIKA - LAMAN JÄLKEINEN SUKUPOLVI

Tarhaajien lama oli sekä taantumaa että leimaamisen aikaa. Turkiskiistan pyörteissä tarhaus ajautui kriitikoiden hampaisiin, mikä tätä tutkimusta tehdessä vaikutti tutkimuskentälle hakeutumiseen. Mainitsin jo edellä siitä, miten omat havaintoni maaseudun elinkeinojen jatkuvuudesta olivat pessimistisiä. Tutkimuskentälle hakeutuminen edellytti myönteisempää ajattelua ja ponnisteluja sen suhteen, etten ollut tutkimassa mitään elinkelvotonta tuotannonalaa. Motiivikseni rakensin halun löytää ihmiskeskeistä, vuorovaikutteista lähestymistapaa tutkimuskentältä. Siihen etnografinen ote tarjosi eräitä mahdollisuuksia. Lisensiaatintyössäni tutkimusaiheeni oli ollut turkistarhojen sosiaalinen kestävyys. Aiheena se oli ollut vasta-argumentti julkisuudessa käytävälle keskustelulle eläinten oikeuksista, jota puitiin sanomalehdissä, sähköisessä viestinnässä, kaduilla ja mielenosoituksissa. Väitöskirjaani varten hain ihmisten näköisen kuvan turkistarhauksesta.

Huolimatta nopeasta kehityksestä 1980-luvulla oltiin jo silloin liukumassa kohti lamaa. Itäsuomalaiset turkistarhaajat eivät ehkä olisi kärsineet lamasta niin pahoin, ellei nahkahintojen romahtaminen vuonna 1986 olisi ollut niin jyrkkä. Haaksirikon taustalla oli myös se tosiasia, että alan organisoituminen oli nuorta ja vastikään nopeasti laajentunutta.

Laman suomalainen tulkinta on korostanut sen taloudellisia vaikutuksia, vaikka lamalla oli myös sekä sosiaalisia että poliittisia vaikutuksia. Maaseutua koskeva keskustelu lamasta nivoutui yhteen nopean maatalouden rakennekehityksen ja Euroopan unioniin sopeutumisen kanssa. (Silvasti 2005 ja 2006) Lama pyyhkäisi Itä-Suomesta turkistarhat lähes pois. Vaikka kehitysaluepolitiikka ja maaseudun elinkeinojen rakennemuutos olivat ehtineet vahvistaa alueellista tasa-arvoa ja asukkaiden hyvinvointia, oli turkistarhaus tuotannollinen kerrostuma, joka ei ollut saanut suojaa talouden heilahteluja vastaan. Se oli vientiin nojaavaa pienyritystoimintaa, jota suojaamaan eivät julkiset interventiot olleet pystyneet.

Tämän hetken virallinen tulkinta viime vuosikymmenen tapahtumista kuuluu, että Suomi selvisi 1990-luvun lamasta. Eräät taloustieteilijät sanoivat kriisin olleen pääasiassa kansainvälistä alkuperää (Kiander ja Vartia 1998). Lama vei voimia ja voimavaroja, vaikka sitä edeltänyt aika oli sisältänyt toiveikkuutta. Eräät kirjoittajat väittävät, että kasvun ajan taustalla oli ollut suunnitteluoptimismi, eräänlainen rationaalisen yhteiskuntapolitiikan toteuttamisen ajatus. Yhteiskunnan instituutioissa oli uskottu vetovoimaisiin taylorismiin, fordismiin ja amerikanismiin. (Kettunen 2002, 19.) Mutta rationalisoinnin taloudellinen ja sosiaalinen seuraus ei ollut lopulta onnellinen. Laman myötä syntyi ajattelutavan muutos, joka on jäljitettävissä monista yhteiskunnan eri kerroksista. Kun turkismarkkinat ajautuivat ongelmiin, se heijastui alueellisesti koko maahan. Lamavuosien murrosta lisäsi julkisen sektorin suurreformi.

Muutoksista huolimatta on suomalaisen julkisen sektorin reformia pidetty vähemmän radikaalina kuin anglosaksisissa maissa toteutettuja uudistuksia (Julkunen 2001, 107–110). Valtio toteutti niin sanotun liikelaitosuudistuksen, jonka tarkoituksena oli saattaa valtion laitokset markkinatalouden ja kilpailun piiriin (Laki valtion liikelaitoksista 1185/2002). Useita virastoja muutettiin toisiksi ja lakkautettiin (kouluvirastot, sosiaalivirastot, työsuojelu, asunto- ja rakennushallitus, maatalousvirastot). Suunnittelua sinällään ei hylätty, sillä erilaiset suunnittelulle sukua olevat asiat kuten projektit, strategiat ja evaluoinnit astuivat aikaisemman suunnitteluretorikan sijalle. (Kettunen 2002, 19.) Valtion ja

kuntien välinen suhde muuttui valtionosuusuudistuksessa, joka käynnistyi vuonna 1990. Työpaikoilla alettiin soveltaa tulosoajasta. Laman vuoksi korkeimmat poliittisia päätöksiä tekevät elimet kuten valtioneuvosto ja eduskunta havahtuivat pysähtyneisyyteen ja panivat toimeen kriisiohjelman. Eräitä vireillä olleita uudistuksia alettiin kammata eteenpäin. Laman aikainen politiikka sai yleisluonteekseen säästämisen. Poliitikkojen mukaan oli eletty yli varojen. Valtioneuvosto sai kustannusten leikkaajan maineen, mutta valtion velka vain kasvoi. (Julkunen 2001, 108.)

Myös yksityisen sektorin työn taloudellinen kannattavuus hiipui 1980-luvun lopulla. Kaupankäynti hidastui ja ulkomaankauppa osittain lähes pysähtyi, kun rahan arvo oli epävaka, sopimuksia purettiin ja kauppakumppanit saattoivat osoittautua varattomiksi.

Suurin osa ihmisistä eli silti kuten ennenkin. Kotitalouksissa saattoi pinnalle päin kaikki näyttää olevan kunnossa kunnes työttömyys ja pienyritysten vararikot rikkoivat rauhaa ja uutiskynnyksiä. (Julkunen 2001, 87.) Jäävuoren huippuna olivat ihmiset, jotka olivat ylivelkaantuneet konkurssin tai takausvastuiden vuoksi. Suomessa vaikeuksissa olevia yrityksiä arvioitiin olevan 120 000 (Lampela-Kivistö 2002). Muutama tuhat niistä oli turkistarhoja.

Itäsuomalaisen tarhojen lukumäärä putosi vuosina 1988–1995 viidestä sadasta viiteenkymmeneen. Tarhojen väheneminen oli Itä-Suomessa huomattavasti nopeampaa kuin muualla maassa. Tarhojen turkismyynnin arvo ei lamavuosina kuitenkaan laskenut samassa suhteessa kuin tarhojen lukumäärä, vaan sen osuus aikaisemmasta myynnin arvosta oli noin 55 prosenttia eli 30 miljoonaa markkaa (Itä-Suomen turkistarhauksen ... 2000, 7).

Myös Juuan kunnassa tarhojen lukumäärä putosi lamavuosien jälkeen. Vielä vuonna 1992 oli päätarhausalueella Turunkankaalla neljä tarhaa ja muualla pitäjässä kaksi. Kolmetoista vuotta myöhemmin (2005) Turunkankaalla oli jäljellä kolme omistusjärjestelyjä kokenutta tarhaa. (Kuvat 12a ja b)

Kuva 12a. Juuan tarhat 1992

Kuva 12b. Juuan tarhat 2005

Tarhauspolitiikassa aiheuttivat hinnan romahdus ja lama kuohuntaa. Laman keskellä alettiin etsiä syyllisiä. Esitettiin oletus vahvasta hierarkiasta tarhaajien ja turkisten välitystä huutokaupassa hoitavien henkilöiden välillä. Hierarkian yläpäänä olivat ammattijohtajat ja luottamushenkilöt ja laajana alaosana tarhaajat. Organisaatioiden merkitys joutui tiukan tarkastelun kohteeksi. Toteutunutta kehitystä arvioitiin samalla, kun käytiin keskustelua tulevaisuuden vaihtoehdoista. (Westermarck 1991, 2; Karjalainen 1988c ja 1989c.) Olisiko turkiskaupan pyramidin huipulla istuva eliitti ollut syyllinen kriisiin, joka laukesi vuonna 1986 nahkahintojen romahduksessa? (Westermarck 1991.) Mikä erityinen rooli nahkahinnan romahduksella oli suomalaisen yhteiskunnan lamassa 1990-luvun alussa, jolloin rehutehtaat pysähtyivät ja tarhaajat nahkoivat viimeisiä eläimiään?

Mielikuva pyramidista on mielestäni huonosti sopiva käsiteltäessä suomalaisella maaseudulla työtään tekeviä turkistarhaajia ja heidän suhdettaan turkiskauppaan ja viranomaisiin. Tarhaajien ja turkiskaupan välinen kiinteä suhde kävi ilmi tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissa. Useat informantit antoivat todisteita tarhaajan elämän kiinteästä suhteesta huutokauppaan. Hinnan romahdus oli kriittinen vaihe, sillä usko nouseviin nahkojen hintoihin ja loppumattomilta tuntuviin markkinoihin sai pahan särön. Ensi kertaa monen tarhaajan mieleen nousivat epäilykset ammattinsa tulevaisuudesta. Haastateltaessa käyttivät turkistarhaajat usein turkiskaupan ja markkinoiden sanastoa ja tulkin-
taa oman henkilökohtaisen maailmankuvansa jäsentämiseen. Ammattimaisen tarhaajan tulojen muodostus oli kiinni siitä, miten huutokauppa tulisi onnistumaan. Tarhaajien ja huutokaupan välisen suhteen kuvaaminen pyramidina on vain katkeran lama-ajan mielikuva. Pyramidi korostaa eläinten kasvattajien alihankintasuhdetta ja vähättelee tarhauspolitiikan sisältöä. Vaikka tarhaajat olivat usein rahallisesti lainasuhteessa turkiskauppaan, eli he olivat myyneet sille jo seuraavan vuoden työnsä, heillä oli silti oma asema yrittäjinä ja elinkeinon harjoittajina omalla paikkakunnallaan. Myös pyramidin huippu oli riippuvainen siitä, miten hyvin turkistarhaaja työnsä suoritti.

Laman myötä turkistarhojen ympäristö muuttui. Työpaikat maaseudulla ja taajamissa vähenivät kehitysalue- ja elinkeinopolitiikan kutistumisen myötä. Maatilojen lukumäärä harventui entisestään. Kolmannes koko maan tarhaajista ja 90 prosenttia itäsuomalaisista tarhaajista lopetti toimintansa. Nykyisin heitä on noin 20. Tutkimuksen aineistoa kerätessä olen tavannut näissä yrityksissä työskentelevistä ihmisistä kahdeksan henkeä. Täten haastatteluaineisto edustaa noin puolta nykyisistä itäsuomalaisista tarhayrityksistä.

Kaikkiaan Suomessa on 1400 turkistarhaa. Lama ei suinkaan ollut viimeisin tarhausalan rakennetta muovannut yhteiskunnallinen ilmiö. Nahkojen hintoihin kohdistuu jälleen paineita. Koska huutokaupassa käytetty valuutta on Yhdysvaltain dollari ja dollarin arvo on heikko euroon nähden, ovat eräät turkistarhat jälleen ajautuneet taloudellisesti ahtaalle. Toisaalta myös laman aikaiset tapahtumat vaikuttavat yhä niihin päätöksiin, joita turkistarhoilla tehdään. Esimerkiksi laman aikaisia lainoja lyhennetään edelleen. (H2; H3; H6; H9; H16; H17; H18; H20.)

Tutkimushaastattelut tarjosivat aineistoa laman läpikäyneiden yrittäjien kohtaloiden tulkintaan. Useita tarhaajia oli helppo lähestyä, mutta muutamia oli vaikeampi tavoittaa. Viidennessä episodissa kerrotaan siitä, millaisia kokemuksia Voitkaksi nimeämäni henkilö oli käynyt läpi lamavuosina ja niiden jälkeen. Tutkija ei ollut varauksettomasti tervehtynyt haastattelemaan, vaan Voitka oli selvitelty tutkijan taustan ja motiivin etukäteen soittamalla tarhaajayhdistyksen entiselle puheenjohtajalle.

5. Episodi

Miten turkistarhaaja perheineen sopeutui uusiin ammattia koskeviin sosiaalisiin ehtoihin? Voitkan tapaus voi valaista sitä ympäristöä, jossa tarhaajat olivat laman jälkeen. Voitka oli kokenut useita vastoinkäymisiä. Laman aikana hänellä oli ollut huolia kettujen hoidossa. Niistä ei toimeentuloa saanut, vaan eläimiä pidettiin lainavaroin. Tarhaajan sitkeys ja sopeutuvuus johti siihen, että hän säilytti ammatinsa, tosin tehden muita töitä tarhauksen ohessa. Haastatellessani Voitkaa hänellä oli jo kahdenkymmenen vuoden kokemus tarhaustyöstä. Hän ei sitkeydessään ole tyypillisin turkistarhaaja Itä-Suomessa, mutta hänen olemuksessaan korostuivat jääräpäisyys ja peräänantamattomuus.

Voitka opetteli kettujen kasvatusta sukulaismiesten kanssa 1980-luvun alussa ja perusti yhtiökumppanin kanssa tarhan vuonna 1984. Lamavuosina yhtiökumppanuus testattiin, kun miehet kasvattivat eläimiä velkaantumisen uhalla, koska nahoista saatu hinta ei riittänyt edes rehun ostoon. 1990-luvun puolivälissä heidän tarhansa kettutyypin alkoi huutokaupassa saada parempia hintoja. Miesten yhtiötoveruus kuitenkin päättyi, ja kumppanit saivat selvitettyä keskinäiset velkansa. Voitka jatkoi työtä yksin kettujen kanssa, vaikka hänellä oli muitakin töitä. Hän oli päättänyt jopa laajentaa tarhaansa vastoin perheensä toiveita. Hän hankki maata ja koneita alkaen teettää puusepällä varjotalojen kattotuoleja. Pankki lupasi lainaa, sillä eihän pankinjohtajan ollut tarvinnut pettyä häneen edes lamavuosina. Pankinjohtaja rohkaisi laajentamishankkeeseen.

Vaimo hoiti kotitalouden, joten Voitkalla oli aikaa tehdä työtä pitkät päivät ensin palkkatyössä ja sitten tarhoilla. Niitä oli nimittäin kaksi, sillä laajennus piti rakentaa kauas asutuskeskuksesta, uudelle tontille. Sitten laajennuksella tapahtui tulipalo, jonka syytä ei koskaan saatu selville. Eläinoikeuskiistan saaman julkisuuden ilma-

piirissä se tulkittiin tuhopoltoksi. Rakennus oli kuulunut vuokrasopimuksen mukaan kaupungille, mutta virkamiehet eivät nähneet tarpeelliseksi jälleenrakentaa sitä. Kaupunki nosti vahingonkorvausvarat käyttäen ne muihin tarkoituksiin. Tämä loukkasi Voitkaa. Hän jatkoi työtä tarhalla siitä huolimatta, että palaneen rakennuksen vuoksi monet arkityöt piti järjestää erilaisina tilapäisratkaisuuina.

Parin vuoden jälkeen tapahtui jälleen välikohtaus. Ilkivallan tekijät iskivät syrjäiselle laajennustarhalle päästäen aamuhämärissä noin parisataa kettua irti. Eläinten häkkien luukut oli jätetty auki ja tunnistuskortit oli hävitetty. Tunnistuskorttien hävitys mitätöi vuosien työn tuloksen. Toistensa näköisiä kettuja ei kukaan tunnista ilman, että ne ovat paikoillaan korttien mukaisessa järjestyksessä oikeissa varjotalossa. Tiedot siitä, mikä uros oli perimältään arvokas ja mikä naaras äitiominaisuuksiltaan tyydyttävä, hävisivät korttien myötä.

Voitka oli esimerkki siitä, että haastatteluja tehdessäni kohtasin sosiaalisen todellisuuden, jossa masennus, katkeroituminen ja väsyminen olivat konkreettisesti läsnä. Pienyrittäjä oli saanut tuta laman vuodet, ja hän oli joutunut tummanvihreän moraalipolitiikan mustamaalaamiksi. Lisäksi hän oli ilkivaltaisun uhri. Voitka menetti perheen tuen tarhatyölleen, tosin "hotel Mama" vielä jatkoi palvelujaan.

Vakuutusyhtiö korvasi Voitkalle menetyksiä, joten hän taloudellisesti selvisi laman jälkeisestä vuosikymmenestä. Pelkkä säikähdys ei riitä kuvaamaan hänen ajatuksiinsa niistä kokemuksista, joita vuodet olivat tuoneet mukanaan. Voitkalle oli vaikeaa se, että poliisi otti yhteyttä perheeseen tutkiessaan turkistarhaiskua. Poliisi oli tivannut perheeltä Voitkan omaa osuutta ilkivaltatapauksissa. Voitka joutui selitysvastuuseen omalle perheelleen. Vaikka hän pystyi osoittamaan läheisilleen olevansa syytön vakuutusrikkomuksiin, oli hänen kohdallaan yhdelle miehelle siunaantunut paljon kokemusta siitä, mitä epävarmuus on.

7.1 Rehu, tarhat ja sopimukset

Turkiseläinten ruokinnassa pääraaka-aineet tulevat liha- ja kalateollisuudesta. Näiden käytön keskinäisessä määrässä on vuosikymmenien aikana tapahtunut siirtyminen niin, että lihaperäiset aineet ovat lisänneet osuuttaan kalaperäisten kustannuksella. Kala muodosti tarhauksen laajenemisen aikana tärkeimmän rehuraaka-aineen, kun kalastus oli monen tarhaajan toinen ammatti. (H13; H16; H18.) Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liiton laboratorion ylläpitämän rekisterin mukaan kalan ja kalatuotteiden merkitys väheni kahden vuosikymmenen aikana 50 prosentista 23 prosenttiin. (Taulukko 7) Miten tämä on tapahtunut?

Taulukko 7. Turkiseläinten rehuraaka-aineiden suhteellinen koostumus Suomessa vuosina 1984 ja 2006. Lähde: Tarhaajan kalenteri 1985 ja Suomen Turkiseläinten Kasvattajien liitto ry 2007

Rehuraaka-aine %	1984	2006
Rehukala ja kalastuksen sivutuotteet	50	23
Lihanjalostuksen sivutuotteet	13	39
Valkuaisrehut	2	7
Viljarehut	15	14
Muut	4	3
Vesi	16	14
Yhteensä	100	100

Maatalouden ja elintarviketeollisuuden sivutuotteet päätyvät usein eläinten rehuksi (Chenost ja Mayer 1977). Sivutuotteiden hyväksikäytöstä keskustellaan paljon luonnonvarojen säätelynä (esimerkiksi teollisen ekologian yhteydessä). Monissa teollisissa prosesseissa ovat sivutuotteet nousseet yhtä arvokkaiksi kuin päätuotteet. Tietyn biologisen raaka-aineen teollinen prosessi saadaan joskus liiketaloudellisesti kannattavaksi vasta sitten, kun myös sivutuotteet on ohjattu hyödylliseen käyttöön. Suomalaisen kalastuksen ja kalanjalostusteollisuuden kehitys ja myöhemmin lihateollisuuden kehittyminen riippuivat osaltaan siitä, miten hyvin sivutuotteet saatiin käyttöön ja markkinoitua turkiseläinten rehuiksi. Turkiseläinten ruokinta on ollut osaltaan vaikuttamassa siihen, miten kalanjalostusteollisuus ja lihanjalostusteollisuus onnistuivat ja kehittyivät omalla alallaan. Molemmilla teollisuuden aloilla pidetään tarhausta teollisen prosessin sivutuotteiden hyväksikäyttäjänä eli tuotantoprosessien täydentäjänä. Sekaravinnon ja lihan syöjinä turkiseläimet syövät sellaisia raaka-aineita, jotka muuten jäisivät kuormittamaan ympäristöä. (Pölonen 2000, 1.)

Elintarviketeollisuuden raaka-aineista erotellaan ihmiselle ja eläimille käyttökelpoiset osat. Nykyisin erottelu johtuu elintarvikesääntelystä, jossa tehdään ero ihmisen ravinnoksi tulevan ja eläinten rehujen raaka-aineen välillä. Siitä seurauksena turkiseläinrehuteollisuus on saanut käyttöönsä uusia raaka-aineita. Ihmis- ja eläinravinnon erottelusta ovat vastuussa pitkälti Euroopan unionin viranomaiset, vaikka varsinainen työ tehdäänkin teollisuuslaitoksissa. Muun muassa on kalan saantoa ja samalla sen prosessointia alettu Euroopan unionissa ja Suomessa säädellä vahvasti. Eri kalan osista saadaan erilaisia ravintoaineita. Se on otettava huomioon pohdittaessa turkiseläinten rehuraaka-aineen ominaisuuksia suhteessa eläinten ravinnontarpeeseen. (Dahlman 2003, 11.)

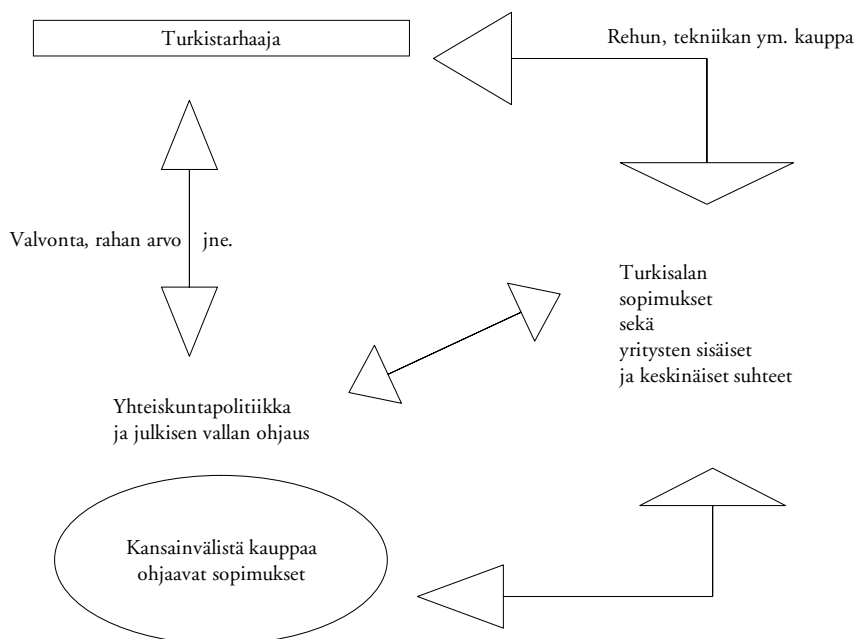
On ehkä houkuttelevaa nähdä turkistarhaus maatalouden ja elintarviketeollisuuden jätteiden hyväksikäyttäjänä. Eräät tarhaajat sanovatkin, että he jalostavat jätteistä arvokkaita vientiartikkeleita.

Turkistaloutta voidaan tarkastella osana maatalouden rakennemuutoksen prosessia. Silloin tehdään oletus, että maatalous ja kalastus, elintarviketeollisuus ynnä turkistarhaus olisivat toistensa tukijoita. Vaihtoehtoisesti on mahdollista tarkastella turkistarhaus eräänlaisena tuloksena yhteiskunnallisessa tuotannon kuoriutumisen prosessissa. Kuoriutuminen –termi pyrkii kuvaamaan tilannetta, jossa elintarviketeollisuus olisi luonut

(omasta tarpeestaan) tarhauselinkeinon täydentämään taloudellisia intressejään. Kuoriutumista voidaan käyttää diversifioitumisen ja erikoistumisen synonyyminä (Alanen 1991, 295.) Se on sukua myös kommodifikaatio -termille. Kommodifikaatio on materiaalin erilaistumista markkinoille tai sillä voidaan kuvata myös esineen arvon lisääntymistä silloin, kun se otetaan kotitarvekäytöstä vaihdantaan. (Emberley 1997; Woods 2005, 172–184.)

Eläinten ruokkijana turkistarhaaja hankkii rehuja joko tehtailta tai suoraan raaka-aineiden toimittajilta. Rehun käytön suositukset ja ammatilliset tavat ovat pitkälti turkisalalan itse luomia käytäntöjä. Julkinen valta kuitenkin valvoo rehun ostoa ja käyttöä. Samalla kun turkistarhaaja on turkistalouden tuotantosysteemin keskiössä, häntä ohjaavat turkisalalan yritysten väliset sopimukset ja ammatilliset normit. Turkiskauppa samoin kuin siihen liittyvä tuotantotekniikan kansainvälinen kauppa ovat nekin sopimuksellista toimintaa. Julkinen valta käyttää sekä valvojan että yhteiskuntapolitiikan toimeenpanon keinoja määritelllessään turkisalalan toimijoiden asemaa ja oikeuksia.

Turkistarha on yksi lenkki useiden sopimusten sarjassa. Jos asia halutaan hahmottaa kuviona, syntyy verkosto, jossa yhtäältä politiikan luoma toimintaympäristö ja toisaalta yksityistalouden ympärillä toimiva yhteistyöverkosto luovat tarhauksen työn puitteet. (Kuva 13) Jos turkistarha nähdään sopimusten varassa toimivana yksikkönä, sopii tarhan synonyymiksi silloin turkistila-sana. Kun konkreettinen tarha -sana viittaa varjotaloiksi rakennettuun eläinsuojaan, viittaa turkistila sen sijaan yrityksen hallintaan, omistamiseen ja johtamiseen. Se korostaa enemmän niitä sisätoimia, joita elinkeinossa tehdään. Sisätyöt pohjautuvat joskus joko juridisiin sopimuksiin tai sopimuksiin, joista ei erikseen ole laadittu asiakirjoja (Pohjonen 2006).

Kuva 13. Turkistarha sopimusten osapuolena

Turkistalouden eräs sopimusten solmukohta on rehutehdas eli sekoittamo, joka monilla paikkakunnalla on tärkeä tarhaajien keskinäinen kohtauspaikka. Tehtaalta ulos ajavien autojen reitit suuntautuivat joko kuntien tarhausalueille tai syrjäisille, yksittäisille tarhoille. Kuvaan kuudennessa episodissa niitä tunnelmia, joita rehun kuljettaminen herätti haastatellessani eräitä tarhaajia.

6. Episodi

”Ei ole syksyn rehukauppa mitään nappikauppa” Näin muistutti minua kokenut turkistarhaaja. Tämä yrittäjä ei ole jättänyt ottamatta haasteita vastaan tai riskejä kannettavakseen. Usein ainut työhön luottava taho oli ollut pankinjohtaja, kun rahaa rehun hankitaan ei milloinkaan ollut tarpeeksi. *”Kettu syö yhden mummon markan arvosta päivässä”*. Rehu oli suurin rahanmeno, ja eri kannattavuuslaskelmien perusteella neljä viidesosaa tarhan liikevaihdosta liittyy rehuun. Useat tarhaajat luottivat rehua valmistavaan teollisuuslaitokseen, vaikka toiset valmistivat rehun itse ostamistaan raaka-aineista. Hyvälle rehulle oli paljon vaatimuksia. Eläinten tuli kasvaa hyvin ja pysyä terveinä. Rehun tuli säilyä moitteettomana. Sen piti olla tasa-laatuista niin, ettei säiliön pinnalle kerääntynyt nestettä. Lisäksi kun sitä jaettiin eläimille useamman kerran päivässä, oli sen oltava viskositeetiltaan sopivaa, ettei se sotkisi häkkejä ja menisi hukkaan lannan mukana.

Eräät tiet Itä-Suomessa pidettiin ajokunnossa läpi talven siksi, että turkiseläinten oli saatava rehua säännöllisesti. Rehuauton tilannut turkistarhaaja saattoi olla tien suurin käyttäjä, vaikka tien omistikin yksityinen tiekunta. Joillakin syrjäisillä metsäteillä ei ollut muuta liikennettä kuin turkistarhaaja kuljettamassa rehutankkia eläimilleen.

Yhdeksi yrittäjän ongelmaksi on muodostunut Eu:n byrokratia. Sekoittamon isäntä selitti, miten rehuraaka-aineiden tiukentuneesta valvonnasta ei aina ollut vastaavaa hyötyä. Miksei julkinen taho voisi osallistua elämän uudistamiseen tai käyttämättömien voimavarojen hyödyntämiseen sen sijaan, että se laskuttaa valvonnasta, joka joskus on pelkkää kiusantekoa!

Laman jälkeen turkiseläinrehutehtaat ovat olleet omaperäinen muistomerkki maaseudun teollistamisesta. Rakennuksina ne ovat niin uusia, etteivät ne sovellu edes museoiksi, vaikka eräät niistä seisovat nykyisin tyhjillään. Laman myötä tehtaan työntekijät hakeutuivat muualle, kun rehun raaka-aineiden ajo tehtaalle väheni ja loppui. Silloin kun rehun teko oli ollut käynnissä, valmista rehua oli ajettu tehtailta tarhoille tai tarhaajat olivat käyneet sitä tehtaalta noutamassa.

Kun kehitysaluepolitiikka oli merkinnyt rehutehtaiden syntymistä, merkitsi lama niiden sulkemista. Noin vuosikymmen ennen lamavuosia oli Itä-Suomessa ollut toiminnassa kaikkiaan yksitoista turkiseläinrehutehdasta. Laman jälkeen oli käynnissä vielä kaksi: Ylä-Karjalan Rehu Oy Valtimolla ja Koillis-Savon Rehu Oy Juankoskella. Niistä viimeksi mainittu lopetti vuonna 1999. (H2; H6; H12.) Tämän tutkimuksen aineistoon eivät kuulu yksityiskohtaiset kertomukset rehutehtaiden lopettamisesta. Käytännössä rehun teko tehtaalla oli loppunut, kun asiakkaat olivat lopettaneet turkiseläinten ruokkimisen.

Raaka-aineiden toimittajat keskeyttivät toimitukset, kun tilityksiä ei tullut. Rehutehtaan tulot olivat hupenneet, kun tarhaajat eivät kyenneet maksamaan tehtaalle rehusta. (Taulukko 8)

Taulukko 8. Itäsuomalaiset turkiseläinrehutehtaat 1966–2008. Lähde: Tarhaajan kalenterit 1977–2008

	Itärehu, Karjalan Rakennus, Pyhäselkä	Kainuun turkis	Ylä-Karjalan rehu, Valtimo	Kiihtelysminkki, Karelian Export	Juuan Rehu	Rekivaaran minkki, Tuupovaara	Joroisten turkisrehu, Minkki-Sampo	Koillis-Savon rehu, Juankoski	Tarharehu, Kesälahti	Järvi-Suomen turkisrehu	Kuhmon ketunmuona, P-S tarhaajayhdistys	Savon taimen, Rautalampi	Turkis-Sampo, Juuka
1966		x											
1968		x	x										
1970	x	x	x										
1972	x	x	x										
1974	x	x	x	x									
1976	x	x	x	x	x	x							
1978	x	x	x	x	x	x							
1980	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x
1982	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x
1984	x		x	x	x		x	x	x	x	x	x	x
1986	x		x	x	x		x	x	x	x	x	x	x
1988	x		x	x	x		x	x		x		x	x
1990			x		x		x	x		x		x	x
1992			x					x					
1994			x					x					
1996			x					x					
1998			x					x					
2000			x										
2002			x										
2004			x										
2006			x										
2008			x										

Itäsuomalaisten rehutehtaiden elinkaari jäi siten lyhyeksi. Tehtaista osa oli toiminnassa kolmen tai neljän vuoden ajan ja suurin osa valmisti rehua kuudesta vuodesta kymmeneen vuoteen. Aktiivisimmin rehua tehtiin vuosina 1980–1981 eli samaan aikaan, kun alueen tarhaajamäärä oli suurimmillaan. Ennen vuosituhannen vaihdetta kaikki laitokset yhtä lukuun ottamatta olivat sulkeneet ovensa.

Itäsuomalaisen rehutehtaan johtaja väitti vielä vuonna 1989 sanomalehtihaastattelussa, että Suomessa olisi viisi ja puolituhatta turkistarhaa (Karjalainen 1989 a). Hän taisi muistella tilannetta puolta vuosikymmentä varhemmin. Ei edes oman rehutehtaan myynnin romahtaminen ollut vakuuttanut häntä alan kriisistä. Hän kuului niihin henkilöihin, jotka olivat olleet mukana täysillä alan kasvuvaiheessa. Ammattimiesten oli vaikea uskoa nopeaa elinkeinon alasajoa ja sopeutua uuteen tilanteeseen. Tarkkoja tietoja siitä, miten nopeasti eri tarhat lopettivat tai miten niiden rehunhankinta lopahti, ei ole tätä tutkimusta varten olemassa, sillä alueellista seuranta ei ole kukaan tehnyt systemaattisesti. Rehun käytön vähenemisen voi päätellä vain niiden tilastojen perusteella, jotka koskevat myyjiä turkiksiä valtakunnallisissa huutokaupoissa. (H5; H8; Weijola 1991, 31–32.)

Rehukulutus romahti suurimpien tarha-alueiden hiljentyessä. Valtimon, Pyhäselän ja Juuan tarhauselinkeino supistui erityisesti suurimpien tarhojen lopettaessa toimintansa. Turkistarha Valtimon Minkki Oy haki itsensä konkurssiin vuonna 1988. Karelia Export Oy ja Turkis-Karelia Pyhäselässä olivat kutsuneet osakkaat kriisikokoukseen, missä asiallistalla oli yhtiöiden asettaminen selvitystilaan (Karjalainen 1988 b ja 1989 b). Tuloksena oli, että yhtiöt lopettivat toimintansa. Sekä Valtimon tarha, Karelia Export että Turkis-Karelia olivat olleet yhtiömuotoisia, palkkatyövoimalla hoidettuja turkistarhoja. Yhtiömuotoiset tarhat ajautuivat konkurssiin, kun osakkaiden kesken ei pystytty selvittämään raha-asioita, joista suurin osa todennäköisesti koski rehulaskuja. Yhtiömuotoinen oli myös Juuassa sijainnut Turkis-Sampo -tarha ja sen yhteydessä ollut rehutehdas. Se myös lopetti toimintansa vuosikymmenen päättyessä (Vaarojen Sanomat 1991).

On aiheellista etsiä yksityiskohtaisempia tietoja vuosituhannen vaihteen yli säilyneestä Ylä-Karjalan Rehu Oy:stä. Yhtiön pitkäaikainen puheenjohtaja työskenteli pitkään itsekin tarhaajana. (Karjalainen 2004.) Ylä-Karjalan Rehu Oy on sijainnut perustamisestaan lähtien Valtimolla, tosin se on joutunut muuttamaan muutaman kerran uusiin tiloihin. Nykyisin se sijaitsee Koppelon kylällä. Tehdasta on laajennettu ja useaan kertaan remontoitu ja uusittu. Vuonna 2005 asiakkaita oli joitakin kymmeniä, ja sen asiakastarhat sijaitsevat pääasiassa Pohjois-Karjalassa. (Kilponen 1998.)

Tehtaan rehunteon suurin volyyymi oli vuonna 2000. Silloin rehua valmistettiin noin neljä ja puoli miljoonaa kiloa. Yhtiö on työllistänyt kokopäiväisesti yhdestä kahteen henkilöä. Tehdas selvisi lamasta ja myöhemmin tuhopoltosta vuonna 1995. Lamavuosina tarhaajat eivät kyenneet maksamaan rehun toimituksesta sujuvasti, ja erityisesti siniketun kasvattajat velkaantuivat tehtaalle. Tehtaan maksuvalmius heikkeni. Velkojat menettivät luottamuksensa ja panivat vireille oikeushaasteita. Saatavia hankittiin myös perintätoimiston avulla. Väliaikainen pysähdys rehun toimittamisessa tarhoille päättyi 1994. Laman syövereistä itsepintaisesti nousemalla todettiin tehtaan varallisuus riittäväksi ja raaka-aineiden osto ja rehun myynti käynnistyivät jälleen. Julkista tukea yhtiö on saanut eri vaiheissa Kera Oy:ltä, kauppa- ja teollisuusministeriöltä ja Valtimon kunnalta. (Kilponen 1998.)

7.2 Sabotaasi

Olin jo hyvää vauhtia kirjoittamassa väitöskirjan käsikirjoitusta, kun ajauduin eläinten oikeuksien puolesta järjestettyyn mielenosoitukseen. Joensuun kävelykadulla käteeni lykättiin pamfletti, jonka sisältö oli seuraava:

“Suomi on suurin ketunnahkojen ja merkittävä minkinnahkojen tuottaja, yhteensä maassa kasvatetaan yli viisi miljoonaa kettua, naalia, minkkiä hilleriä ja supikoiraa. Eläinten käsittely rukkasin ja niskapihdein aiheuttaa eläimille stressiä ja kärsimystä. Joillakin tarhoilla annetaan vettä vain neljä kertaa viikossa ja myös metallisia juomakuppeja käytetään, jolloin talvella kieli voi jäätyä niihin kiinni. Ketuilla on tilaa puoli neliometriä eläintä kohden, minkeillä 0,2 m². Häkin koot muuttuvat suuremmiksi vuonna 2010, mutta suurta muutosta ei juuri ole tulossa. Tarhauksesta kärsii ympäristö: pinta- ja pohjavedet ovat saastuneet ja metsänkasvu on kärsinyt. Keinotekoisuuteen liittyy ongelmia kuten epähygieenisuus, joka aiheuttaa naaraille kivuliaita tulehduksia, keskenmenoja ja muita terveydellisiä haittoja. Poikaset erotetaan emoistaan usein alle kahden kuukauden iässä, kun luonnossa poikaset ovat emojensa kanssa yli puoli vuotta. Turkiseläintä pidetään hengissä noin kuusi kuukautta, siitoseläimiä kolmesta neljään vuotta. Eläimet tapetaan sähköllä tai kaasulla, joka ei välttämättä ole tuskatonta. Somisteet, mm. hihan ja hupun reunakarvat eivät ole jäännöspaloja vaan niitä varten kasvatetaan lukemattomia eläimiä.”

Pamfletti otti vahvasti kantaa turkistarhaukseen. Teksti oli valjastettu palvelemaan eläinten kasvattajien leimaamista ja syyllistämistä. Eläinten kärsimys tuomittiin ja samalla tuomittiin eläinten hoitaja, joka ei antanut eläimille liikkumistilaa tai vettä juotavaksi. Hoitajan eläinten käsittelyn taitoja väitettiin ala-arvoisiksi, minkä seurauksena eläimet sairastuivat. Pennut vieroitettiin liian aikaisin, ja ne jopa tapettiin niin nuorina, etteivät ne koskaan päässeet nauttimaan elämästään. Pamfletin teksti haastoi kaikkia kotieläimiä (ei vain turkiseläimiä) kasvattavia ihmisiä sekä kotieläinteollisuutta.

Pamfletin ideologinen olemus kirvoitti pohtimaan, mikä olisi tutkijan tehtävä kaiken turkistarhauksesta annetun informaation keskellä. Ideologia eli maailmankatsomus on ihmisille tärkeä, sillä se paljastaa uskomuksemme ja henkiset ihanteemme. Mutta pamfletin teksti romutti kotieläinagronomin ammatti-ideologian kaikki pääkohdat. Sen ymmärrys eläinten käsittelystä oli kokonaan toisenlainen kuin mitä olin oppinut koulutuksessa maatalousoppilaitoksessa ja yliopistossa ja maatalouden neuvontatyössä eläinten hoitajien keskellä. Siinä ei kysytty, miksi ylipäätään pidämme eläimiä. Viestin kirjoittajan tavoitteenä oli utopia yhteiskunnasta, jossa eläisimme ilman eläimistä saatavia tavaroita.

Suomalainen sanomalehdistö uutisoi vuosien ajan 1990-luvulla eläinoikeusliikkeen tempauksista. Uutisointi ei koskenut vain turkisten vastustamisen ideologiaa, vaan siinä viljeltiin myös eläinoikeuden taisteluun liittyviä metaforia kuten rintama -ajatusta. Median konstruktio rintamasta oli syntynyt erityisesti vuosina 1995–1997, kun eläinliike järjesti mielenosoituksia turkisten huutokauppahallilla Vantaalla. Sekä mielenosoittajat että turkisammattilaiset olivat varautuneet tilaisuuksiin. (Tuomivaara ja Purmonen 1998, 134–146.) Rintama -mielikuva säilyi uutisnäkökulmien toimittajien ja siten myös lukijoiden käsityksissä aina vuosituhatosen vaihteen yli. Samaan aikaan turkisivastainen kampanjointi levisi muualle maahan ja uusille areenoille, eivätkä huutokauppahalli ja tarhat enää esiintyneet ainoina taistelun näyttämöinä. Kiistaan tuli mukaan uusia tekijöitä kuten poliisi, oikeuslaitos, yhteiskunnalliset keskustelijat ja erilaiset kehittämisprojektit. (Karjalainen 1997a). Puolueet alkoivat keskustella tarhauksesta verkkosivuillaan. Eräs mieleenpainuva esimerkki, jossa kuvattiin nimenomaan rintamaa, oli uutinen Helsingin

Sanomissa vuonna 2000. Juttu käsitteli tarhaajien järjestämää golfottelua ja eläinaktivisteja, jotka järjestivät golfkentän reunalle turkisivastaisen mielenosoituksen. Kuvassa vaaleisiin housuihin pukeutuneet, lippalakkeihin sonnustautuneet kilpailijamiehet astuivat sotilaallisesti samaa tahtia luoden katseen taustalla oleviin pitkätukkaisiin, banderolleja kantaviin mielenosoittajiin. Otsikko “Tarhaajat ja eläinaktivistit kohtasivat golfkisassa” viittasi ryhmien keskinäiseen viileään suhteeseen. Mukana oli myös poliisin kannanotto. Tekstissä sanottiin, että “tarhaajien ja eläinsuojelijoiden välillä oli ... suukopua ja nyrkinpuintia.” (Helsingin Sanomat 2000.)

Turkistarhaiskut olivat kiitollinen kohde toimittajille monien vuosien ajan. Ajan mittaan julkisuuden runsaus alkoi kiusata sekä turkistarhaajia että eläinten oikeuksien puolustajia. Iskujen vastustajien mielestä oli kohtuutonta, että turkistarhaiskuja alettiin pitää eläinten oikeuksien ja suojelun synonyyminä. Pirita Juppi (2004, 13) on tulkinut kohu-uutisoinnin olevan osa eläinoikeusliikkeestä käytyä määrittelykamppailua. Hän havaitsi, että mediajulkisuus keskittyi nimenomaan laittomaan toimintaan. Se, mistä eläimiä koskevassa keskustelussa ja protestissa laajemmin oli kysymys, ei ollut julkisuutta kiinnostava asia. Konttisen ja Peltokosken (2004, 7) mukaan protestissa oli kysymys valtakulttuurin kyseenalaistamisesta.

Mikko Kumpulainen totesi liseniaatintyöni lausunnossa, että eläimiin kohdistunutta protestia voidaan luonnehtia jälkiteolliseksi. Se on rintama-ajatukselle vaihtoehtoinen tapa kuvata yhteiskunnallisia nykyprosesseja. Media ja muut keskustelijat yksinkertaistivat sosiaalista todellisuutta käyttämällä rintaman metaforaa. Protesti jälkiteollisessa yhteiskunnassa voidaan tulkita arvojen törmäykseksi. Sen tutkijat tukeutuvat analyysissään siihen, että 1990-luvun lopulla vallitsivat epävakaa poliittiset olot, joissa tarhauksen haastajiksi nousi eläinideologinen vastarinta. (Konttinen ja Peltokoski 2004, 8–9.) Kiistan hyökkääjä- ja puolustusasetelmat eivät olleet strategisesti niin määritettyjä ja toimintavalmiita kuin mitä rintama-ajatus voisi antaa ymmärtää. Kansainvälinen liikehdintä, joka piti sisällään ympäristö- ja oikeudenmukaisuuspainotuksia, oli saanut Suomessa rinnalleen omaperäisiä, ideologisia tulkintoja. (Muutoksen kevät 1998; Vilka 1999; Lehtinen ja Rannikko 2003, 5.) Sen osana eläinoikeusliike kiinnitti huomiota turkiksiin ja turkistarhaukseen: turkistarhoja oli Suomessa paljon, ja eläimiä ja yrityksiä oli peräti tuhansia. Innostusta ammennettiin vanhoista poliittisista asetelmista ja retoriikasta sekä suurten kielialueiden keskustelusta ja konfliktikulttuurista. Eläimiin liittyvää, konfliktia korostavaa keskustelua voitiin helposti jäljittää sähköisestä tiedonvälityksestä. Mutta ranskalainen ja anglosaksinen eläinideologia eivät keskittyneet vain turkiksiin vaan laajemmin yhteiskunnallisiin, vallalla oleviin käytäntöihin ja rakenteisiin. Ranskassa eläinsuojelijana profiloitui muun muassa entinen filmitähti Brigitte Bardot. Tosin hänen toimintansa on ollut useita piirejä ärsyttävää, ja häntä on pidetty henkilönä, joka suhtautuu harrastelijamaisesti poliittiseen toimintaan. Häntä on syytetty siitä, että vastustaessaan hylkeiden ynnä muiden eläinten metsästystä, hän vaati myös alkuperäisheimojen ainoan tulonlähteen lopettamista. (Emberley 1997, 3–4 ja 35–38; Nadeau 2001, 144–166.)

Todellinen vai kuviteltu uhka

Kyselyä tarhaajien keskuudessa suorittaessani tiedustelin, miten sabotaasiuhka vaikuttaa työntekoon käytännössä? Minkinkasvattaja vastasin viitaten kaupunkilaisten ja maalais-ten eroon:

”Kaupunkilaiset eivät ymmärrä massatuotantoa. Säädökset eläinten hyvinvoinnista ovat tärkeitä. Sellaisilla voidaan ratkaista (eläinten pidon) eettiset perustelut. Uhkien varalta olen vakuuttanut tarhan ja minulla on turvalaitteet siellä. Suurin katastrofi mitä voisi olla on luonnonkatastrofi, mutta niitä ei Suomessa ole. Pahin asia olisi plasmasytoosi.” (H10.)

Minkinkasvattajan päivittäisiä työrutiineita ei uhannut mikään, koska luonnon katastrofeja ei Itä-Suomessa osata kuvitella tapahtuvaksi. Hän työskentelee sen eteen, etteivät taudit leviäisi minkkien keskuudessa. Toinen tarhaaja luottaa sabotaasiuhkan torjunnassa kotimaisen tarhauspolitiikan ratkaisuihin:

”Olemme asettaneet hälytysjärjestelmän tarhalle. Liiton toimesta on käynnissä Pro Fur-kampanja. Se on imago työtä samoin kuten kouluissa annettava, turkistarhausta koskeva valistustyö. Meidän yrityksessä on tekeillä laatukäsikirja, siinä on paljon asiaa asiantuntematonta ainesta vastaan. Eu vaatii uudet häkit ja pitää yllä tiukkaa vesien puhtauden kontrollia. Sitä paitsi tarhan pitää olla aidattu.” (H16.)

Tämä vastaus korostaa sitä, että jos tarhaaja työskentelee lainkuuliaisesti ja määräysten mukaisesti, niin uhkakuvia ei tarvitse ottaa todesta. Omalle tarhalle oli asetettu hälytyslaitteisto. Viimeinen vastausesimerkki on tarhaajalta, joka ei kanna huolta sabotaasiuhasta lainkaan. Hän ei ole asettanut mitään turvallisuuslaitteita tarhalleen. Häntä korkeintaan harmittaisi ilkeiden sattuessa se, että työ eläinten jalostuksen parissa menisi hukkaan, jos eläinten periytymistiedot ja tunnistustiedot häviäisivät:

”Tarhalla ei ole mitään turvalaitteita. Pahinta olisi värjäytyminen ja siitoskorttien hävitys. Korttien hävittämisestä koituvien ongelmien ehkäisemiseksi ketut pitäisi yksitellen videoida, että ne voisi myöhemmin tunnistaa uudelleen. Turkistarhaisku on liiketoiminnassa vain yksi uhka muiden rinnalla.” (H12.)

Turkistuotantoa ja sen historiaa tuntevien silmissä turkistarhaiskut olivat jahti pienyritystoimintaan kohtaan. Turkistarhaiskut olivat uhkaamista ja pelon lietsontaa. Tarhat olivat protestiliikkeelle onnistunut vihollinen siksi, että niiden maine on ollut vaaka-laudalle asetettuna aikaisemminkin. Jo turkistarhauksen nopean kasvun aikana suhtautuminen niihin oli ollut ristiriitaista. (H14; H26; H27.) Suomessa oli 1980-luvulla käynnissä niin sanottu rasvasota, missä voin puolustajat väittivät uuden margariiniteollisuuden olevan kytköksissä turkisteollisuuden kanssa. Voin puolustajat väittivät, että margariinin raaka-aineena olisi ollut turkiseläinten teurastuksessa syntyvä rasva. Rasvasodan kampanjoinnissa pyrittiin ensisijassa mustamaalaamaan margariinin ystävät, mutta tarhaustakaan ei yritetty esittää suotuisassa valossa. Turkistarhauksen maine koki iskun myös laman aikana. Tarhaus nähtiin laman jälkeen alana, joka oli jättänyt lunastamatta sille asetettuja lupauksia. Median raportoimat turkistarhaiskut 1990-luvulla olivat ehkä jatkumo kateuden ja väärinkokemusten sarjaan, jonka turkistarhauksen haaksirikko nosti pintaan etenkin silloin, kun arvioitiin kehitysaluepolitiikan aikaansaannoksia. Kriitikkojen mukaan oli yhteiskunnallisia varoja ja etuuksia hukattu, koska lamankestävää tuotannonhaaraa ei oltu pystytty luomaan.

Bertel Klinkmannin teokset olivat selkeää argumentaatiota turkistarhojen laajenemisen haitoista. (Klinkmann 1986 ja 1989.) Hän kirjoitti havaintoja seuduilta, joissa tarhaus nopeasti lisääntyi. Tulevaisuudessa odotettavissa olevat rahatulot sokaisivat julkiset päätöksentekijät tarhauksen aiheuttamalta likaamiselta ja jahuhaitoilta. Euroopan unioni tiukensi ympäristömääräyksiä. Nyt olisi aiheellista muodostaa käsitystä siitä, ovatko unio-

nin uusi hallinto ja määräykset muuttaneet tilannetta kenellekään paremmaksi. Vertailukohtana voisi olla Klinkmannin kirjoittaman raportin sisältö. Uusia tarhoja tosin ei enää perusteta niin nopeaan tahtiin.

Usein turkisvastaisuuden perusteluna muistetaan, miten 1980-luvulla levisi Keski-Euroopasta anti-fur -mielenilmauskampanjointi, jota nähtiin useissa kaupungeissa niin etelässä kuin pohjoisessa sekä myös turkisten huutokauppahallilla Vantaalla. (Karjalainen 1988 a.) Eläinoikeusliike asetti kyseenalaiseksi turkistuotannon olemassaolon perustellen vaatimuksiaan ympäristöeettisesti ja eläinoikeusnäkökohdilla. He vaativat tarhaajia luopumaan elinkeinostaan. Tarhaajien keskuudessa eläinaktivismi edusti ilmiötä, jonka ymmärtäminen ei ollut helppoa, koska se haki perustelunsa aivan toisista arvolähtökohdista kuin mihin turkistuotannon parissa työskentelevät ihmiset olivat tottuneet. Turkistarhaajat olivat harjaantuneita neuvottelemaan valtiovallan kanssa, mutta laman jälkeinen, moraalisiin väitteisiin tukeutuva yhteiskunnallinen liike hyökkäsi myös valtiota vastaan. Turkistarhaiskuja organisoivat ryhmät olivat vaikea ja oikeastaan mahdoton paikantaa viralliseen järjestelmään.

Hubut, syylliset ja kauna

Ilkivallan toteaminen on vaikea tehtävä, ja tässä olen turvautunut haastatteluaineistoon ja lehtijuttuihin. Julkisuuteen tulleet iskut olivat poliisille ilmoitettuja. Seitsemännessä episodissa käyn läpi kolme ilkivaltaiskua. Niitä oli Itä-Suomessa 1990-luvulla kaikkiaan toistakymmentä.

7. Episodi

a) tuhopoltto

Vuonna 1995 joulukuussa tehtiin tuhopoltto turkiseläinten rehuja valmistavaan tehtaaseen. Tapaus sattui muutamia kuukausia sen jälkeen, kun Pohjanmaalla oli tehty tarhaisku, jossa toimittajat olivat keksineet kettutyttö -nimityksen. Tehdas sijaitsi pohjoiskarjalais-kainuulaisen korven keskellä. Tehtaan naapurissa sijaitsi turkistarha, jonka asuinrakennuksessa asui ihmisiä. Muuta asutusta ei tehtaan lähistöllä ollut. Isäntä Lauri heräsi yöllä koiran haukunsaan ja huomasi noin 200 m päässä sijaitsevan tehdasrakennuksen liekeissä. Hän kutsui paikalle palokunnan. Sytytysaineena oli käytetty polttopulloa, joka oli heitetty tehtaan siipirakennukseen. Siipirakennuksessa sijaitsi tehtaan kylmävarasto. Se tuhoutui, mutta sammutustyö pelasti tehtaan muut osat. Joitakin kuukausia myöhemmin tehdas oli korjattu käyttökuntoon.

Poliisi pyysi silminnäkijähavaintoja alueella liikkuneesta autosta, jonka kuva julkaistiin myös Helsingin Sanomissa. Poliisi pidätti kuusi henkeä, neljä miestä ja kaksi naista. Yksi heistä otettiin Kuopioon tutkintavankeuteen. Helsinkiläistä 23-vuotiasta ja kuopiolaista 18-vuotiasta miestä syytettiin kahdesta tuhopoltosta. Ensimmäinen oli pohjoiskarjalais-kainuulaisen korven keskellä ollut rehutehdas. Toinen oli Pohjois-Savossa tehty turkiseläinten rehutehtaan tuhopoltto.

Syyttäjän keräämät todisteet eivät riittäneet osoittamaan rikosta tapahtuneen. Nuorukaisilta vaadittiin vahinkojen korjaamista, mutta oikeus hylkäsi vaatimuk-

set. Oikeuden mukaan syytetyt olivat osallistuneet mielenilmauksiin turkistarhausta vastaan ja heidän hallustaan löytyi aiheeseen liittyvää materiaalia. Eläinsuojelutoiminta ei sinänsä ollut riittävä osoittamaan syyllisyyttä tuhopolttoon. Syyttäjä ei pystynyt varmistamaan, että etsitty auto olisi liikkunut alueella rikosyönä. Lehdistön siteeraama syytetyin avustaja selitti, että syytteet perustuivat epävarmaan ja epäselvään todistusaineistoon. Toinen avustaja sanoi, ettei ketään voi tuomita toiminnasta ihanteidensa puolesta. (Helsingin Sanomat 1995, 1996a, b ja c.)

b) isku syrjäiselle tarhalle

Vuonna 2002 turkistarhaaja Ilmari heräsi aamulla puhelimen soittoon. Soittaja oli rehuauton kuljettaja, joka oli saapumassa Ilmarin tarhalle. Rehuauto oli joutunut keskelle kettulaumaa. Ilmari soitti välittömästi poliisille, joka riensi tarhalle. Hän otti apulaisineen kiinni parisataa kettua ja palautti ne häkkeihin talteen. Häkeissä oli värjöttelemässä yli tuhat karvoistaan värjättyä kettua. Poliisi etsi avolava-autoa. Tekijöitä ei tavoitettu. (Vaarojen Sanomat 2003 ja 2004a.)

c) isku tarha-alueelle

Kunnan perustamalla tarhausalueella sijaitsi vuonna 2005 kolme turkistarhaa. Yhden vanhaisäntä, Perttu, huomasi töihin tullessaan vapaana juoksevia kettuja. Maa oli öisestä sateesta märkä. Perttu hälytti paikalle tarhan isännän Veijon, joka puolestaan hälytti viipymättä poliisin ja muuta apua. Paikalle saapui talkooväkeä, tarhan työntekijät, poliisi ja lehtimiehet. Toimittajat etsivät salapoliisien tavoin tietoja ilkvallan tekijöistä tarhalla samaan aikaan, kun talkoolaiset pyydystivät häkkeihin noin viisisataa kettua. Usean eläinhäkin luukku oli auki, mutta eläimet olivat jääneet paikoilleen. Häkkien yläpuolelle kiinnitetyt eläinten tunnistuskortit olivat kadonneet.

Veijon mukaan tarhaa ympäröivässä aidassa oli reikä, josta ketut pyrkivät ulos ja toimittajat sisään. Aamuyöstä poliisi Hämeessä tavoitti auton, jonka tekijöitä epäiltiin iskusta. Valtionsyyttäjän ennakkopäätöksen vuoksi syytettä ei nostettu, koska sitä varten olisi voitava osoittaa epäiltyjen olleen rikospaikalla rikosaikaan. Turkistarhalla ei ollut valvontalaitteita, ei vartijaa eikä vahtikoira ollut työvuorossa. (Verkko-Karjalainen 2005a.)

Itäsuomalaisille turkistarhoille kohdistuvista iskuista ei useinkaan saatu ketään oikeudelliseen vastuuseen. Eläinoikeusliikkeen tiedottajat ja lehdistö antoivat viipymättä teoille eläinoikeustaistelun tulkinnan. Tilanne oli hedelmällinen huhuihin perustuville selityksille, kun kohteeksi joutuneet kehittivät tarinoita ilkvallan syistä ja syyllisistä. He hahmottelivat viholliskuvia eräänlaisina yksilöllisinä selviytymiskeinoina. Esitän seuraavissa kappaleissa muutaman tarhaajan tai hänen puolisonsa version tarhaiskun tapahtumista. (H6; H7; H9; H10; H14; H16; H18; H19; H20; H21; H23; H26.)

Kun televisiossa ja lehdistössä selitettiin, että turkistarhaiskut olivat osa ympäristövallankumousta, tulkitsivat eräät turkistarhaajat perheineen iskut kuuluviksi Vihreän puolueen aktiivistien ja kannattajien poliittiseen keinovalikoimaan. Eräs iskun kokenut epäili, eikö juuri maanlaajuisesti toimiva puolue ole kykenevä tehokkaasti piilottamaan ilkvallan suorittajia. Kun iskujen tekijöitä tuskin koskaan tavoitettiin tarhoilta tai niiden läheisyydestä, heillä täytyi olla käytössään selvä suunnitelma ja tukijoukot, jotka sabotaa-

sin jälkeen avustivat pääsemään välittömästi piiloon maan alle. Joku oli siis järjestänyt paon tarhalta, tai joku oli naamioinut sabotöörit niin, ettei heitä tunnistettu.

Vihreän puolueen jäsenistä osa on julkisesti pyrkinyt vaikeuttamaan turkistarhojen asemaa, mutta ilkeältä ei kuulu puolueen toimintaan. Myös eläinsuojelujärjestöt sanoutuivat irti ilkeiltä iskuista, vaikka niiden piirissä vastustettiin turkistarhausta. (Karjalainen 1998 a; Maaseudun Tulevaisuus 2000.)

Tarhaajat epäilivät myös toisiaan. Uhriksi joutumattomat katselivat viistosti alaspäin niitä, jotka kokivat ilkeältä. Eräs turkistarhaaja väitti vain tietynlaisten tarhojen joutuvan iskujen kohteeksi. Iskijät piirittivät huolimattomasti, likaisesti pukeutunutta eläinten hoitajaa tai eläimensä nälkään jättävää tarhaajaa.

Eräänlaisen aluepoliittisen merkityksen turkistarhaisku sai niiden puheessa, joiden mielestä turkistarhaisku oli kaupunkilaisten sotaa maalaisia ja maalaisuutta kohtaan. Turkistarhaiskussa rikottu rakennus tai omaisuus ei merkinnyt kaupungissa mitään, koska kaupunkilaisten murheet olivat niin toisenlaisia kuin maaseudun ihmisten murheet. Kaupunkilaisten sanaharkat ja oikeusjutut koskivat vähäpätöisiä asioita kuten pyykkinarua väärällä puolella tontin rajaa. Maalaisten vahinkojen piti olla suuria ja näyttäviä, ennen kuin oikeuslaitos otti ne käsiteltäväkseen. Sodassa maalaisuutta vastaan olivat mukana myös lehdistö, poliisi ja erilaiset muut virkamiehet. He olivat mukana leimaamassa maaseudun asukkaita väärintekijöiksi ja rikollisiksi – turkistarhaiskujen vuoksi. Kun turkistarhaajia sanottiin julkisesti murhaajiksi, oli aina joku, joka uskoi.

Ilkeiltä tapauksen sattuessa tarkistivat viranomaiset, oliko yrittäjä itse vastuussa tapahtuneesta fyysisestä vahingosta. Poliisille oli ehkä luonnollista epäillä vahingonteosta itse turkistarhaajaa, koska poliisin työhön kuului vakuutusrikoksen epäily. Poliisin epäilemäksi joutuminen saattoi olla henkisesti raskas kokemus siitä huolimatta, että se tapahtui virallisesti ja muodollisesti. Tarhaajat reagoivat epäilyksi tulemiseen loukkaantumalla ja vetäytymällä. Erityisen kiusallista oli, jos he joutuivat perustelevaan esimerkiksi perheenjäsenille ja tuttaville, miksi poliisi asioita tiedusteli. Myös lähimmäiset olivat epäätietoisuuden ja luottamuspulan vallassa siihen asti, kunnes yrittäjien oma syyttömyys voitiin näyttää toteen.

Eräs turkistarhaaja vieritti ilkeiltä vastuun julkisille laitoksille, omalla kohdallaan kunnanjohtajalle. Tarha oli kunnan vuokratilana kun tuhopolttotapahtui, mutta kunta ei nähnyt aiheelliseksi uudelleen rakennuttaa poltettua taloa, vaikka eläinten hoito tarhalla olisi sitä edellyttänyt. Kunnan ja turkistarhaajan välille syntyi epäluottamus. Turkistarhaaja tunsikin jääneensä hallinnon tempoilevan politiikan uhriksi. Hänen mielestään median luoma kuva turkistarhaiskuista kettutyttöineen oli pelkkää selittelyä. Kunta oli aiemmin ollut tarhaajien tukena ja kehittäjänä, mutta tällä kertaa kunnan suhtautuminen paljasti elinkeinopolitiikan täyskäännöksen. Tarhaaja tunsikin hyljättyksi eläinoikeustaistelun jännitteistä.

Turkistarhalle tunkeutujia ei tarhaajien ja heidän perheidensä joukossa siedetä. Tämä oli tutkimukseni ensimmäinen haastatteluaiaineiston tulkinta, jonka tein tarhaajien ja heidän puolisoitensa puheiden perusteella. Suhtautuminen iskuihin oli jyrkkää. Kahdeksannessa episodissa käyn läpi tarhaajaperheiden reaktioita turkistarhaiskuihin. Silti tarkan haastattelujen analyysin jälkeen tulee ilmi, miten keskustelut iskuista tarhaajien ja perheenjäsenten kesken sittenkin paljastavat mitä ristiriitaisimman suhteen ilkeiltä. Vaikka keskusteluissa yritin viitata aina viimeisimmäksi tapahtuneeseen iskuun, liittyivät keskustelijat aiheen aina koko ilkeiltä ilmiöön. Jos haastateltavalla itsellään oli kokemusta kohteeksi joutumisesta, hänellä oli mustavalkoinen, tuomitseva suhde tapahtuneeseen. Ilkeiltä herätti pahaa mieltä, joka purkautui joskus tavalla, jolla ei ollut mitään tekemistä ammatin kanssa. Eläinoikeustaistelun aikaansaamaa julkisuutta seurattiin tarkasti tarhaajien keskuudessa. Iskuista oli tullut eräänlaisia kollektiivisia kokemuksia.

Haastatteluaineisto ei sittenkään ole pelkästään eläinoikeustaistelun vastainen. Esi-merkiksi vuonna 1997 Orimattilan iskussa aseeseen tarttunut tarhaaja Kuisma oli erittäin ristiriitainen henkilö tarhaajien keskuudessa. Tarhaaja oli odottanut tarhalle tulevia sabotöörejä ase valmiina, ja hän ampui ihmisiä kohti havaitessaan vieraiden saapuvan. Yhtäältä ymmärrettiin hänen toimintaansa tunkeutujia vastaan, mutta toisaalta kauhisteltiin hänen äkkipikaisuuttaan. Tarhaajat kuvasivat eläinoikeustaistelua julkisuusotona, johon he olivat viattomina uhreina joutuneet mukaan. Tämä myötäili ajatusta, jonka myös paikallislehdistö antoi eläinoikeustaistelusta sen huippukauden jälkimainingeissa 2000-luvun alkuvuosina. Turkistarhaiskuja ei enää uutisoitu niin, että ne olisi liitetty eläinsuojeluun. (Verkko-Karjalainen 2005b.) Turkistuottajien valtakunnalliset edustajat pyrkivät sovittelavasti neuvomaan omiaan niin, että tunteenpurkauksia piti hillitä ilkeistä huolimatta. Turkistarhaajien kuuluvin argumentti eläinoikeustaistelussa oli se, että heidän harjoittamansa elinkeino oli laillista. Joskus ilkeimmille altistuneet tarhaajat antoivat tunteidensa kuumeta. Tästä esimerkki oli vuonna 1996 kettutyttöjä vastaan pidetty mielenosoitus Kauhavalla oikeustalon edustalla. (Smulter 1995; Johansson 2003, 66.)

Tarhaajien suhtautuminen turkistarhaiskuihin poikkesi siitä, miten tarhaajien järjestöjen edustajat suhtautuivat niihin. Tarhaajat olivat alansa järjestöissä työskenteleviä asiantuntijoita moni-ilmeisempiä ja herkempiä. Ammatillaiset, jotka työskentelivät Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry:ssä, tuomitsivat tarhaiskujen tekijät. Suoran tuomion sai myös jo mainittu ampumisvälikohtaus Orimattilassa. Silloin liitto selvästi ilmoitti vastustavansa pyssyä käyttänyttä tarhaajaa ja hänen tukijoitaan. Liiton edustajat tähdensivät lain kunnioitusta. Esa Konttinen kirjoitti, että asiantuntijoiden tarhaajista poikkeavat näkökannat johtuivat siitä, että liiton työntekijät eivät kuuluneet maaseutuihmiin vaan urbaaniin professiokulttuuriin. (Konttinen 2003, 126–127.)

Itäsuomalaisilla tarhoilla yleistyivät hälytyslaitteet vasta vuoden 2000 jälkeen. Eräiden haastateltavien mukaan turkistarhaiskujen suhteellisen taaja esiintyminen Itä-Suomessa johtui juuri hälytyslaitteiden puuttumisesta. (H11; H14; H17.) Eräillä paikkakunnilla tarhaajat saivat liittolaisia odottamattomia tunkeutujia vastaan. Ainakin kahdessa itäsuomalaisessa kunnassa reserviläisten yhdistys järjesti yöllisen vartioinnin korvausta vastaan tarha-alueiden läheisyydessä. Käytännössä vartioitiin tulevaa ja lähtevää autoliikennettä loppukesällä. (H6; H12; H16; H17; H19; H21.)

7.3 Eläin, vaate ja globalisaatio

Suomessa on eräitä vakaita järjestelmiä kuten monet kulttuuri-instituutiot, yhdistykset ja vientikauppa. Niiden on sanottu ”pukeutuvan keskinäisessä etujen ajamisessa korporatismiin vaatteeseen” (Kettunen 2002, 7). Laman aikana ja jälkeen heräsi korporaatiota vastaan liikehdintä, jota kutsuttiin neljänneksi ympäristöaalloksi (Rannikko 2003 a; Konttinen ja Peltokoski 2004). Neljäs aalto määritteli ongelmien lähteeksi yhteiskunnan kärjistyneen modernin vaiheen tavoitteet ja toimintatavat. Liikehdinnän kannattajat omaksuivat pessimistisen ja samalla myös puolustuksellisen kannan yhteiskuntaan. He sanoivat haluavansa ”löytää happea liekkien keskeltä” (Konttinen ja Peltokoski 2004, 170).

Turkistarhaaja ja heidän perhettään koskevassa tutkimusaineistossa sekä talous että politiikka sekoittuvat yhdeksi ja samaksi tarhausta koskevaksi, moraaliseksi kysymykseksi toimeentulosta ja ammatista. Laman jälkeinen tarhaajasukupolvi ammensi käsityksensä työhönsä turkisten heikentyneen menekin ja oman yrityksen kannattavuuden tasapainoilun näkökulmasta. 1990-luvun lama iski yritysten luottokelpoisuuteen. Usein lainojen ehtyminen merkitsi tarhan sulkemista. Ahdinko johti myös sellaisten tarhojen sulkemiseen, joilla ei suuria velkoja ollutkaan. Ilmapiiri turkiseläinten kasvatukselle muuttui huonoksi.

Se oli tulosta yritysten taloudellisista ongelmista, joiden taustalla olivat monimutkaiset ilmiöt. Vuoden 1992 aikana turkiskaupan ammatillaiset väittivät, että epätoivon keskellä olisi aika herätellä myös toiveikkoutta (Johansson 2003, 72). Nämä lauseet kannustivat niitä ihmisiä, jotka vielä laman jälkeen päättivät eläimiä kasvattaa.

Mitä tekemistä neljännellä ympäristöaallolla ja turkistarhaiskuilla oli laman kanssa? Laman ja sen poliittisten seurausten jälkeen ei maailmankuva monellakaan ihmisellä enää ollut samanlainen kuin aikaisemmin. Laman myötä syntynyt kriisitietoisuus muutti alttiiksi joutuneiden ihmisten ajattelutapoja ja vaikutti odotettavissa oleviin käyttäytymismalleihin. Monilla oli tarve etsiä ihmisyyttä ja oman sielun rauhan tekijöitä. Voidaan myös sanoa, että viimeistään 1980-luvulla oli yhtenäiskulttuurin aika jäänyt taakse, ja yhteisten totuuksien sijasta alettiin etsiä uusia totuuksia. Oli tullut hetki punnita omia ja läheisten kokemuksia suhteessa nykyaikaan, laman jälkeiseen yhteiskuntaan. Individualismi vahvistui, kun yksilöä yhteiskuntaan kiinnittävien instituutioiden kuten työn ja perheen suhteet rakoilivat. (Kalliala 2005, 29.) Kriisi herätti muutostarpeen. Se merkitsi monelle ammatin vaihtamista tai toimeentulon etsimistä uusista lähteistä. Kriisi kanavoitui myös yhteiskunnallisen liikehdinnän kautta.

Raija Julkunen kuvaa, miten suomalainen politiikka oli vuosikymmenten aikana ollut vaihtoehdotonta. Poliitikkoja oli ennen lamaa ja sen jälkeen pidetty vain käytännön asioiden hoitajina. Oli helppoa ajatella näin, kun poliitikot itsekkin selittivät, että he ajavat vain välttämättömiä asioita, eivätkä perustelleet kantojaan yhtään tarkemmin. (Julkunen 2001, 100.) Suomesta tuli Euroopan unionin jäsen vuonna 1995. Poliitikkojen ja virkamiesten yläluokka käänsi katseensa idästä länteen. Sekä lamasta että kansainvälisen politiikan muutoksesta seurasi vallan uusjako, jota täyttämään syntyi kansalais- ja protestiryhmiä. Kulttuuri-ilmapiiiri edellytti vapaita ilmauksia, jotta tulevaisuutta pystyttäisi hahmottamaan. Murroksen myötä heräsi eloon moraalisiin kysymyksiin liittyvä, poliittinen keskustelu. Kuitenkin ihmisten kiinnostus puolueisiin ja kansanedustuslaitokseen oli vähäistä. Useat ihmiset pitivät kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia huonoina, ja äänestysaktiivisuus laski. Asiakysymykset ja poliittisen järjestelmän reagoimattomuus loivat tilaa jopa radikaaleille liikkeille. Ne nostivat esille asioiden välisiä syy- ja seuraussuhteita, joista perinteiset poliittiset ryhmät eivät olleet kiinnostuneita. (Kalliala 2005, 30–31.)

Lama oli otollista aikaa uuden journalismin esiintulolle. Eläinoikeustaistelu oli sitä tehokkaampaa, mitä kattavamman julkisuuden se sai. Turkistarhaiskut ja tuhopoltot uutisoitiin paikallislehdessä, maakuntalehdessä, valtakunnallisissa lehdissä ja sähköisessä viestinnässä. Eläinoikeustaistelu sai eräät pääkirjoitustoimittajat tarttumaan kynään. (ml. Karjalainen ja Helsingin Sanomat). Kirjoitusten lähteinä olivat muun muassa eläinoikeustaistelua tukevat verkkosivut, joilla jokainen isku raportoitiin sotilaallisena voittona. Verkkosivujen tiedottajat kantoivat turkistarhaiskuista poliittista vastuuta, sillä ilkvallan varsinaiset tekijät pysyivät piilossa. Päivinen (2000, 94) on kirjoittanut terrorismia tutkiessaan tiedotusvälineiden ja poliittisen rikollisuuden epäpyhästä liitosta. Ideana siinä on, että ilkvallan tekijät pysyivät nimettöminä piilossa julkisuudelta, mutta sen sijaan teot ja myös niistä kertovat lehtijutut puhuivat tekijöiden puolesta.

Epävakaassa ilmapiirissä tekstin tulkitseminen poliittisena on todennäköistä. Moralisisessa laman jälkeisessä hengessä saattoi tuomitukseksi tulla myös motiiveiltaan selkeästi rauhanomaiseksi ilmaistu kirjoitus. Herkimmillään tekijät jaettiin välittömästi joko oikeistolaisiin tai vasemmistolaisiin. Esimerkiksi Joensuun skinit luokiteltiin Valkoisen Vallan lähettiläiksi (Puuronen 2001). Toisaalta Päivisen (2000, 57) mukaan vasemmistolainen ääriiipi piti poliittista väkivaltaa oikeutettuna. Ääritoiminnan tyypillisiä vihan kohteita olivat hallitukset, kaupalliset instituutiot, kansan viholliset eli eliitti. Päivinen luokitteli niin sanotun ekoterrorismin alivallankumoukselliseksi toiminnaksi, koska sillä oli hänen mukaansa vain yksittäinen poliittinen tavoite.

Seuraavassa on sitaatti kirjeestä, jonka kirjoitti Seija, jota haastattelin. Seija on naisissa, ja hänen miehensä on turkistarhaaja. Tasavallan presidentti Martti Ahtisaarelle osoitettu kirje oli laadittu vuonna 1998. (Presidentille osoitettu kirje.)

8. Episodi

“1980-luvun alussa olin 23- ja mieheni oli 29-vuotias. Turkistarhaus oli silloin tulossa muodikkaaksi alaksi. Itäsuomalaiset kunnat kilpailivat yrittäjistä tarjoten maata ja rakennuksia yrittäjille. Meidän kunnassamme oli yli kymmenen tarhaa meidän tarhamme ollessa niistä yksi. Ennen kuin Suomi syöksyi taloudelliseen lamaan olivat turkistarhat ajautuneet vaikeuksiin jo ennen muita. Nahkojen myyntihinta romahti. Alhaisin saamamme ketunnahan hinta oli 30 markkaa, kun eläin ennen nahoitusta oli syönyt rehua kahden sadan markan arvosta. Turkistarhaajat velkaantuivat ja tarhoja meni konkurssiin. Eräät tekivät itsemurhan. Meidän piti keksiä jotain muuta henkemme pitimiksi.”

Haastatellessani Seijaa hän kävi pätkätöissä. Työsuhteiden välillä hän oli työttömyyspäivärahalla. Työvoimaviranomaiset eivät sallineet hänen työskennellä tarhalla, eikä hänen annettu suorittaa edes tarhayrityksen sisätöitä. Työvoimaviranomaiset halusivat varmuuden siitä, että hän on sananmukaisesti koko ajan työmarkkinoiden käytettävissä. Lisäksi Seijaa kiusasi julkisuudessa käyty eläinoikeuskeskustelu, ja ympäristöpolitiikka -sana sai hänet merkityksellisesti vaikenemaan. Presidentille laatimassaan kirjeessä hän kuvaa elämäänsä seuraavasti:

“Turkistarhamme on yleisesti nähtävissä Internetissä. Kuka tahansa saa sieltä tietoonsa nimet, osoitteet, eläinten tarkan lukumäärän ja kartan, joka osoittaa kotimme ja tarhan paikan. Koko sivilisoitunut maailma kärsii Eläinten Vapautusliikkeestä, EVR:stä. Kotieläinten kasvattajat, kuljetusliikkeet, teurastamot, lihakauppiaat, rehutehtaat, turkisliikkeet, Shell-huoltamot, hampurilaisravintolat, laboratoriot ja niin edelleen ovat heidän listoillaan. He tuhoavat omaisuutta aivan surutta. Internetissä EVR ilmoittautuu vastuulliseksi tuhotöistä ja on asiasta vielä ylpeä! Otan asian erittäin vakavasti, sillä kysymys on omasta, mieheni ja poikani elämästä ja vuosikymmenien työstä. Olemme työtätekeviä, kunniallisia Suomen lain mukaisesti eläviä ihmisiä ja yritämme varmistaa tulevaisuutemme ja jokapäiväisen leipäämme.”

Kirje edusti eläinoikeustaistelun luonnetta ja symboloi uhrin asemaa poliittisen kamppailun tiimellyksessä. Se on tarina sellaisesta valtapelistä, jonka merkitykset ja panokset kirjoittaja tuntee, ja jonka keinojen häikäilemättömyyden hän on kokenut elämässään.

Presidentti vastasi kirjeeseen henkilökohtaisesti muutamaa vuotta myöhemmin. Presidentin reaktion eläinoikeustaisteluun voi yleisemmin lukea lehtijutusta, jonka Helsingin Sanomat julkaisi. Ahtisaari oli kehottanut sekä turkistarhausta vastustavia eläinsuojeluaktivisteja että tarhaajia rauhoittumaan ja käyttämään lain sallimia keinoja. Hän varoitti tekemästä tapauksista dramaattisia johtopäätöksiä. Hänen mukaansa oli kärjistettyä väittää eläinoikeustaistelua uhkaksi yhteiskuntajärjestykselle, mutta kehotti samalla ihmisiä keskittymään rauhanomaisiin keinoihin. (Helsingin Sanomat 1997.)

Aate ja vaate

Eläimestä saatavat tuotteet ja etenkin turkis herättävät länsimaisissa yhteiskunnissa kipeää yhteiskunnallista keskustelua. Turkiskiiista syntyi osana sitä kritiikkiä, joka kohdistui yhä lisääntyvään kulutukseen. Siinä ollaan huolestuneita eläintuotannon ympäristövaiikutuksista, ja eräät ryhmät ovat peränneet myös suurempaa vastuuta ihmisen ja luonnon keskinäisestä tasapainosta tai tasa-arvosta. Tässä huolessa osoitetaan ihminen yleensä luonnon riistäjäksi. (Rannikko 2003 a; Lindholm 2005; Kalliala 2005.)

Turkiskiiista on eräs ilmentymä ihmisten yksilöllisestä eriytymisestä. Jotakin erityistä turkiksessa on. Turkis on artefakti eli luonnon tavara, jonka ihmiskädet ovat taitavasti muokanneet käyttöesineeksi. Luonnosta peräisin ovat myös muunlaiset artefaktit, jotka ovat muokattuina löytäneet tien ihmisten käyttöön. Sellaisia ovat esimerkiksi jalopuusta tai -metallista tehdyt korut tai kivistä valmistetut arkkitehtoniset teokset. Ne säilyttävät joskus arvon ja asemansa huolimatta modernisaatiosta, kaupungistumisesta tai yksilöllistymisestä. Turkiksista pääosa päättyy pukineiksi. Muodikkaan turkispukineen ovat ihmiskädet ja koneet työstäneet pehmeäksi ja houkuttelevaksi, ja se on lähes kokonaan irrotettu raaka-aineen muodostaan. Artefaktina se kantaa mukanaan joka tapauksessa käyttäjän sille antamia symboleja.

Turkiskiiistassa turkis edustaa luonnonriistoa, epätasa-arvoa ja huikentelevaisuutta. Turkikseen liitettyyn inhottavaan mielikuvaan rinnastetaan myös eläinten kasvatustarhaan liitetty symboliikka, jolla viitataan sarjatuotannollisiin, häkeissä eläviin eläimiin, jotka kyyhöttävät tarhassa samalla kun ne menettävät yksilöllisen arvonsa ihmisen ahneuden tähden. Turkistarhaajia väitetään murhaajiksi. Täsmennettynä merkitsevät luonnonriisto ja huikentelevaisuus sitä, että turkki on vaatekappaleena turha, ja sen käyttäjät ovat turhamaisia. Liikehännän aktiivit ihmiset katsovat kuuluvansa ihmis- ja eläinoikeuksia, rauhaa ja kolmannen maailman asioita ajaviin ryhmiin (Parikka 1998; Luukka 1998; Karkinen 2001). He väittävät, että turkistarhausta on helppo vastustaa, koska kukaan ei turkiksia tarvitse. Liikehännä on määritetty poliittiseksi protestiksi, jossa yksi asia muiden yhteiskunnallisten epäkohtien joukossa on eläinten puuttuva oikeudellinen asema (Konttinen ja Peltokoski 2004, 70). Koska turkistarhauksen vastustuksen ideologia on moraalinen, olen tässä tutkimuksessa nimittänyt protestin aktivistit tummanvihreän moraalipolitiikan harjoittajiksi. Heidän julkinen toimintatapansa on ollut turkistarhojen ja rehutehtaiden sabotaasi.

Median ja aktivistien toimesta turkistarhauksen leimauduttua kelvottomaksi toiminnaksi syntyi aiheesta poliittista mielipiteen vaihtoa. Etenkään sabotaasi ei jättänyt turkistarhauksesta riippuvaisia tai tarhauksen käytännöt tuntevia ihmisiä vaitonaiseksi ja keskustelun ulkopuolelle. Tummanvihreä moraalipolitiikka oli elinvoimaisin 1990-luvun puolivälissä. Ajankohtaa varjosti turkistarhaajien kohdalla taloudellinen kriisi. Moraalipolitiikan keskustelu ulottui myös puolueiden ja eduskunnan istuntosaleihin. (Karjalainen 1998a, b ja 2001.) Vasemmistoliiton edustaja teki aloitteen turkistarhauksen lopettamisesta seitsemän vuoden siirtymäajalla (Maaseudun Tulevaisuus 2001 a). Aloitte ei johtanut keskustelua pidemmälle. Samaan aikaan Euroopan unionin komissio teetti selvitystyötä turkistarhoissa kasvatettavien eläinten hyvinvoinnista. Komission työryhmä päätyi erimielisyyksiin (Helsingin Sanomat 2002). Asiantuntijat syyttelivät toisiaan pyyteettömyyden puutteesta.

Turkiskiiistan eri vaiheissa ovat kulttuurin ja eri hallinnon edustajat osallistuneet keskusteluun ja moraaliseen kannanilmaisuun. Omintakeinen vaihe suomalaisessa turkiskiiistassa oli ohjaaja Aki Kaurismäen kieltäytyminen kunniaotohotorin arvosta, kun Taideteollinen korkeakoulu myönsi hänelle sellaisen vuonna 2001. Kieltäytymisen syyksi

Kaurismäki oli ilmoittanut korkeakoulun rehtorille kirjoittamassaan kirjeessä, ettei voi kuulua samaan ryhmään turkiksi raaka-aineena käyttävän vaatusteollisuuden edustajan kanssa. Kunniaatohtorin arvo oli samanaikaisesti myönnetty Marimekon toimitusjohtajalle Kirsti Paakkaselle. Myöhemmin Kaurismäki selvitti kieltäytymisensä syytä julkisessa artikkelissaan, jossa hän myös kirjoitti, että ”se, että ihminen vastustaa turkistarhausta moraalista syistä, ei esimerkiksi tarkoita sitä, että hänellä olisi mitään turkistarhaajia vastaan” (Helsingin Sanomat 2001).

Silloin kun turkis on käytännöllinen tarve-esine, tuodaan harvoin esiin sen symbolisia arvoja. Käytännön arvolla tarkoitan tässä esimerkiksi sitä, että pohjoisen maan äideillä on tapana asettaa lapsi nukkumaan lampaan taljan päälle. Käytäntö on säilynyt perinteisten kodinhoidon taitojen oppimisen myötä. Lampaan taljaa tarvitaan vain siksi, että lapsi pysyy varmasti lämpimänä. Taljalla on käyttöarvo, mutta sen symboliarvo on vähäinen. Kun turkis ajautuu kauas raaka-aineen lähteestään ja –muodostaan, se alkaa elää vaihtotalouden symboliarvojen varassa.

Ehkä pohjoisen äidin käytännöllisyys aiheuttaa sen, että angloamerikkalaisen keskustelun eräitä juonteita on vaikea ymmärtää ja selittää suomalaisen keskustelun lähtökohdista käsin. Käytännöllisyys turkiksen arvona peittää näkyvistä erään kansainvälisen eläinliikkeen keskeisen kritiikin kohteen eli tyhmän, vaaleaihoisen blondinaisen (englannin kielessä bimbo). Blondiin voidaan ehkä liittää tiettyjä ominaisuuksia kuten tavaraan. (Emberley 1997, 27–33; Nadeau 2001, 145.) Blondi edustaa pehmeine houkuttelevine muotoineen ja karvavaatteineen naissukupuolta, mutta hän on aina ajattelematon ja vastuuton. Jos yhteiskunnan nykyanalysissä otetaan blondinaisen hahmo todesta, saadaan johtopäätökseksi helposti eläinten oikeuden, eläinideologian ja ruumiin sukupuolittuminen. Nadeau muistuttaa siitä, ettei ajatus ole kaukana amerikkalaisen opposition nykyretoriikasta. Siellä keskustelujen aiheena ovat olleet rotupuhtaus ja naisen lisääntyminen. Nadeaun analyysissä sekoittuvat sukupuoli ja elinkeino sekä etnisyys yhdeksi ja samaksi ilmiöksi turkkia, ihoa ja ruumista koskevaa kulttuurista rakennelmaa. (2001, 16–27.)

Ehkä sukupuoleen liittyvien argumenttien puute suomalaisessa keskustelussa johtuu asiakeskeisyydestä eli virallisen tai neutraalin tyylin tavoittelusta. Suomalaiset tarhauksen vastustajat ovat korostuneesti sukupuoleettomia. Myös vihollinen on nähty sukupuolettomana ilmiönä, sillä nimenomaan ”tarhaus on suomalaiselle eläinaktivistille keskeisin kohde” (Tuomivaara ja Purmonen 1998, 134). Edes tarhaajan sukupuolta ei ole pidetty tärkeänä. Yhteiskunnallisten liikkeitä tutkinut Ari Rasimus (2006) on eräiden muiden suomalaisten liiketutkijoiden ohella havainnut sen, että eläinoikeusliike vetää puoleensa enemmän naisia kuin miehiä.

Sukupuoleen liittyvien kysymysten lisäksi on englannin- ja ranskankielisissä keskustelussa eräs toinen piirre, joka on lähes kokonaan puuttunut suomalaisesta. Turkis herättää henkiin kulttuuriperinnön, joka liittyy siirtomaayhteiskuntaan ja alkuperäisheimojen asemaan. Siirtomaayhteiskunnat olivat poliittisia ja taloudellisia rakennelmia, joissa kauppa (myös turkiskauppa) emämaan ja siirtomaan välillä ei ollut kehittynyt ilman poliittisia ja taloudellisia intressejä. (Emberley 1997, 3; Nadeau 2001, 17.) Turkis oli eräiden muiden raaka-aineiden ohella eräs kolonialistisen kaupankäynnin ensimmäisiä esineitä. Suomenkielisessä turkiskeskustelussa ei juuri puhuta kolonialismin perinnöstä. Yhteiskunnallisissa liikkeissä voidaan sieltä täältä poimia huomioita globalisaatiosta, ja varmasti silloin kritiikin kohteena on ylikansallinen, kolonialistisen perinteen mukainen yhteiskuntajärjestys.

Tarhaiskujen vaikutus eläinten kasvatukseen

Turkistarhaisku ei tapahtunut spontaanisti, vaan se oli valmisteltu vahingonteko. Kun itäsuomalaiset vahingonteot olivat pääasiassa syyttämättä jääneitä, ei niitä oikein virallisesti ollut koskaan tapahtunutkaan. Tarhalla sattunut vahingonteko oli kuitenkin nähtävillä oleva teko. Kysymyksessä oli rikollisuus, sillä kriminaalisuuteen liittyvät, normia rikkovat tunnusmerkit olivat läsnä (Tolvanen 2005, 2).

Turkistarhaiskuja tehtiin epävirallisen kirjanpidon mukaan vuosien 1995–2004 välillä 70 kertaa, joista suurin osa vuosina 1997–2000. Tilasto on epävirallinen siksi, ettei rikoksia voida ihmisoikeuksien ja leimaamiseen syyllistymisen vuoksi systemaattisesti tilastoida. (H22.) Isku merkitsi luvatonta tuloa turkistarha-alueelle puhkomalla tarhan ympärille pystytetty aita, avaamalla eläinten häkkeitä, värjäämällä eläinten turkkeja, hävittämällä yksilöllisiä tunnustietoja ja eräissä tapauksissa sytyttämällä tulipalo. Eläinoikeustaistelun kielenkäytössä sana ”onnistunut isku” tarkoitti eläinten päästämistä irti ja iskun toteuttajien pysymistä tuntemattomina.

Ne iskut, joita on puitu suomalaisissa oikeusistuimissa, tulkittiin yleisimmin ilkivallaksi. Se kohdistui omaisuutta (myös eläimet ovat omaisuutta) ja kotirauhaa vastaan (H8). Ilkivalta liittyi siihen kamppailuun, jonka yhteiskunnallinen protesti oli pannut vireille. Protesti ei ole mikään yksiselitteinen käsite, vaan sen voi ymmärtää yhteiskunnan poliittisen liikehdinnän aaltomaisena osana. Liikehdintää pitää yllä aatteellinen kenttä, joka tihenee protestin aikana. (Konttinen ja Peltokoski 2004, 31.) Eläinoikeus kuului aatemaailmaan, jonka ihanteina oli suora toiminta, väkivalta ja sabotaasi. Tavoitteena oli kiinnittää ihmisten huomio haluttuihin asioihin. Esa Konttinen ja Jukka Peltokoski kirjoittavat, että valtakulttuuri loukkaantui turkistarhaiskuista kolmella tavalla: lailliseen elinkeinoon kohdistuneet iskut rikkoivat maltillisen kansalaistoiminnan ihannetta. Ne tulkittiin harha-askeleiksi suuntaan, joka on tuonut maailmaan verenvuodatusta ja epäjärjestystä ja mahdollisesti jopa terrorismia. Lopulta yksityisomaisuuden kimppuun käyminen eläinten oikeuksien nimissä uhmasi yhteiskunnan virallisesti määrittelemää yksityisyyden ja omaisuuden turvaa. (Konttinen ja Peltokoski 2004, 7.)

Haastattelin ihmisiä, joiden tarha oli joutunut ilkivaltaiskujen kohteeksi. Ilkivallan määrää ja merkitystä on vaikea arvioida, vaikka sellaisen ilmetessä siitä on tehty ilmoitus poliisille ja uutisoitu julkisuuteen. Jokaisessa tapauksessa ilkivaltaa kokeneen henkilön reaktio iskusta oli ollut erilainen kuin mitä olin ymmärtänyt sanomalehtien ja sähköisen median uutisoinnista. Poliittisen ja julkisen vastuun turkistarhaiskuista on Suomessa kantanut muun muassa Oikeutta Eläimille yhdistys. Oikeudelliseen vastuuseen teosta on haastettu muutama tekijä. Tarhaajia itseään epäiltiin joskus vakuutusrikoksista. Tarhaajilta ja heidän perheiltään kuulin erilaisia versioita ilkivallasta, jotka voidaan määrittää eräänlaiseksi huhu- tai perinnetiedoksi.

Ilkivalta jätti jäljet sen kokemiin ihmisiin. Iskuista syntyvä julkisuus lisäsi ihmisten turvattomuuden tunnetta. Jos tuhotöitä ajatellaan tekoina julkisella areenalla, media näyttää olleen erittäin valppaana. Sen sijaan paikallisten poliitikkojen mielipiteet joko turkistarhoista tai niille tehdyistä iskuista puuttuvat julkisuudesta kokonaan. Vaikka systemaattinen tarkastelu tätä tutkimusta varten puuttuu, väitän poliitikkojen sulkeneet suunsa turkiskiiistan aikana. Paikalliset poliitikot ja julkisuuden henkilöt on ollut mahdotonta sijoittaa kiistan osapuoliksi lukuun ottamatta tietenkin aktiivisia turkiskriitikkoja. He eivät osallistuneet lehtien tai verkon keskusteluihin. Miksi poliitikot vaikenivat? Mistä vaikeneminen oli merkki? Oliko negatiivisista asioista puhuminen huonoa mainosta äänestäjille?

Turkisten vastaisuus oli muutakin kuin iskuja. Pieni joukko poliitikkoja ja kulttuurin edustajia olivat julkisesti ilmoittaneet pitävänsä oikeana kehityssuuntana sitä, että turkistarhaus vähenisi ja loppuisi. He eivät silti hyväksyneet ilkivaltaa. Eräät heistä olivat

valmiita asettamaan yhteiskunnallisia normeja turkiseläinten kasvatuksesta. Heille ei riittänyt pelkästään moraalinen halveksunta ja valistus. Heidän selkänोजनाan oli usein oman taustaorganisaation julkinen tuki. Huolimatta siitä, että heidän mielestään ilkeältä oli väärin, he muodostivat tarhaiskujen hiljaiset hyväksyjät. He tunsivat sympatiaa iskun tekijöitä kohtaan. (H14; Konttinen ja Peltokoski 2004, 22.)

On olemassa kulttuurinen kuilu maaseudun ja urbaanin ympäristön välillä, mikä voi osaltaan selittää eläinten oikeutta korostaneen protestin asiasisältöä. Maaseutukulttuuri kietoutuu yksityisomistuksen ja eläinten hyötykäytön arvojen ympärille. Maaseudulla ovat eläimet edelleen monelle toimeentulon perusta ja lisäksi metsästys on yleinen harrastus. (Konttinen ja Peltokoski 2004, 58.)

Radikaali, tummanvihreä moraaliliike aloitti argumentaation eläinten oikeuksista ja ryhtyi ilkeiltatoimiin turkistarhausta vastaan. Argumentaatio piti otteensa useiden vuosien ajan, mutta tarhaajat silti jatkoivat eläinten kasvattamista. Kuvaan yhdeksännessä episodissa sitä, miten rauhallisin mielin voi tarhaaja suhtautua ammattiinsa. Hän ei välttämättä piittaa siitä, että moraaliliike väittää modernin yhteiskunnan myötä syntyneen tavan pitää tuotantoeläimiä riistoksi. Suomessa oli paljon turkistarhoja. Jos eläimiä riistetään, tarhaajan oli helppo vedota siihen, että myös häntä itseään pienyrittäjänä riistetään.

9. Episodi

”Minä en pelkää mitään”.

Eikö hän pelkää tarhalle tunkeutujia? Entä tuhopolttoa? Miten on taloudellisen ahdingon laita? Tarhaajat ovat maailmanmarkkinoiden armoilla. Eikö hän pelkää yrityksensä jatkuvuuden ja uskottavuuden puolesta? Entä perheensä tai eläinten, joita vihamieliset tahot ovat alkaneet jahdata? Eikö häntä huoleta, että aktiiviset ihmiset taistellessaan eläinten oikeuksien puolesta ovat valmiita hävittämään hänen yrityksensä ja ammattinsa ja kieltämään sen moraalittomana?

Useimmat tapaamistani turkistarhaajista elävät niin kuin turkistarhaiskut olisivat aivan irrallista, heille mitenkään kuulumatonta elämää. Jos lähden siitä, että sekä tarhat että niille tehtävät iskut ovat todellisia, voisin kysellä tarhaajalta hänen mahdollisia reaktioitaan konfliktiin tai hänen elämästään mahdollisen konfliktin jälkeen. Jos turkistarhaaja kertoo pelkäävänsä turkistarhaiskuja, oletanko pelon selittävän mahdollista ylireaktiivista käyttäytymistä uhan edessä? Jos hän kieltäisi pelkäävänsä, tulkitsenko hänet sokaistuneeksi tyhmeliiniksi, joka ei seuraa aikaansa? Millaisiin tekoihin hän on kykeneväinen esimerkiksi sabotaasin kohdatessa hänen kotiaan tai eläimiään? Yleensä ihmiset yrittävät piilotella pelkoa, koska pelkääminen liitetään heikkouteen ja raukkamaisuuteen. Yrittäjän kuten sankarinkin pitää kuitenkin olla ylpeä ja valoisasti tulevaisuuteen suhtautuva.

Huolimatta tarhaajan yliolkaisesta suhtautumisesta ilkeivallan uhkaan väitän, että turkistarhaajat hidastivat työtään. He pelkäsivät uusia kontakteja ja liikesuhteiden kehittymistä, lykkäsivät investointeja, joutuivat maksamaan turvajärjestelyistä. He välttelivät potentiaalisia vastustajia ja usein vieraita henkilöitä. Turkistuotanto heräsi henkiin vasta 1990-luvun lopulla. Herääminen henkiin ei merkinnyt, että tuottajien lukumäärä olisi lisääntynyt vaan että olemassa olevat yrittäjät pääsivät veloistaan kuiville. Siis ei eroon mutta kuiville. (Karjalainen 2006.)

7.4 Tarhojen säätely ja ohjaus

Turkistarhausilmiön tutkimisella on tarkoitus ymmärtää sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuden merkitystä taloudellisen ja teknologisen ulottuvuuden rinnalla. (Berglund 1998, 4.) Turkiskiiistan temmellyksessä ei ole huomioitu niitä maaseudun asukkaita, jotka saavat toimeentulonsa turkistarhauksesta. Onko tarpeellista ottaa huomioon myös niiden ihmisten mielipiteitä, joille turkistuoanto on ammatti ja elämäntapa?

Julkisen päätöksenteon suhde turkistarhaukseen teki täyskäännöksen 1900-luvun laman ja Euroopan unionin myötä. Kuitenkin on vientikauppaa tukevalla valtion talouspolitiikalla ja turkiskaupalla yhteneväisiä intressejä. Ne ovat yhä olemassa huolimatta tummanvihreästä moraalipolitiikan vaatimuksesta lopettaa turkistarhaus. Turkis on esimerkiksi kauppa-artikkelista, jolla on ratkaistu jo historiallisesti erilaisia vaihtotalouden kysymyksiä ja turkis on ollut myös rahan edeltäjä, korvike. Rahapolitiikka ja sen aatteellinen tausta, monetarismi, saivat jalansijan nyky-yhteiskunnassa sekä valtiollisessa että alueellisessa talouspolitiikassa.

Edellä selitetty muutos johti siihen, että periaatteellisia poliittisia ohjelmia tavoitteineen on alettu ilmaista myös julkisuudessa pelkästään rahan tuottamaan hyötynäkökohtaan nojaavilla perusteilla. Samalla julkiset laitokset, erityisesti valtio ja kunnat, on alettu tulkita jättimäisinä luottolaitoksina. Valvonta ja erityisesti rahan käytön tarkastus on saanut suuren merkityksen riippumatta siitä, mitä rahalla tehdään. Uuden poliittisen ajattelun seurauksena lopetettiin muun muassa julkisia varoja käyttänyt, kunnallisesti elinkeinoja tukenut investointipolitiikka. Kaikki tämä on ollut seurausta kehityslinjasta, jossa julkiset laitokset omaksuivat uuden ohjauksen eli niin sanotun uuden julkisen johtamisen (NPM, New Public Management). (Julkunen 2001; Kettunen 2002; Rantala ja Sulkunen 2006.)

Tarhayritys on yksittäinen alueellinen, paikallisia voimavaroja hyväkseen käyttävä turkistalouden tuotantosysteemin osatekijä. Valtion ja tarhaajan lisäksi systeemin tukijalka on turkishuutokauppa. Ei ole kuitenkaan valtion eikä turkiskauppajärjestelmän intressi kantaa huolta yksittäisistä tarhoista. Virallisessa kielenkäytössä kolme osatekijää sulautuvat yhteen. Esimerkiksi Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry neuvotteli vuonna 1990 valtiovoimien kanssa laman aiheuttamasta tuotannon alenemisesta, tarhojen häviämisestä ja mahdollisesta valtion tuesta turkiselinkeinolle. Liitto haki niin sanottua ylimenokauden rahoitusta. Huonon kauden ennustettiin loppuvan ja paremman tulevaisuuden väitettiin olevan tulossa. Neuvottelujen tuloksena myönsi valtio tarhaajille sekä hintatukea että korkotukilainaa. Kaikkiaan valtio myönsi liitolle sadan viidenkymmenen miljoonan markan tukipotin. Sen alueellisesta tai maantieteellisestä jaosta ei tätä tutkimusta varten ole aineistoa käytettävissä. (Pohjalainen 1990a; Johansson 2003, 72.)

Joka tapauksessa tarhauksesta oli tullut Itä-Suomessa 1970-luvulta lähtien kunnalliselämään poliittisesti vaikuttava instituutio. Valtion myöntämä ylimenokauden tuki ei pystynyt ehkäisemään laman aiheuttamaa tarhaajien poliittisen merkityksen vähenemistä etenkin maan itäosissa. Siitä huolimatta oli maaseudun teollistumisen ja tarhauksen vuoksi yhteiskunnallinen työnjako syventynyt ja monipuolistunut. Myös maatalous oli siirtynyt kotitarvetuotannosta vaihtotalouteen. Maanviljelyn ja karjatalouden kehitys oli vaikuttanut ratkaisevasti koko maaseudun elinkeinojen uudelleen järjestäytymiseen. Tämän prosessin aikana myös turkiksen vaihtotalouteen liittyvä arvo on konstruoitu uudelleen. Se on tapahtunut valtion, tarhaajien, turkiskauppiaitten ja pukinevalmistajien kesken ja tarpeita vastaavasti.

Kun itäsuomalaiset kettutarhat ajautuivat vaikeuksiin 1980-luvun lopulla, olisi valtio voinut pelastaa yrittäjiä ahdingosta esimerkiksi tilaamalla karvahattuja armeijan käyttöön.

Nyt jälkikäteen voidaan löytää syytä siihen, ettei se olisi ollut mahdollista, kun myös valtion politiikka ja rakenteet olivat ajautumassa umpikujaan.

Lamalla oli sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia turkistarhaukseen Itä-Suomessa. Lama oli muuttanut ihmisten suhtautumista työn tekemiseen, henkilökohtaisiin tarpeisiin ja kotitalouden merkitykseen. Se oli opettanut, miten elämä ei kulje jatkuvasti samaan suuntaan. (H3; H11; H17.) Lamasta ei kuitenkaan ole osoitettu seurauksen kansantalouden rakenteellista ongelmaa. Esimerkiksi muuttoliike ei laman aikana selkeästi kasvanut (Erola ja Moisio 2005). Sen sijaan erilaisten yhteiskunnallisten palvelujen kysynnässä tapahtui muutoksia. Työttömyys johti ihmisiä etsimään toimeentulotukea. Toimeentulotuen saajien lukumäärä lisääntyi lamavuosina kolmesta sadasta tuhannesta yli kuuteen sataan tuhanteen. Sosiaalitoimistot ruuhkaantuivat erityisesti kaupungeissa. Tutkijat ovat selvittäneet, miten toimeentulotuesta tuli erälle kotitalouksille pitkäaikainen tuki, mikä oli merkki huonosta työn saannista ja mahdollisuuksien puutteesta. (Blomster ja Simpura 2001.)

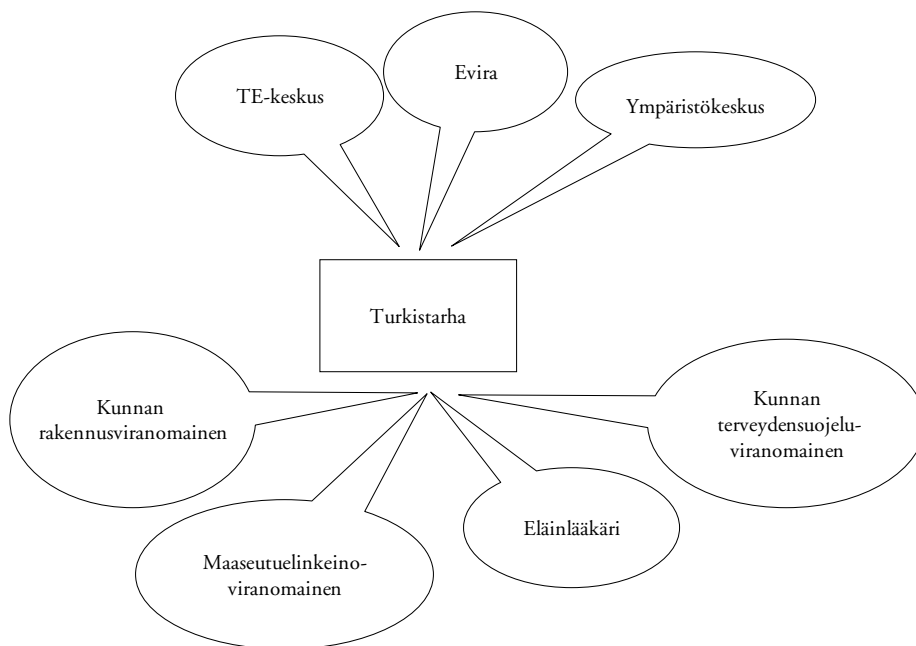
Tuon murroksen jälkeen alalle jääneet itäsuomalaiset turkistarhaajat olivat ammatiltaan vain tarhaajia toisin kuin aikaisemmin. Aluepolitiikan kultaisista vuosista teollistuminen ja maatalous olivat kääntyneet sopeutumiseksi Euroopan unioniin. Aluepoliittista argumentaatiota tuli täydentämään muun muassa maaseutupoliittinen keskustelu.

Julkisen päätöksenteon piirissä otettiin turkistarhaus osaksi ympäristönhallintaa. Ympäristölainsäädäntö uusiutui perusteellisesti Euroopan unionin myötä. Turkistarhojen ympäristön käyttöä alettiin valvoa. Sovellettavaksi säädökseksi tuli Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 1774/2002. Sen mukaan viranomaiset valvovat sekä turkiseläinten pitopaikkoja, tarhan ympäristövaikutuksia ja eläinten hyvinvointia. Tarhan luonnonympäristön kannalta ongelmallinen asia oli eläinten lannan sisältämät ravinteet kuten typpi ja fosfori. Eräs vaihtoehto lannan hyväksyttäväksi käytöksi olisi levittää se peltojen viljelykasveille. Lannalle sopivan levitysalueen määrä ei ole aina ollut riittävä. Lannasta on myös pyritty tekemään bioenergian raaka-ainetta. (Rekilä ym. 2005; Jakobstads Tidning 2007.)

Uusia turkistarhoja koskeva lupajärjestelmä jakoi tehtäviä valtiollisille ja kunnallisille tahoille. Olemassa olevaa turkistarhaa valvoo paikallisten viranomaisten verkosto. Tarhan rakenteiden ja tilan ympäristöä valvoo kunnallinen terveydensuojelu- ja rakennusviranomaisen. Investoinneissa maakunnallinen työ- ja elinkeinokeskus ja ympäristöviranomaisen pitävät huolta julkisista intresseistä. Ministeriöiden alaiset tutkimuslaitokset valvovat eläinten hyvinvointia siltä osin, kun se liittyy rehuun ja terveyteen. (Kuva 14)

Turkistarhaajat tulkitsevat ympäristövalvonnan usein vastapelurikseen siitä huolimatta, että heidän omien järjestöjensä asiantuntijat pyrkivät paikallistasolla erilaisiin luottamusta parantaviin toimenpiteisiin, joiden yhtenä työkaluna ovat laatujärjestelmät. (Itä-Suomen turkistarhauksen kehittämishanke 2000; Kerminen-Hakkio ym. 2003; Turkistalous 2005.)

Suomen Turkiseläinten Kasvattajien Liitto ry on pyrkinyt nostamaan turkistarhaaja-sanan rinnalle viralliseen kielenkäyttöön turkistila –sanana. Uuden sanan vakiinnuttaminen ei ole helppo asia. Turkistilan merkitys korostaa enemmän tarhaajaa ympäröivää piiriä yksittäisen ammatin sijasta. Samalla piilottautuu maskuliininen ulottuvuus, sillä turkistila on ehkä yhtä sukupuoleton kuin englannin kielen sana *fur farm*. Turkistila-termi on käytössä hallinnollisissa yhteyksissä muun muassa Euroopan unionin asiakirjoissa.

Kuva 14. Ympäristön valvonnan organisaatio. Mukailten Rekilä ym. 2005

Tutkimuksella abdingon kimppuun

Lama ajoi alas turkiseläinten tutkimusta Joensuun yliopistossa. Siikasalmen koeasema lopetettiin vuonna 2000. Myös Suomen Turkiseläinten Kasvattajien liiton omistamat koetarhat, joita olivat Helven tarha Kirkkonummella ja Maksamaan tarha, lopetettiin viimeistään vuosituhannen vaihteessa. (Karjalainen 1998c ja 1999; Johansson 2003, 110–119.)

Liiton omistama laboratorio on jatkanut työtään läpi vuosikymmenten. Se perustettiin vuonna 1966 Valtion eläinlääketieteellisen laitoksen tiloihin. Liitto rakennutti sille myöhemmin omat tilat Vaasaan, joista se laman aikana joutui siirtymään vuokratiloihin. Turkiseläinlaboratorio palvelee pääasiassa rehuanalyysien turkiseläinten rehua valmistavia tehtaita ja tarhaajia. Se puuttuu heikkolaatuiseen ja epätaloudelliseen ruokintaan aina, kun se löytää jotain huomionarvoista tietoa tutkimistaan näytteistä. (Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto ry 2007.)

Yllättävä asia on, miten turkistarhausta koskevan tutkimusraportoinnin aiheet muuttivat laman jälkeen. Turkisalan ammattilaiset eivät kuitenkaan jääneet odottamaan ulkopuoliselta tutkimukselta mitään avauksia elinkeinon kysymyksistä. Erällä turkiskaupan ammattilaisilla oli itsellään tutkijan koulutus. Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry ja maa- ja metsätalousministeriö kutsuivat apuun asiantuntijavoimia Helsingin ja Kuopion yliopistoista. Siirryttiin yksilöllisiin hyvinvoinnin ongelmiin ja ympäristön kuormitukseen.

Helsingin yliopistossa oli 1980-luvulla eräillä laitoksilla seurattu nopeasti laajentunutta turkiselinkeinoa. Yliopisto oli varustanut Inarin Muddusjärven koetilan turkiseläimillä, kun kotieläintieteen laitoksella oli havaittu turkistarhauksen yleistyneen Lapissa. Maakunnassa oli perustettu vielä kaksikymmentä uutta tarhaa vuosina 1987-1989 silloin, kun lama oli jo näyttänyt merkkejään muualla Suomessa. (Mäkitalo 1988: Tarhaajan kalenteri 1990.) Asiantuntijoiden mielestä turkiseläinten kasvatukselle oli ollut Lapissa monessa suhteessa hyvät kehittämismahdollisuudet. Sitä paitsi lappilaiset tarhaajat näyttivät väliinputoajilta, kun tuhansia tonneja turkiseläinten rehua kuljetettiin maakunnan läpi Pohjois-Norjasta ja Muurmanskista eteläisille rehutehtaille. Muddusjärven koetilalle oli ostettu sata emominkkiä ja noin sata emokettua tutkimustoimintaa varten, jotka loivat laboratorion ruokintakokeille, turkin valmistumista testaaville kokeille sekä pesäköppien testaukselle. (Syrjälä-Qvist ym. 1990). Muddusjärven koetila suljettiin yliopiston uudelleenjärjestelyissä vuonna 1996.

Helsingin yliopiston Seinäjoen maaseudun tutkimus- ja koulutusyksikkö julkaisi turkistarhauksen taloutta koskevat raportit (Weijola 1989 ja 1991). Tutkimuksen tekoon oli havahduttu valtakunnallisen huolen saattamana siitä, millaisiin ongelmiin tarhat ja rehutehtaat olivat joutumassa eri puolilla maata. Huonoja nahkahintoja oli koettu aikaisemminkin, mutta tällä kertaa osoittautui, että nahkojen huutokauppahinnan nousu antoi odotuttaa itseään. Ainakin sellaiset hinnannousut, joista oli kokemusta 1970- ja 1980-luvuilta, ja jotka olivat innostaneet sekä tarhaajia että kauppiaita, näyttivät ohimenneeltä ajalta. Tore Weijola kuvasi tutkimuksissaan valuutan arvon muutosten vaikutusta turkiskauppaan ja turkiksen kysynnän vaihtelujen vaikutuksia. Hän osoitti myös, miten tarhauksen kannattavuuteen vaikuttivat tuotantokustannukset ja tarhan johto.

Suomen Turkiseläinten Kasvattajien liitto ry on ollut mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen projekteja. Niiden koejärjestelyt valtaosaltaan toteutetaan Kannuksen tutkimusasemalla. Tutkimusaiheita ovat turkiseläinten ravitseminen ja käyttäytyminen, eläinten geneettinen jalostus ja tarhan ravinhuolto. Kannuksessa on selvitetty myös tarhojen vesitalouden merkitystä pohjavesien laatuun ja tutkimuksen tuloksena on kehitelty teknisiä ratkaisuja tarhoille vesiensuojelua varten (Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Turkistalous; Latvala ja Kleimola 1998).

Kuopion yliopiston tutkimukset keskittyivät turkiseläinten käyttäytymiseen ja hyvinvointiin. Aikaisempaan tutkimukseen nähden näkökulma oli turkiseläinten kasvatuksen tarkastelu itsenäisenä tuotannonhaarana, ei enää yhtenä maatalouden sivuelinkeinona. Perustavoitteena tutkimuksissa oli erilaisten eläinten hyvinvoinnin mittareiden kehittäminen, joissa eläinten hyvinvointi pyrittiin mittaamaan luonnontieteellisin koejärjestelyin. Tutkimuksen periaatteita löydetään brittieläinlääkäri John Websterin normeista, jotka järjestyvät eläimen viideksi vapaudeksi: vapaus janosta, epämuikavuudesta ja kivusta, vapaus ilmaista luonteenomaista käyttäytymistä ja vapaus pelosta. Kuopiolaistutkimuksella on ollut huomattava merkitys suomalaisen turkiseläinten hyvinvoinnin määrittelemisessä. (Webster 1993; Harri 2000.) Tuloksilla ja johtopäätöksillä on argumentoitu virallisen politiikan osana niin, että tutkimuksen jäljet ovat näkyvissä muun muassa suomalaisessa lainsäädännössä (ks. Neuvoston direktiivi 98/58/EY ja Eläinsuojelulaki 247/1996) sekä Euroopan unionin komission kanssa tehdyssä yhteistyössä. Uusimmat tutkimukset ovat käsitelleet eläinten pesäköppejä, makuuhyllyjä ja muita virikkeitä sekä eläinten luonnetta. (Mononen ym. 1998; Helsingin Sanomat 2002; Mononen 2004; Vinke ym. 2008.)

7.5 Asiakkaat

Turkiskaupan ja -kauppiaiden rooli tarhaajien elämän käännteissä on suuri. Itäsuomalainen tarhaaja on erityisen riippuvainen turkiskauppiaiden työn onnistumisesta tilanteesta, missä huutokauppayhtiöllä on monopoliasema nahkojen välityksessä. Laman jälkeinen tarhaajien sukupolvi elää yhä sen perinteen varjossa, minkä turkiskauppa koki 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa. Ensin nahkahinnat romahtivat ja sitten huutokauppayhtiö rationalisoi toimintaansa, mikä sekä suoraan että välillisesti heijastui tarhaajien työhön.

Laman jälkeisen sukupolven aikana tarhaajan riippuvuus huutokaupasta on entisestään kasvanut, kun teollistumisen vuosien pyrkimykset siihen, että kotimaassa olisi nahkajalostusta ja turkismuokkausta ovat vaimentuneet. Kehitysaluepolitiikan vuosina julkisen vallan osallistuessa tarhauksen rahoitukseen esitettiin vakavasti, että osa nahoista tulisi käyttöön kotimaassa, mikä mahdollisesti tasaisi tai varmistaisi nahkojen menekkiä, mutta ennen muuta loisi työtä ja työpaikkoja. (Ollila 1979; Vuokko 1982.) Laman jälkeen kansainvälisen kaupan laajentuessa ja julkisen rahoituksen vähetessä suunnitelmat kotimaisesta nahkajalostuksesta ovat loppuneet lähes kokonaan. Pohjanmaalla on tosin järjestetty koulutusta turkiksen käytöstä käsityömateriaalina (Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu 2008).

Jälkiviisautena voidaan sanoa, että teollistumisen vuosikymmeninä voimakkaasti lisääntyneen turkistuotannon tarjonnan täytyy sopeutua. Turkiskauppiaiden mukaan myynnin kannattavuuden lopetti liiallinen tarjonta. Tarkemmin sanottuna huutokaupassa syntynyt nahkojen nouseva hintataso oli seurausta useiden vuosien ajan jatkuneesta ostohalukkuuden kasvusta. Se ruokki turkiskauppiaiden odotuksia kaupan kehittymisestä, millä oli heijastuksensa kaikkiin kaupan osapuoliin. 1980-luvun puolivälissä joistakin nahkatyypeistä maksettiin huumia, spekulatiivisia hintoja. Yhdestä ainoasta ketunnahasta saatettiin maksaa satoja dollareita. Spekulatiivinen tarjonta ja kysyntä olivat virheitä, jotka syntyivät sekä tarjoajien että ostajien päätöksistä. Ne olivat kiusallisia kaikille kaupan osapuolille. (Wallin 1991, 5–10.)

Kasvanut tuotanto olisi voitu varastoida tulevaa myyntiä varten ja tällaiseen toimeen tarhaajien liitto ja huutokauppayhtiö ryhtyivätkin 1980-luvun loppuvuosina. Vantaalle rakennettiin varastotiloja turkiksia varten. Turkiskauppiat aloittivat myös yhtiön kehittämisen toivoen, että volyymien kasvaessa liiketoimia eivät häiritsisi ylitarjonnan tai väärän hintatason aiheuttamat vaikeudet. Turkistuottajat Oy pyrki laajentumaan tavoitteenaan saavuttaa markkinoiden hallinta. Se hankki omistukseensa kansainvälisen kilpailijansa. Laman myötä tapahtuneet rahan arvon muutokset sekä luottamuksen väheneminen niin rahoittajien kuin asiakkaiden keskuudessa vaikeuttivat yhtiön kehitystä, joka kuitenkin jatkui jälleen syvimpien lamavuosien jälkeen. (Johansson 2003, 62–66.)

Lamavuosien ylitarjonta ei ollut mikään helppo asia. Toimitusjohtaja Moisander muisteli varoitelleen turkistarhauksen laajenemisesta (Moisander 1991). Nopea tarhauksen kasvu ja lisääntyvät nahkamäärät olivat turkiskauppiaiden lisäksi huolena muillakin talousmiehillä. Markkinoiden notkahdukset, jotka näkyivät huutokaupan hintojen kehityksessä, olivat silti olleet vähäisiä ennen vuotta 1986. Monet uudet tarhaajat seurasivat notkahduksia tarkasti. He tekivät vain muutamien huutokauppojen perusteella ratkaisuja siitä, kasvattivatko ylipäätään eläimiä ollenkaan. Turkiskauppiaiden näkökulmasta lyhytkestoisesti tarhausta harjoittavat henkilöt olivat epäluotettavia. Tarhaajien kesken käytiin myös vilkasta keskustelua siitä, mikä eläin olisi parhaiten tuottava. (Turkistarhaustoimikunta 1983; Hakkarainen 1995, 182–183 ja 322–329.)

Joka tapauksessa turkiksia ei voida tarjota myyntiin enempää kuin mitä ostajat haluavat ja kykenevät pitkälläkin tähtämällä maksamaan. Turkiskauppiaiden mielestä tarhaajatkaan eivät saisi ohittaa yrityksessään ostajan näkökulmaa. Jotkut tarhaajat tuntuvat

olevan hyvin perillä pukeutumisen nykyvirtauksista ja jotkut, joista kirjoitan kymmenennessä episodissa, keskustelivat muodista ja kasvattamistaan turkisnahoista. Kaupan rakenteisiin vaikuttivat myös yleisemmät asiat kuin vain kysyntä ja tarjonta. Laman aikana oli nähty, että koko yhteiskunta saattoi natista liitoksissaan. Wallin arvioi, miten laman aikaiset kaupan uudelleen järjestelyt olivat johtaneet sekä turkiskaupan että tarhaajien uhrauksiin. (Wallin 1991, 5–10.)

Pörssissä noteerattu huutokauppayhtiö Turkistuottajat Oy voi periaatteessa olla kenen tahansa omistama. Historian kehitystä seuraamalla voi havaita, että tarhaajien mukanaolo turkiskaupan ja erityisesti huutokauppayhtiön päätöksenteossa oli ollut usean eri intressin välinen kompromissi. (Johansson 2003, 66–67 ja 102–104.) Tarhaajalla ja turkiskaupalla voi olla yhteisiä päämääriä, mutta toisistaan melkoisesti poikkeava toimintaympäristö. Kotimaisessa tarhauspolitiikassa ja erityisesti tarhaajien paikallisyhdistyksissä ollaan oltu halukkaita hankkimaan huutokauppayhtiön osakkeita. (H7 ja H16.) Juridisesti ei yhdistyksillä ole muuta asemaa jäsentensä markkinoille tarjoamien turkisten markkinoinnissa kuin se, mikä tulee huutokauppayhtiön osakkeiden omistamisen seurauksena. Käytännössä tarhauspolitiikan sisäisessä keskustelussa luodaan aloitteita uusille tuotantotavoille ja tuotteille niin, että turkisten tarjonta ja kysyntä voidaan katsoa osaksi laajaa yhteiskunnallista diskurssia.

10. Episodi

”Mikä milloinkin on muotia!”

Usein ovat itäsuomalaisten turkiseläinten kasvattajien käsitykset muodista eräänlaisia takautumia 1980-luvun kulta-ajoilta. Ala muuttuu, ja tarhaajien on ollut pakko keskittyä olennaiseen, eläimiin, raaka-aineen olemassaoloon eli alkutuotantoon. Esimerkiksi kettujen risteytyksen leviämisen myötä ajateltiin, että eksootisen värisestä ketusta voisi ommella tuhansien markkojen arvoisen kokoturkin. On vaikea kuitenkin ajatella, että nykyisin kukaan ostaessaan päälle pantavaa olisi kiinnostunut ketun nahan väristä silloin, kun se vielä oli elävä, ellei tietysti ole erityisesti alan harrastaja. Nykymuoti edellyttää vaatteilta muunneltavuutta, monipuolisuutta ja keveyttä. Ketun nahka voidaan värjätä minkä väriseksi tahansa, ja värjääminen muuttaa nahan ominaisuuksia yleensä parempaan suuntaan. Siitä tulee pehmeä ja napakka. Turkisraaka-aineen ostajaa ei ehkä kiinnosta (edes Kiinassa) se, että turkiksi päätyvällä ketulla luonnostaan on selässä mustia karvoja enemmän kuin valkoisia. Toivottavasti olen väärässä, sillä niin antaumuksella eräät eläinten kasvattajat puhuvat eläintensä karvan väristä.

Vaatetusasioissa kuulin eräässä haastattelussa kiinnostavan yksityiskohdan koskien Torinon talviolympialaisia. Kisojen järjestäjät olivat halunneet tuoda esille ympäristöystävällisyyttä. Eläinten oikeuden puolustajat saivat aiheita kritiikkiin huomauttaen, miten norjalaisella kisajoukkueella oli hupun reunassa turkissomiste. Media tarttui tähän mielenilmaukseen, joka kuitenkin kääntyi olympiatunnelmassa uusille urille. Norjalaiset tarhaajat nimittäin havaitsivat, miten somiste lohkeili ja kaljuuntui. Urheilupukineteollisuus puolustautui ilmoittaen, että edustusasu oli ommeltu Kiinassa. Hupun reunuksessa ei ollut norjalainen vaan kiinalainen supikoira. Urheiluvaatteen ja -vaatteen isänmaallisuus sai vastaansa norjalaisten tarhaajien isänmaallisuuden.

8 TURKISTARHAUS TEOLLISTUMISEN ILMIÖNÄ

8.1 Tarhauspolitiikka ja teollistuminen

Tarhauspolitiikan ydintä on tarhaajan ja huutokaupan välinen neuvottelu. Se saa sisällön niistä tulkinnoista, joita neuvottelun osapuolet tekevät ympäristöstään. Tarhauspolitiikka johtaa turkistarhaajan aseman määrittämiseen yhteiskunnallisissa prosesseissa. Sen piirissä tehdään arvioita tarhauksen sosiaalisesta asemasta ja taloudellisesta jatkuvuudesta. Tarhauspolitiikkaa harjoittavat eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan sen sisällä oli useita keskenään ristiriitaisia ja kilpailevia yksilöitä ja yrityksiä. Tässä tutkimuksessa tarhauspolitiikan osatekijät on määritetty turkistalouden tuotantosysteemissä. Tarhauspolitiikan argumentoijat olivat intressiryhmä myös yleisemmässä, yhteiskunnallisessa keskustelussa. (Kuva 3)

Tarhaajien ja huutokauppayhtiön keskinäisestä suhteesta johtuu se, että tarhauspoliittinen keskustelu käydään Suomessa melko rajatussa piirissä. Vertauskuvallisesti voitaisi sanoa niin, että turkiseläinten kasvattajat ja huutokauppayhtiö istuivat neuvottelupöydässä kumpikin samalla puolella. Mikä tai kuka pöydän toisella puolella istui, riippui eri tilanteista, käsiteltävistä asioista ja suhdanteista. Viime vuosina neuvottelupöydän toisella puolella on istunut joko muotimaailma, julkinen valta tai eläinten oikeuden puolustajat.

Tarhauspolitiikka voidaan yrittää nähdä osana elinkeinopolitiikkaa, joka tähtää teollistamiseen. Eino Jutikkala kirjoitti: "Teollistuminen eli industrialisoituminen on teollisuuden ja muiden ei-agraaristen elinkeinojen merkityksen lisääntymistä, yhä suuremman väestönosan siirtymistä maataloudesta niiden palvelukseen. Maailmantalouden kannalta katsottuna teollistuminen on ollut mahdollinen vain sikäli, kuin maatalouden tuotantoteho on noussut. Teollistumisen olennaisena sisältönä on kansan suurille joukoille tarjoutunut mahdollisuus käyttää yhä suurempi osa tuloistaan muuhun kuin ruoan ostamiseen ja siten kohottaa elintasoaan" (Jutikkala 1968, 206).

Turkistarhauksen synty ja laajeneminen olivat sidoksissa suomalaisen teollistumiseen. Vaikka Jutikkala korostaa teollistumisessa ei-agraarisia elinkeinoja hän huomauttaa, että maataloustuotannon tehon paraneminen oli edellytys teollistumiselle. Agraarinen kotieläinten pito ja siihen liittyvä tuotannon kasvu olivat osa modernisaatiota ja teknologista edistymistä. Maataloudesta siirtyi suuri määrä ihmisiä muihin elinkeinoihin. Sekä maanviljely että eläinten kasvatus tehostuivat. Kaupungistuminen ilmiönä laajeni nopeasti. Jutikkala kirjoitti, miten "maatalouden tuotantotehon nostaminen vaatii pääomasijoituksia, mutta vielä enemmän pääomaa kysyy teollisuuslaitosten sekä näille välttämättömien kulkuneuvojen luominen ja kaupunkien kasvamisen vaatima asuinrakennustoiminta... Täysin agraarista yhteiskuntaa, joka pyrkii nopeasti teollistumaan, on syystä verrattu paroni Münchhauseniin, joka yritti nostaa itse itseään tukasta. Tästä johtuen elinkeinoelämän "irtaantuminen" – mitä sanontaa on suositeltava käytettäväksi molemmilta yhdysosiltaan epäonnistuneen 'teollisen vallankumouksen' tilalla – edellyttää monien ulkoisten ja sisäisten tekijäin samanaikaista myötävaikuttamista, ennen kaikkea hyvien vientimarkkinain syntymistä maassa tuotetuille - tai tuotettaviksi mahdollisille - raaka-aineille taikka elintarvikkeille" (Jutikkala 1968, 207).

Jutikkalan ajattelua voi soveltaa turkisnahkojen ja myös muiden nahkojen tuotannon, jalostamisen, myynnin ja niiden käytön historian tarkasteluun. Turkistarhaajien ensimmäinen sukupolvi oli luomassa kaupankäynnin rakenteita sekä koti- että ulkomaan vaihdossa. (Turkistuottajat Oy 1988.) Turkisnahkojen keskitetty myynti ja lajittelu johtivat

turkiskaupan kehitykseen. Se tapahtui lukuisten vaiheiden jälkeen, joita kuvataan alan historiikeissa. Itäsuomalaisittain supikoira oli tärkeä turkiskaara-aine. Sitä alettiin tarhata 1960-luvulla, ja tarhaus on laajentunut onnistuneen kaupankäynnin johdosta. Nykyisin supikoiran nahkoja tarjotaan myyntiin jo miltei sata tuhatta kappaletta joka vuosi. (Taulukko 9)

Taulukko 9. Supikoirien turkiksen myynnin kehitys suomalaisessa huutokaupassa (Johansson 2003, 113)

Huutokauppakausi	Kpl myytyjä nahkoja
1972–1973	137
1979–1980	17800
1989–1990	38248
2000–2001	81577

Turkistarhauksen historiasta oli vaikea hahmottaa sellaista kehityspolkua, mikä liittäisi sen välittömästi tai edes välillisesti maatalouden tai metsätalouden kehitykseen. Se paljastuu itsenäiseksi instituutioiden rakentamisen prosessiksi. Turkiskaupan saivat aikaan asialle vihkiytyneet harrastajat. Suomalaisen turkiskaupan eräs ratkaiseva käänne tapahtui luovuttaessa kaniin nahkojen myynnistä. Se todettiin kannattamattomaksi, ja kauppiat päättivät keskittyä ”jaloturkiksiin” eli minkkiin ja kettuun. (Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto 1978, 126 ja 129.) Kaupankäynnin lisääntyessä tuli myös turkiskauppiaitten kiinnostuksen kohteeksi se, miten eläinten rehun saantia ja muuta tarhaukseen liittyvää toimintaa voidaan kehittää ja laajentaa. Maaseudun teollistumisen ensimmäisinä vuosikymmeninä sodan jälkeen saatiin huomattava osa nahoista Pohjanmaan ruotsinkielisiltä tarhureilta. Todennäköisesti siitä johtuen on yhä nykypäivänäkin turkistarhauspolitiikassa ajoittain näkyvissä kieli- ja aluepoliittinen jakolinja.

Turkiskaupan edellytyksenä olivat riittävät pääomat. Jutikkalan mukaan Suomessa oli teollistumiselle vasta 1860-luvulla alkanut olla riittäviä pääomia. Ulkomaankauppa oli niiden muodostumiselle tärkeää. Ulkomaankaupan historiaa on alettu kirjoittaa Suomessa vuodesta 1765 lähtien, kun niin sanottu Pohjanlahden tapulipakko murtui. Turkis on esine, jolla oli käyty kauppaa jo ennen tapulipakon murtumista. Silti kaikkein tärkein kauppa-artikkeli maan rajojen ulkopuolelle käytävässä kaupassa oli sahatavara, mikä ennakoiti metsäteollisuuden kehitystä. (Jutikkala 1968, 208–210; Heikkinen ym. 2000; Kokkonen 2002.) Puun ja sahatavaran myynnistä alkoivat jopa sisämaan talonpojat saada varoja. Jutikkalan mukaan teollistumisen taustalla oli myös 1870-luvun suotuista poliittinen ilmapiiri. Tuolloin ei industrialismin läpimurtoa suinkaan tapahtunut, vaan kauppa ja teollisuus kehittyivät hitaasti ja vaihteittain. Teollistumista vauhditti myös siirtolaisuus. Turkistarhauksen piirissä kerrotaan tarinaa suomalaisista siirtolaisista, jotka Amerikasta palatessaan olisivat tuoneet mukanaan eläviä turkiseläimiä. Tämä tarina voi selittää tarhauksen syntyä tietyillä paikkakunnilla. (Smulter 2000; Johansson 2003, 16.)

Monimutkaiset prosessit johtivat sekä ulkomaankaupan että maaseudun teollistumisen edistymiseen Suomessa. Kun alkukehitys oli tapahtunut maan eteläisissä ja läntisissä osissa maata 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, teollistuminen levisi itäisiin maan osiin vasta toisen maailmansodan jälkeen. Korkeakouluilla oli oma rooli teollistumisen kehi-

tyksessä. Maakuntien korkeakoulut perustettiin 1970-luvulla. Etenkin luonnontieteellisen ja teknisen alan asiantuntijat näkivät teollistumisessa tulevaisuuden haasteen. Maa- ja metsätalouteen oli liittynyt köyhyys ja takapajuisuus, jonka korvaaminen teollisuudella näytti merkitsevän lupaavaa kehitystä. Luonnonvarat haluttiin mukaan teollistamisen prosessiin. (Lindqvist ym. 1980.) Luonnonvarat ja ympäristö ymmärrettiin saman kolkon kahtena eri puolena, ja luonnonvarat alettiin jakaa uusiutuviin ja uusiutumattomiin. Jälkimmäisiin lukeutuivat kansainvälisessä vaihdossa tärkeät energialähteet kuten öljy ja kivihili, joiden jatkuva käytön lisääminen oli tuonut eteen huolen niiden riittävydestä. Sen sijaan uusiutuvat luonnonvarat, jotka yleensä sijaittivat lähellä käyttöä, haluttiin saada taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen piiriin. Uusiutuvaksi määritettiin muun muassa turkis ja kala. Tämä havainto johti itäsuomalaisissa korkeakoulussa siihen, että useat tutkijat kehittivät vuosien ajan päätoimenaan turkistarhausta. Heidän työhönsä kuului sekä tuotekehittelyä että tarhaajien ja alan asiantuntijoiden kouluttamista. Tästä kirjoitin tarkemmin kappaleessa Turkistutkimus teollistumisen vuosina.

Tarhauspolitiikalle oli kehitysaluepolitiikan aikana tavallista pyrkiä näkemään tarhaus osana laajempaa elinkeinotoimintaa. Silloin kehitettiin ajatusta turkiksen tuotantoketjusta. Teollistumisessa oli olennaista erilaisten logististen ketjujen ymmärtäminen toisistaan riippuvaiseksi ja myös näiden riippuvaisuuksien saaminen yhteisen päätöksenteon piiriin. Itäsuomalainen turkistarhaus palvelulaitoksineen haluttiin ymmärtää tuotantoketjuna, johon luettiin mukaan eläinten rehu ja terveydenhoito, nahkonta ja turkiksen muokkaus, pukineiden suunnittelu ja ompelu. (Lumme ja Pasanen 1984.) Oikeastaan on kysymys elinkeinojen vertikaalisesta integraatiosta. Sen avulla tavoiteltiin tuotannon tehokkuutta ja kasvua.

Tuotantoketju on käsitteenä sidottu aina tiettyihin poliittisiin tarkoituksiin. Se tähtää ennalta määritettyjen osapuolten toiminnan ohjaamiseen yhteisen päämäärän hyväksi. Se on suunnitelmallisen elinkeinopolitiikan käsite. On vaarana, että se sulkee ulos osan potentiaalisia ketjun osakkaita. Tässä tutkimuksessa olen sitoutunut tarkastelemaan tuotantoketjun sijasta turkistarhauksen prosessia. Näin siksi että metafora tuotantoketju saattaa johtaa erotteluihin ja karsimisiin, jotka eivät ole tarkoituksenmukaisia pienyritystoimintaa tarkasteltaessa.

Teollistumispolitiikan sijalle on maaseudun kehityksessä noussut erityinen maaseutupolitiikka. Tulkinta maaseudun toimintojen erilaistumisesta oli todennäköisesti tausta maaseutupolitiikan pohdinnolle suomalaisesta maaseudun kehityksen poluista, jollainen esitettiin sisäasiainministeriön Maaseudun kehittämisohjelmassa (1991, 87–90). Sitä voidaan ehkä luonnehtia suomalaisen, virallisen maaseutupolitiikan lähtölaukaukseksi. Hallinnollisesti on Euroopan unionin aikana maaseutupolitiikka saanut vahvemman aseman. Unionista johtuen myös erilainen alueiden luokittelu tullut käyttöön eli alueet luokitellaan bruttokansantuotteen mukaan. Itä-Suomi kuului aina 2000-luvun alkuun asti Euroopan unionin vähiten kehittyneisiin alueisiin. Baltian maiden liittymisen jälkeen vuonna 2003 aluemääritykset muuttuivat. Bruttokansantuotteeseen perustuva luokittelu Euroopan unionissa on melko karkea tukeutuessaan rahamääräisiin tekijöihin, sillä maaseudun eri osat eivät ole hidastaneet erilaistumiskehitystään edes Euroopan unionin aikana.

Itäsuomalaiset olivat tarhauspolitiikassa määrällisesti olleet sekä ennen lamaa että sen jälkeen vain pieni tekijä. Sen sijaan maan länsirannikolle oli keskittynyt huomattava edustus alan raaka-ainehuolto, asiantuntemusta ja yhdistystoimintaa. Turkistarhaus on länsisuomalaiselle maaseudulle leimaa-antava elinkeino. Itäsuomalaiset tarhaajat ovat kuitenkin pitäneet huolen siitä, ettei tarhauspolitiikassa länsisuomalainen paine ole päässyt ylivoimaiseksi. Itäsuomalaisen tuotannon ja yritysten pienuuden turvana ovat olleet tarhaajayhdistys neuvojineen yhdessä maan laajuisen ammatti- ja asiantuntijaliiton kanssa.

Liitto toimii yhteistyössä sekä alueellisten tarhaajayhdistysten että huutokauppayhtiön rinnalla.

Nykyiset 20 itäsuomalaista tarhaa sijaitsevat eri puolilla laajaa maantieteellistä aluetta. Ne ovat pienempiä kuin suomalaiset tarhat keskimäärin. Keskimääräiset luvut (vuonna 2007) tuotannossa oli minkkejä 3500, sinikettuja 1470, hopeakettuja 300 ja suomen-supuja 860 (Suomen Turkiseläinten kasvattajain liitto ry 2007). Tilastoihin perustuvat, tarhakohtaiset eläinmäärät eivät anna aivan oikeaa käsitystä tarhojen suuruudesta, sillä tuskin ainoallakaan tarhalla kasvaa kaikkia mahdollisia eläinlajeja. Itäsuomalaiset olivat keskittyneet siniketun, risteytyskettujen ja supikoirien kasvattamiseen. Turkistarhausta välittömästi palvelee tietty osa maaseudun yrityksistä kuten kuljetus, rehuteollisuus ja eläinlääkintä. Omassa kunnassaan luokitellaan turkistarhat laitoksina ja yrityksiä pienyritykseksi, sillä kukin tarjoaa työpaikan yhdelle tai kahdelle henkilölle ja vain kiireaikoina työtä on tarjolla useammalle.

8.2 Teollistuminen tilaston valossa

Maaseudun kehityspolkuja etsittäessä voidaan kysyä, mikä sai aikaan turkistarhauksen synnyn sata vuotta sitten? Mikä sai itäsuomalaiset tarttumaan tarhaukseen 1960-luvulta lähtien? Olen etsinyt vastausta yleisestä taloudellisesta kehityksestä, ja ankkuroiduin teollistumisen käsitteeseen. Toinen tapa pohtia maaseutua on tulkita maatalouden kehitystä tilastojen valossa. Tanskalaiselle tilastotieteilijä Ester Boserupille teollistuminen merkitsi maaseudun ruuan tuotannon tehostumista modernisaation vaiheteorian viitekehyksessä. Vaikka turkis ei ole ruokaa, käsittelee Boserup maaseudun elinkeinoja niin yleisesti, että keskustelua voidaan soveltaa turkistarhaukseen.

Ester Boserup (1965) ei siis ollut historioitsija, vaan modernin, yhteiskunnallisen kehityksen kuvaaja. Hän analysoi teollisuusmaiden ja kehitysmaiden maatalouden tilastoaineistoja tehden johtopäätöksiä teknologian, maan ja ihmisten sopeutumisesta vallitseviin elinolosuhteisiin. Koska Boserup tarkasteli nopeasti kehittyviä alueita, hänen analyysinsä ei mahdollistanut sosiaalisen järjestyksen muutoksen seuraamista, vaan hän oletti sekä heimoyhteisön että teknisesti modernin maatalouden olevan samanlaisia, patriarkaattisesti johdettuja instituutioita. Siksi hän ei erottelut esimerkiksi isännän ja emännän tehtäviä tai kotitalouden tai yrityksen näkökulmia toisistaan, vaan tarkasteli havaintojaan valtioiden ja kansojen perspektiivistä. Hän lähti siitä, että perinteiset, paikalliset työvälineet, joiden käytön ihmiset hallitsevat sytjäseuduilla, voivat olla tuottavia ja kehittyviä. Etenkin väestön kasvaessa ei ollut syytä väheksyä paikallisella työvoimalla ja perinteisillä menetelmillä saatavia maatalouden ja käsityön tuloksia. Oikein motivoituina ihmiset loivat työtä ja saivat aikaan järjestystä (Boserup 1965, 102).

Boserup tarkasteli maataloutta myös olosuhteissa, joita hän kutsui moderniksi maanomistukseksi ja joissa väestö kasvoi nopeasti. Tilanne vastasi hänen tutkimusaineistonsa kehitysmaita. Hän tarkoitti preindustrialistista yhteiskuntaa, jossa maanomistus oli instituutiona vakiintunut, mutta nopean väestön kasvun vuoksi yhteiskuntakehitys oli epävakaa. Maaseudun asukkaiden elämä ei ollut liiemmin tavaravaihtotaloutta vaan paremmin kotitarvetaloutta. Ihmiset olivat riippuvaisia joko oman maatalon tuotteista tai he hankkivat tuloa kaupustelemalla tai tarjoamalla työvoimaa sille, joka oli luovuttanut maan heidän kotiensa alla heidän käyttöönsä. Maatalouden tuotantopanosten suhteen ihmiset olivat melko omavaraisia.

Suomessa on luokiteltu kehitysmakategoriaan sellaisia lisämääreitä kuten suuret tuolerot väestöryhmien välillä, ihmisten alhainen koulutustaso ja terveydenhoidon jälkeensä jääneisyys sekä yleensä heikot valtiolliset instituutiot. Noissa oloissa ihmiset hakeutuvat

työhön joko pienyrittäjinä tai pyrkien palkkatyöhön. Boserupin määritelmän mukaan kysymys on esiteollisesta yhteiskunnasta, missä luonnonvarojen sääteley ei ole vakiintunutta. Poliittinen valta on keskittynyt harvoille, eli yleensä luonnonvarat, etenkin maa, ovat vain tiettyjen väestöpiirien hallinnassa. Tarkasti ottaen mitään laajaa, yksityistä maanhallintaa ei voi olla olemassa tällaisissa olosuhteissa. Maanomistuksen pysyvyyden edellytyksenä voitaisi pitää vähintään ihmisten luku- ja kirjoitustaitoa sekä poliittista perinnettä koskien kansalaisten asemaa ja oikeuksia. Boserup kuitenkin väittää löytäneensä kehitysmaiden joukosta maanomistusta, jossa maan hallinta oikeuksineen ja velvollisuuksineen olivat myös yleisesti hyväksytyjä. Tällainen tilanne on mahdollinen eräissä osissa Afrikkaa ja Aasiaa. Silloin julkinen valta on ratkaisevassa asemassa maaseudun väestön kasvun ja hyvinvoinnin suhteen. Se osallistuu maatalouden kehittämiseen joko tukemalla fyysisesti maa- ja vesirakentamista tai tarjoamalla erilaisia poliittisia kannustimia maatalouden harjoittamisen. Kannustimet tulkitaan yleensä tuiksi. Tukiin suhtaudutaan hyvin eri tavoin. Boserup (1965, 105) siteerasi aikansa taloustieteilijöitä, joiden mukaan takapajuiselle alueelle ei kannattaisi tukia uhrata, koska niiden merkitys jäisi marginaaliseksi koko talouden kehittymistä ajatellen. Boserup kirjoitti, että taloustieteilijät olivat väärässä. Hän tähdensi, miten pessimismiin ei saisi vaipua, sillä takapajuisellakin alueella löytyi aina ihmisiä, yrittäjiä ja käsityöläisiä, jotka olivat työssään hyviä ja halusivat kehittää sitä. Hän nosti esiin perheyrikykset, joissa ammatillinen tieto siirtyi sukupolvelta toiselle ja joissa oli vahvoja henkilökohtaisia tavoitteita kehittää omaa taloutta ja tuotantoa. Talouden ongelmana maaseudulla oli keskimääräistä alhaisempi tulotaso, joka ei kannusta työpaikan luomiseen eikä palkkatyön vastaanottamiseen.

Boserupin ajatusten soveltaminen tämän tutkimuksen aineistoon edellyttää vahvaa rajaamista, mutta siinä on ituja eräiden johdonmukaisten, yhteiskunnallisten kehityskelmien tarkkailuun. Itä-Suomea ei ole voinut enää 50 vuoteen määritellä alueeksi, jossa väestö sinänsä olisi kasvanut. Maanomistusolot ovat olleet vakiintuneet, vaikka valtio omistaa suuria maa-alueita. Sodan jälkeen niin sanottu suuri ikäluokka saavutti työhön. Konventionaalisesti on ajateltu, että itäsuomalainen liikaväestö muutti pois ja kaupungistui jättäen taakseen syrjäisen kotinsa. Suurten ikäluokkien lapsuus oli nykyajan näkökulmasta materialistisesti niukka, eikä nuorilla ollut monia mahdollisuuksia esimerkiksi ammattikoulutukseen. Kehitysaluepolitiikka eli valtion interventio syrjäseuduille voitiin perustella sillä, että siellä asui pysyvästi työttömiä ihmisiä. Kehitysaluepolitiikan varoin järjestettiin ammattikoulutusta ja etsittiin maaltamuuton vaihtoehtoja. Turkistarhaus oli sellainen ala, jolle saattoi hakeutua työskentelemään perinteisen maanviljelyn, karjatalouden tai metsätalouden asemasta. Siinä käytettiin hyväksi yksinkertaista teknologiaa ja paikallisia voimavaroja, mitä myös Boserup piti varteenotettavana voimavarana.

Boserup tarkasteli myös maatalouden teknologian muutosta. Hän asetti kysymyksen näin: Onko väestön kasvu riippuvaista maatalouden tuottavuudesta vai voidaanko ajatella, että väestön kasvu on riippumaton muuttuja, eikä sillä ole mitään tekemistä maatalouden kehityksen kanssa? Itäsuomalainen maatalous oli kehittynyt jo ainakin yhden vuosisadan ajan ennen kuin teollistaminen kiihtyi 1960-luvulla. Maatalouden tuottavuus oli riippunut suuresti sovellettavasta tekniikasta. Maanviljelyä varten oli muun muassa järviä laskettu peltopinta-alan laajentamiseksi. Koneellistuminen oli alkanut ja ihmistyövoiman tarve väheni. (Saloheimo 1973.) Maatalouden rakennepolitiikka sodan jälkeen vauhditti koneellistamista ennen näkemättömällä voimalla. Aikaisemmin kuokalla ja lapiolla käännettyjä vaaroja ja soita alettiin katsella konemiesten silmin: tilussuhteen ja lohkon piti soveltua traktorilla muokattavaksi ja viljeltäväksi. Valtio kannusti koneellistamiseen suoralla rahallisella tuella, luotoilla, verohelpotuksilla, valistuksella ja koulutuksella. Eräs uhka maatalojen koon säilymiselle olivat talonpoikaisten perheiden sisarusten perintöosuudet maatilasta. Valtio puuttui maatalojen perinnönjakoon, mikä johti säädeltyyn sukupolven-

vaihdon järjestelmään. Maatalouspolitiikka loi välineitä siihen, etteivät maatilat olisivat pinta-alaltaan pirstoutuneet niin pieniksi, ettei koneellistuminen olisi onnistunut. (Granberg 1989, 52–54.)

Suoralta käsin on vaikea vastata Boserupin kysymykseen väestön määrän ja teknisen kehityksen keskinäisestä riippuvuudesta. Tämän tutkimuksen aineisto on vastaamiseen liian niukka. Maatalouden teknistyminen yhdessä puun korjuun koneellistumisen kanssa johti Itä-Suomessa nopeaan tuotantomäärien kasvuun. Teknistyminen ja koneellistuminen merkitsivät asukkaille usein uuden työn etsimistä. Siksi monet muuttivat pois, koska perinteisissä elinkeinoissa ei enää ihmistyötä tarvittu. Myös monet kotiseudulleen jääneet ihmiset etsivät työtä maa- ja metsätalouden ulkopuolelta. Osa heistä löysi työtä uusista elinkeinoista ja kasvavista palvelualan työpaikoista. Huolimatta lisääntyneestä tuotannollisesta kasvusta, on Itä-Suomi edelleen määritelty perifeeriseksi alueeksi suhteessa Suomen muihin alueisiin. Se joutuu kilpailemaan muiden alueiden kanssa lähes kaikilla työelämän alueilla.

8.3 Turkis vaateteollisuudessa

Pukineena turkis erottaa ihmisiä ja ihmisryhmiä toisistaan. Oli se sitten peräisin eläimestä tai keinoturkis, se on vahva symboli, joka voi olla kantajalleen merkki rohkeudesta, rikkaudesta tai rakkaudesta. Jos katseet käännetään modernisaation alkuaikoihin, viittasi turkispukine mahdollisuuteen sosiaalisesta noususta tai elitistisestä elämäntavasta.

Kaksisataa vuotta sitten siirtomaayhteiskunnassa turkis oli kallis esine. Eräitten arvioiden mukaan halu turkiksen käyttöön oli tärkeä tekijä modernin kansainvälisen kaupan kasvussa. Yleistyessään turkis tuli useiden ihmisten saataville, ja silloin kukin saattoi toteuttaa omaa yksilöllistä tapaansa pukeutua huomiota herättävästi. Turkis ei kuitenkaan ollut mikään kansanvaate. Siitä tuli ihmisiä erotteleva symboli, koska vaatteet leimasivat ja antoivat mahdollisuuden tyyppittelyyn.

Siirtomaayhteiskuntien aikaan kuljetettiin Atlantin yli suuria määriä erilaisia kulutustuotteita uuden ja vanhan mantereen välillä. Ranskan ja Britannian siirtomaaisännät alkoivat suosia omissa ja läheistensä pukineissa majavan nahkaa. Se saatiin metsästäjiltä Kanadasta, ja turkiskauppiat välittivät ja kuljettivat sen Pariisiin ja Lontooseen. (Nadeau 2001.) Turkiksiin koristautuminen on saattanut olla vaurastuneille kauppiaille sekä esteettinen että eksoottinen kokemus, ja turkiksesta tulikin kauppiaiden ja muiden sosiaalisen kohoamisen kokeneiden kuten myös pappien ja oppineiden tunnus. Rahvaalle se on merkinnyt yläluokkaista vaatepartta. Oltiin heräämässä moderniin maailmaan. Ihmiset alkoivat valita tyyliään ja samalla he myös identifioituivat yhteiskuntaluokkaansa. (Nadeau 2001.)

Tämän tutkimuksen kannalta merkittäviä teoksia ovat olleet jo viittaamani, kanadalaisen antropologi Chatal Nadeaun (2001) teos ”Fur Nation: from Beaver to Brigitte Bardot” ja yhdysvaltalaisen kulttuuritutkijan Julia Emberleyn (1997) teos ”Cultural Politics of Fur”. Kanadalainen kuvaa asetelmaa turkiksen suurtuotannosta ja sen merkityksestä yhteiskuntaluokkien synnylle Euroopassa ja Amerikassa. Julia Emberley (1997) kirjoittaa siitä, mikä kulttuuripoliittinen merkitys turkiksella on ollut ja on yhä. Molemmat kirjoittajat tulkitsevat turkiksen intiimiksi esineeksi. Heidän mukaansa turkiksiin pukeutuminen voidaan määritellä funktioltaan sellaiseksi, että se palvelee seksuaalitaloudellisia tavoitteita. Seksuaalitalous viittaa sekä sukupuolten että yhteiskuntaluokkien välisiin sekä myös keskinäisiin merkityksenannon järjestelmiin. Se voidaan nähdä monimutkaisena rakennelmana kuluttamisen sosiologiaa, joka tutkii tavaroita sosiaalisina suhteina, ideologiaa, tarpeina tai yksilöllistymisenä. (Ilmonen 2007, 79–166 ja 246–312.) Turkiksen

synty ja valmistaminen ovat täynnä kertomuksia, joista kumpuaa kulttuurisia merkityksiä ulottuen villistä erämaasta inhimillisiin tunteisiin.

Yhdysvalloissa ja Kanadassa nousivat turkisten vastustaminen ja eläinliike julkiseen tietoisuuteen jo varhemmin kuin Suomessa. Siellä sekä turkismetsästys, -tarhaus että muotiteollisuus joutuivat kritiikin kohteiksi 1980-luvulla, kun eläinoikeusaktivistit ja eläinten hyvinvoinnin asiantuntijat alkoivat syyttää niitä julmista tavoista hankkia ja tuottaa turkiksia. Seurauksena oli turkisteollisuuden kannattavuuden alamäki. Turkisteollisuudella, joka on osa tekstiili- ja pukineteollisuutta, on kuitenkin vahvoja taloudellisia intressejä puolustettavanaan. Reaktiona se alkoi etsiä muotisuunnittelijoiden ja mainostajien kanssa uutta tapaa piilottaa raaka-aineena käytetyn turkiksen alkuperä. Lisäksi syntyi uuden teknologian avulla keinoturkis, jolloin raaka-aineen piilottamisella ei enää ollut väliä. Aitoa turkista tuskin saattoi erottaa keinollisesti valmistetusta.

Ainakin periaatteessa eläinliikkeen edustajat kuitenkin havaitsivat eron aidon ja keinollisen turkiksen välillä. He alkoivat korostaa yhteiskunnallisissa puheenvuoroissa erityisesti eläinsuojelun näkökulmaa pitäen julkisesti esillä eläinten oikeuden konstruktia. Silloin viimeistään irtosi eläimiä koskeva keskustelu siitä osasta ympäristöpolitiikkaa, joka oli saanut poliittisessa järjestelmässä vakiintuneen aseman. Ympäristö oli otettu tosissaan laajalla rintamalla yli perinteisten poliittisten valtapiirirajojen, kun yleinen mielipide oli kääntynyt muun muassa luonnonsuojelua kohtaan myönteiseksi. Ympäristöpolitiikkojen kanta eläinkysymykseen jäi silti avoimeksi ja epävarmaksi.

Eläinliikkeen edustajat kohdistivat kritiikkinsä eläinten pitoa ja niillä käytyä kauppaa kohtaan. Erityisesti heitä ärsytti turkistarhaus. Sillä oli poikkeuksellinen rooli maataloustuotteiden kaupassa. Turkiskaupan artikkeli oli pelkkä nahka, joka ei ollut ruoan tuotannon sivutuote kuten oli esimerkiksi lampaan talja. Turkistarhaus saattoi tyydyttää suoranaisesti ainoastaan tekstiili- ja pukineteollisuuden raaka-ainetarvetta, eikä sillä ollut mitään maaseudulle tai ympäristölle muodostuvaa lisäarvoa. Arvostelijoiden mukaan se pilasi jopa maiseman. Turkistarhausta syytettiin luonnon riistosta. Näin turkistarhaus joutui puolustautumaan myös maatalouden eri intressiryhmien keskuudessa. Siinä karjankasvattajien ryhmä saattoi vedota ympäristöeettisesti ruuan tuotannon merkitykseen todistellen omaa työtään eläinten parissa hyväksytyimmäksi kuin turkistarhausta.

Keinoturkis oli tekstiili- ja pukineteollisuuden vastaus niin sanotuille vihertyville kulutustavaroiden markkinoille. Ensimmäiset versiot keinoturkiksista olivat sellaisia, joissa materiaali yritettiin saada näyttämään aidolta turkikselta. Myöhemmin keinoturkiksista alettiin valmistaa sellaisia, että ne olivat mahdollisimman vähän eläimestä saadun turkiksen kaltaisia. Uuden tuotteen kehittäminen ja markkinoille lanseeraaminen edellyttivät taloudellisia investointeja. Tekstiili- ja pukineteollisuus näki investointien tarpeellisuuden säilyäkseen varteenotettavana elinkeinona. Tässä tapauksessa perusteena oli markkina-asemien puolustaminen. Keinoturkis oli oiva ratkaisu, kun se jo valmiiksi oli eläin- ja ympäristöpoliittisesti korrekti tuote. Sen valmistajat ja käyttäjät saattoivat irrottautua niistä eläimiä koskevista argumenteista ja metaforista, joita turkisten vastustajat pitivät esillä. Keinoturkis ei riistänyt eläimiä ottamalla niitä hengiltä, ja luonnonvarojakin sanottiin säästävän.

Keinoturkiksen kehittämisellä onnistuttiin suojelemaan tekstiili- ja pukineteollisuuden intressejä. Kun keinoturkiksesta ei lopulta tehty aitojen turkisten kopioita, ne saivat muodissa ja pukeutumisessa aivan oman merkityksensä. Niistä alettiin valmistaa persoonallisia, selvästi eläinpoliittisia tavaroita ja koristuksia. Karvatekstiili teki laajan läpimurron. Teollisesti valmistetuissa pukineissa nykyaikana on turkista ehkä enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Karvakankaasta valmistetaan pehmoleluja ja sillä vuorataan huonekaluja.

Emberley (1997) luonnehtii edellä mainittua tapahtumaketjua kommodifikaation prosessiksi. Siinä moraalinen eläinliike ja tekstiili- ja pukineteollisuus ideologisoituivat kumpikin omilla tahoillaan. Teollisuus turvautui ongelmien edessä uuteen teknologiaan, jonka seurauksena syntyi keinoturkis. Eläinten suojelun ja itseisarvon esillä pitäminen eivät kuuluneet tuotannolliseen toimintaan vaan filosofiseen luontosuhteeseen. Teollisuus tulkitsi teknologian kehittämisen ja liiketaloudelliset periaatteet eläinten suojelusta erilliseksi, joten tavoitteetkaan eivät voineet olla yhtäläisiä. Samaan aikaan teollisuuslaitokset alkoivat pyrkiä eroon siitä riippuvuudesta, joka niillä oli perinteisiin raaka-aineiden toimittajiin nähden.

Muodin ja kulutuksen osana ovat sekä turkis että karvatekstiili kaupanteon välineitä. Kaupanteon välineinä ne jatkuvasti joutuvat taloudellisen arvioinnin kohteeksi. Teollisuuden näkökulmasta olivat kulutuksen ja muodin prosessit aivan olennaisia. Niistä erillinen asia oli ymmärtää, mikä on eläin, jonka oikeuksia ja itseisarvoa on kunnioitettava.

Aitoja turkiksia käyttävä teollisuus on omia etuja ajaessaan ottanut vaarin vastustajien argumenteista ja metaforista. Oman uskottavuutensa edellytyksenä se on nähnyt tärkeäksi saattaa vastustajien väitteitä perusteettomiksi. Vastenmieliset metaforat eläinten huonosta kohtelusta ja turhasta tappamisesta ovat saaneet rinnalleen vaihtoehtoiset kertomukset eläinten kasvattamisesta ja niiden pidon sosiaalisesta ja taloudellisesta merkityksestä. Erääksi juonteeksi on muodostunut turkistarhauksen ekologisten tai ympäristönsuojelullisten tavoitteiden esille tuominen. Turkistuotteita myytäessä halutaan korostaa eläinten hyvinvointia ja luonnon kunnioittamista. Turkista sanotaan uusiutuvaksi luonnonvaraksi. Turkikseen aiemmin liittyneet luksus ja glamour on jätetty syrjään. Vaatteita on alettu myydä mainostamalla niiden alkuperää ja tuotantomenetelmien läpinäkyvyyttä. Turkispukine onkin arkipäiväistynyt. Nykyisin muotisuunnittelijat ottavat turkiksen käyttöominaisuudet vähintään yhtä vakavasti kuin turkiksen symboliset merkitykset.

8.4 Tarhauksen merkitys ja eläinten oikeudet

Tutkimukseni alkoi vilkkaan, turkistarhausta vastustavan keskustelun aikana, jolloin eläinoikeusargumentaatio oli esillä julkisessa sanassa ja kuvissa. Minulle tuli tärkeäksi ymmärtää, mistä yhteiskunnallisessa liikehdinnässä ja protestissa oikein oli kysymys. Tutkijakeskusteluissa ja arkipuheissa oli usein sisäänrakennettuna turkistarhojen leimaaminen eläinten oikeuksien polkijoiksi. Eläinten oikeuksien kannattajat halusivat tuoda esille turkistarhauksen suorana ilmauksena eläinten riistosta. Tiesin kirjoittavani vastausta eläinoikeusargumentaatioon.

Tutkimus sisältää yhtäällä maaseudun arjen kohtaamisen ja ymmärtämisen sekä toisaalla urbaanin ympäristöeettisen argumentaation merkitysten oivaltamisen. Tällaisen kulttuurisen näkemyseron ymmärtäminen sai vauhtia niistä tapahtumista, joita käsitellään lama -käsitteen avulla. Tutkimuksesta oli vähällä tulla myös konfliktien tutkimusta, mutta työn aloittamisen jälkeen tulkitsin keskustelijat eriarvoisiksi ja eriajanisiksi. Diskurssi ei ollut dialogi vaan pääasiassa yksi osapuoli sinkautteli median kautta vaatimuksia niille kuulijoille, joita se onnistui tavoittamaan. Turkistarhaus ja sen vastustaminen ovat yhteiskunnallisia ilmiöitä, jotka ovat toisistaan kaukana henkisesti ja fyysisesti.

Maaseudun kehityksen näkökulmasta on mahdollista pohtia sitä, onko turkistarhaus kysymys vai vastaus. Olen tuloksissa lähtenyt siitä, että turkistarhaus oli yksi vastaus hyvinvointivaltion rakentamisen vaiheessa. Se tarjosi ihmisille mielekästä toimintaa, jolla oli merkittäviä sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia maaseudun ja kuntien elämään. Siten

se täytti tehtävänsä maaseudun teollistamisen projektissa, johon valtio ja eräät julkiset instituutiot olivat sitoutuneet toisesta maailmansodasta lähtien aina 1990-luvun lamaan asti. Sen sijaan nykykeskustelun valossa turkistarhaus nähdään paremminkin kysymyksenä erityisesti ympäristöasioiden ja eläinten oikeuksien näkökulmasta. Olen jopa kuullut kysyttävän, tehtiinkö 1970-luvulla virhe, kun turkistarhauksen laajenemista julkisin varoin tuettiin. Tällaista kysymystä olisi ollut mahdoton esittää maaseudun teollistamisen kontekstissa. Kysymys voidaan ymmärtää vain, jos se nähdään osana jälkiteollista, uusien arvojen pohdintaa.

Laman jälkeinen harventunut tarhaajien sukupolvi alkoi ammattimaistaa työtään soveltamalla uutta teknologiaa. He alkoivat myös kehittää yrityksen liiketaloutta vastamaan uutta markkinatilannetta, ja monet lisäsivät eläinmäärää. Se oli merkki siitä, että turkistarhaus ei ollutkaan painumassa unohdettujen elinkeinojen joukkoon. Turkiskaupan asiakkaat olivat uusia, lähinnä kiinalaisia ja venäläisiä. Uudet asiakkaat virkistivät kauppaa, mutta samaan aikaan turkiskauppojen keskinäinen kilpailu sekä asiakasmaissa että Euroopassa kiristyi.

Itä-Euroopassa alettiin tarhausta kehittää valtioiden voimin. Se nähtiin tärkeänä maaseudun elinkeinona, ja Euroopan unioni tuki uusien maaseudun toimintojen syntyä. Esimerkiksi Liettuassa on 20 tarhaa, joista ainakin puolet on perustettu maan itsenäistymisen jälkeen.

1990-luvun alun lama on ymmärrettävä eräänlaisena kuolemanhyppynä aikakaudesta toiseen. Kun ennen lamaa maatalous oli poliittisessa tärkeysjärjestyksessä korkealla, on laman jälkeinen aikakausi ja sen valtakulttuuri tarjonnut vain murusia maaseudun rakentamiseen. Tutkimusaineiston perusteella hahmottuu laman jälkeinen aikakausi enemmän poliittisena sekasortona ainakin niiden ihmisten, turkistarhojen ja rehutehtaiden vastuukäytäntöiden näkökulmasta, jotka olivat saaneet tuta leimaamisen ja ilkeilyn. Maaseudun kehitys oli dramaattista luottamuspulaa ja tulevaisuuden menetystä.

Silti yleisemmässä viitekehyksessä tarkasteltuna ei lama merkinnyt mitään äkkinäistä yhteiskunnallista muutosta siitä huolimatta, että työttömyys lisääntyi ja toimeentulotuen tarvitsijoiden lukumäärä kasvoi. Yhteiskuntapolitiikassa tehtiin linjan muutoksia, joiden vaikutukset ovat tulleet näkyviin vasta vuosikymmenen kuluttua. Aikakautena ei valtiollinen eliitti vaihtunut, eikä Suomen perustuslakia tai muutakaan lakia suuremmin kyseenalaistettu. Muutos tapahtui yhteiskunnallisissa keskusteluissa ja kulttuurin virtauksissa. Maaseudun teollistamisen aikainen, suunnitelmallinen ja tulevaisuuteen luottava yleisilmapiiri väistyi ja sijalle tulivat paikallinen epävarmuus tulevaisuudesta. Kansainvälisessä työnjaossa alettiin etsiä roolia Euroopan unionissa ja yhä pidemmälle globalisoituvassa tavaravaihdossa.

Uusi järjestys ja poliittinen epävarmuus johtivat kuitenkin arvojen pohdintaan ja merkitysten etsimiseen. Lama erotti sukupolvien kokemukset. Lama-aikana ihmisten haasteet tulevaisuuden suhteen ja ehkä myös käsitys itsestä ja mahdollisuuksista muuttuivat. Psykologisesti ihmisen pyrkimyksenä on vaikeuksien kohdatessa jatkaa elämää muuttumattomana turvallisuuden vuoksi.

On aiheellista kysyä, onko itäsuomalainen maaseutu kehityksessään pysähtynyt samalla, kun teollistamisesta on luovuttu? Onko siitä tullut pääasiassa romantiikkaa ja viihdykettä etsivien loma-asukkaiden lymyypaikka? Ovatko ihmisten omat mahdollisuudet vaikuttaa elämänsä kulkuun kadonneet?

8.5 Tarhaajien työolojen uudistuminen

Kehitysaluepolitiikan sukupolven yrittäjät erottuivat ympäristöstä joskus nopeasti saatujen voittojen vuoksi. Muutamat omaksuivat nousukasmaista, kulutukseen keskittyvää elämäntapaa, joka tuon ajan ympäristössä oli uutta. Tosin jälkikäteen katsottuna heidän kulutustottumuksensa eivät vaikuta kummallisilta. Kaupungeissa oli jo 1960-70 -luvuilla laajasti otettu käyttöön yksityiset autot ja matkustettu lomalle etelään, mutta nämä asiat eivät olleet ihan tavallisia maaseudun ihmisten arjessa. Turkistarhaus nosti joidenkin perheiden tulotasoa niin, että se joinakin vuosina mahdollisti kaupunkimaisia kulutustapoja. Näin siitä huolimatta, että perheen asuinpaikka sijaitsi kaukana kaupungeista tai teollisuusyhdyskunnista.

Kehitysaluepolitiikan sukupolvi ei väheksynyt tarhauksen ruumiillista työtä. Heille työ oli sinänsä arvokasta, oli se sitten sisä- tai ulkotyötä, kunhan siitä sai korvauksen. Nykykielellä ehkä voitaisi sanoa ihmisten olleen monitoimisia. Nykyinen monitoimisuus maaseutupolitiikassa tulkitaan kuitenkin ideologisesti niin, että se ajatellaan yksilön omaksi valinnaksi eikä olosuhteiden luomaksi, pakottavaksi tilanteeksi. Kehitysaluepolitiikan sukupolvi oli monitoiminen sekä omasta aloitteellisuudestaan että yhteiskunnan kannustimien vuoksi. Tarhaajan työ rakentamisineen ja eläinten hoitoineen oli miesten työtä, samaan aikaan kun kuntahallinnon laajeneminen tarjosi naistyöpaikkoja. Kotitalous oli naisten hallussa. Toki ensimmäisille turkistarhaajakursseille osallistui kurssilaisina myös pariskuntia, jotka yhdessä aloittivat tarhaajina.

Nykyisinkin turkistarhaajaperheet Itä-Suomessa hankkivat toimeentuloa monesta eri lähteestä. Kaikki tulonlähteet ovat merkityksellisiä perheiden arjen jatkumiselle. Turkistalouden tuotantosysteemin muutos voi lähteä liikkeelle tarhaajien asiakkaista. Suomalaisella turkishuutokauppayhtiöllä on vahva kansainvälinen asema, ja se hankkii välitettäviä tuotteita sekä kotimaasta että ulkomailta. Eräät tarhaajat saattavat olla kiinnostuneita nahkojensa jatkojalostamisesta. Moderni raakojen nahkojen prosessointi lyhentää muokausaikaa ja pienentää varastointikustannuksia. Nahat olisi järkevä muokata siellä, missä ne ommellaan tuotteiksi ja ostetaan puettavaksi päälle. Aluetaloudellisesti ajateltuna silloin voisi olla kysymys uusien työpaikkojen ja yritysten perustamisesta.

Yhteiskunnallisten normien kuten lakien muutokset vaikuttavat tarhaajan elämään. Ympäristölainsäädäntö vaikuttaa tuotantosysteemin luonnonvarojen käyttävään osaan. Eläinten, rehun ja lannan kemiallinen ja fysikaalinen analysointi tulee entisestään kehittymään. Ympäristölainsäädännössä pitäisi ottaa huomioon myös tarhauksen kulttuuri: kaikkea vanhaa ja hyväksi havaittua ei ehdoin tahdoin tulisi korvata uudella ja nykyaikaisella käytännöllä. Talonpoikainen tarhaus on pitkälti käsityötä ja mekanisointi eläinten hoidossa on harvinaista. Tarhaaja yleensä näkee eläimensä kerran päivässä, kun samaa ei voida sanoa aina suurissa eläintuotannon yksiköissä esimerkiksi sikaloissa tai siipikarjajaksiköissä. Turkkiseläimet syntyvät, kasvavat ja kuolevat samassa paikassa eli niitä ei kuljeteta tuhansia kilometrejä kuten muita kotieläimiä. Perinteiset rehun hankkimisen tavat kuten kalastus pitäisi säilyttää, eikä valvonnan ja tarkastusten tiukkoja vaatimuksia saisi ulottaa liian yksityiskoh-taisiin asioihin pienyrityksissä niin, että ne kyseenalaistavat ihmisten taitoja ja tietoja.

Elintaso on noussut kehitysaluepolitiikan ajoista myös Itä-Suomessa. Tiestön parantaminen, yrityselämän monipuolistuminen ja koulutuksen hankkiminen ovat monimutkaistaneet elämäntapaa ja elinkeinoja. Aikaisemmin pidettiin alueellisen kehityksen tärkeinä kulmakivinä pitkää ikää, lukutaitoa ja aineellisen elintason nousua. Myöhemmin kehityksen moottoriksi on määritelty tiedonvälitys ja koulutuksen tuoma ammattitaito. Euroopan unioni aikana on aluepoliittinen korostus saanut aivan toisenlaisen sisällön kuin mitä sillä oli ollut aikaisemmin. Itäsuomalainen yhteiskunta ja maaseutu ovat kokeneet Euroopan unionin myötä ja Venäjän avautumisen vuoksi muutoksen tuulia.

Aluepolitiikalla, ei enää vanhalla eikä Euroopan unionin ohjelmaperusteisella, ole suurta roolia tämän ajan turkistarhauksessa. Lama söi tarhaajiin kohdistunutta luottamusta, joka aikaisemmin vallitsi kunnallisen virkamiehistön ja paikallisten rahoittajien kesken. Yksittäisissä tapauksissa tarhaajista ne, jotka ovat mukana politiikassa, tuntevat muun muassa Euroopan unionin rakennerahastojen työtä ja pyrkivät mukaan EU:n päätöksentekoon. Ohjelmaperusteinen aluepolitiikka tavoittelee tehostettuja teknisiä ratkaisuja ja rationalisoinnin lisäämistä. Sillä ei ole suorana tavoitteena elinkeinojen harjoittajien poliittisen aseman vakiinnuttaminen.

Miten hyvin tarhaaja voi yrityksessään vastata tulevaisuuden haasteisiin? Säilyykö turkistalouden tuotantosysteemi samanlaisena kuin mitä se oli teollistumisen sukupolven ja laman jälkeisen sukupolven aikana? Tuleeko uusia, lamaan verrattavia kuolemanhyppyjä? Millainen uusi, entistä parempi turkistalouden tuotantojärjestelmä voisi olla?

Eräs piirre voidaan ottaa opiksi tarhojen juridisesta organisoinnista. Yhtiömuotoiset tarhat ovat vain yhteiskunnallisen vakauden ja taloudellisen kasvun aikaisia ilmiöitä. Siitä ovat todisteena ne itäsuomalaiset yhtiömuotoiset tarhat, jotka ajautuivat ongelmiin laman tullessa. Rehun hankinta ja työntekijöiden palkkakulut ajoivat ohi sen, mitä tulo-puolella voitiin osoittaa ansaituksi. Itä-Suomessa näillä yhtiömuotoisilla tarhoilla, jotka yleensä olivat perheyrittäjiä suurempia, oli kuitenkin tärkeä rooli turkistarhausprosessin tuotekehittämisessä. Esimerkiksi Ylä-Karjalassa Valtimon Minkki Oy ja Juuan Turkis Oy tarjosivat oman paikkakunnan asukkaille sijoituskohteita: niiden osakkeita omistivat paljon muutkin ihmiset kuin ne, jotka suoraan saivat tarhasta taloudellista hyötyä. Osakepohjan kasvattaminen muodostui aikanaan oikeaksi kansanliikkeeksi. Tuolla kokemuksella on ollut varmasti merkitystä paikallisena, omiin voimiin uskomisen näyttönä.

Yhtiömuotoinen oli myös Porlamin meijerin omistama Turkis-Sampo -tarha Juussa. Turkis-Sampo tarjosi riittävän homogeenisen eläinmäärän sille tutkimukselle, mitä soveltavan luonnontieteen tutkijat harjoittivat eläinten ravitsemuksen ja lisääntymisen alalla. Tutkimustyötä edisti se, että omistajat ja tarhan vastuuhenkilöt näkivät tutkimuksen edut sen haittoja suuremmiksi. Ilman riittävää eläinmäärää ei esimerkiksi kettujen keinosiemennyskokeiden aloittaminen olisi ollut mielekäästä. Eläinten lisääntymisen tutkimiseen ja ylöskirjaamiseen vaikutti myös Turkis-Sampo tarhalla kehitetty sähköinen eläinkirjanpito. Sadat elleivät tuhannet turkistarhaajat ovat hyötäneet Turkis-Sammossa tehdystä soveltavan luonnontieteen tutkimuksesta.

Tämän tutkimuksen aineiston tarhayritykset voidaan luokitella sen mukaan, miten elinvoimaisia ne ovat tulevaisuuden haasteiden edessä. Kolmesta luokasta ensimmäisen muodostavat edellä mainitut yhtiöpohjaiset turkistarhat, joiden menestyminen on kiinni taloudellisista ja poliittisista suhdanteista. Toinen luokka on sukupolvenvaihdoksen kautta tarhaajaksi tulleet ja kolmas muusta työstä tarhaajaksi ryhtyneet ihmiset.

Sukupolven vaihdoksen kautta tarhaajina aloittaneet henkilöt samoin kuin tarhaus-ta harjoittavat maanviljelijät uskovat työhönsä ja turkistalouden kehitykseen. Yritykseen on kerääntynyt vuosien kuluessa aimo annos sekä fyysistä että henkistä pääomaa. Nykyiset yritykset ovat suhteellisen pieniä, mutta kotitalouden työvoimaan luottaessaan hyvin joustavia. Itäsuomalaisen turkistarhauksen tulevaisuus ja menestyminen on kiinni näistä yrittäjistä.

Turkistarhaajaksi muusta työstä aloittaneet ovat epävarmoja sekä huomisesta päivästä että seuraavasta siitoskaudesta. He ovat niitä, jotka kärsivät poliittisesta leimaamisesta ja tulkitsevat julkisuuden tai viranomaisten viestejä negatiivisesti. Tästä ryhmästä löytyvät yksin tarhallaan puurtavat miehet.

Turkistarhauksen tulevaisuuteen Itä-Suomessa vaikuttaa, millainen on yrittäjän ja hänen perheensä sosiaaliturva. Kehitysaluepolitiikan aikaisilla tarhaajilla tärkein turva oli selviytymistä ja pärjäämistä korostava talonpoikainen mentaliteetti. Teollistumisen aika-

na luotiin tarhaajien eläkekassa ja eräitä muita yrityksen vakuutuksia. Niistä huolimatta olivat pienyrittäjät turvattomia sekä markkinahäiriöitä että yhteiskunnallisia liikkeitä vastaan. Tarhatyön jatkumisen edellytys laman jälkeiselle turkistarhaajien sukupolvelle liittyy työsuojeluun, josta nostan esiin kaksi asiaa: tarhojen teknisen kehityksen ja eläinten hoitotyön lomituksen.

Uusi tekniikka muuttaa jokapäiväistä, rutiininomaista työn luonnetta. Sitä kehitetään keventämään eläinten hoitamisen ruumiillista työtä ja parantamaan työn tuloksia. Aikanaan varjotalomallinen kasvattamo merkitsi, että työtehtäviä saatettiin suorittaa sarrjatyönä ja jopa koneellistaa. Myös automatisointi oli mahdollista, esimerkiksi eläinten juottaminen voitiin hoitaa koneilla. Eläinsuojien kehityksessä seuraava askel on halli. Siinä eläinten elämä ja hoitajien työ voidaan järjestää entistä mukavammin. Halli merkitsee suojaa. Hallien rakentaminen turkistarhoille on suositeltava asia, vaikka tarhaajalle se merkitsee tukeutumista laitteiden toimittajien asiantuntemukseen ja riippuvaisuutta ostopalveluista.

Eläinten hoito on tietoa ja taitoa vaativaa työtä. Hoitajan työ on sitovaa, joskus jopa ympärivuorokautista. Maatalousyrittäjillä on lakiin pohjautuva sosiaaliturva, jonka kautta tietyn eläinmäärän ja -tyypin hoitajille järjestyy sijaisuuksia eli lomituksia. Laki ei ulotu turkistarhaajiin, vaikka asia on ollut esillä hallitusohjelmissa 1990-luvulta lähtien. Turkistarhaajat tuntevat itsensä väliinputoajiksi. Lomaoikeuden puuttuminen lisää työn rasittavuutta. Väsymisen ennalta ehkäisy eläimiä hoitavien ihmisten työssä edellyttää sitä, että viikoittaisen tai edes kuukausittaisen työrytmin voi katkaista luovuttamalla tehtävät lomittajalle. Järjestely tukisi työn tekijöiden terveyttä ja henkistä hyvinvointia. Lomituksen järjestäminen tarhaajille on onnettomuuksien estämistä ja ahdinkoon joutumisen vähentämistä.

Turkistarhat investoivat uusiin tuotantotiloihin. Se merkitsee yrityksen, työmäärän ja riskien kasvua. Miten yrityksen kasvaessa otetaan huomioon työntekijöiden hyvinvointi? Nähdäänkö se pelkästään kustannuksena? Joskus tarha on alueellaan harvinainen, uusia työpaikkoja tarjoava yritys. Sen laajenemista ehkäisemässä ei pitäisi olla tiukkoja viranomaissäädöksiä, vaan sen sijaan olisi yhteiskunnallisesti edullista tukea julkisesti turkistarhaajien työn kehittämistä.

LÄHTEET

Kirjat ja artikkelit

- Alanen, Ilkka (1991): Miten teoretisoida maatalouden pientuotantoa? Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä studies in education, psychology and social research; 81. Jyväskylä.
- Anttonen, Anneli ja Sipilä, Jorma (2000): Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Vastapaino.
- Apo, Satu (1999): Myyttinen nainen. Teoksessa *Suomalainen nainen*. Otava. 9–23.
- Asikainen, Juha, Mustonen, Anna-Maija, Pyykönen, Teija, Hänninen, Sari, Mononen, Jaakko ja Nieminen, Petteri (2005): Adaptations of the raccoon dog (*Nyctereutes procyonoides*) to wintering - Effects of restricted feeding or periodic fasting of libids, sex steroids and reproduction. *Journal of Experimental Zoology*. 303A:861–871.
- Berger, Peter L. ja Luckmann, Thomas (1994): Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedon-sosiologinen tutkielma. Gaudeamus.
- Berglund, Eeva K (1998): *Knowing Nature, Knowing Science. An ethnography of environmental activism*. The White Horse Press. Cambridge.
- Bertaux, Daniel ja Bertaux-Wiame, Isabelle (1981): *Artisanal Bakery in France: How it Lives and Why it Survives?* Teoksessa *The petite Bourgeoisie. comparative studies of uneasy stratum*. Toim. Frank Bechhofer ja Brian Elliot. Macmillan Lontoo. 155–181.
- Bertaux, Daniel, Thompson, Paul and Rotkirch, Anna (2004): *On Living through Soviet Russia*. Routledge.
- Blomberg, Helena, Hannikainen, Matti ja Kettunen, Pauli (2002): *Lamakirja. Näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin*. Kirja-Aurora. Turku.
- Blomster, Peter ja Simpura, Jussi (2001): Lama, elinolot ja sosiaali- ja terveystalvelujen kysyntä. *Yhteiskuntapolitiikka* 66: 4. 329–343.
- Bolsø, Agnes ja Hompland, Andreas (1995): Yrittämisen logiikka ja elämäntapa. *Maaseudun Uusi Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 2/95. 55–60.
- Boserup, Ester (1965): *The Conditions of Agricultural Growth. The economics of agrarian change under population pressure*. Earthscan. Lontoo.
- Brewer, John D. (2005): *Ethnography*. Open University Press. Understanding social research. Buckingham. 2. painos.
- Chenost, M. ja Mayer, L. (1977): Potential Contribution and Use of Agro-industrial By-products in Animal Feeding. Teoksessa *New Feed Resources. Proceedings of a technical consultation held in Rome 22-24 November 1976*. FAO Animal Production and Health Paper 4. Rooma. 87–110.
- Dahlman, Tuula (2003): Protein and amino acids in the nutrition of the growing-furring blue fox. *Helsingin yliopiston kotieläintieteen laitoksen julkaisu* 69.
- Eisto, Ilkka (1995): Pohjois-Karjalan biosfäärialueen sosio-ekonominen rakenne. Yhteiskuntatieteellisen esitutkimuksen raportti. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita 1. Joensuu. Eläinsuojelulaki 247/1996. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960247>. Luettu 30.11.2008.
- Emberley, Julia V. (1997): *The cultural politics of fur*. Ithaca. Cornell U.P.
- Erola, Jani (2002): *Velkaongelmat ja myynti aktiivisesta ylivelkaantumisesta*. Teoksessa *Laman varjo ja nousun huuma*. Toim. Olli Kangas. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Helsinki. 177–220.
- Erola, Jani ja Moisio, Pasi (2005): *The impact of the 1990s economic crisis on social mobility in Finland*. Teoksessa *Lifestyles and Social Change. Essays in Economic Sociology*. Toim. Terhi-Anna Wilska ja Leena Haanpää. Turun kaupakorkeakoulun julkaisu. Keskusteluja ja raportteja 11. Turku. 11–29.
- Eskelinen, Heikki (2001): *Aluepolitiikka rautahäkissä*. Suomen kunnallisanalan tutkimussäätiö. Polemia-sarjan julkaisu nro 41. Helsinki.
- Eskelinen, Heikki ja Björn, Ismo (1997): *Biosfääripolitiikan korpivaellus*. Teoksessa *Elämisen taika taigalla. Ihminen ja luonto Pohjois-Karjalan biosfäärialueella*. Toim. Pertti Rannikko ja Nora Schuurman. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisu N:o 120. Joensuu. 61–80.
- FAO farming systems http://www.fao.org/farmingsystems/maps_ECA_en.htm. Luettu 3.4.2007.

- Friedman, Harriet (1987): *The Family Farm and the International Food Regimes*. Teoksessa *Peasants and peasant societies: selected readings*. Toim. Theodor Shanin. Blackwell. Oxford. 247–258.
- Granberg, Leo (1989): *Valtio maataloustulojen tasaajana ja takaajana*. Suomen Tiedeseura 138. Helsinki.
- Grönfors, Martti (1982): *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät*. WSOY.
- Gällmark, Lisa (1998): *Djurätt. En fråga om frihet, jämlikhet och solidaritet*. Nya Doxa. Med Nordiska Samfundet mot Plågsamma Djurförsök. Nya Doxa. Falun.
- Hakkarainen, Pekka (1995): *Vökkelötaudin voittajat. Tosiasiaromaani aluelainsäädännön alkua ajoilta*. HW-Marketing Ag. Pärnu.
- Hammersley, Martyn ja Atkinson Paul (2005): *Ethnography. Principles in Practice*. 2. painos. Routledge.
- Harri, Mikko (1984): *Turkisanalan koulutuksesta Kuopion korkeakoulussa*. Teoksessa *Turkiseläintutkimukset ja käytännön sovellutukset Nykytila ja huomisen haasteet*. Toim. Jaakko Lumme ja Seppo Pasanen. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 59. Joensuu. 33–36.
- Harri, Mikko (1994): *Teurasjätteet: turkiksi vai kaatopaikalle. 20 vuotta ympäristötiedettä Kuopiossa, juhlaseminaari*. Ympäristö ja terveys. 25: 20–23.
- Harri, Mikko (2000): *Tarhakettututkimus on täyttä totta*. Lukijapalautte Eläinten Ystävä -lehdessä 4/2000. 18–19.
- Heikkinen, Antero (1996): *Menneisyyttä rakentamassa*. Yliopistopaino.
- Heikkinen, Sakari, Heinonen, Visa, Kuusterä, Antti and Pekkarinen, Jukka (2000): *The history of Finnish economic thought 1809–1917. The History of Learning and Science in Finland 1828–1918*. Societas Scientiarum Fennica. Tammisaari.
- Heinonen, Jarna ja Waris, Kaisa (1998): *Kunnalliset elinkeinoyhtiöt PK-yritysten alueellisena tukiorganisaationa*. Teoksessa *Proceedings of the 2nd Finnish SME research forum*. Toim. Pasi Malinen. PK-instituutti Yritystoiminnan koulutus- ja tutkimuskeskus. Turun yliopisto. Turku.
- Helne, Tuula ja Laatu, Markku (2006): *Vääryyskirja*. Kansaneläkelaitos. Helsinki.
- Heritage, John (1984): *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Gaudeamus.
- Hernesniemi, Väinö (1988): *Savo-Karjalan turkistarhaajat ry 1938–1988. 50-vuotis juhlahjulkaisu*. Joensuu.
- Hodgson, Geoffrey M. (1989): *Economics and Institutions: a manifesto for a institutional economics*. Cambridge. Polity Press. Cambridge.
- Holmila, Marja (2001): *Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteiselämän muutos ja jatkuvuus*. Suomen kirjallisuuden seuran toimituksia 850. Karisto. Hämeenlinna.
- Huldén, Niklas (1998): *Kan påsldjur odlas? Teoksessa Etnografi på hemmaplan*. Toim. Genrup Kurt. Rapport / Etnologiska institutionen vid Åbo Akademi. Turku. 83–97.
- Hyvärinen, Heikki (1984): *Korkeakoulut ja elinkeinoelämä*. Teoksessa *Turkiseläintutkimukset ja käytännön sovellutukset Nykytila ja huomisen haasteet*. Toim. Jaakko Lumme ja Seppo Pasanen. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 59. Joensuu. 13–17.
- Hyvärinen, Liisa ja Rekilä, Teppo (2003): *Ameriikan tuliaisesta Kiinan viemiseksi*. Tuotanto-taloudellinen kirjallisuuskatsaus suomalaisen turkistarhaukseen. MTT.
- Hyvärinen, Matti (1998): *Lukemisen neljä käännettä*. Teoksessa *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Toim. Matti Hyvärinen, Eeva Peltonen ja Anni Vilkkö. Vastapaino. 311–336.
- Härkki-Santala, Maria (2000): *Oman elämänsä ehtoisa emäntä: maatalon emännän emäntäkuva työn mielekkyyden ja muutoksen näkökulmasta*. Tampereen yliopisto. MC-pilot. Tampere.
- Högbacka, Riitta (2003): *Naisten muuttuvat elämänmuodot maaseudulla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 947. Helsinki.
- Ilmonen, Kaj (2007): *Johan on markkinat: kulutuksen sosiologista tarkastelua*. Vastapaino.
- Itä-Suomen turkistarhauksen kehittämishanke 1997-2000. Loppuraportti. Kirjoittajat Bjarne Nyholm ja Harri Käyhkö.
- Jalas, Aaro (2002): *Maa, talous ja tieto. Taloustutkimus maareformista EU-Suomeen. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen historiikki*. Oy Spiritus Historiae Ab. Gummerus. Helsinki.
- Jalkanen, Liisa (1992): *Maaailman ensimmäiset alkionsiirtoketut syntyivät Kuopiossa*. *Turkistalous* 64: 6–7.
- Jarva, Vuokko (1996): *Tiukilla kuin Manninen ovenraossa: lama-arjen kriisit ja selviytyminen tulevaisuusperspektiivissä*. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Acta futura Fennica no 7. Helsinki.
- Jasper, James (1996): *The American Animal Rights Movement*. Teoksessa *Animal Rights. The Changing Debate*. Toim. Garner Robert. Basingstoke. Mac Millan Press Ltd. Lontoo. 129–142.

- Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteelliselle tiedekunnalle (2005). Kumpulainen Mikko. Tarkastuslausunto Katri Karkisen lisensiaatintyöhön.
- Johansson, Ulf (2003): Lämmittävä historia. Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto ry 1928–2003. Ekenäs Tryckeri Ab. Vantaa.
- Jokinen, Eeva (1996): Väsynyt äiti: äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Gaudeamus.
- Jolkkonen, Ari (1985): Korkeakoululaitoksen muotoutuminen ja uudet tehtävät. Empiirisiä havaintoja suomalaisesta korkeakoulumallista. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita. N:o 5. Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita.
- Julkunen, Raija (2001): Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Vastapaino.
- Juokslahti, Tapio (1986): Matkakertomus Kiinasta. Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry. Vantaa.
- Juppi, Pirita (2004): ”Keitä me olemme? Mitä me haluamme? Eläinoikeusliike määrittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdissä. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Humanities 29. Jyväskylä.
- Jutikkala, Eino (1968): Suomen teollistuminen. Teoksessa Suomen talous- ja sosiaalhistorian kehityslinjoja. Toim. Eino Jutikkala. WSOY. 206–220.
- Juuan kunta <http://www.juuka.fi>. Luettu 25.5.2005.
- Järviluoma, Helmi, Moisala, Pirkko ja Vilkkonen, Anni (2003): Gender and Qualitative Methods. Sage Publications. Lontoo.
- Järviluoma, Helmi, Moisala, Pirkko ja Vilkkonen, Anni (2006): Tutkimustulosten kirjoittaminen ja sukupuoli. Teoksessa Välimatkoilla. Kirjoituksia etnisyydestä, kulttuurista ja sukupuolesta. Toim. Tarja Kupiainen ja Sinikka Vakimo. Kultaneito VII. Suomen kansantietouden Tutkijain Seura. 306–319.
- Kalliala, Mari (2005): Poliittikkaa toisaalla. Poliittinen liike ja laitton toiminta. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 23. Espoo.
- Kangas, Kari (2001): Wild berry utilisation and markets in Finland. Joensuun yliopisto. Metsätieteellinen tiedekunta. Tiedonantoja 126. Joensuu.
- Kangas, Olli (2003): Laman varjo ja nousun huuma. Kansaneläkelaitos, sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Helsinki.
- Kapp, K. William (1985): The humanisation of the social sciences. Toim. John E. Ullmann. Roy Preiswerk. Lanham, MD University Press of America.
- Karkinen, Katri (1988): Turkiseläinten kasvatusta Koillis-Kiinassa. Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto ry. Vantaa.
- Karkinen, Katri (1989a): Primary production in China. India-China -project 1986–88. The Association for Development and Trade Studies. Espoo. Painettu esite. 10–11.
- Karkinen, Katri (1989b): Turkiseläinten menestyminen Lapin olosuhteissa. Pro gradu. Helsingin yliopisto. Kotieläintieteen laitos.
- Karkinen, Katri (1998): Kotitarvemaatalous ja ruuan hankinta metsätyökylässä. Teoksessa Koivuselkä, metsätyökylä Karjalassa. Toim. Jukka Oksa. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 121. Joensuu. 140–151.
- Karkinen, Katri ja Mutka, Mikko (2001): Experiences from cross-border cooperation: case Taiga Model Forest Project. Teoksessa Social sustainability of forestry in northern Europe: research and education. Final report of the Nordic Research Programme on Social Sustainability of Forestry. Toim. Marjatta Hytönen. Pohjoismaiden ministerineuvosto. TemaNord. Hakapaino Oy. Helsinki. 387–394.
- Karkinen, Katri (2001): Tulkinta turkistarhauksen vastustuksesta. Helsingin yliopisto. Maatalousmetsätieteellinen tiedekunta. Taloustieteen laitos. Laudatur-työ.
- Karkinen, Katri (2004a): Turkisiskujen maali ja tekijät. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 12:56–61.
- Karkinen, Katri (2005a): Itäsuomalainen turkistuotanto oli aluepolitiikan hedelmä. Turkistalous 77:19–20.
- Karkinen, Katri (2005b): Turkistuotanto, teollistuminen ja ympäristötietoisuus. Juuan turkistarhauksen vaiheita. Joensuun yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Lisensiaatintyö.
- Karkinen, Katri (2006): Vandalism on the Fur Farm: the Farming Family's point of view. Teoksessa Human Perspectives on Sustainable Future. Toim. Anna-Liisa Rauma, Sinikka Pöllänen ja Pirita Seitamaa-Hakkarainen. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia N:o 99. Joensuu. 56–61.

- Karkinen, Katri (2007): Turkistarhaajat ilkeällä varjossa. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 15:50–58.
- Kasvun rajat. Ihmiskunnan kohtalontilannetta koskevaan Rooman klubin tutkimussuunnitelmaan liittyvä raportti. (1973). Toim. Donatella H. Meadows et al. Tammi.
- Katajamäki, Hannu ja Kaikkonen, Rauno (1991): Maaseudun kolmas tie. Helsingin yliopisto Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Sarja A 1. Seinäjoki.
- Katila, Saija (2000): Moraalijärjestyksen rajaama tila: maanviljelijä-yrittäjäperheiden selviytymisstrategiat. Helsingin kauppakorkeakoulu. Helsinki.
- Kehitysmaakaupan opinto- ja tutkimusprojektiyhdistys ry. (1987). Esite. Espoo.
- Kerminen-Hakkio, Mira, Rämö, Pirjosisko, Alakylmänen, Anita ja Matintalo, Jarmo (2003): Turkin elinkeinon kenttätöiminnan ja alueellisen kehittämistoiminnan tehostaminen sekä ehdotukset turkiselinkeinon kehittämiseksi. Turkistuotannon osaamisverkosto-hankkeen (TOSV) loppuraportti. Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymän julkaisusarja. Pohjanmaan kirjapaino.
- Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulu <http://www.cou.fi/turkisala/index.asp>. Luettu 31.10.2008.
- Kettunen, Pauli (2002): Suunnitelmataloudesta kansalliseen innovaatiojärjestelmään. Teoksessa Lamakirja. Näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin. Toim. Helena Blomberg, Matti Hannikainen ja Pauli Kettunen. Kirja-Aurora. Turku. 7–45.
- Kettunen, Pertti (1974): Pienteollisuuden rahavirrat kehitysalueilla. Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitoksen julkaisuja 17. Gummerus. Jyväskylä.
- Kettunen, Pertti (1998): Elinkeinopolitiikan taito. Kunnallisan tutkimussäätiö. Polemia-sarjan julkaisu nro 30. Helsinki.
- Ketunkasvatuksen taito (2000). Toim. Tapio Hernesniemi. Opetushallitus ja Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto ry. Gummerus. Vantaa.
- Kiander, Jaakko (2001): Laman opetukset: Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT-julkaisuja 27:5. Helsinki.
- Kiander, Jaakko ja Vartia, Pentti (1998): Suuri lama. Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, ETLA. Sarja B 143. Helsinki.
- Kirjallinen kysymys 476/2001. Eduskunnan puhemiehelle. Kansanedustaja Jari Koskinen. Turkistarhaajan tietosuoja ja oikeusturva ympäristönsuojelun tietojärjestelmässä.
- Kirjallinen kysymys 479/2001. Ministerin vastaus kirjalliseen kysymykseen 476/2001. Ympäristöministeri Satu Hassi. Eduskunnan puhemiehelle.
- Kivikuru, Ullamaija (2002): Laman julkisivut: media, kansa ja eliitit 1990-luvun talouskriisissä. Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia. Oppimateriaaleja 115. Tammer-paino. Helsinki.
- Klinkmann, Bertel (1986): Pälsriket Ab Fram. Vaasa.
- Klinkmann, Bertel (1989): Pälsnäring. Koloss på lerfötter? Ab Fram. Vaasa.
- Kokkonen, Jukka (2002): Rajaseutu liikkeessä. Kainuun ja Pielisen Karjalan asukkaiden kontaktit Venäjän Karjalaan kreivin ajasta sarkasotaan 1650–1712. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Bibliotheca Historica; 79. Helsinki.
- Konttinen, Esa (2003): Totuudet muutosten kourissa. Teoksessa Liike-elämää: vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa. Toim. Pirita Juppi, Jukka Peltokoski ja Miikka Pyykkönen. Kopijyvä Kustannus. SoPhi 70. Jyväskylä. 115–140.
- Konttinen, Esa ja Peltokoski, Jukka (2000): Ympäristöprotestin neljännen aallon sielunmaisema. Sosiologia 2/2000. 111–129.
- Konttinen, Esa ja Peltokoski, Jukka (2004): Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla. Minerva. Jyväskylä.
- Korhonen Hannu (1981): Turkistarhojen hygieenisistä ongelmista Kuopion läänissä. Kuopion korkeakoulu. Ympäristöhygienian laitos. Pro gradu -työ.
- Korhonen, Merja (1999): Isyden muutos: keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 39. Joensuu.
- Kumpulainen, Mikko (1999): Maan ja talouden välissä. Viisi kertomusta suomalaisen maatilan luontosuhteen muutoksesta. Joensuun yliopisto. Maantieteen laitos. Julkaisuja No 5. Joensuu.
- Lacuna-Richman, Celeste (2003): Utilization of non-wood forest products by indigenous and migrant communities in the Philippines. Joensuun yliopisto. Metsätieteellinen tiedekunta. Tiedonantoja 146. Joensuu.

- Lacuna-Richman, Celeste and Karkinen, Katri (1998): Issues in data collection on non-wood forest products. Teoksessa *Social sustainability of forestry in the Baltic Sea Region: proceedings of workshops organized by the Nordic Research Programme on Social Sustainability of Forestry (NOR-SUFOR)* 30-31 January 1997 in Helsinki, Finland and 10-12 September 1997 in Kärddla, Estonia. Toim. Marjatta Hytönen *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 704. Helsinki. 99-109.
- Laki valtion liikelaitoksista 1185/2002. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021185>. Luettu 2.6.2006.
- Laki viranomaisten toiminnan julkaisuudesta 621/1999. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>. Luettu 30.4.2008.
- Lampela-Kivistö, Liisa (2002): Kaskesta nousee savu. Velkaisten miesten kuntoutumishjelma - kehitysprojektin loppuraportti. *Miessakit ry:n julkaisuja* 2002:1. Helsinki.
- Latvala, Arto ja Kleimola, Samuli (1998): Turkistarhat pohjavesien kannalta. *Vesitalous* 2/1998. 19-20.
- Lautanen, Timo ja Saukkonen, Pasi (2005): Liike-elämän yksityiset asiantuntijapalvelut Pohjois-Karjalassa. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitos. *Spatia raportteja* 1/2005. Joensuu.
- Lehtinen, Ari ja Rannikko, Pertti (2003): Lukijalle. Teoksessa *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. Gaudeamus. 5-6.
- Lehtola, Ilkka (2001): Palvelujen muutos ja syrjäkyläläisten arki. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 50. Joensuu.
- Lehtonen, Heikki ja Pyykkönen, Perttu (2005): Maatalouden rakennekehitysnäkymät vuoteen 2013. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita n:o 78 ja MTT:n selvityksiä 100. Helsinki. Internet linkki <http://www.mtt.fi/mmts/pdf/mmts100.pdf>.
- Lehtonen, Juhani U. E. (2005): Kansatieteen tutkimushistoria. Teoksessa *Polkuja etnologian menetelmiin*. Toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson ja Helena Ruotsala. Ethnos ry. Helsinki. 11-24.
- Levinson, Daniel (1978): *The seasons of a man's life*. New York Kopf.
- Levinson, Daniel (1997): *The seasons of a woman's life*. Ballantine Books. New York.
- Lindholm, Arto (2005): *Maailman parantajat*. Globalisaatiokriittinen liike Suomessa. Gaudeamus.
- Lindeberg Heli (2003): *Embryo Technology in the Farmed European Polecat (Mustela putorius)*. Helsingin yliopisto. Eläinlääketieteellinen tiedekunta. Kliininen eläintiede.
- Lindqvist, Ossi, Keinänen, Auli ja Partanen, Heikki (1980): *Kuopion läänin kalatalouden ja turkistalouden kehittäminen*. Kehitysaluerahasto oy. Kuopio.
- Living countryside: rural development processes in Europe. The state of art.* (2002). Toim. Jan Douwe van der Ploeg, Ann Long, Jo Banks. Elsevier.
- Lohi Outi, Mäkitalo-Yitalo Irja ja Jankkila Hilikka (1988): *Turkis-Lappi projektin v. 1988-89 loppuraportti*.
- Lumme, Jaakko ja Pasanen, Seppo (1984): *Turkiseläintutkimukset ja käytännön sovellutukset Nykytila ja huomisen haasteet*. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 59. Joensuu.
- Luukka, Panu (1998): *Ei ole oikeutta, on vain me! - Radikaali eläinoikeusliike Suomessa*. Helsingin yliopisto. Yleinen valtiotiede. Pro gradu. Helsinki.
- Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. *Turkistalouden tutkimus*. <http://www.mtt.fi/tutkimus/ko-tielaimet/turkistalous.html>. Luettu 30.9.2008.
- Maa- ja metsätalousministeriö (1986): *Turkistarhauksen rahoitustyöryhmän loppuraportti*. Työryhmämuistio 17. Helsinki.
- Maa- ja metsätalousministeriö (1987): *Nutriatyöryhmän muistio*. Helsinki.
- Maa- ja metsätalousministeriö (1989a): *Turkistarhaustyöryhmän muistio*. Osa 1. Helsinki.
- Maa- ja metsätalousministeriö (1989b): *Rehukalatyöryhmän muistio*. Helsinki.
- Maa- ja metsätalousministeriö (2002): *Ehdotus luonnonmukaisen elintarviketalouden tutkimuksen painoaloiksi*. Työryhmämuistio 2002:5.
- Maatalouslaskenta (1990). Osa 6. *Liitännäiselinkeinot, puutarhaviljely, turkistarhaus ja poronhoito*. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Maaseudun kehittämissuunnitelma: *Suomen maaseutupolitiikan tavoitteet, strategiat ja keinot 1900-luvulla* (1991). Maaseudun kehittämissuunnitelma. Sisäasiainministeriö. Kunta- ja aluekehitysosasto. Moniste 10.
- Maaseutuelinkeino-opas (1987). Toim. Eero Uusitalo. Säästöpankkien keskus-osake-pankki. Helsinki.
- Meriläinen, Jouko ja Huttunen, Pertti (1978): *Haaveet ja hommat vuosina 1972-1977*. Joensuun korkeakoulu. Karjalan tutkimuslaitoksen ekologian tutkimusjaoston toimintakertomus. Joensuu.

- Meriläinen, Jouko ja Pasanen, Seppo (1981): Artificial insemination of the fox by means of imitating natural copulation. Joensuun korkeakoulun julkaisuja. Sarja B II, no. 17. Joensuu.
- Moisander, Juhani (1991): Markkinaraportti 31.10.1990. Turkistalous 62: 238-242.
- Mononen, Jaakko (1996): Resting platforms and nest boxes for farmed blue foxes and silver foxes: the extent of use, reason for use and welfare effects. Kuopion yliopiston julkaisuja. C, luonnontieteet ja ympäristötieteet 52. Kuopio.
- Mononen, Jaakko (2004): Eläinten hyvinvointi: yhteiskuntatieteistä biologiaan ja takaisin. Teoksessa Ympäristötekijöiden vaikutukset lihanautojen kasvuun ja hyvinvointiin. Toim. Arto Huuskonen. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Maa- ja elintarviketalous 54. Jokioinen. 6–23.
- Mononen Jaakko, Korhonen Hannu, Harri Mikko, Rekilä Teppo ja Ahola Leena (1998): Tarhaturkiseläinten käyttäytymis- ja hyvinvointitutkimukset Suomessa. Internet-linkki Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liiton sivuilla. Virhe. Hyperlinkin viittaus ei kelpaa. Luettu 3.3.2003.
- Muutoksen kevät. Ympäristövallankumouksellinen aikakauslehti (1998): Turkisteollisuuden alasajo. 10/98. Tampere.
- Muutoksen kevät http://www.kulma.net/mkevat/sab_inno.html. Luettu 3.3.2003.
- Nadeau, Chantal (2001): Fur nation: from beaver to Birgette Bardot. Routledge. Lontoo.
- Nahkontaopas (1986): Minkin, hillerin, ketun ja suomensupin nahkontaopas. Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry. Vaasa.
- Neuvoston direktiivi 98/58/EY. Annettu 20 päivänä heinäkuuta 1998, tuotantoeläinten suojelusta. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31998L0058:FI:NOT>. Luettu 26.1.2009.
- Nevala, Arto (1999): Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa. Bibliotheca historica 43. Suomen historiallinen seura. Helsinki.
- Newby, Howard (1982): Rural Sociology and its relevance to the Agricultural Economist. Journal of Agricultural Economic 33(2):125–165.
- Niskanen, Anssi, Slee, Bill, Ollonqvist, Pekka, Pettenella, Davide, Bouriaud, Laura ja Rametsteiner, Ewald (2007): Entrepreneurship in the forest sector in Europe. Joensuun yliopisto. Metsätieteellinen tiedekunta. Silva Carelica no. 52. Joensuu.
- Nummenmaa, Anna Raija ja Nummenmaa, Tapio 1994. Ammattisuuntautumisen pysyvyys sukupolvesta toiseen; ylioppilastyttöjen suuntautuminen toisen sukupolven ammatteihin. Teoksessa Näkökulmia elämäntulon ja ammattiurien tutkimukseen. Toim. Hannu Perho ja Pentti Sinisalo. Acta Psychologica Fennica. Soveltavan psykologian monografioita 7. Suomen psykologinen seura. Helsinki. 95–108.
- Näätänen, Alb. (1938): Lyhyt kotieläinoppi. Kansakoulun jatko-opetusta varten. 2. painos. Otava.
- Ollila, Esko (1979): Turkistarhauksen hengähdystauko. Kera tiedottaa 3:1979. Kuopio. 2,3.
- Ollila, Raija (1999): Kotieläimet ympäristöhistoriassa. Teoksessa Myrkyt kylvää vai puhdasta luontoa: maaseutu, ympäristö ja historia. Toim. Kimmo Jalonen. Turun yliopisto. Turku. 85–97.
- Palviainen, Simo (2004): Uusi sopimuksellisuus ympäristöpolitiikan välineenä. Toimintatutkimus ympäristöhallinnon ja maaseudun kohtaamisesta. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 70. Joensuu.
- Parikka, Anu (1998): ”Voi eläinparat”. Tutkimus nuorten suhtautumisesta eläinsuojeluun ja eläinten oikeuksiin. Turun yliopisto, sosiologian laitos. Sosiologista keskustelua B 31. Unipaps jäljenpalvelu. Turku.
- Pasanen, Seppo (1983): Ketun ja naalin keinosiementäminen luonnonparitusta mukailevalla tavalla. Joensuun korkeakoulu. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 54. Joensuu.
- Pasanen, Seppo (1984): Turkisalan koulutuksesta ja tutkimuksesta Joensuun korkeakoulussa. Turkiseläintutkimukset ja käytännön sovellutukset Nykytila ja huomisen haasteet. Teoksessa Jaakko Lumme ja Seppo Pasanen. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 59. Joensuu. 43–46.
- Pelttari, Hannu (1975): Aluepolitiikka alueellisten erojen tasaajana. Selvitys Suomen 1960- ja 1970-lukujen aluepolitiikan muotoutumisesta ja arvioiva tapaustutkimus Kehitysaluerahasto oy:stä. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia. Sarja C. Deta 18. Helsinki.
- Perho, Hannu ja Sinisalo, Pentti (1994): Näkökulmia elämäntulon ja ammattiurien tutkimukseen. Acta Psychologica Fennica. Soveltavan psykologian monografioita 7. Suomen psykologinen seura. Helsinki. 95–108.

- Piipponen, Minna, Karkinen, Katri, Klementjev, Jevgeni, Oksa, Jukka, Polevshchikova, Nadezhda, Romanov, Grigory, Saastamoinen, Olli ja Varis, Eira (1999): Household and living conditions in the forest village of Matrosy, Russian Karelia. Joensuun yliopisto. Metsätieteellisen tiedekunnan tiedotteita 99. Joensuu.
- Pohjois-Karjalan Maatalouskeskus ja Pohjois-Karjalan seutukaavaliitto (1974): Selvitys Pohjois-Karjalan maatilataloudesta. Moniste.
- Pohjonen, Soile (2006): Maaseudun kehittäminen ennakoivan oikeuden ja ennakoivan sopimisen näkökulmasta. Teoksessa Sopimuksellisuus maaseutupolitiikassa. Toim. Ilkka Eisto, Simo Palviainen, Soile Pohjonen ja Hillka Vihinen. Maa- ja elintarviketalous 80. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Helsinki. 68–76.
- Puuronen, Vesa (2001): Valkoisen vallan lähertiläät. Rasismien arki ja arjen rasismi. Vastapaino.
- Pyy, Ilkka (1998): Paikallisuuden loppu. Hyvinvointivaltion murros syrjäisessä kunnassa. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 36. Joensuu.
- Pyy, Ilkka ja Lehtola, Ilkka (1996): Nordic welfare state as rural policy. Finnish rural research and policy. English supplement. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitos. 3:1996. Joensuu. 117–34.
- Päivinen, Pasi (2000): Poliittisen terrorismin nousu Länsi-Euroopassa 1960- ja 1970 -luvulla. Kirjasto kustannus Sirius. Kurikka.
- Pöhlönen, Ilpo (2000): Silage for fur animals: preservation efficiency of formic and benzoic acid in the ensiling of slaughterhouse by-products and their subsequent metabolism in farmed fur animals. Helsingin yliopiston kotieläintieteen laitoksen julkaisuja nro 50.
- Rannikko, Pertti (1985): Maaseudun ahdinon aika. Teoksessa Sukupolvien perintö 3. Toim. Heikki Kirkinen, Toivo Hakamäki, Martti Linkola ja Arno Rautavaara. Kirjayhtymä. Helsinki. 117–149.
- Rannikko, Pertti (1989): Metsätyö-pienviljelykylä: tutkimus erään yhdyskuntatyyppin noususta ja tuhosta. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 12. Joensuu.
- Rannikko, Pertti (2003): Oikeudenmukaisuuskysymys suomalaisen ympäristöliikkeen aalloissa. Teoksessa Oikeudenmukaisuus ja ympäristö. Toim. Ari Lehtinen ja Pertti Rannikko. Gaudeamus. 160–180.
- Rannikko, Pertti ja Tervo, Katja (2006): Hyvinvointiyhteiskuntaa rakentamassa. Selviytymistarinoita ja tragedioita metsätyöstä. Teoksessa Metsät ja hyvä elämä. Monitieteinen tutkimusraportti. Toim. Seppo Vehkamäki. Metsäkustannus oy. Karisto. Helsinki. 273–343.
- Rantala, Kati ja Sulkunen, Pekka (2006): Projektiyhteiskunnan käänköpuolia. Gaudeamus.
- Rasmus, Ari (2006): Uudet liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere. 354 s. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6758-2.pdf>.
- Rekilä, Teppo (1999): Behavioural test in welfare research of foxes. Kuopion yliopiston julkaisuja. C, luonnontieteet ja ympäristötieteet 92. Kuopio.
- Rekilä, Riitta, Vertanen, Päiviö ja Rekilä, Teppo (2005): Turkistilan ympäristökäsikirja. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Kannus. Tietopaketti-kansio.
- Rinne, Risto, Haltia, Nina, Nori, Hanna ja Jauhiainen Arto (2008): Yliopiston porteilla: aikuiset ja nuoret hakijat ja sisäänpäässeet 2000-luvun alun Suomessa. Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Roos, J.P. (1987): Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Rouvinen, Kirsti (1991): Effects of dietary fat on production performance, composition and skin storage in farm raised foxes. Kuopion yliopiston julkaisuja, luonnontieteet, alkuperäistutkimukset 9. Kuopio.
- Ruotsala, Helena (2002): Muuttuvat palkiset. Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiiveissa vuosina 1930–1995. Kansatieteellinen arkisto 49. Suomen muinaismuistoyhdistys. Helsinki.
- Ruthenberg, Hans (1986): Farming Systems in the Tropics. 3.painos. Oxford science publications.
- Saloheimo, Veijo (1973): Kaskesta karjaan: satakuusikymmentä vuotta pohjoiskarjalaista maataloutta. Joensuu.
- Sauli, Liisa (1951): Viljelijäperheiden elintaso maataloushallituksen kirjanpitotiloilla tilivuosina 1935/36-1948/49. Suomen maataloustieteellisen seuran julkaisuja 75. Helsinki.

- Schmidt-Tomé, Kaisa and Vihinen, Hilikka (2006): Rural areas - Rural-urban Interaction and beyond. Teoksessa Positioning Finland in a European Space. Toim. Heikki Eskelinen ja Timo Hirvonen. Ympäristöministeriö. Helsinki. 41–53.
- Scott, James C. (1987): Peasant moral economy as a subsistence ethic. Teoksessa Peasants and peasant societies: selected readings. Toim. Theodor Shanin. Blackwell. Oxford. 304–310.
- Siikala, Anna-Leena (1992): Suomalainen shamanismi: mielikuvien historiaa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 565. Helsinki.
- Siikala, Jukka (1997): Kulttuurin käsite ja etnografian ongelma. Teoksessa Kaukaa haettua: kirjoituksia antropologisesta kenttätutuksesta. Toim. Anna-Maria Viljanen ja Minna Lahti Suomen antropologinen seura. Helsinki. 20–33.
- Siiskonen, Pirjo (1990): Emännän ja isännän roolin muutos maatalouden uudenaikaistuksessa: tutkimus emännän ja isännän muuttuvista rooleista työnjaon avulla tarkasteltuna. Helsingin yliopisto, maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Mikkelä. Julkaisuja 7.
- Silvasti, Tiina (2001): Talonpojan elämä: tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 821. Helsinki.
- Silvasti, Tiina (2005): Kun on luovuttava, tulee myös luovuttaa. Teoksessa Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Toim. Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen ja Tuukka Lahti. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Helsinki. 222–258.
- Silvasti, Tiina (2006): Maatalouden rakennemuutoksen sosiaaliset seuraukset - ja erityisesti se, minkä vuoksi ne eivät kiinnosta juuri ketään. Teoksessa Vääryyskirja. Toim. Tuula Helne ja Markku Laatu. Kansaneläkelaitos. Helsinki. 145–160.
- Sireni, Maarit (2002): Tilansa tekijät: tutkimus emännyydestä ja maatilasta naisen paikkana. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 56. Joensuu.
- Siukonsaari, Anssi ja Metsämäki, Tapio (1996): Ei yksin rahasta... : kertomus Kehitysaluerahasto Oy:n ja Kera Oy:n ihmisistä, työstä, tavoitteista ja tuloksista 25 ensimmäisen toimintavuoden aikana 1971–1996. Kehitysaluerahasto. Kuopio.
- Smulter, Gustav (1995): Työrauhaa tarhoille. Pääkirjoitus. Turkistalous 67:3.
- Smulter, Gustav (2000): Kettutarhauksen historia ja merkitys. Teoksessa Ketunkasvatuksen taito. Toim. Tapio Hernesniemi. Opetushallitus ja Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry. Gummerus. 8–10.
- Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry (1978): 50-vuotisjuhla-julkaisu. Uusimaa oy. Porvoo.
- Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry (2005). <http://www.stkl-fpf.fi/> Ajankohtaista, lehdistötiedote. Jäsenyys MTK:ssa. 5.4.2005. Luettu 25.2.2006.
- Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry (2007). <http://www.stkl-fpf.fi/> Ajankohtaista, lehdistötiedote. Rehun koostumus. 22.11.2007. Luettu 2.2.2008.
- Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry (2007): Turkiseläintutkimuksia Nro 48. Rehuvalvonta. Analyysitulokset 2006. Turkiseläinlaboratorio. Vaasa.
- Suoninen, Eero (1997): Miten tutkia moniäänistä ihmistä. Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittäminen. Acta Universitatis Tamperensis 580. Tampere.
- Suonpää, Juha (2002): Petokuvan raadollisuus. Luontokuvan yhteiskunnallisten merkitysten metsästys. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 35. Helsinki.
- Suuranta, Anu (2002): Työmarkkinat ja lama. Onko sukupuolella väliä? Teoksessa Lamakirja. Näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin. Toim. Helena Blomberg, Matti Hannikainen ja Pauli Kettunen. Kirja-Aurora. Turku. 107–127.
- Syrjälä-Qvist, Liisa, Mäkelä, Jaakko, Karkinen, Katri ja Immonen, Irja (1990): Turkiseläinten menestyminen Lapin olosuhteissa. Tuloksia Muddusjärven opetus- ja koetilan turkiseläintarhalta vuosina 1983–1989. Helsingin yliopisto. Kotieläintieteen laitoksen tiedote No. 11. Helsinki.
- Söderbaum, Peter (2000): Ecological Economics. A Political Economics Approach to Environment and Development. Earthscan Publications Ltd. Lontoo.
- Talvela, Klaus (1988): Lannoite nigeriläisessä tuotantosysteemissä. Helsingin yliopisto. Maatalous-ekonomian laitos. Lisensiaatintyö.
- Tarhaajan kalenteri (vuosilta 1977–2004): Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto ry. Vantaa.
- Tauson, Anne-Helene ja Valtonen, Maija (1992): Reproduction in carnivorous fur bearing animals. Nordiska Jordbruksforskarens Förening NJF-Utredning, Rapport nr. 75. Kööpenhamina.

- Tavoitteena terve ja hyvinvoiva turkiseläin (2003). Maa- ja metsätalousministeriö, Elintarvike- ja terveysosaston julkaisuja 5/2003. Painettu esite.
- Tedre, Silva (1999): Hoivan sanattomat sopimukset: tutkimus vanhusten kotipalvelun työntekijöiden työstä. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 40. Joensuu.
- Tervo, Katja (2008): Metsän hiljaiset: metsätyön rakennemuutosten sukupolvea. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1177. Helsinki.
- Tolvanen, Matti (2005): Johdatus kriminaalipolitiikan teoriaan. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 14. Joensuu.
- Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli (2002): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2. painos. Tammi.
- Tuomivaara, Salla ja Purmonen, Joni (1998): Ulos häkeistä. Kaksi näkökulmaa uuden eläinliikkeen sisältä. Tammi.
- Tuorila, Pauli (1988): Pohjois-Suomen turkiseläinten kasvattajat ry. 1938–88. Pohjois-Suomen Turkiskasvattajat ry. Himanka.
- Turkishuutokauppayhtiö Turkistuottajat Oyj. Finnish Fur Sales. Ltd. <http://www.ffi.fi>. Luettu 26.1.2009.
- Turkistarhausta vastaan! Lentolehtinen Joensuun kävelykadulla 25.11.2003.
- Turkistarhausalan suhdannetasau toimikunta (1979): Turkistarhausalan suhdannetasau toimikunnan mietintö. Valtionvarainministeriö. Helsinki.
- Turkistarhauskomitea (1961): Turkistarhauskomitean mietintö. Monistettu sarja; 1961:26. Helsinki.
- Turkistarhausoimikunta (1974): Maa- ja metsätalousministeriö. Komiteamietintö 1975, 37. Helsinki.
- Turkistarhausoimikunta (1983): Maa- ja metsätalousministeriö. Komiteamietintö 1984:69. Helsinki.
- Turkistuottajat Oy (1988): Turkistuottajat Oy:n historiikki 1938–88. Vantaa.
- Turner, Roy (1989): Deconstructing the Field. Teoksessa *The Politics of Field Research. Sociology beyond Enlightenment*. Toim. Jaber F. Gubrium ja David Silverman. Sage. 13–29.
- Turtiainen, Tero (1984): Tarhauksen ja jatkojalostuksen odotukset tutkimukselta. Teoksessa *Turkiseläintutkimukset ja käytännön sovellutukset. Nykytila ja huomisen haasteet*. Toim. Jaakko Lumme ja Seppo Pasanen. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 59. Joensuu. 47–50.
- Tyynelä, Tapani (2007): Kukkulan kettu ja kuopatut minkit: turkistarhausta Lappajärvellä 50 vuotta. Lappajärvi-Seuran julkaisuja n:o 9. Kauhavan Kirjapaino oy.
- Uusitalo, Eero (1988): Kylän elinkeinopolitiikka. Kyläasiain neuvottelukunta. Samerka. Helsinki.
- Uusitalo, Eero (1998): Maratonina suossa: toimiva maaseutuohjelman laatiminen ja toimeenpano. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 3. Helsinki.
- Wallin, Johan (1991): Markkinakatsaus. Esitelmä. Teoksessa *Yrittäjärengastoiminta turkistarhauselinkeinoon tuloksellisuuden ja kilpailukyvyyn lisäämiseksi*. Toim. Harri Westermarck. Helsingin yliopiston neuvontaopin laitos. Julkaisuja n:o 25. Helsinki.
- Valtonen, Maija (1985): Turkiseläinten paritusmenetelmät ja keinosiemennys. Suomen maataloustieteellisen seuran tiedote 6. Helsinki. 136-140.
- Valtonen, Maija (1988): Melatoniinikenttätutkimuksen tulokset. *Turkistalous*. 60: 68.
- Varis, Sirpa (2005): Pitkäaikaistyöttömänä maaseudulla. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 144. Joensuu.
- Vartiainen, Perttu (1998): Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheita. Sisäasiainministeriö. Aluekehitysosaston julkaisu nro 6. Helsinki.
- Weijola, Tore (1989): Turkistarhauksen talouden tutkimus. Helsingin yliopisto. Seinäjoen maaseudun tutkimus- ja koulutusyksikkö. Sarja C:1. Seinäjoki.
- Weijola, Tore (1991): Pälskrisen: historisk bakgrund och regionala effekter i Finland. Helsingfors universitet. Landsbygdens forskning- och utbildningsinstitut. Serie B:7. Seinäjoki.
- Westermarck, Harri (1991): Yrittäjärengastoiminta turkistarhauselinkeinoon tuloksellisuuden ja kilpailukyvyyn lisäämiseksi. Helsingin yliopiston neuvontaopin laitos. Julkaisuja n:o 25. Helsinki.
- Vilkka, Leena (1999): Mustavihreä filosofia: uutta yhteiskuntaa etsimässä. *Elämänsuojelija-lehti*. Tampere.
- Vinke Claudia M., Hansen Steffen W., Mononen Jaakko, Korhonen Hannu, Cooper Jonathan J., Mohaibes Maarit, Bakken Morten and Spruijt Berry M. (2008): To swim or not to swim: An interpretation of farmed mink's motivation for a water bath. *Applied Animal Behaviour Science* 111: 1–27. Elsevier.

- Virtanen, Matti (2001): Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura Toimituksia 831. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämissuomen (Stakes) julkaisu. Helsinki.
- Woods, Michael (2005): Rural Geography: processes, responses and experiences in rural restructuring. Sage. Lontoo.
- Vuokko, Pirjo (1982): Turkisalan tuotanto ja markkinointiedellytykset Suomessa. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Turkisalan kehittämishanke, 1. Helsingin yliopiston monistuspalvelu. Helsinki.
- Väliverronen, Esa (1996): Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, media ja metsän sairaskertomus. Vastapaino.

Arkistot

Juuan kunta

1. Teollisuuslautakunnan (1961–1969) ja elinkeinolautakunnan pöytäkirjat (1970–1977).
2. Materiaali Juuan turkistarhojen lukumäärästä on kerätty seuraavista asiakirjoista:
 - yrityskortit 1969-1981
 - Juuan Rehu Oy:n tarhaajaluettelo 1.5.1978
 - luettelo turkistarhoista 18.2.1982
 - luettelo turkistarhoista 8/1984
 - luettelo turkistarhoista 1985
 - luettelo turkistarhoista 1.10.1985/9.1.1986, jossa selvitys Keralle tarhojen työllistävyydestä
 - ote yritysrekisteristä toimialoitain 1986
 - ote teollisuusrekisteristä 1988
 - ote yritysrekisteristä toimialoitain 15.12.1989
 - ote yritysrekisteristä toimialoitain 25.5.1990/19.7.1990
 - ote yritysrekisteristä toimialoitain 7.11.1991
 - ote yritysrekisteristä toimialoitain 12.3.1992
 - ote yritysrekisteristä toimialoitain 3.8.1993
 - ote yritysluettelosta toimialoitain 1994
 - ote yritysluettelosta toimialoitain 1999.
3. Muut juukalaiset arkistolähteet:
 - Juuan kunnan kettujen jalostusprojektin arkisto vuosilta 1986–88.
 - Juuan kunnan kunnalliskertomus 1969.
 - Juuka-seura 2007. Vaarojen Sanomat otsikot vuosilta 1969–2007. Arkistot avoimiksi projekti. Julkaistut otsikot <http://www.juukaseura.com/paasivu.html>.
 - Juuka-seuran arkisto n:o 746. Korhonen Hannu 1981. Hygieeniset ongelmat Kuopion läänin turkistarhoilla. Kuopion korkeakoulu, ortteita esitelmistä Turkispäivillä 27.10.1981.
 - Pietiäinen Pekka 1989. Juuan kettujen keinosiemennys ja rodunjalostusprojekti. Loppuraportti. Juuan kunta. 7 s. +liitteet.

Savo-Karjalan turkistuottajat ry

- a. Itä-Rehu Oy toimintakertomus 1973.
- b. Itä-Suomen turkistarhauksen kehittämishanke 1997–2000. Kirjoittajat Bjarne Nyholm ja Harri Käyhkö. Savo-Karjalan turkistarhaajat ry. 43 s + liitteet
- c. Savo-Karjalan turkistuottajat ry:n johtokunnan pöytäkirjat 1973–1989, 1997–2000.
- d. Savo-Karjalan turkistuottajat ry:n toimintakertomukset ja toimintasuunnitelmat 1980, 1981, 1982, 1983, 1985, 1986, 1987, 1988, 1990, 1994, 1996, 1997, 1998, 1999.

Pro Agria Pohjois-Karjalan Maaseutukeskus ry

Juuan (1974–1984) ja Lieksan (1975–77) Maatalouden Perustutkimukset.

Lehtileikkeet

- Helsingin Sanomat 1995. Turkisten vastustajat iskivät Itä-Suomessa. Kaksi rakennusta sytytettiin yöllä. Kirjoittaja Rauni Väinämö. 20.12.1995.
- Helsingin Sanomat 1996a. Itä-Suomen tuhopoltoista epäilty nuori mies vangittiin Kuopiossa. 6.1.1996.
- Helsingin Sanomat 1996b. Kahdelle miehelle syytteet Itä-Suomen turkistarhaiskuista. Syytetyt: Puolustamme eläimiä vain laillisesti. Kirjoittaja Martti Heikkinen 1.3.1996.
- Helsingin Sanomat 1996c. Itä-Suomen tarhaiskuista nostetut syytteet hylättiin. Eläinaktivistit halailivat Nilsiässä. Kirjoittaja. Martti Heikkinen 4.5.1996.
- Helsingin Sanomat 1997. Ahtisaari kehotti tarhaajia ja eläinaktivisteja rauhoittumaan. 11.12.1997.
- Helsingin Sanomat 1998. Vieraskynä. Tuhansien velkajärjestely pian ohi. Kirjoittajat Vesa Muttilainen ja Jyrki Tala. 9.2.1998.
- Helsingin Sanomat 2000. Tarhaajat ja eläinaktivistit kohtasivat golffikisassa. Mielenosoittajat pidettiin poissa Kalajoen viheriöltä. Kirjoittaja Lauri Miettinen. 6.8.2000.
- Helsingin Sanomat 2001. Vieraskynä. Kunniaotohottori ja tapausten kulku. Kirjoittanut Aki Kaurismäki 1.2.2001.
- Helsingin Sanomat 2002. EU:n raportti turkistarhauksesta vääntyi poliittiseksi kannanotoksi. 8.1.2002.
- Ilta-Sanomat 1997. Turkistarhojen pohjapiirroksia julkaistu Internetissä. 18.9.1997.
- Jakobstads Tidning 2007. Fin rävolja exporteras till Norge. 13.1.2007.
- Karjalainen 1988a. Turkistarhausta vastustava liike Suomeen. 1.3.1988.
- Karjalainen 1988b. Valtimon suurin turkistarha konkurssiin. 24.6.1988.
- Karjalainen 1988c. P-K:n turkistuotanto katastrofitilanteessa. 7.7.1988.
- Karjalainen 1989a. Juuan Rehu Oy uusille urille. 10.5.1989.
- Karjalainen 1989b. Ilmoitus. Yhtiökokous Karelia Export Oy:n osakkaat kutsu ylimääräiseen yhtiökokoukseen. 31.5.1989.
- Karjalainen 1989c. Pohjanmaalla nurin turkistarhoja sadoittain. Sanomalehtijuttu 13.9.1989
- Karjalainen 1997a. Turkistarhaajat kertomaan elinkeinostaan kouluihin. Kirjoittaja Helena Tahvanainen. 2.9.1997.
- Karjalainen 1997b. Joensuulta tutkintapyyntö internetin turkistarhatiedoista. 19.9.1997.
- Karjalainen 1997c. Poliisi tutkii, rikkoiko turkistarhasivusta tiedottanut lakia. Kirjoittaja Esa Kurki. 20.9.1997.
- Karjalainen 1998a. Vihreät vaativat turkistarhauksesta luopumista. Eettiselle kotieläintaloudelle halutaan eritystukea. 12.1.1998.
- Karjalainen 1998b. Tarhauskielto ei innosta eduskuntaa. 13.1.1998.
- Karjalainen 1998c. Alakerta. Turkistarhaus tarvitsee tutkimusyksikkönsä. Kirjoittaja Ilona Alhoniemi. 5.10.1998.
- Karjalainen 1999. Turkistarhaajat eivät ota Siikasalmen koetarhaa. 5.6.1999.
- Karjalainen 2001. Minä en tarvitse, joutaa lopettaa. Kirjoittaja Pekka Hirvonen. 7.10.2001.
- Karjalainen 2002. "Suomen supin nahkojen hinta laskee". Sulo Maljasta Savo-Karjalan vuoden tarhaaja. Kirjoittaja Petri Vähä. 8.11.2002.
- Karjalainen 2003. Oikeudenmukaista ympäristöpolitiikkaa. Kirjoittaja Pertti Rannikko. 19.1.2003.
- Karjalainen 2004. Suunnitteilla mittavat turkisinvestoinnit. Kirjoittaja Markku Liikamaa ja Irmeli Teppo. 5.11.2004.
- Karjalainen 2006. Säästöpankkituomitut voittivat. Kirjoittaja Markku Liikamaa. 20.7.2006.
- Maaseudun Tulevaisuus 2000. Animalian uusi toiminnanjohtaja: Ihminen on itse suurin eläinsuojeluongelma. 25.3.2000.
- Maaseudun Tulevaisuus 2001a. Vasemmistoliitto näpätty Siimesta turkistarhoilla. Kirjoittaja Pentti Manninen 18.6.2001.
- Maaseudun Tulevaisuus 2001b. Turkistarhaus mukaan tuottajahintaindeksiin. Kirjoittaja Veikko Niittymaa. 16.3.2001.
- Maaseudun Tulevaisuus 2007. Vierasyliö. Hallituskriisien kautta kohti maataloustulojärjestelmää. Kirjoittaja Heikki Haavisto. 12.10.2007.
- Pohjalainen 1990a. Turkistaloudelle väliaikaista tukea. 16.2.1990.

- Pohjalainen 1990b. Velkamäärä pakottaa tarhaajia jatkamaan. 23.5.1990.
- Turkistalous 2005. Turkistilojen sertifiointi käynnistettiin kentällä. 7/2005. 4–5.
- Turkistalous 2006. Tule mukaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Ilmoitus 3/2006. 35.
- Turkistalous 2007. Minkin hintataso selvään nousuun. Venäjän rooli kettumarkkinoilla vahvistui. 4/2007. 32–34.
- Vaarojen Sanomat 1991. Turkis-Sampo lopettaa. Perheyritys voi pärjätä alalla. 12.2.1991.
- Vaarojen Sanomat 2003. Turkistarhaus Piilokankaalla on tullut tiensä päähän. Kirjoittaja Juha-Matti Junkkari. 9.5.2003.
- Vaarojen Sanomat 2004a. Olavi jatkaa tarhausta Turunkankaalla. Kirjoittaja Juha-Matti Junkkari. 28.9.2004.
- Vaarojen Sanomat 2004b. Katri Karkinen tutkii juukalaista turkistarhausta. Kirjoittaja Risto Alanko. 5.3.2004.
- Verkko-Karjalainen 2002. Poliisi etsii Juuassa vaaleaa avolava-autoa. 7.11.2002.
- Verkko-Karjalainen 2005a. Raju hyökkäys Maljan tarhalle. Kirjoittaja Veijo Honkanen. 27.7.2005.
- Verkko-Karjalainen 2005b. Pääkirjoitus. Eläinsuojelusta ei karvankaan vertaa kyse. 27.7.2005.
- Ylä-Karjala 1967a. Minkkitarhaus Ylä-Karjalassa alkaa. 23.2.1967.
- Ylä-Karjala 1967b. Minkkitarhauksen tulevaisuus ja kannattavuus keskustelun aiheena Valtimolla. 25.4.1967.

Yksityiset asiakirjat

- Kilponen Arto 1998. Ylä-Karjalan Rehu Oy:n historiikki. 30 v historiikki. Esitys yhtiön juhlassa 18.12.1998. 5 s.
- Presidentti Martti Ahtisaarelle osoitettu kirje 1997.
- Savo-Karjalan turkistuottajat ry: Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liiton konsulentin Kalevi Pesson lähettämä lehtileike Savo-Karjalan Turkistuottajien sihteerille 7.3.1980.

Luennot ja esitelmät

- Ahponen Pirkkoliisa 2005. Lectures on Biographical Studies. Joensuun yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Kurssi 530654. 5 ects.
- Karkinen Katri 2004b. Esitelmä Savo-Karjalan Turkistuottajien kokouksessa Pyhäselässä.
- Roos J-P 2005. Omaelämäkertatutkimus-luento. Verkkokurssi. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta. <http://www.valt.helsinki.fi/yleope/kvali/kvali4.htm>
- Webster John 1993. The Challenge on animal welfare. Esitelmä kongressissa World Association of Animal Produce. Edmondton 2.7.1993

LIITE 1 Haastatellut henkilöt

		Paikkakunta 1= Itä-Suomi 2= muu Suomi		
Miehet	Haastatteluvuosi	Paikkakunta	Tarhayritys/ työntekijä	Toinen haastattelukerta
H1	2002	1	x	2006
H2	2002	1	x	
H3	2002	1	x	
H4	2002	1		2003
H5	2002	1	x	
H6	2002	1	x	2004
H7	2003	1	x	
H8	2003	2		
H9	2004	1	x	2006
H10	2004	1	x	
H11	2004	1	x	
H12	2004	1	x	
H13	2004	1	x	
H14	2004	1	x	
H15	2004	2	x	
H16	2006	1	x	
H17	2006	1	x	
H18	2006	1	x	
H19	2006	1		
naiset				
H20	2002	1		
H21	2002	1		
H22	2003	2		
H23	2003	1		
H24	2006	1		
H25	2006	1		
H26	2006	1		
H27	2006	1		

LIITE 2 Sanomalehtileikekokoelmat

Leikekansio 1	Leikekansio 2	Leikekansio 3
Kainuun Sanomat 1966–1967, 1980	Helsingin Sanomat 1995–2004 ja Kuukausiliite 1998	Muutoksen kevät- sanomalehti 1997–1999
Karjalainen 1966–1968, 1984, 1988–1991, 1993, 1996, 1997–1998 ja 2000	Hymy, Jahti, Talouselämä 1998 Ilkka 1999	Helsingin Sanomat 1997–2006
Karjalan Maa 1966–1968	Ilta-Sanomats 1997–1999, 2001, 2005	Maaseudun Tulevaisuus 1997, 2000–2006
Keski-Pohjanmaa ja Pohjois-Karjala 1967	Karjalainen 1997–2004	Karjalainen 1998, 2003–2006
Kuhmolainen 1966	Lieksa Lehti 1997–1998	
Pohjalainen 1989–1990	Suomen Kuvalehti 1997	Voima 2000
Vaasa 1974, Seura 1992	Suomen Rikoslehti 2001	Turkistuottajien uutisarkistoa
Ylä-Karjala 1966–1968, 1970, 1974, 1985, 1989, 1992, 1996–1998	Eläinten vapautuksen uutispalvelu Suden Hetki verkkolehti 1998	Verkko-Karjalaisen juttuja
Ylä-Karjalan Rehu Oy:n 30-vuotis historiikki (2002)	Maan ystävien verkkosivuja Oikeuttaeläimille verkkosivuja Turkistuottajien tiedotteita	

LIITE 3

Kysely tarhaajille vuosina 2002–2004

1. Miten sinusta tuli turkistarhaaja?
2. Nykyiset tehtävät, myös luottamustehtävät tarhauksen parissa.
3. Ostitko yrityksen vai perustitko sen?
4. Onko turkistarha sellainen että se siirretään isältä pojalle?
5. Miten viranomaiset/neuvojat/kunta tuki ryhtymistä tarhaajaksi?
6. Millaisia ongelmia oli tarhaajaksi ryhtymisessä?
7. Miksi tarhaat vaikka turkistarhaus on ahtaalla turkistarhaiskujen vuoksi?
8. Miten ilkeävaltauhka vaikuttaa käytännön arkeen?
9. Ketä minun kannattaisi vielä haastatella?

Esimerkkejä teemahaastattelukysymyksistä 2002–2006

- 1) miten tähän (elämänvaiheeseen) on teidän perheessä tultu?
- 2) miten teillä on työnjako olemassa (miehen) kanssa?